

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Mine Söğüt

Adalet Cimcoz

Bir Yaşamöyküsü Denemesi

YAŞANTI

4.
baskı

YKY

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

YAPI KREDİ YAYINLARI

ADALET CİMCOZ

Bir Yaşamöyküsü Denemesi

Adalet Cimcoz, 1910'da Çanakkale'nin Kilitbahir ilçesinde doğdu. Lise öğrenimini Almanya'da tamamladıktan sonra Türkiye'ye dönüp çeşitli yerlerde sekreter ve çevirmen olarak çalıştı. 1931'de ağabeyi, dublaj sanatçısı Ferdi Tayfur'un yardımıyla seslendirme dünyasına girdi. İpek Film'de seslendirme yaptı ve "dublaj kraliçesi" olarak anıldı. Avukat Mehmet Ali Cimcoz ile evlendikten sonra çeşitli gazete ve dergilerde yazmaya başladı. Önceleri sadece sanatla ilgili yazılar yazarken, daha sonra "Fitne Fücür" imzasıyla yazdığı yazılarla Türkiye'nin ilk popüler dedikodu yazarı olarak ün kazandı. İlkleri imza atmayı seven Adalet Cimcoz, 1950'de Türkiye'nin ilk sanat galerisi olarak bilinen Maya'yı açtı. Yenilikçi sanat akımlarını yaygınlaştırmaya çalışan Maya, dönemin genç sanatçıları için bir okul niteliği kazandı. Cimcoz çevirmen olarak da çalışmalarını sürdürdü. Başta Brecht ve Kafka olmak üzere ünlü Alman yazarlarının yapıtlarını Türkçe'ye kazandırdı. 1962'de, Kafka'dan yaptığı *Milena'ya Mektuplar* çevirisi ile Türk Dil Kurumu çeviri ödülünü aldı. Hayatının son yıllarında İstanbul radyosunda kısa sohbet programları yaptı. 1970'te, İstanbul'da kanserden öldü.

Çevirileri: *Ölüm Gemisi* (B. Traven), 1957; *Sezuan'ın İyi İnsanı* (B. Brecht), 1961; *Milena'ya Mektuplar* (F. Kafka), 1961; *Dinamit* (B. Traven), 1963; *Leonce ile Lena* (G. Büchner), 1963; *Eğlentili Bir Gömme Töreni* (T. Déry), 1967; *Pamuk İşçileri* (B. Traven), 1968; *Adanmış Topraklar Üstünde* (E. Kishon), 1969.

Mine Söğüt 1968'de İstanbul'da doğdu, ortaöğrenimini Kadıköy Kız Lisesi'nde tamamladı (1985). Aynı yıl İstanbul Üniversitesi Latin Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü kazandı. 1989'da mezun olduktan sonra, aynı bölümde yüksek lisans yaptı. 1990 yılında *Güneş* gazetesinde muhabirliğe başladı. Daha sonra *Tempo* dergisi ve *YeniYüzyıl* gazetesinde çalıştı. 1993 yılında Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin düzenlediği yarışmada Haber dalında mansiyon aldı. 1996-2000 yılları arasında "Haberci" adlı televizyon belgeselinin metin yazarlığını yaptı. *Öküz* dergisinde yazılar yazdı (1999-2001). *Deli Kadın Hikâyeleri*'nden yazıp yönettiği "Sinekler Sevişirken"i Merve Engin oynadı. 2013 yılından beri *Cumhuriyet* gazetesinde köşe yazarlığı yapıyor.

Yapıtları

Roman: *Beş Sevim Apartmanı – Rüya Tabirli Cinperi Yalanları* (YKY, 2003), *Kırımızı Zaman* (YKY, 2004), *Şahbaz'ın Harikulâde Yılı 1979* (YKY, 2007), *Madam Arthur Bey ve Hayatındaki Her Şey* (YKY, 2010).

Hikâye: *Deli Kadın Hikâyeleri* (YKY, 2011).

Biyografi: *Adalet Cimcoz – Bir Yaşamöyküsü Denemesi* (YKY, 2000).

Monografi: *Sevgili Doğan Kardeş* (YKY, 2003), *Dolapdere: Kürt Kediler Çingene Kelebekler* (Heyamola Yayınları, 2010).

Söyleşi: *Aşkın Sonu Cinayettir – Pınar Kür'le Hayat ve Edebiyat* (Everest, 2006).

Derleme: *Darbeli Kalemler* (Getto Yayıncılık, 2010).

*Mine Söğüt'ün
YKY'deki kitapları*

Adalet Cimcoz - Bir Yaşamöyküsü Denemesi (2000)
Beş Sevim Apartmanı - Rüya Tabirli Cinperi Yalanları (2003)
Kırmızı Zaman (2004)
Şahbaz'ın Harikulâde Yılı 1979 (2007)
Madam Arthur Bey ve Hayatındaki Her Şey (2010)
Deli Kadın Hikâyeleri (2011)

Doğan Kardeş
Sevgili Doğan Kardeş (2003)

MİNE SÖĞÜT

Adalet Cimcoz
Bir Yaşamöyküsü Denemesi

Yaşantı

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 1358
Edebiyat - 360

Adalet Cimcoz - Bir Yaşamöyküsü Denemesi / Mine Söğüt

Kitap editörü: Ayfer Tunç
Düzeltili: Ceren Kınık

Kapak tasarımı: Nahide Dikel

Baskı: Bilnet Matbaacılık ve Yayıncılık A.Ş.
Dudullu Organize San. Bölgesi 1. Cad. No: 16 Ümraniye-İstanbul
Tel: 444 44 03 • Fax: (0216) 365 99 07-08 • www.bilnet.net.tr
Sertifika No: 31345

1. baskı: İstanbul, Temmuz 2000
4. baskı: İstanbul, Nisan 2018
ISBN 978-975-08-0215-2

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2015
Sertifika No: 12334

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0212) 252 47 00 Faks: (0212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

İÇİNDEKİLER

İlk Söz • 7

“Biz Ona Ada Derdik” • 9

YAZILARINDAN SEÇMELER

Komedi Kısımında Dev Aynası • 187

Şehir Dedikoduları • 190

İsviçre’ye Mektup • 192

İsviçre’ye Mektup • 194

Siz de Orada mıydınız? • 196

Siz de Orada mıydınız? • 198

Zibidi’ye Mektuplar • 200

Lebon • 202

Taksim Pavyonu • 206

Artistlerin Toplantısı • 210

Penceremden • 214

Filanca Hanımın Kürkü... • 217

Kadınlarımız Bu Yaz Nasıl Giyinecekler? • 219

Sosyete Dedikoduları • 225

Son Söz • 229

Adalet Cimcoz’u Anlatanlar • 231

Notlar • 233

Kaynakça • 237

İlk Söz

“Adı Adalet Cimcoz; ama dostları ona Ada derdi...”

Bu sıra dışı kadının yaşamöyküsünün peşine düştüğümde, yazdığım ilk cümle buydu. Sonrası biraz dolambaçlı, biraz silik, yer yer anlaşılamaz öykülerle örülmeye başladı...

Gün be gün yol aldığım ama rotasını bilmediğim ilginç bir yolculuğa çıktım.

Yolun başındayken bir bütüne ulaşmanın çok zor olduğunu görmüştüm. Hayatındaki birçok nokta belirsiz kalıyordu. Özellikle çocukluğu ve gençliğiyle ilgili küçük ayrıntılar dışında fazla bir bilgiye ulaşamadım.

Ama onun bugüne kadar anılarda ve birkaç küçük yazıda saklı duran yaşamöyküsünün peşinde koşarken, ölümünün üzerinden geçen 30 yıla karşın hâlâ düşlerin bir köşesinde yaşadığını fark ettim. Dostluklarını, yaratıcılığını, yaptığı işlerin hepsini yaşamı boyunca birbirinin içine geçirerek, çevresinde rengi kolay kolay solmayacak, alacalı bir dünya yaratmıştı.

Adalet Cimcoz’un hayatıyla ilgili araştırmalar yapan Gökhan Akçura’nın yazıları bana yol gösterici oldu. Ada’nın yazılarını, dostlarının onunla ilgili yazdıklarını, onunla yapılan röportajları ve bazı mektupları bir araya getirdiğimde, elimdeki malzemenin öyküyü oluşturmak için yeterli olabileceğini gördüm. Buna bir de, bugün hâlâ hayatta olan arkadaşlarının anlattıkları eklenince, ortaya eksik de olsa akıcı bir yaşamöyküsü çıktı.

Öykünün kahramanı hep ilklere imza atma tutkusunda. İlk dedikodu yazarlarından, ilk dublaj kraliçesi, ilk uzun ömürlü sanat galerisinin sahibi. Ama her şeyden önce dostlarının “Ada” sı...

Kitabı hazırlarken en büyük yardımı Adalet Cimcoz'un dostlarından gördüm. Hatırlayabildikleri her şeyi anlattılar, bulabildikleri tüm belgeleri, fotoğrafları verdiler. Ve çalışmam süresince ellerinden gelen yardımı yaptılar. Onlar sadece Ada'nın dostu değil, ülkenin, çeşitli sanat ve edebiyat dallarından etrafa yayılan parıltılarla aydınlanmaya başladığı o özel yılların da tanıklarıydılar.

Yaklaşık bir buçuk yıl süren çalışmam sırasında ne yazık ki aralarından bazıları hayata gözlerini yumdu. Yakın bir zamanda kaybettiğimiz Mengü Ertel, hastalığının yarattığı konuşma güçlüğüne karşın 1999 yazında benimle görüşmeyi kabul etmiş ve Adalet Cimcoz'la ilgili olarak anımsayabildiklerini gücü yettiğince aktarmaya çalışmıştı. Ertel'in hemen ardından hayata veda eden Mısıktık'la da birkaç telefon görüşmesi yapmış ancak buluşup konuşmak için zamanlarımızı bir türlü denkleştirememiştik.

Ölümünün üzerinden tam 30 yıl geçmiş olmasına rağmen Ada'yla aynı dönemlerin havasını soluyan hemen hemen tüm dostları bana tüm içtenlikleriyle kapılarını aradılar. Ve ben bu kapılardan geçerek Ada'nın yaşamında çıktığım bu uzun yolculukta, onları da yakından tanımaktan büyük bir mutluluk duydum.

Hepsine çok teşekkür ediyorum.

*Mine Söğüt
Mayıs 2000/ Cihangir*

“Biz Ona Ada Derdik”

I

Bugün, hakkında çok az şey bildiğim bir insanın yaşamöyküsünü yazmak üzere masa başına oturdum. Bu işe başlamak için önce onu tanımam, birilerinin onunla ilgili anlatacaklarını dinlemem, hakkında yazılanları okumam, onun yazdıklarına göz atmam ve fotoğraflarına uzun uzun bakmam gerekiyor.

Bu, tuhaf bir yolculuk olacak.

Yıllar önce yaşanmış, tüketilmiş bir yaşamı keşfetmeye soyunuyorum. Ölmüş kişilerin dostluklarını, küskünlüklerini, aşklarını, yaşadıkları onlarca şeyi doğru bir şekilde birleştirmek zorundayım. Dev bir yapbozun irili ufaklı parçaları arasında kaybolmak ve en önemlisi bazı parçaların asla bulunamayacağını fark etmek üzereyim.

Gerçekten tuhaf bir yolculuk olacak...

Gerçek öykünün peşine düşmeden önce biraz hayal kurmalı... Hayallerin en amansız düşmanı gerçeklerdir ve birer birer ortaya çıktıkça hayalleri acımasızca ezip geçerler...

Başkalarını dinlemeden, onların gerçekleri aklımı çelmeden önce, düş gücüyle baş başa kalmak için henüz zaman var.

İşe, fotoğraflardan biriyle başlayalım.

Mekân bir çalışma odası, odanın fotoğrafta görülmeyen duvarlarını sarıp sarmalayan ahşap kütüphane, kitaplarla dolu olmalı... Kocaman kalın ciltler, hukuk kitapları, dosyalar... Ve masanın başında kısa saçlı bir kadın, gülümseyen gözlerle objektife bakarken, komik suratlı bir köpeği de sıkı sıkı tutmuş. Göz bebeklerinde belli belirsiz seçilen, gururla karışık, sanki

hüzünlü bir neşe... Üzerinde, yüzündeki gülümsemeye yakışan ciddi bir ceket, ceketin içinde yine ciddi bir gömlek, altında da belli ki aynı ciddiyette bir pantolon var. Kulakları küpesiz, ama parmağında belirgin bir yüzük... Sade olmasına sade ancak hiç süssüz de değil.

Fotoğrafçının deklanşöre bastığı ve zamanı, insanın kapanına sıkıştırıverdiği o an...

Yıl, 1960'ların ortası olmalı.

Köpek, hikâyesini daha sonra anlatacağım Zibidi; oda, hikâyesini yine daha sonra anlatacağım Mehmet Ali Cimcoz'un çalışma odası; kâdın hikâyesinin ana kahramanı, bir dönem, birilerinin hayatının başrol oyuncusu, gizli gücü, iç sesi, yürek çarpıntısı; dostlarının "Ada"sı Adalet Cimcoz.

Resme bakar bakmaz ilk akla gelen, onun kuşkusuz çok güçlü bir karakter olduğu. Bunu ne o saklıyor ne de yüzündeki çizgiler saklamasına olanak tanıyor. Sonra garip bir egoizm var bakışlarında. Bu öyle elle tutulur, gerçek öykülerle renklendirilebilir bir egoizm değil de, sanki içsel bir yol gibi; sadece kendisinin yürüdüğü, kimseyle paylaşmaya dayanmadığı garip bir yalnızlık sanki...

Gerçekten yalnız mıydı acaba?

"Dostları" başlıklı uzun bir liste çıkardım. Listeye bakılırsa oldukça kalabalık bir çevresi var. Onlarla konuşmaya başlamadan bu dostlukların rengini anlamak mümkün değil. Onlarca kişiyi tanıyan ama yapayalnız yaşayan bir ruh da olabilir onunki;

Adalet'in ünlü köpeği Zibidi.

8 yaşındaki Adalet, Alman asıllı annesi Aliye Hanım ile birlikte.

ancak kalabalıklar içinde var olan ve sayısız kalple birlikte canlı kalabilen bir ruh da.

Bunu şimdiden kestirmek biraz zor...

Üstelik çevresi fazla kalabalık olanların yalnızlığından kuş-
kulanmak gerekir (mi)?

II

Adalet Cimcoz adını her nasılsa hep bilirdim. Ama bu benim için yıllar boyunca sadece eski Türk filmlerindeki kadın yıldızların cilveli sesiydi. Bir gün onun yaşamöyküsünü yazmak üzere masa başına oturuncaya kadar da öyle kaldı.

Aslında masa başına oturdum demek biraz yanlış; daha çok onu tanıyanların ve bir de gazetelerdeki yazılarının peşine düştüm. Ve karşıma bir dublaj sanatçısının yanı sıra bambaşka yeteneklere, hatta kimliklere, kişiliklere bürünmüş rengârenk bir kadın çıktı.

Üzerinde taşıdığı alacalı renklerden biri, ona seslendirmeden bulaşanı, sanki koyu bir pembe gibi. Bana pembeyi çağrıştıran, sesindeki hem yumuşak ve iyi kalpli, hem de cilveli ve biraz da havai o tuhaf ton olmalı.

Bugünlerde ne zaman televizyonun karşısına geçsem eski Türk filmlerinden birinde mutlaka onun bu pembe sesini du-

yuyorum. Son üç gündür devamlı Filiz Akın olarak çıkıyor karşıma. Bunlar 1960'ların sonlarına doğru çekilmiş olmalı. Yani Ada, (dostları madem ona böyle diyor, biz de diyelim) o sıralar 50 yaşını çoktan geçmiş ama bir genç kız sesi olarak hâlâ mikrofonun başında...

Çevirmenliği ise ondan sızan lekesiz bir beyaz. Çevirilerini yaparken, üzerinde beyazın ciddiliğini ve kusursuzluğunu taşıyor. Ada'dan dışarıya yansıyan en berrak renk bu.

Maya galerisinin sahibi olan Adalet Cimcoz ise, gökkuşağının tüm renklerine bir anda bürünebilen alacalı bir kuş. Sarıdan mora, turuncudan turkuvaza deli bir renk cümbüşü... Bu renklerin en belirgin özelliği hiçbirinin mat olmayışı. Hepsi de

doğada görülebilecek en parlıtlı pigmentlerden oluşmuş gibi.

Maya, yaşamının yaklaşık beş yılını kapsıyor ama, tüm hayatının en önemli mesleği haline geliveriyor. Onu tanıyan kiminle konuştuysam üzerinde durdukları ilk şey, İstanbul'un ilk özel galerisi olarak anılan (ama aslında ilk olmayan)¹ Maya'nın sahibi olması.

Tiyatro, resim, heykel, sinema, hikâyeler, romanlar, şiirler... 50'li yılların Türkiye'sini usul usul okşayışlarla saran, "yeni sanat", Maya'nın, dolayısıyla da Ada'nın rengârenk yüreğinden süzülüp İstanbul sokaklarında dolaşmaya başlayacak... Kimse-

*Soldan sağa:
Vâlâ Ebüzziya,
Adalet Cimcoz,
Sabahattin Eyüboğlu
ve
Teoman Aktürel*

lerin yüz vermediği duygular, tatlar Maya'da korkusuz bir rüzgâr olup ülkenin dört bir yanında esecek... Ve üzerinden yarım yüzyıla yakın bir zaman geçtikten sonra bile bu galerinin adı yüreklerde aynı heyecanı yaşatmaya devam edecek...

Sonra sırada kırmızı var.

Bu, gazeteci Adalet Cimcoz. 1940'ların başında başlayıp, hayatının son yıllarına kadar süren uzun bir çizgi. İnişli çıkışlı, zaman zaman kırık, beyazla karışık, zaman zaman da koyu ve parlıtlı bir kırmızı.

Bu işi yaparken devamlı, kırmızının önce cezbeden, hatta kışkırtan, ama bir o kadar da yoran ve bazen de korkutan duygularını yayıyor etrafa.

Gazeteciliğinde büründüğü kırmızı, bence onun hayatındaki en ilginç renk. Onu bu renge bulayan, Türkiye'nin ilk dedikodu yazarlarından biri olma özelliği.

Kırmızının da tonları var.

Dönemin birçok gazete ve dergilerinde kendi adıyla tiyatro eleştirileri yazarken sivri dili, zor beğenisi ve acımasız eleştirileriyle dikkat çekici, beyazı bol, açık bir kırmızı. Ama dedikodu yazıları daha çok koyu ve canlı bir kırmızı...

Bu kırmızı kadın, dedikodu yazılarında kendi ismi yerine Fitne Fücür imzasını kullanıyor.

Fitne: Azdırma, baştan çıkartma; karışıklık; ara bozan.

Fücür: Günah, zina.

Hem komik hem de kurnazca. Ortılığı karıştıran, oradan oraya laf taşıyan kışkırtıcı ve "günahkâr" bir dedikoducu...

Oysa bir de Nâzım'ın, Sabahattin Ali'nin, Balıkcı'nın, Azra Erhat'ın arkadaşı olan sol görüşlü, entelektüel bir Adalet Cimcoz var. Onun rengi grili siyahlı. Yani aklı başında, ciddi, kimi zaman sorunlu, sorumlu ve kültürlü. Çelişkili gibi görünse de siyahla kırmızının zıtlaşan tatlarını hiç yüksünmeden bir ömür boyu üzerinde taşıyor.

Bir bakıyorsunuz kıpkırmızı bir kadın balodan baloya, kokteylden kokteyle koşturuyor, şehirdeki hiçbir defileyi kaçırmıyor; kulağı her daim delik, devamlı dedikodu yapıyor; sonra bir bakıyorsunuz aynı kadın, Bursa hapishanesinde yatan Nâzım'a göndermek için gizli paketler hazırlıyor, Sabahattin Ali'ye ye-

ni bir kimlik ve iş bulma çabasında etrafa siyahlı grili ışıklar saçıyor...

Tüm bunlar da Ada'yı iyice anlaşılamaz, çözülemez kılıyor.

Belki de tüm yaptığı, bomboş bir alanda diğer insanlardan çok farklı bir kişiliğe sahip olmanın artılarını değerlendirmektir. Örneğin ağabeyi Ferdi Tayfur "dublaj kralı" iken onun da aynı alanda "kraliçe" olması kaçınılmazdı. Kendi sınıfındaki kadınların eve dönük bir hayat yaşadığı bir zamanda "Ben yazı yaza-çağım" diyen bir kadın, yeni bir soluk arayan Babiâli'de tabii ki bomba gibi patlayacaktı. O bir nesil öncenin öncü kadınlarının ardında genç Türk Cumhuriyeti'nin o güne kadar hiç görmediği, tanımadığı ve özlem duyduğu bir kadını temsil ediyordu: Kültürlü, akıllı ve gözüpek... Böylece istediği anda tüm gazetelerin kapıları ona açıldı ve yıllar boyunca da açık kaldı. O da o kapılardan gönlünce geçip durdu.

Mehmet Ali Cimcoz

*Adalet Cimcoz'un
Fikret Adil'e imzaladığı
bir fotoğrafı.*

Gazeteciliğinde büründüğü Fitne Fücür kimliği onun kadınsı egosunu tatmin ederken, Maya da entelektüel egosunu besliyordu. Güzel değildi ama güzel kadınlarla ilgili yazılar yazıyordu; sanatçı değildi ama sanat dünyasını Maya ile bir anda avcunun içine almıştı.

Dediğim gibi, Ada'yı, yaşamöyküsünü yazmaya başlamadan önce çok az tanıyordum. Ama onunla ilgili darmadağın bilgileri topladıkça, attığım her adım beni başka bir öyküye taşıyor. Bu sıra dışı kadın, pek de uzun sayılmayan 60 yıllık yaşamı boyunca çevresinde olağanüstü bir dostluk çemberi oluşturmuş. Hayatını taşıyan iki güçlü sütundan biri yaptığı işleri, diğeri de dostları...

Birkaç kişi dışında Ada'nın adını duyan hemen hemen tüm

dostlarının ağzından sevinç cümleleri dökülüyor. Onu hep “güzelliğiyle” anımsıyorlar. Farklılığı ve cesurluğuyla bir de...

Ama kuşkular da yok değil.

Kimi onun pek öyle anlatıldığı gibi “mükemmel” bir kadın olmadığını düşünüyor. Yani sadece göz boyadığını... Hatta Ada’yı biraz basit ve kültürsüz buluyorlar. Hatta terbiyesiz, hatta belki de şirret. Konuşurken bu sıfatları kullanmıyorlar ama bir şekilde tüm duygularını hissettiriyorlar...

Kimileri de onu zeki ama çok sorunlu bir karakter olarak anımsıyor. Bir şeytan tüyü olduğunu yadsımıyor; neşesi, zekâsı ve dinamizmiyle herkesi etkilediğini kabul ediyor; ama temkinli yaklaşıyorlar. Onların anılarındaki Ada, çevresindeki herkesi avcunun içine almayı seven, olayların, ilişkilerin kontrolü dışında gelişmesinden asla hoşlanmayan ve öyle durumlarda “kötü” olabilen biraz garip, biraz da tehlikeli bir dost...

Bu “tehlikeli” dost, 1970 yılında öldüğünde, ardında sayısız arkadaş ve anı bırakıyor. Bugün ölümünden tam 30 yıl sonra bu anıların peşine düşmek, maceralı bir yolculuğun hevesiyle sözlerden sözlere, yazılardan yazılara dolaşmak demek. Her yazı, her sohbet yeni bir kapı açıyor. Kapılardan geçtikçe Ada’nın o garip ve çekici dünyasında kayboluyorum. Kimi zaman kafa karıştırıcı şeyler söyleniyor, kimi zaman göz yaşartıcı... Özellikle, bugün çoğu 70 yaşını aşmış olan yakın arkadaşlarıyla konuşurken, hem onun öyküsünü dinliyorum hem de yılların alacalı yükünü omzunda taşıyan yaşlı insanların öyküsünü...

Soldan sağa:
Büyük ağabey Hayri Sonkur,
Adalet ve
küçük ağabey Ferdi Tayfur. ►

III

Ada'nın ansiklopedilerden alınmış kısa biyografilerini, bir de 1940'lı ve 50'li yıllarda çeşitli kadın dergilerinde yayınlanan Fitne Fücür imzalı yazılarını masaya serdim. Aralarında birkaç tane de onunla ilgili yine 50'li yıllarda yazılmış yazı var. Bazıları röportaj. Konuları hep aynı: Sosyete dedikoduları ve Maya Sanat Galerisi...

Dergilerin içinden rastgele bir tanesini çekiyorum.

Bu 1950'li yıllara ait bir *Salon* dergisi. Tozlu sayfalarını çevirirken yıllar hızla geriye gidiyor. Dönemin buram buram Amerika kokan kadın dergileri, bambaşka bir dünyanın vaatleriyle dolu. Güzellik öğütleri, farklı kıtalardan moda haberleri ve entrikalarla bezeli birkaç aşk hikâyesinin arasında Cimcoz'un Fitne Fücür'lukları...

Kendinden emin bir tarzda yazılmış, yarı dedikodu, yarı haber tadı taşıyan yazılarında kullandığı dil, bugün için eski ama çok akıcı. Yazdıklarına ve yazış biçimine bakılırsa neşeli bir insan olmalı. Aynı zamanda oldukça cesur ve biraz da saldırgan belki... Yani herkesin anlattıklarından bir parça. Ne iyi kalpli bir melek ne de eli sopalı bir cadı. Bazen melek bazen cadı. Ya da hem melek hem cadı...

Şehir tiyatrolarındaki bir oyunun haberini, dedikodularla dolu bir kokteyl partiyi ve iyi ya da kötü giyinmiş bir kadının giysisinin ayrıntılarla dolu tarifini tek sütunluk bir yazının içine sığdırabiliyor. Konudan konuya atlarken arkasında eksik hiçbir şey bırakmıyor. Anlatımı öylesine doyurucu. Kısa cümlelerini çarpıcı sıfatlarla donatıp az şey söyleyerek çok şey anlatmayı başarıyor. Yazdıkları çoğu kişi için edebi bir değer taşımasa da dili, onu usta edebiyatçıların (belki usta mizahçıların demek daha doğru olur) arasına sokabilecek güçte.

Bu arada yazılarında sık sık dönemin çok ünlü isimleri geçiyor. Ahmet Hamdi Tanpınar başrolde... Sonra Yahya Kemal, Münir Nurettin, Fikret Adil, Cahit Irgat, Sait Faik, Eyüboğlular ve daha bir sürü yazar, şair, ressam...

Adalet Cimcoz'un adı İzzettin diye hatırlanan ilk eşi ve annesi.

Giysilerinden tavırlarına kadar her hallerini en ince ayrıntısına kadar anlatıyor. Yazarken tüm enerjisini, okurun hayal gücünü kışkırtmaya harcıyor. Partilere onunla birlikte gidip, onun o hırçın gözlerinden içeriye eğlenceli bakışlar atabiliyor, keskin kulaklarının geniş alanından yararlanmanın tadını alabiliyorsunuz. Bu toplantılarda çoğu kez yanında kendi yakın arkadaşları da oluyor.

Ada'nın bugün hayatta olan dostlarının başında Vâlâ Ebüzziya ve kızı Alev Ebüzziya var.

Yazılarında Vâlâ Hanım'ın ismi sık sık geçiyor. Hatta kimi zaman kızı Alev ve oğlu Memiş'ten de bahsediyor. Hem de büyük bir sevgiyle... Gittiği her kokteylde, her baloda mutlaka Vâlâ Hanım da yanında. En güzel elbiseleri o giyiyor, en güzel şapkaları o takıyor, onun endamıyla kimse yarışmıyor... O zamanlar

henüz çok küçük olan Alev, yazılarında büyüyor. Önce tatlı, zeki bir kız çocuğu; derken güzelleşip serpilen bir genç kız ve sonunda kanatlanıp yurtdışına uçan bir sanatçı adayı...

Fitne Fücür yazılarını okurken, bu yazılardan onun kişiliğinin ipuçlarını yakalayabilirim umuduyla yoğun bir çaba harcıyorum. Öyle başarılı bir dedikoducu ki, bu hünerine şaşmamak mümkün değil. Sivri dili, hınzır aklı ve her yeri delip geçen, görülmeyeni görmeyi başaran gözleriyle, işinin ustası olduğunu hemen belli ediyor. Melekliğiyle cadılığı durmadan yer değiştiriyor. Zaten insanlar da onu bu yüzden seviyor olmalılar. Eğer herkes hakkında iyi,

Mehmet Ali Cimcoz ve Adalet Cimcoz
Şişli'deki evlerinde.

mülayim şeyler karalasaydı bu denli popüler olamazdı sanırım. İnsanların zaaflarına çomak soktukça, tüm ilgiyi üzerine çektiğini keşfetmiş olmalı. Onları alaya alıyor ve böylece daha çok okunuyor.

Yazılarından anladığıma göre okuyuculardan bol bol mektup geliyor. Keşke bunları saklamış olsaydı. Sanırım hepsi kaybolup gitmiş. Ama nasıl olduklarını tahmin etmek hiç zor değil. Bir zamanlar açtığı zarflardan birinden mutlaka şuna benzer bir mektup çıkmış olmalı:

“Saygıdeğer Fitne Fücür (nam-ı diğer Bayan Cimcoz),

Sosyete dedikoduları sütununda ismimi vermeden ama tasvirimi yaparak ve ‘kızcağız’ diye bahsederek yazdığınız yazıyı teessüfle okudum. Bazı hakikâtlarin aydınlanması için size bu mektubu yazmayı zaruri buldum. Öncelikle saçlarımın demodeliği konusundaki düşünceniz beni hiç ilgilendirmiyor... Kocamı yakışıklı bir genç için bıraktığımsa düpedüz saçmalık. Üstelik üzerimdeki o kürk manto kocamın onu terk etmemem için aldığı bir hediye değil, babamın bana verdiği bir armağandır...”

Mektuplar buna benzer yalanlamalarla uzayıp gidiyordu herhalde. Oysa o, dedikodu yazdığını baştan söylüyor. Yani kaleminden çıkan her şey, dayanağı olmayan söylentilerden ibaret. Ama gelen itirazlar bu dedikoduları daha da inanılır kılıyor olmalı. O tüm itirazları da köşesinde ayrıntısıyla yazıyor ve yazıları böylece heyecanlı aşk tefrikalarından daha çok okunuyor.

IV

Ada’nın bugün hayatta olan bir akrabası var mı henüz bilmiyorum. Çocuğu yok. Ağabeyi Ferdi Tayfur’un da çocuğu olmamış. Sadece büyük ağabeyi Hayri Sonkur’un bir kızı olduğunu biliyorum. Adı Serap. Ama hepsi bu kadar. Ada’nın bazı dostları Serap’ın arada sırada Ada’nın yanında görüldüğünü anımsıyorlar. Birisi onun bir zamanlar Ankara’da tiyatro sa-

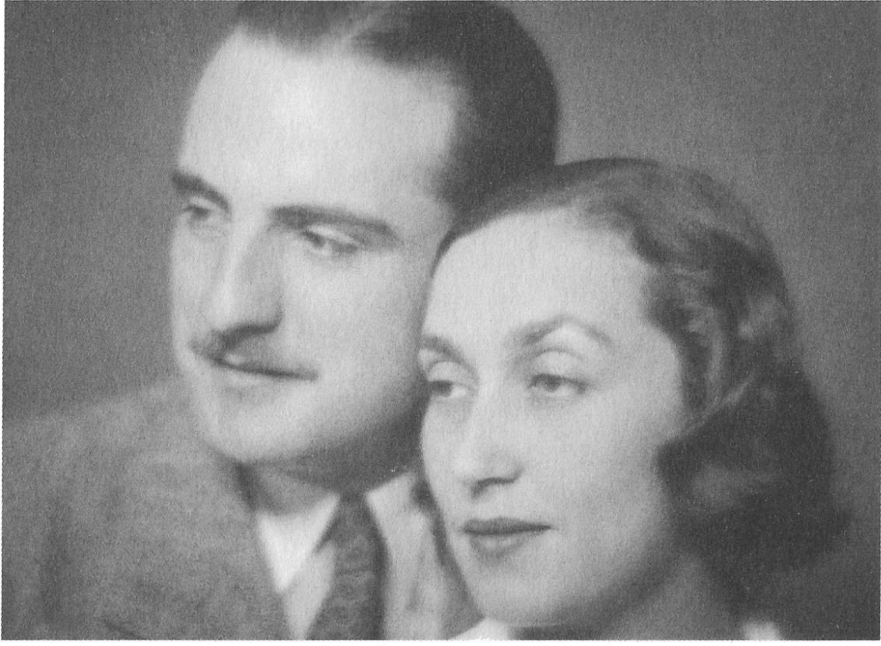
natçısı olarak çalıştığını biliyor. Bir başkası İsviçre'ye yerleştiğini; bir diğeri İstanbul'da yaşadığını... Ama bunların hepsi de yıllar öncesine ait karışık bilgiler. Serap gerçekten bir serap gibi. Var mı yok mu, hatırlananlar doğru mu yanlış mı bilemiyorum. Ada öldüğü zaman Mehmet Ali Cimcoz onun takılarını o zaman Ankara'da yaşayan Serap'a göndermiş. Acaba başka bir şeyler de göndermiş olabilir mi. Mektuplar, resimler ya da bazı defterler?..

Bilinmeyen numaralar servisinden Ankara'da Serap Sonkur'a ait bir telefon numarası buldum. Ancak bunun bir isim benzerliği olduğunu öğrenince çok üzüldüm. Sonra Ankara telefon rehberinde Sonkur soyadlı herkesi teker teker aradım. Hiçbirinin Hayri ya da Serap Sonkur'la bir akrabalığı yok.

İstanbul'daki tüm Sonkur'ları da aradım. Sonuç yine aynı. Bu tuhaf araştırmadan öğrendiğim tek şey var: Ya Serap Sonkur'un adına kayıtlı telefon yok ya da Serap Sonkur artık Serap Sonkur değil. Evlendi ve Türkiye'nin, hatta dünyanın bir köşesinde bambaşka bir soyadıyla yaşıyor. Kadınların evlendikten sonra soyadlarının değişmesi ve hayatlarına bambaşka bir insan olarak, yepyeni bir kimlikle devam etmeleri insanı nasıl da çıkmaza sokuyor. Eğer yeğen Serap, kadın değil erkek olsaydı her şey çok daha kolay olacaktı.

Serap Sonkur'u bulmaktan umudumu kesmek üzereyim. Ama Ada'nın bugün hayatta olan dostlarına ulaşmak akrabalarını bulmaktan çok daha kolay. Nişantaşı'ndaki galerilerden birinde Alev Ebüzziya'nın seramik sergisini gördüm. Yurtdışında yaşayan Ebüzziya, kısa bir süre için İstanbul'da olacak. Galeriden telefonunu alıp hiç vakit geçirmeden aradım ama yaptığımız konuşma beni çok şaşırttı.

Görüşme talebimi çok kesin bir dille reddetti. Yıllar önce Vâlâ Hanım'la Adalet Cimcoz arasında büyük bir kırgınlık yaşanmış. Bu kırgınlığın etkisi bugüne kadar sürmüş olmalı ki ne Vâlâ Hanım ne de kızı, Ada hakkında konuşmak istemiyorlar. Hem de Ada'nın ölümünün üzerinden 30 yıl geçmişken...

V

Geçen yıl kadın Eserleri Kütüphanesi'nde Adalet Cimcoz'u anma toplantısı düzenlenmiş. Bu düzenlemeyi yapan kişilerden biri olan Ressam Ülkü Terem'den bir kitap aldım. Kitabın adı *Maya ve Adalet Cimcoz*. 1972 yılında yani Ada'nın ölümünden iki yıl sonra basılmış. Melda Kaptana'nın hazırladığı bu kitabın içinde Mehmet Ali Cimcoz'un ve dostlarının Ada için yazdığı birkaç yazı ve Maya ile ilgili gazete haberlerinden seçmeler var.

Bu kitabın en önemli kısmı Mehmet Ali Cimcoz'un yazısı. Bu yazı, Ada'nın hayatıyla ilgili bugüne kadar bulabildiğim en ayrıntılı bilgiyi veriyor:

Kendi anlatırdı. 1910 yılının 25 Temmuzunda Kilitbahir'de (Çanakkale) dünyaya gelmiş. O gün de babası miralay (albay) olmuş. Uğur getirdi diye Adalet demişler. İki erkek çocuktan sonra kız beklermiş aile, Adalet bu bakımdan da sevindirmiş aileyi. Aile de pek sevmiş Adalet'i...

Çökmekte olan Osmanlı İmparatorluğu, türlü karışıklıklar içinde, Tayfur Bey çeşitli yerlerde, çeşitli görevlerde... Balkan harbi, esaret yılları, İttihat ve Terakki, Meşrutiyet derken ordunun gençleştirilmesi sırasında emekli oluyor Tayfur Bey. Ardından Birinci Dünya Savaşı.

Adalet dört yaşlarında, Kocamustafapaşa'da oturuyorlar. Saadi tekkesine bitişik, ahşap, bahçeli bir evde geçiyor Adalet'in çocukluğu. Tekkede bir de yatır var. Sancaktar Hayrettin, Fatih'in sancaktarı imiş, tekkeye, mahalleye adını vermiş. Tayfur Bey de ayrıca tarikattan, Ruffai şeyhi ama, tekkesi yok. Aile bitişik tekke ile içli dışlı. Toplantıların, âyinlerin, semaların gediklisi, gözetleyicisi Adalet meraklı, her şeyi görmek anlamak çabasında. Tekke havasında da bir şeyler sezinliyor ama, yine de kavrayamıyor mistik dalgayı. Gündüzleri çevresinde saklambaç oynadıkları Sancaktar Hayrettin'in sandukasından geceleri korkuyor, geçemiyor önünden yalnız.

Savaş yılları yoksulluk yılları. Çocuklar bahçede yetişen sebzelerle, Aliye Hanım'ın verdiği Almanca dersler karşılığında aldığı şeker, un gibi yiyeceklerle besleniyor, büyüyorlar. Yoksul ama sağlıklı, mutlu bir yaşam sürdürülüyor Kocamustafapaşa'da.

Adalet'in yaşamında büyük yer etmişti Kocamustafapaşa. Sık sık anlatırdı çocukluğunun canlı, insancıl anılarını. Ölümüne kadar hemen her yıl bir iki kez giderdi de eski mahallesine, tanıdıklar bulur orada, geç vakitlere kadar kalırdı.

Eski aile fotoğraflarına bakardık. Hemen hepsinde iki güzel oğlan Hayri ve Ferdi, Adalet'in ağabeyleri, aralarında âlamet gözlü, sıska, çirkin bir kız. Adalet. Çirkinliği itici değildi Adalet'in, tersine cana yakın, baktıkça resmine gülmesi gelirdi insanın. "Çocukken komik çirkindim" derdi kendisi de.

Mahalledeki ilkokulda başlıyor, Almanya'da sürdürüyor öğrenimini Adalet. Genç kızlık çağında Almanya'da dayılarının yanında. Orada çekilen fotoğraflarda çirkin kız değil artık Adalet, iri gözler, alın, burun, ağız bir anlam kazanmış, zeki bakışlar var resimlerde.

Vaniköy'de bir yalının önünde dört yakın arkadaş.

Soldan sağa:

Adalet, Nevin Akkaya, Nedret Ekşigil, Güzin Aksel.

Yurda dönüş, kısa süren başarısız ilk evlilik. Çocuklar okuyacak diye ipotek edilen Kocamustafapaşa'daki evin satılması, bir ara Cağaloğlu'nda, sonra Beyoğlu'nda, Tünel'in orada daracık bir sokakta, daracık bir eve taşınma, geçim zorlukları. 'Şakası yok, yaşamak, dayanmak gerek' diyor Adalet Hanım, sıvıyor kolları. Önce bir Alman firmasında, sonra Afyon İnhisarında memur. Her zaman mutlu, her zaman sevinçli, yaptığı her işi seven, işinde sorumlu, yalan söylemeyecek kadar yürekli, veriyor kendini çalışmaya. Ölünceye kadar da ara vermeden sürdürüyor çalışmasını.

1931'de büro işlerinin dışında bir rastlantı ile filmlerin dublajına başlıyor. İş saatlerinden sonra geç vakitlere kadar karanlık, havasız stüdyolarda film seslendirme işi. İstanbul şivesiyle, temiz Türkçe konuşurdu, genç sesi ölünceye kadar bozulmadı.

1939'da² ikinci evliliği, memurluktan ayrılma, yazarlığa başladığı yıllar. İstanbul, Ankara, İzmir gazetelerinde, dergilerde yazıları çıkıyor. Tiyatro ve plastik sanatlar üzerine eleştiriler, denemeler, şiir, hikâye çevirileri, takma adlarla sosyete dedikoduları. Türkçe'den Almanca'ya çevirdiği genç kuşağın şiir ve hikâyeleri Alman sanat ve edebiyat dergilerinde yayımlanıyor...

...Çevirdiği ve uyguladığı temsillerinde kendi konuşurdu. Yıllarca radyoda konuştu. Dinleyicilerin sorularını radyodan cevaplandırır, olmazsa her birine ayrı ayrı mektupla cevap verirdi. Büyük saygısı vardı halka. İnsana, sanatın insanları yaklaştırdığına, birbirlerini sevdirdiğine inanmıştı. Bu inançla da açmıştı Maya'yı 1951'de. Bu bakımdan da başarılı olmuştu Maya denemesi.

Yeniden, güzelden, özgürlükten yana idi. Kadın erkek ayırımına karşı idi. Değer verirdi dostluğa, dostlar arasında yaşadı, dostlar arasında öldü.

Biliyordu hastalığını, kurtuluşu olmadığını, hastaneye yattığı güne kadar mikrofon başında idi. Hastanede bir yandan serum takılırken, öte yandan ikinci baskıya girecek olan kitabın tashihlerini yapıyordu. 13 Mart 1970 günü öldü. İki gün sonra toprağa verilirken radyodan hâlâ sesi geliyordu.³

Mehmet Ali Cimcoz da Ada'nın güzel bir kadın olmadığını yazıyor. O kadar ilginç ki, kiminle görüştüysen, hemen hepsi Ada'dan bahsederken konuşmanın bir yerinde mutlaka "Güzel

bir kadın değildi ama öylesine..." diye başlayan ve olumlu bir sıfatla devam eden bir cümle kuruyor. Sanki herkes sözleşmiş gibi...

Kendisi de çirkinliğinden bahsetmekten kaçınmıyor. Hatta belki bundan hoşlanıyor bile. 1960'lı yılların başında gırtlak kanseri olan Mehmet Ali Cimcoz, Zürih'te ameliyat oluyor. Ertesi yıl kontrol için Ada'yla birlikte tekrar Zürih'e gittikten sonra oradan Berlin'e geçiyorlar. Ada'nın bütün hayali Brecht tiyatrosuna gitmek ve Brecht'in karısı Helena Weigel ile görüşmek. Ada, bu kadını çok merak ediyor. Weigel güzel değil, hatta çirkince ama çok güçlü ve sahneye çıktığında büründüğü kimlikle seyirciyi avcunun içine alan bir kişilik. Onunla tanışmak için Doğu Berlin'deki tiyatroya giderken yanında bulunan Günsel Koptagel'e şöyle diyor:

"Biliyor musun bu çirkin kadını çok merak ediyorum. Ben de onun gibi çirkinim, galiba onu kendime benzetiyorum..."

Oysa fotoğraflarına bakıyorum bazen çok hoş görünüyor.

Acaba fotoğraflar beni yanıltıyor mu? Belki de onun güzel

olduğu duygusunu yaratan tek şey gözleri, ya da daha doğrusu bakışları. Öylesine zeki bakıyor ki... Gözlerindeki anlam, çirkinliğini gölgeliyor olmalı.

VI

Ada'nın yaşamöyküsünü yazarken baştan beri aradığım Serap'ın izini nihayet bulabildim. Bu, biraz tuhaf bir hafiyelik sonucunda oldu.

Tam, bir dönem İsviçre'de yaşadığını duyduğum ama soyadını bilemediğim Serap'ı oradaki Türkiye Büyükelçiliği'nden soruşturmaya başlıyordum ki, Ada'nın arkadaşlarından biri, Hayri Bey'in bir de oğlu, yani Serap'ın bir erkek kardeşi olduğunu anımsadı: Ata Sonkur.

Bu bilgiyi alır almaz internetin başına oturdum. Bu eski tarihli, solgun renkli romantik hikâyenin içine böylece çağdaş teknoloji de karışmış oldu. Üstelik hikâyedeki en önemli düğümlerden birini çözmeyi başardı.

Uzun bir Sonkur listesinin ortalarında Ata Sonkur'un ismi, Marmaris Galatasaray Taraftarlar Derneği Başkanı olarak çıktı. Derneğin numarasını büyük bir heyecanla çevirdim. Ada'nın hayattaki akrabalarına artık bir telefon kadar uzaktaydım.

Ancak yaptığım kısa konuşma sonucu Ata Sonkur'un geçtiğimiz yaz öldüğünü öğrendim. Telefondaki kişi onun akrabaları hakkında hiçbir şey bilmiyordu ama bu konuda bilgi alabileceğim bir arkadaşının telefonunu verdi.

O kişiden de Ata Sonkur'un eski eşinin telefonunun öğrendim. Her adımda, tam Serap Sonkur'a yaklaştığımı sanırken tuhaf bir şekilde sanki ondan daha da uzaklaşıyormuşum gibi bir duyguya kapılmaya başlamıştım ki, birden aradığımı buluverdim. Serap Sonkur ne Ankara'da ne de İsviçre'deydi. İstanbul'da Serap Haksun olarak Erenköy'de yaşıyordu. Hem de anneme giderken sık sık önünden geçtiğim bir sokakta... Yani neredeyse yanı başımda.

Bir köpek delisi olan Adalet annesi ve bir arkadaşıyla. ►

Ada'nın hayattaki tek akrabasını bulamıyor olmanın yarattığı gerginlik birden siliniverdi ve yerini başarılı bir hafiye olmanın tatminli duygusu aldı.

Telefonla görüştüğüm Serap Haksun bana yardımcı olmayı kabul etti ve Ada'nın hayatıyla ilgili olarak anımsadığı her şeyi anlattı:

Ada'nın babası sinirli, otoriter bir Osmanlı subayı. Pala bıyıkları, aksi bakışları ve dimdik duruşuyla karşısındakini titretir cinsten. Kilitbahir'de görevliyken bir gün Almanya'ya ordu için top satın almaya gönderiliyor.

Osmanlı İmparatorluğu'ndan gelen bu asker grubunun şerefine Almanlar bir balo düzenliyorlar.

Baloya katılan kızlar arasında ilerde Tayfur Bey'in karısı olacak olan genç bir Alman kızı da var. Tayfur Bey bu sarışın, yeşil gözlü kıza görür görmez vuruluyor. Onu dansa kaldırıyor. Dans ederken neler konuştukları hatta konuşup konuşmadıkları bile bilinmez ama, Tayfur Bey bu genç kızı hiç unutmuyor. Türkiye'ye döndükten kısa bir süre sonra tekrar Almanya'ya giderek kızın ailesiyle görüşüyor ve kızlarıyla evlenmek istediğini söylüyor.

Tüm bunların yaşandığı tarih 1800'lerin sonu ya da 1900'lerin başı olmalı. O zamanlar Osmanlı Batı'dan bakıldığında, bir baba için kız vermeye pek de elverişli bir imparatorluk değil. İç karışıklıklar, huzursuz dış ilişkiler, sallantıda bir saltanat ve kadınların kafes arkasına hapsedildiği bir dünya.

Tüm bunlar yüzünden olsa gerek, Tayfur Bey'in teklifi Alman aile tarafından nazikçe geri çevriliyor.

Ama Tayfur Bey kararlı. Üstelik genç kızın da, bu gösterişli Osmanlı subayında gönlü var. Aralarında anlaşıyorlar; önce Tayfur Bey Kilitbahir'e dönüyor, bir süre sonra da genç kız ailesine haber vermeden gizlice bir trene binip Almanya'dan Türkiye'ye doğru yola çıkıyor...

Elindeki adrese geldiğinde onu bekleyen kötü bir sürpriz var:

◀ *Dublay günlerinden bir anı.
Nevin Akkaya ve Adalet Cimcoz İpek Film'in önündeler.*

Ada ve arkadaşları Yıldız Bahçesi'ndeler.

Soldan sağa:

Hayriye Toprak, Nedret Ekşigil, Sevgi Divitçioğlu, Güzin Aksel, Adalet Cimcoz, Vâlâ Ebüzziya, oturan Nevin Seval.

Tayfur Bey'in karısı ve 2 küçük oğlu.

Genç kız onun evli ve iki çocuk babası olduğunu fark eder etmez önce büyük bir düş kırıklığına uğruyor. Tam geri dönmek üzereyken Tayfur Bey ne yapıp ediyor, genç kızı her şeyin düzeleceğine inandırıyor. Gerçekten aradan birkaç gün geçmeden Tayfur Bey'in imam nikahlı ilk eşi üç kez "boş ol" pratikliğiyle boşanıp iki çocuğuyla birlikte İstanbul'a gönderiliyor. Tayfur Bey onların geçimlerini sağlayacak parayı her ay ödemeyi vaat ederek eski hayatını tamamen göz önünden uzaklaştırıyor ve hiç vakit kaybetmeden genç karısıyla yepyeni bir hayata başlıyor.

Karısının saçları sarı, gözleri mavi ama bugün kimsenin hatırlamadığı Alman adı yerine, artık ismi Aliye ve dini İslam.

Aliye Hanım Avrupalı olmanın ayrıcalıklarını sonuna kadar kullanıyor. Sert miralayın kuralları, onunla başladığı yeni hayatında biraz biraz yumuşamaya başlıyor. İlk günlerde kadınların kafesli camların arkasına, çarşıların altına hapsedilen yaşamı

*Dost canlısı Ada yine arkadaşlarıyla.
Sağ başta Bedri Rahmi Eyüboğlu,
soldan ikinci Mualla Eyüboğlu.*

Aliye Hanım'ı karamsarlığa sürüklüyor ama kısa bir süre içinde bu duruma bir çare buluyor ve Kilitbahir'deki kadınları örgütleyerek onları çarşıftan çıkıp palto giymeye ikna ediyor. Tayfur Bey'in hanımının bu girişimi erkekleri biraz rahatsız etse de bu işe fazla karşı koyamıyorlar ve Aliye Hanım sayesinde Çanakkale'nin bu küçük kasabasında yaklaşık 20 yıl sonra genç Türkiye Cumhuriyeti'nde gerçekleşecek olan kıyafet devriminin ilk tohumları atılmaya başlanıyor.

Tayfur Bey'le Aliye Hanım'ın uzun süre çocukları olmuyor. Bu arada Tayfur Bey yeni bir görevle İstanbul'a tayin ediliyor. Kocamustafapaşa'da türbeye bitişik bir evde oturuyorlar. Daha sonra Adalet'in çocukluk kâbusu olacak olan bu türbenin, Aliye Hanım'ın hayatında önemli bir rolü var.

Komşuları çocuğu olmayan bu Alman kadına, türbeye adak adamasını öneriyorlar. Bu sayede hemen hamile kalacağını söylüyorlar. Aliye Hanım bu önerilere önce gülüp geçiyor ama sonunda ısrarlara dayanamayıp çocuğu olması için bir adak adıyor

ve ilginç bir rastlantı sonucu tam dokuz ay sonra en büyük oğlu Hayri dünyaya geliyor.

Sonra dört yıl arayla Ferdi ve Adalet doğuyorlar.⁴

Ada, tahmin edebileceğiniz gibi görünüş olarak annesine hiç benzemeyen, kara saçlı, kara kaşlı ufak tefek bir kız çocuğu. Ama cesaretini ve gözüpekliğini ondan almış olmalı; karizmatik, otoriter ve dediğim dedik yanını da babasından. Müthiş bir karışım!

Aile bundan sonra fazla genişlemiyor. Sadece büyük ağabeyi Hayri'nin iki çocuğu oluyor. Ferdi ve Adalet ömürleri boyunca çocuk sahibi olmuyorlar.

İnsanların Avrupa'ya gitmeye özendiği bir dönemde Ada'nın annesi, ailesinin tüm karşı çıkmalarına direnerek Almanya'dan Türkiye'ye geliyor ve gerçekten de büyük bir cesaret örneği veriyor. Aynı direnişi yıllar sonra Ada'nın Almanya'ya gitmesi için de gösteriyor. Tıpkı bir zamanlar babasının katı kurallarını yıktığı gibi bu kez de kocasının itirazlarını yumuşatıyor...

Ada'nın her iki ağabeyi de Almanya'da eğitim görüyorlar. Ama sıra Ada'ya gelince Tayfur Bey bu isteğe şiddetle karşı çıkıyor. Aliye Hanım, Ada'nın orada dayılarında kalacağını ve emniyette olacağını, kızının iyi bir geleceğe sahip olmasını istiyorlarsa, bunun kaçınılmaz olduğunu anlatmak için uzun uzun dil döküyor ve sonunda kocasını ikna etmeyi başarıyor.

Sirkeci Garı'ndan trene binip Almanya'ya doğru yola çıktığı o gün, Ada'nın hayatındaki en mutlu günlerden biri. Yeni bir dünya keşfedeceği için inanılmaz bir sevinç duyuyor içinde. Ama hayatındaki bir sayfanın kapanıp yenisinin açıldığını henüz bilmiyor. Onu bekleyen ülkenin ne çok vaatle dolu olduğundan, sınırlı bakış açısını esnetip yepyeni bir Adalet yaratacağından henüz habersiz. Bunu Miralay Tayfur Bey de bilmiyor. Bilse yine de kızını Almanya'ya gönderir miydi, emin olmak zor.

Ardında kızını özleyeceği için gözü yaşlı bir anne ve otoritesi zedelendiği için homurdanan bir baba bırakarak gittiği Almanya, gerçekten de yepyeni bir Adalet yaratıyor. Ada orada bir kadın olmaktan çok insan olduğunu öğreniyor. Miralay Tayfur Bey'in 17 yaşındaki kızı kendini keşfetme imkânı buluyor.

Mehmet Ali Cimcoz ve Adalet Cimcoz'un pek az olan nikâh fotoğraflarından biri. Ada görünmüyor; sağdaki Mehmet Ali Cimcoz.

Anlattıkları Mehmet Ali Cimcoz'un yazdığı kısa biyografiyle yer yer çelişse de, Serap Haksun, 1900'lerin ilk yarısında olup bitenler hakkında bilgisi olan, ailesinden o günlerin hikâyelerini dinleyerek büyüyen ve olayın kahramanlarını tanıyan tek kişi.

Ama Ada'nın 1940'lara kadar olan yaşamı hakkında onun da bilmediği birçok detay var. Almanya'da geçen yıllar, ilk evlilik, sekreterlik dönemleri... Hepsi, Ada'nın yaşamöyküsünün belki de yerine hiçbir zaman yapıştırılamayacak olan yırtık sayfaları...

VI

Şimdiye kadar anlatılanlar, hep Adalet'in ailesiyle ilgiliydi. Bugün Ada'yı sadece ismen tanıyan pek çok kişi onun, eski milletvekillerinden Selâh Cimcoz'un kızı ya da Cimcoz ailesinin bir ferdi olduğunu sanıyor. Sonradan aldığı bu soyadıyla Ada öylesine bütünleşmiş.

Oysa Cimcoz ailesinin öyküsünde başrol Mehmet Ali'ye ait.

Mehmet Ali Cimcoz babasını küçük yaşta kaybediyor ve annesine çok bağlı olan bir çocuk olarak büyüyor. Ailede onun üzerinde babasından çok daha fazla etkili olan bir isim var: Amcası Selâh Cimcoz.

Selâh Cimcoz, genç Cumhuriyet Türkiye'si'nin en önemli kişilerinden biri. Gençliğinde hukuk okuyor. Meşrutiyetin ilanından sonra "Kalem" adı altında bir haftalık mizah dergisi çıkartıyor ve 1914 yılında Meclis-i Mebusan'a İstanbul'dan milletvekili seçiliyor. O tarihten sonra politik hayatı fırtınalı bir şekilde devam ediyor:

1917 yılında, Uluslararası Sosyalist Kongre'de Türkiye temsilciliği, işgal döneminde İttihat ve Terakki üyesi olduğu için Malta'ya sürgün, Cumhuriyet'in ilanından sonra İstanbul Şehir Meclisi üyeliği, ölümüne yani 1946 yılına dek milletvekilliği ve CHP Genel Merkez kurul üyeliği...

Ayrıca eşi az bulunur bir resim koleksiyoncusu. Döneminde birçok sanatçıya arka çıktığı ve destek verdiği biliniyor. Mehmet Ali Cimcoz da amcası gibi sanata ve sanatçılara çok düşkün. Ailesinde gördüğü bu tutku ister istemez onu da etkilemiş olmalı.

Adalet'in sanatçılarla ve sanatla ilişkisinde de bu tat var. Ada'ya böylesine renkli bir dünyanın içinde dilediğince dans etme fırsatı veren, Mehmet Ali Cimcoz'un ruhunun kapılarının da aynı duygulara açık olması...

İkinci Dünya Savaşı'nın uzaktan da olsa estirdiği yokluk rüzgârlarının henüz dinmediği o yıllarda, Türkiye hâlâ yoksul bir ülke... Hem yoksul hem de sanatsal risklere gönül veremeyecek kadar yabancı... Gençliği Almanya'da geçen ve hem kültürü hem de kişiliğiyle imkânsız isteme eğiliminde olan Ada'nın en büyük şansı, Mehmet Ali Cimcoz'un olanaksızı gerçekleştirebilme yetisi olmalı.

Bu yetiyi besleyen iki kaynak var: Biri Mehmet Ali Cimcoz'un sıra dışılığa karşı beslediği hayranlık; diğeri de ona Türkiye koşullarında çok iyi bir kazanç sağlayan mesleği avukatlık.

Adalet ve Mehmet Ali. İlginç bir çift. Çevresindeki tüm kadınlardan farklı bir kişiliğe sahip olan Ada'nın kocası olmak o dönem kolay bir iş olmasa gerek.

Çocukları yok. Kimilerine göre istemiyorlar, kimilerine göre sevmiyor.

Ada'nın karakteri, yaşam tarzı, deli fişekliği anne olmasına engel gibi. Ama hayvanlara düşkünlüğü, köpeği Zibidi'yi çocuğu gibi sevmesi belki de doyurulmamış bir annelik içgüdüsünün dışa vuran işaretleri.

Mehmet Ali bir gün bir arkadaşıyla Ada'nın köpeklerle olan aşırı düşkünlüğünden bahsederken, "Ne yapayım, ona çocuk veremedim, o da tüm sevgisini hayvanlara yöneltti" diyor. Onun bu cümlesinden yola çıkarak, çocuk sorununun Mehmet Ali'den kaynaklanmış olabileceğini düşünenler bunun fiziksel değil psikolojik olduğu kanısındalar. Bu kanının dayanağı, Mehmet Ali'nin annesine olan aşırı düşkünlüğü.

Cimcoz ailesi tarafından pek fazla kabul görmeyen Adalet'e en büyük tepki ilk başlarda Mehmet Ali'nin annesinden geliyor. O, oğlunun Ada ile evlenmesine karşı çıkıyor.

Bu da ilginç bir hikâye. Mehmet Ali'nin öğretmen olan annesi Naciye Hanım da, eşi Kasım Cimcoz'la evlendiğinde Cimcoz ailesi tarafından biraz hor görülüyor. Selâh Cimcoz'un erkek kardeşinin sıradan bir genç kızla evlenmiş olması pek hoş karşılanmıyor. Naciye Hanım bu durum karşısında oğluna fazla düşkün oluyor. Onu çok iyi yetiştirerek kendisini aileye kanıtlama çabasına giriyor. Galatasaray Lisesi'ni bitiren Mehmet Ali, başarılı bir avukat olma yolunda hızla ilerlerken Adalet'le tanışıyor. Daha önce başından bir evlilik geçen, pek güzel olmadığı gibi üstüne üstlük biraz garip davranışlara sahip bu gelin adayına Naciye Hanım'ın onay vermemesi yüzünden iki sevgili uzun süre evlenemiyorlar. O dönem yaşananları hatırlayan ya da anlatmak isteyen pek kimse yok. Ama Mehmet Ali'nin anne baskısını aşırp Adalet'le evlenmiş olması büyük bir olay. Çünkü annesine karşı beslediği aşırı sevgi ve bağlılık *Oidipus* kompleksinin sinyallerini veriyor. Kimi dostlarına göre, çocuk sahibi olamamalarında, bu sorunun da payı var...

Evliliklerinden bahsederken herkes onları karı koca olmaktan öte iki iyi dost olarak hatırlıyor. Kimsenin aklında ölümsüz bir aşkın kırıntıları kalmamış; ama benzersiz bir dostluğun tadı anımsanıyor.

Ada'nın yaptığı işlerle ilgili bilgilere ulaşmak, pek zor değil. Ama özel hayatı bilinmezlerle dolu. Mehmet Ali Cimcoz'la çok mutlu ve saygılı bir ilişkileri var; dışarıdan bakıldığında görünebilen tek şey bu. Oysa öyküsü unutulmuş bir ilk evlilik, ikinci evliliğin başlangıç hikâyesi ve aile ilişkileri bugün artık zar zor seçilen silik gölgeler...

Ada'nın hayatı boyunca Cimcozlardan yakın ilişki kurduğu kişilerin sayısı sınırlı. Bunda Mehmet Ali'nin de büyük rolü var. O da ailesini fazla aristokrat ve seçici buluyor. Ve onların beklentilerini alt üst eden bir kişiyle evlenerek kendisine farklı bir dünya kurmak istiyor.

Selâh Cimcoz'un kızı Emel Korutürk ve yeğeni Zeynep Tekeli'nin anlattıklarından çıkardığıma göre Cimcoz ailesi Adalet'i

Soldan ikinci Ada, sonra Bedri Rahmi Eyüboğlu, Vâlâ Nurettin, Vâlâ Ebüzziya, Müzehher Va-nu.

daha ilk baştan yadırgıyor. Bu da çok doğal. Çünkü Adalet, yaşam ve insanlarla ilişki kurma yolları açısından Cimcozların tanımadığı ve pek anlayamadığı bir dünyanın temsilcisi.

Belki Ada da onlara fazla ısınamamıştır. Bunu bilemeyiz ama bugün gülümsenerek anımsanan bir olay, durumun inceliği ve gerginliği hakkında biraz olsun fikir veriyor:

Mehmet Ali'yle Ada'nın evlendiği ilk yıllar... Selâh Cimcoz'un doğum günü nedeniyle verilen bir davette ailenin tüm üyeleri bir arada. Tek çocuk olan ve yıllardır üstüne titrenen avukat Mehmet Ali'nin yeni eşi aile için merak konusu. Ada o gün ailenin birçok üyesiyle ilk kez tanışıyor. Gecenin ilerleyen saatlerinde de herkesi şaşırtan o beklenmedik hareketi yapıyor. Pikapta çalan klasik müzik plağını çıkartıyor ve onun yerine bir kanto koyuyor.

İğnenin plağa değmesiyle birlikte Eftalya'nın cilveli sesi salondaki herkesi bir anda sus pus ediyor:

"Tulumbacılar su sıksınlar yanan kalbimeeeee..."

Ve herkesin şaşkın bakışları karşısında Ada salonun ortasında şarkıya eşlik edip dans etmeye başlıyor.

Emel Hanım'ın anlattığına bakılırsa Selâh Cimcoz Ada'nın yaptığı bu işe çok gülüyor. Selâh Bey'in kahkahaları ortamı yumuşatsa da Mehmet Ali Cimcoz biraz endişelenmiştir herhalde. Karısı, onun alıştığı, içinde büyüdüğü ciddi bir ortamı beklenmedik bir şekilde bozuyor...

Ada yaptığı şeyin garip olduğunu herhalde kendisi de biliyordu. Ama bu insanlara karşılarındakinin, Tayfur Bey'le Aliye Hanım'ın Kocamustafapaşa'da büyümüş sekreter kızları değil, "Adalet" olduğunu anlatmanın bir yolunu bulmak istemiş olmalı. Bu yaptığında belki de avaz avaz bağırmak istediği şu cümleler saklıydı:

"Sizin beni aranızda alıp almayacağınız umurumda değil. Ben zaten sizin dostluğunuzu istemiyorum!"

VII

Ada'nın Fitne Fücür yazılarına ne zaman ve nasıl başladığını tam olarak saptamak çok zor. Bulabildiğim en eski yazılar 1945 ile 46 yılları arasında *Tasvir* gazetesinde yayınlanıyor. Gazetenin baş yazarı Ada'nın yakın arkadaşı Vâlâ Ebüzziya'nın kocası Ziyad Ebüzziya. O yıllarda Vâlâ Hanım'la henüz boşanmamış olmaları; belki de Ada'nın bu gazetede çalışmaya başlamasına Vâlâ'yla kurdukları dostluk aracı olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı henüz bitmiş, Almanya yenilmiş ve gazete Hitler'le ilgili haberlerle dolu. İntihar eden SS'ler, Hitler'in hayatta olup olmadığı tartışmaları vesaire... Ada, bu karışık durumda yine kendine özgü dili ve neşesiyle "Fitne Fücür" imzalı yazılar yazıyor. Arada çeşitli konularda yazdığı farklı haberler ve yazılar da var. Bunlarda önceleri "Cim" imzasını kullanıyor. Sonra tiyatro eleştirilerini açık ismiyle, Adalet Cimcoz olarak imzalıyor. Bazılarında parantez içinde "Cim" kısaltmasını da belirtiyor. Ama Fitne Fücür yazıları her zaman olduğu gibi gizli bir kimlikle kaleme alınıyor.

Tiyatro eleştirilerini okudukça Adalet Cimcoz'un şiddetle sahneye çıkmak istediğini hissediyorum. Sanki oyunculuk onun içindeki gizli bir tutku. Evinde yaptığı dost toplantılarında zaman zaman okuma tiyatroları düzenliyor. O akşam için seçtiği bir oyunun rollerini misafirleri arasında dağıtarak işin rejisörlüğünü de üstleniyor ve bu okuma tiyatrolarından büyük bir keyif alıyor.

Acaba sahneye çıkmayı neden hiç denemedi? Belki de bir dostunun dediği gibi "o zaten hep sahnedeydi"!

Oysa Ferdi Tayfur'u hem sinemada hem de sahnede görmek mümkün.

1945 yılında *Tasvir* gazetesinde bir ilan var. İlan, Ferdi Tayfur'un Kadıköy Süreyya Sineması'nda yapacağı gösteriyi duyuruyor:

"Kıymetli sanatkâr Ferdi Tayfur, meşhur Lorel-Hardy taklitleriyle, Arşak Palabıyıkyan ve diğer taklitleri yapacaktır. Yerlerinizi evvelden hazırlayınız."

Nedret Ekşigil (sağda) güzellik kraliçesi Günseli Başar ile bir Akademi balosunda konuşuyor, arkasındaki de Ada.

Ada ağabeyi gibi sahneye çıkmıyor ama sahnede olup bitenleri çok yakından takip ediyor. Daha ilk dönem yazılarında bile tiyatro eleştirileri pek sivri dilli. Hele Faruk Nafiz Çamlıbel'in Şehir Tiyatroları'nda oynanan bir oyunuyla ilgili yazdığı bir yazı var ki, insan okurken kendini şair adına üzmekten alamıyor:

"Şehir Tiyatrosu'nun komedi kısmı, bu senenin ilk telif eseri olan Faruk Nafiz Çamlıbel'in Dev Aynası isimli komedisini temsile başladı.

Kolay şeylerle şöhret temin etmek hevesine kapılan müellif, Yayla Kartalı'ndan sonra bu sene de komedi kısmında Dev Aynası piyesiyle karşımıza çıkıyor. Şair diye tanınan müellifin Yayla Kartalı'nda olduğu gibi bu piyeste de acemiliği ve piyes tekniğindeki bilgisizliği derhal göze çarpıyor. Yayla Kartalı'nın yüz kızartıcı rağbeti müellifine herhalde fazla bir emniyet ve cesaret vermiş olacak ki, bu sene de kalemini komedi yazmakta denemiş.

Piyesin mevzuu kötü, turnürleri bayağı, düğüm ve çözülme noktaları adidir. Müellif, bir nevi kurnazlıkla derhal işin kolay tarafına kaçmış ve seyirciyi oyalamak ve güldürmek yolunu taklitte bulmuştur...”

Ada’nın iş yaşamıyla özel hayatını birbirinden ayırmak pek kolay değil. Her an ikisi de iç içe geçiyor. Yazılarında bahsettiği kişiler, birlikte dublaj yaptığı sanatçılar, evine gelen konuklar, yazarlar, şairler, ressamalar; çoğu da onun yakın dostu. Ama en derin ve köklü dostlukları Maya’da kurmuş olmalı.

“Ada’nın dostları” listesinin en başlarında Maya’dan iki isim var. Ali ve Inge Bütün. Seramik sanatçısı Ali Bütün, Maya’nın müdavimlerinden. O yıllarda Kuzgun Acar’la birlikte heykeller, resimler yapıyor. İkisi de dönemin genç, dinamik sanatçıları. Maya’nın estirdiği yaratıcılık rüzgârına kapılıp coşuyorlar. Inge de yine o yıllarda Ali Bütün’le evlenip Türkiye’ye geliyor. Çevresindeki yabancı dünyayla kaynaşmasını Ada’nın sarıp sarmalayıcı dostluğuna borçlu. İlişkileri tanıştıkları günden, Ada’nın ölümüne kadar kesintisiz bir keyif ve mutlulukla sürüyor.

Hayatları hâlâ Ada’yla yaşadıkları arkadaşlığın izleriyle dolu. Onunla ilgili konuşurken Inge Bütün’ün sık sık gözleri doluyor.

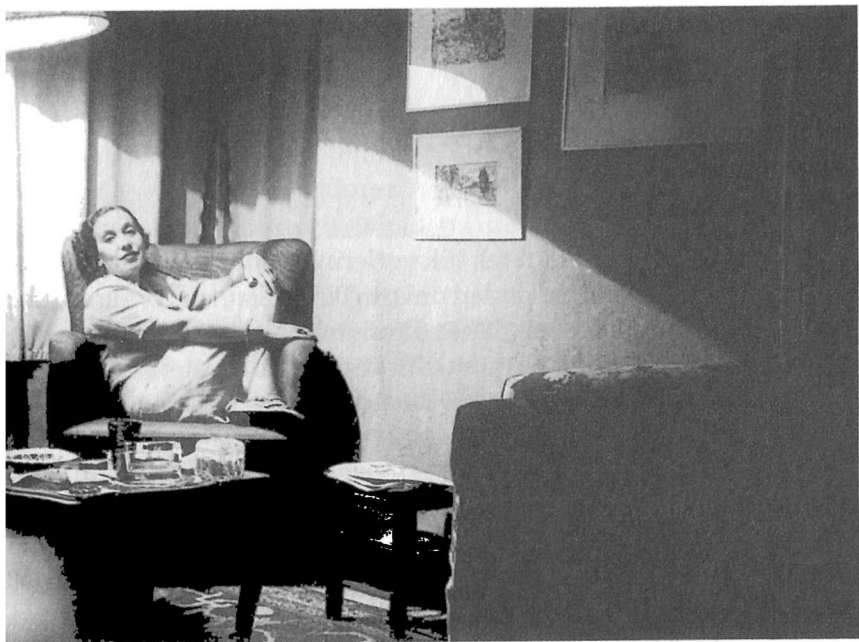
Evinde ona ait bir koltuk ve Maya’da kullanılan bir kütüphane var.

Aradan bunca yıl geçmişken, güzel olan binlerce şey yitirilmişken, anılarda hiç solmayan renkler pırıldıyor. Hem de ilk günkü heyecanlarıyla, neşe içinde...

Inge Bütün, Ada’nın bu koltukta oturuşunu gösteriyor:

Ayaklarını şöyle toplar, dirseğini koltuğun kollarına dayar, bir eliyle de çenesini destekler ve karşısındakini gözünün içine bakarak, sanki ruhunu içine çekermişçesine dinler(di)...

Elimdeki fotoğraflardan birinde Ada aynen Inge Bütün’ün anlattığı gibi o koltuğa oturmuş; objektife diktığı bakışları her zamanki gibi: Zeki, anlamlı ve biraz da küstahça... Bu bakışların anlamını onu sevenlere soruyorum, “Başkasında çok kötü durabilirdi ama ona fazlasıyla yakışıyordu” diyorlar...

Karakterini, ilişkilerini, yaşadıklarını daha iyi anlamak, onu tanımak için yeniden gazetedeki yazılarının peşine düşüyorum. Bu yazılar hem kendi yaşamı, hem de o günlerin Türkiye'si hakkında ipuçlarıyla dolu...

Tasvir gazetesindeki bir yazısında Fahrünissa Zeyd'in kendi evinde bir resim sergisi açtığını yazıyor.⁵ Bir sanatçı, sergisini kendi evinde açıyor!

Aslında 40'lı yılların İstanbul'u sanatçı açısından hiç de fakir değil; roman, hikâye ve şiirde olduğu gibi resim ve heykel alanında da birçok ustanın ismi İstanbul semalarında dolaşıyor ama imzalar hep kuma atılıyor, çünkü eserlerini sergileyebilecekleri bir galeri yok.

Sanatçılar sergi açabilmek için akıllarına gelen her yola başvuruyorlar. Kimi bir şapka dükkânının duvarına sıralıyor tablolarını kimi de bir okulun boş salonlarından birinde bir yer buluyor kendine.... Mobilya dükkânları, barlar, tiyatrolar sanatçıların sergi açma imkânı buldukları tek tük yerlerin başında geliyor. 1932 yılından sonra açılan halkevleri onların biraz olsun nefes almalarını sağlıyor ama, kalıcı bir çözüm olmuyor.

Yine 1932 yılında İstanbul, ilk kez bir sanat galerisiyle tanışıyor. Galeri açanlar on beş genç sanatçı. Yer Taksim Meydanı. Ama bu girişim uzun ömürlü olmuyor, şehir düzenlemesi adı altında Taksim Meydanı genişletilirken galerinin bulunduğu dükkân yıkılıyor. Hiçbir sergiye yer verilmese de resim satılan bir mekân olma özelliğiyle, sanatsal açlığı kısmen doyuran bu galeriyi yitiren şehirde, sanat yeniden öksüz kalıyor...

İstanbul'un ikinci galerisine kavuşmasına kadar geçen süre on üç yıl. 1945 yılında seramik sanatçısı İsmail Hakkı Oygur, Beyoğlu'nda Karlman pasajındaki atölyesini bir sergi salonu haline getiriyor. Ama Zeki Kocamemi, Zeki Faik İzer ve Cemal Tollu gibi sanatçıların eserlerinin sergilendiği bu küçük galerinin ömrü de fazla uzun olmuyor ve bir yıl içinde kapanıyor.⁶

Çoğu yerde Türkiye'nin ilk özel galerisi olarak anılan Maya ise ancak beş yıl sonra, 1950'nin son günlerinde açılıyor. Ve yaklaşık beş yıl ayakta kalabildiği için hem Türkiye'nin özel galericilik tarihine damgasını vuruyor hem de Ada'nın hayatına...

Aslında sanat galerisi açma fikri onun için yeni değil. Almanya’da geçen yıllarında müzelerin, sanat galerilerinin büyüğü tozu aklını çelmeye başlıyor. Sonra kendisini İstanbul’daki sanat çevresinin içinde bulunca, şehirdeki en büyük eksikliklerden birinin bir galeri olduğunu görüyor. Herkesin durmadan, büyük bir açıklıkla ürettiği eserler, sergilenecek mekân bulmakta zorlanıyor, âdeta boşluğa asılı kalıyorlar. Sırf sanatçılar değil, sanatseverler de bir galerinin özlemini duyuyorlar. Ama Ada sanki özleminden de öte bir şey hissediyor içinde; tuhaf bir cesaret onu devamlı dürtüp duruyor...

VIII

Bir sanat galerisi açma fikri henüz aklında olgunlaşmamışken Ada, tüm enerjisini Fitne Fücür yazılarına harcıyor. Daha gazeteciliğe ilk başladığı yıllarda yazdıklarını okurken çok ilginç bir şey dikkatimi çekti. Ada yazılarından birinde, bu satırların yazarının bir erkek olduğu izlenimini vermeye çalışıyor:

Geçen gün tramvayda bir küçük hadise oldu. Sonradan sarışın olmuş bayan İ, bütün fetanlığı ile kalabalığın içinde hiç şikâyet etmeden dururken, birdenbire biletçinin emri ile köşe yerimi sarışın bayana vermek mecburiyetinde kaldım. Benden evvel epey şeyler cereyan etmiş olacak ki bütün tramvay erkekleri gözüümüzü güzel bayan İ.'den alamıyorduk...⁷

Bu kimlik gizleme olayı fazla uzun sürmüyor herhalde. Özellikle Maya galerisinin açılmasıyla birlikte yapılan röportajların hepsinde Fitne Fûcur'dan bahsedildiğine göre bir süre sonra bu kandırmaca kendiliğinden bitiyor...

Dedikodu yazarlığı sayesinde çok geniş bir çevreye sahip. Tanımadığı yok. Tanındığı kişiler oldukça varlıklı insanlar. Bu açıdan Ada'nın Maya'ya büyük katkıları var. Sergilere davet ettiği kimse-lerin bir kısmı gerçekten ilgi duydukları ama çoğu da Ada'nın şerrinden korktukları için galeriye gelip resim alıyorlar. Böylece Ada, beş yıl boyunca Maya'nın ayakta kalmasını alının teriyle sağlayabiliyor!

Ayrıca geniş çevresi sayesinde genç sanatçılara da sık sık iş buluyor. Fitne Fücür isminin kapıları kolayca açtığına şüphe yok.

Yazılarını okudukça onun çoğu kez hakkında yazdığı insanları gücendirdiğini anlıyorum. O denli ince bir saldırganlığı var ki, yazdığı dedikoduların bazen hoşla gitmemesi doğal görünüyor.

Evvelce selamlaştığımız halde bu sütunlarda kendinden bahsedildiğini zannettikten sonra selamını kesen şirin bir doktorumuzu, geçen akşam klüpte masanın altında ve güzel bir kadının ayaklarının dibinde görünce bakmamak için kendimizi güç zaptettik... Bu satırları yazdığımızdan dolayı yeniden gücenmemesini dileriz...⁸

O zamanlar, özellikle Maya açıldıktan sonra dostları Ada'nın bu dedikodu yazılarından vazgeçmesini istiyorlar. Ancak o buna hiç yanaşmıyor. Kendi kendine yarattığı bu eğlenceli dünyada olmaktan pek memnun.

Kimi zaman, hakkında dedikodu yazdığı kişiler, Mehmet Ali Cimcoz'a gidip yakınıyorlar. Hatta aralarında eşini yazı yazmaktan caydırmasını isteyenler bile oluyor. Birkaç kişi Mehmet Ali'ye gidip Adalet'i frenlemesini öğütüyor. Sanki böyle bir şey mümkün olabilirmiş gibi! Ada ile Mehmet Ali'nin ilişkilerindeki temel prensip, birbirlerinin işlerine asla karışmamak. O dönemlerde kadının erkeğin işine karışmaması çok doğal ama kadının böylesine başına buyruk olabilmesi gerçekten bir mucize. Adalet yaşamı boyunca her konuda hemcinslerinden çok farklı bir güce sahip.

Hangi fotoğrafına baksam bu gücü görebiliyorum. Neredeyse yarım asır önce çekilmiş siyah beyaz karelerden bugüne sızan bu gücün ezici bir yanı var mıydı acaba? Bugün dostlarının çoğunun anlattıklarına bakılırsa, çok az.

Gücünü kullanmayı seviyor sevmesine ama daha çok bunu dostlarının güvenini kazanmak için yapıyor.

Ada çevresindeki insanları yüreklendirmekte usta. Onların hafızasında en çok da bu yönüyle yer etmiş. Inge Bütün'ü İstanbul'a yeni geldiği yıllarda cesaretlendirip çalışması için heyecanlandıran o; sonra Nevin Çokay ondan aldığı güvenle resme sıkı

sıkıya sarılıyor. Nasip İyem'in kendi atölyesini kurmasında ön ayak olan yine Ada.

Tüm dostlarının hayatında önemli bir rol oynuyor. Herkes yaşamının kritik kararlarını alırken önce ona danışıyor. Kapısı ve yüreği onlara her an açık...

Aynı zamanda yazılarında olduğu gibi gündelik yaşamında da her şeyi hiç sözünü sakınmadan söyleyen bir insan Ada. Kızdığı ya da sinirlendiği bir şey oldu mu, lafı evirip çevirmiyor, doğrudan karşısındakinin yüzüne söylüyor. Kimseyi küstürmek de umurunda değil anlaşılan. Zaten çoğu dostu onun bu davranışı karşısında kırılıp gücenmiyor. Çünkü ilişkilerinde genelde kızan değil, kollayan, yardım eden kişi konumunda. Sorunu olan herkes ona koşuyor. O da soğukkanlılıkla dinleyip mutlaka bir çıkış yolu öneriyor. Sağduyusuna güvenmeyen yok.

Konuştuğum birçok kişi onun sevmediği insanları sözünü hiç sakınmadan evinden kovduğunu anımsıyor. Karizmatik olmanın getirdiği kaçınılmaz diktatörlük... Hayat her zaman pembe değil. Sözünü dinletmeyi seven Ada, aksi olduğunda birden hırçınlaşıyor. O zaman da ilişkileri ateşe vermekten hiç çekinmiyor. Ama ipleri kendi istediği gerginlikte tutmayı başarabilecek kadar da yetenekli. O yüzden hayatında aniden parlayıp yükselen kavurucu alevlerin sayısı çok fazla değil. Üstelik zaman, insanların duygularını pozitif bir süzgeçten geçirmekte usta. Bugün dostları Ada'yı hep gülyüzlü, anlayışlı ve sevgi dolu bir melek olarak anımsıyorlar. Bölük pörçük izleri kalan kavgalı öyküleriye, unutmuş olmaktan yanalar...

IX

Ada'nın yaşamöyküsünün peşinde koşarken hafiyeliğin sonu bir türlü gelmiyor. Şimdi de bulmam gereken fotoğraflar çıktı karşıma. Bundan yıllar önce, TRT Maya ile ilgili bir program hazırlamış. O belgesel daha sonra Mengü Ertel'in sunduğu, "Cumhuriyete Kanat Gerenler" adlı bir başka belgeselin içinde de gösterilmiş. İşte orada Ada'nın birçok fotoğrafı var. Çocukluğu, gençliği, yaşlılığı...

kaç aylık bir boşluktan sonra 1945 yılının Aralık ayında tekrar yazmaya başlıyor. Ama bu kez küçük bir değişiklik var. Artık “biz” diye değil “ben” diye kuruyor cümlelerini. Yani Fitne Fücür yavaş yavaş kendi özgün kimliğine bürünüyor. Sanki daha güvenli, daha cesur gibi yazılarında. Üstelik artık bahsettiği kişilerin isimlerinin baş harflerini değil, açık açık isimlerini yazmaya başlıyor.

Bu yazılarının en hoş yanı, aralarına tiyatro ve sinema dünyasından haberler sıkıştırması. Artık tiyatro eleştirilerini de Fitne Fücür kimliğiyle yapıyor. Böylece sanatla ilgisi olmayan kişiler de zorunlu olarak İstanbul’daki sanat hayatından haberdar oluyorlar.

Ada’nın yazılarını bir sıraya dizmek gerekirse elimdeki en eski tarihli olanlar *Tasvir*’e yazdıkları. Ondan sonra 1947 yılının Kasım ayından 1948’in Mayıs’ına kadar *Salon* dergisinde yazıyor. Sonraki yıl imzası *Aydede*’de. Arada, benim bulamadığım ya da onun yazmadığı bir boşluk var. 1953 yılında Fitne Fücür bu kez “Sosyete Dedikoduları” başlığıyla *Ayda Bir* dergisinde. 1955’e kadar da *Tef* ve *20.Asır* dergilerinde... 1957’den 60’a kadar Adalet Cimcoz imzasıyla *Ulus*’ta İstanbul’dan sanat haberleri... Sonra bir boşluk ve yepyeni bir tarzla *Cumhuriyet*; yine Adalet Cimcoz olarak ve dedikodu değil, arada sanat haberleriyle birlikte gündelik hayatla ilgili fikir yazıları yazarak... Bu arada *Varlık* dergisinde art arda yayınlanan Almanca çevirileri... Ada, genç bir kızken sekreter olarak oturduğu daktilosunun başından, bir gazeteci ve çevirmen kimliğiyle sürdürdüğü hayatının son gününe kadar bir daha hiç kalkmıyor.

Elimdeki eski zamanların kadın dergilerine tekrar alıcı gözle bakıyorum. İçlerinde, her satırı göz yaşartan, yürek hoplatan aşk hikâyeleri, güzellik öğütleri ve moda haberleri var. Fitne Fücür’a da kocaman bir tam sayfa ayrılmış ya da en göz alıcı köşeye siyah, kalın çerçeveli bir sütun konulmuş.

Ada’nın neden bu kadar sık yer değiştirdiğini çok merak ediyorum. Bir yıl bir yerde, sonra üç ay başka bir dergide derken oradan oraya dolaşmış. Üstelik yazıları her seferinde bir veda bile olmadan, birdenbire kesilivermiş.

Bu konuda da rivayetler çeşitli. Kimi onun dergiler arasında

kapışılan bir yazar olduğunu düşünüyor. Onlara göre oradan oraya geçmesinin nedeni cazip teklifleri geri çevirememesi.

Kimi de bunu yine egosuna bağlıyor. Hep el üstünde tutulmaya öylesine düşkün ki, yıldızının parıltısı biraz sönmeye başladı mı kendine hemen yeni bir ortam arıyor. Ne de olsa kapılarda karşılanmayı, hep iltifat almayı ve tapılmayı seviyor...

Her iki varsayım da doğru olabilir. Belli ki çeşitli dergi ve gazetelerden ona devamlı teklifler geliyordu. O da küçücük bir sorun çıktığında, çalıştığı yeri gönül rahatlığıyla bırakıp başka bir yerde yazılarını yazmaya devam ediyordu. Yani gazete ve dergiler, onu kendi bünyelerine alabilmek için birbirleriyle yarışırken, o da pek sevdiği kaprisli dünyasında dilediğince dolaşıp duruyordu.

Aslında kapris onun en güçlü silahı. Hatta özgürlüğünü bile kaprislerine borçlu. Mehmet Ali Cimcoz'a giderek, Fitne Fücür'u susturmasını isteyenler olduğu gibi mutlaka aynı taleple gazete yöneticilerinin kapılarını aşındıranlar da oluyordu. O da bu konuda bir talep hisseder hissetmez hemen çalıştığı yerden ayrılıyor olmalı. Yeni bir sütun ve yeni ilişkiler, yeniliklere deli gibi tutkun olan Ada'yı canlı tutuyor, hevesini kırbaçlıyor olmalı.

X

Ada'nın yazılarından birini okurken kendimi Güzel Sanatlar Akademisi'ndeki bir kokteyl partide buluyorum. Kokteyl, yeni müdür Burhan Ankaralılar şerefine veriliyor. Kalabalık bir davetli topluluğu akademi binasının yüksek tavanlı geniş toplantı salonunu hınca hınç doldurmuş.

Bir köşede Yahya Kemal yeni şiirinden dizeler okuyor. Etrafında toplananlar arasında Nurullah Berk ve yıllar sonra ondan ayrılıp, Nâzım'la evlenecek olan karısı Münevver de var. Başka bir köşede, Ahmet Hamdi Tanpınar, elinde içki kadehi etrafında güzel ve şık kadınlar... Eren Eyüboğlu gecenin en hoş kadınlarından biri. Şehir Tiyatrosu sanatçıları Bedia Von Statter⁹, Vasfi Rıza Zobu, Talat Artemel, Neriman Hün başka bir köşede toplanmışlar.

Münir Nurettin'in sesi ve Yahya Kemal'in şiirleri ile part gecenin geç saatlerine kadar sürüyor.

Hemen ardından başka bir yazısını alıyorum elime, bu kez Fitne Fücür moda haberlerinin peşinde. Ada'nın yazılarını okuyanlar çoğunlukla kadınlar. Böyle olunca da yazıların kaçınılmaz konularından biri moda.

Dönem dönem yeni moda akımlarından bahsediyor ama pek bir şeyi beğendiği söylenemez. Genelde verdiği haberler kötü giyinenler ya da modayı bir türlü kendine yakıştıramayanlarla ilgili. Yani yine sivri dilli, yine iğneli...

Kadınlarımız 1948'e yarı çıplak girdiler. Bu yeni moda bizim tombul, mülahham bayanlarımızın hepsine yakışmamış. Bir tramvay kalabalığı arz eden lokallerde dans ederken açık sırtlara değen eliniz nemleniyor, 'Bandit', 'je revienne' ve buna mümasil ağır kokular sabaha kadar yerini nev'i şahsına münhasır "Feme" kokularına bırakıyordu. 1948'e girerken aklımda kalan sadece koku ve et oldu...¹⁰

Ada'ya bir şey beğendirmek çok zor. Hele konu kadın ve güzellik olunca yanına yaklaşılmıyor. Onun güzellik anlayışında

taviz delikleri bulmak güç. Kendi tercihleri dışındaki her türlü durum onu fazlasıyla sinirlendiriyor anlaşılan.

...Yeniköy’de acayip bir kadın grubuna rastladım. Bunlar yüzlerine bir katre boya sürmiyen fakat ona mukabil vıcık vıcık yağlanarak siyah gözlük takan ve elbiselerine hiç kıymet vermiyen 5-6 kadınıdır. İşlerinde bayan F...re de var. Ada’dan buraya kaçmış olan bayan N.O. bu gruba girdikten sonra olacak, hepsine bir boyasızlık âriz olmuş. Kışın konserlere kaplan kürkü ile gelen bayan C..., bayan V...t ve bayan Z... Hep, hep bu grubun yolcuları.

Sonradan öğrendim, meğer böyle gezmek bir nevi kibarlıkmış. Peki amma bütün bu kibarlar kışın ne yapacaklar, yahut ne olacaklar merak ediyorum...¹¹

Ama zaman zaman yakışıp yakışmadığına bakmadan moda haberleri verdiği de oluyor. Örneğin 1948 yılının baharında eteklerin ayak bileklerine kadar uzadığını, saçların kısaldığını, kürk “jaket”lerin pelerin haline sokulduğunu, iskarpinlerin burunlarının sivrildiğini, büyük çantalardan eser kalmadığını ve şapkaların hemen hepsinin küçüldüğünü öğreniyoruz.¹²

Ciddi bir şapka takıntısı var Ada’nın. Acımasız bir şapka eleştirmeni olduğu söylenebilir. Komik, abartılı bir şapka gözüne çarpmaya görsün onu takanı yerden yere vuruyor. Çeşitli şapka tariflerini arka arkaya okuduğumda, Ada’nın alaylı eleştirilerinde pek de haksız olmadığını görüp; bazı kadınların gerçekten de şapka niyetine başlarında bambaşka bir şey taşıdıklarına ikna oluyorum:

Böyle yerlerde tabii göze ilk çarpan şey kadınlarımızın tüyleri. Benim daima şapka ve elbise anlatmama Fikret Adil kızıyor, ama ne yapayım elimde değil, mesela Markiz’in usta şekercisi Hrant’ın hediyelik şeker sepetlerini hatırlatan sarı tafta ve lila güllü bir şapkayı görünce nasıl yazmam. Kadınlarımız erkeklerin zevkine göre ve onlar için giyinseler mutlaka daha şık ve daha az gülünç olacaklar...¹³

...Şapka dedim de aklıma gecenin en komik şapkası geldi. Bu komik şapka (...) No'lu locada yer almıştı. Etrafta yeni görünmeye başlayan bu küçük hanım, sevgili, nişanlı kuzeninin cüssesine uysun diye olacak, sol kaşına kartal cesametinde bir kuş kondurmuş ve tepeden başlayan tül grek hızını alamayıp beline bir kaç kere dolandıktan sonra galiba dizlerine kadar uzayıp gitmiş. Artiste gönderdikleri çiçek sepetiyle bu şapka arasında aynı zevk derhal göze çarpıyor...¹⁴

...Bayan T.L...'nin şapkasını görmeni isterdim. Tarif edilir gibi değil; tüyden kuşlar, ipekli çiçekler ve pembe tül karışık bir kokteyl. Ama eminim ki kendisi bu şapkayı çok beğenmiş, çünkü antrakta derhal holdeki aynanın önüne koştı ve hayran hayran başındaki kargaşalığı seyre daldı...¹⁵

Belli ki Ada giyim kuşam konusunda son derece titiz. Kendi giyimindeyse pek değiştirmedığı bir tarzı var. Genelde sade ama küçük süslerle neşelendirilmiş kıyafetler seçiyor.

Giysilerinin en vazgeçilmez özelliği ciddi olmaları. Bir anlamda ruhunu temsil eden kıyafetlerden yana. Eşarp ve ayakkabı tutkusu var. Ciddi döpiyeslerini çoğu kez bir eşarpı süslüyor. Takı takmayı fazla sevmiyor ama bazen ceketinin bir köşesine bir broş iliştiriveriyor.

Makyaj yapmaktan pek hoşlanmıyor ancak gözlerinin, daha doğrusu bakışlarının etkileyici olduğundan emin. O yüzden gözüne koyu bir sürme çekiyor. Ve iri göz kapaklarını vazelin sürerek parlaklaştırıyor.

Ayakkabı tutkusuna gelince... Mutlaka Koço'dan alıyor ayakkabılarını. Koço o zamanın en popüler ayakkabıcısı. Modeller dışarıdan geliyor ve bazen sipariş üzerine yapıyor. Çok küçük ayakları var Ada'nın ve arkadaşlarının dediğine göre bu küçük ayaklarda giydiği her ayakkabı çok güzel duruyor... Yıllar sonra hâlâ bu anı anımsanabildiğine göre o zamanlar Ada ile ayakları hakkında uzun uzun konuşmuş olmalı. Belki kendini güzel bulmayan Ada, ayaklarının ufak ve biçimli olmasından çok hoşlanıyordu. Ayaklarına iltifat edildikçe o ayaklarıyla birlikte aldığı her ayakkabıyı daha çok seviyor, aldığı her ayakkabıyla birlikte kendinden çok daha hoşnut kalıyordu. Güzellik-

lerin peşinde koşan ama güzel olmayan, buna karşın güzelliğe herkesten daha çok sahip çıkan ve kendi yarattığı sanal bir güzelliğin saltanatını süren bir kadın Ada...

Yazılarını okurken sanki onun kadınların genelde aptal olduğunu düşündüğünü hissediyorum. Bir yandan güzelliklerini överken bir yandan da süse, giyime, makyaja olan tutkularını küçümser gibi. Kadınlar için yazıyor ama kadınları sevmiyor sanki. Bu yüzden çoğu kez onları acımasızca alay konusu yapıyor, yanlışlarını en sivri kelimelerle yazıp onları yerden yere vuruyor. Aslında

kendisi de giyime, güzelliğe çok düşkün, ama belli ki bu zaafın zekâyla desteklenmesinden yana. Çevresindeki dostlarının çoğu kadın. Hem de güzel kadınlar. Kendisini çirkin bulmasına karşın etrafında güzel ve genç kadınların olmasından hiç gocunmuyor. Aksi olsaydı ne Sezer Sezin'i ne de Günseli Başar'ı hayatına sokmaz; Şehir Tiyatroları'nın en güzel kadınlarından biri olan Nevin Akkaya ile bu denli yakın bir dostluk kurmaz; hele Vâlâ Hanım'la birlikte asla dolaşmazdı. Ama o kendine dost olarak seçtiği güzel kadınların diğerlerinden çok farklı olduğunu düşünüyor olmalı. Sanırım onları kadın olmaktan öte, yaşamlarında insan olarak var olmanın savaşını veren özel kişilikler olarak görüyordu. Belli ki Ada'nın tüm itirazı, beyinlerinin küçüklüğünü tüylerle süslü şapkaların ardına saklayan kadınlara yönelikti...

Ada Maya'da.

Artık yetişkin insanlar pek fazla dans etmiyorlar mı acaba? 2000’li yılların gece eğlencelerinde dansın yeri var mı? Daha doğrusu bu yer eskisi kadar geniş mi? Ya da hülyalı? Emin değilim. Bugün İstanbul’un ünlü işadamlarının ve eşlerinin nasıl dans ettiklerini bir çırpıda anlatabilecek bir sosyete yazarı var mıdır şüpheliyim. Ama 1940’larda insanlar nasıl dans ederlerdi, bunu Ada’nın yazılarını okuduğumuzda öğrenebiliyoruz.

Bir gece kulübü ya da bir kokteyl parti... Kimi zaman pikapta-ki plak nazlı nazlı dönüyor, kimi zaman da orkestra tüm hünerini gösterip romantik aşk şarkılarıyla çiftleri dansa kıskırtıyor. Ve Ada, o tatlı alaycılığıyla doğruluğundan kimsenin kuşku duymayacağı saptamalarını yapıyor.

Bay M. dans ederken her zaman mutlaka ama mutlaka yanağını partnerinin yanağına dayamak istiyor.

Dönemin en güzel kadınlarından biri olan Nevin Akkaya ise illa ki kolunu kavalYESİNİN boynuna dolayacak.

Bay Fikret en hareketli dans numarası esnasında cebinden mendilini çıkartıp terini siliyor.

Bay Enver yoruldu mu, damına kendi etrafında kavis çizdirerek dinleniyor.

Mehmet Emircan mutlaka gözlerini kısıyor ve çalınan parçayı biraz yanlış da olsa mutlaka mırıldanıyor.

Bayan Lamia sol kolunu kendinin değilmiş gibi yandan aşağıya sarkıtıyor.

Bayan Ferhunde bir defa dahi kavalYESİNİN yüzüne bakmıyor, gözü hep aynalarda.

Bay Samy’nin sol bacağına romatizma olmalı, her iki “pa”-dan sonra bir titreme ârız oluyor.

Bayan N...r dans ederken asla gülümsemiyor, bunu sanki bir hafiflik sayıyor.¹⁶

Bazen pistin dans edenlere cömertçe terk edilmesi bazı olmadık işlere yol açıyor. Örneğin dans ederken flört edenler çırılçıplak ortada kalıyorlar. Yanak yanağa dans edilmesi bir şey değil, elde sigara, dudak dudağa öpüşerek dans edenler bile var...¹⁷

Ada'nın hayatında dolaşmak, hem dönemin gece hayatını yakından tanımak hem de 1950'li yılların İstiklal Caddesi'nde koşturmak demek. Cimcozlar evliliklerinin ilk yıllarında Bahariye'de bir evde, sonra da Tünel'de Markiz'in karşısında, Rus Konsolosluğu'nun hemen yanındaki bir apartmanda oturuyorlar. Yapılan tariflere bakılırsa o apartman, bugün otele dönüştürülmüş ve garip bir şekilde restore edilmiş mermer bir bina olmalı.

O yıllarda Beyoğlu'nun ara sokaklarında canlı bir sanat atmosferi var. Her şey üç noktada yoğunlaşıp geliyor. Bu noktalardan biri, kurucuları arasında Adalet Cimcoz'un da olduğu ve başkanlığını Fikret Adil'in yaptığı Sanat Dostları Cemiyeti. Uzun süre lokalsizlikten yakınan cemiyet sonunda, Atlas Sineması'nın karşısındaki binalardan birinde kendine bir yer buluyor.

İkinci nokta, Filarmoni Derneği. Bu derneğin lokomotifi, görünüm ve canı tezlik bakımından Ada'ya benzeyen ama ideolojik açıdan farklı bir grubun temsilcisi olan Furumet Tektaş. Filarmoni Derneği'nde, Cemal Reşit Rey'in çevresinde toplanan sanatçılar bulunuyor. Ayrıca gelir düzeyi oldukça yüksek bir sanatsever kesim de derneğe destek veriyor. Binası, Tünel yakınlarında Lion mağazasının bitişiğindeki Saka Selim Sokak'ta.

Bu sokağın paraleli olan ve Lion Mağazası'nın öbür yanında bulunan Kallavi Sokak'ta da Maya Sanat Galerisi var. Burası da üçüncü sıcak nokta. Filarmoni Derneği'nin üyeleri genelde Demokrat Parti'ye oy verirken, Maya müdavimleri sosyalizm tartışmaları yapıyor... Üstelik Filarmoni Derneği üyelerinin yüksek gelirine karşın Maya müdavimlerinin çoğunun cebi delik. Burada yapılan toplantılarda devamlı ülke kurtarılıyor, edebiyatın binbir dalı fethediliyor, her an yeni manevi zaferler kazanılıyor. Ve Maya'nın adı polis dosyalarında "solcuların buluşma yeri" olarak geçiyor...¹⁸

İşin ilginç yanı herkesi bu üç dernekte birden görmek mümkün. Filarmoni Derneği'nin üyeleri dünya görüşü açısından diğer derneklerin üyelerinden farklı olsalar da Maya'daki sergileri çıkarmıyor, hatta zengin kesimin temsilcisi olarak buradan alışveriş yapıp Maya'nın hayatta kalmasında ciddi bir rol oynuyorlar. Aynı şekilde Sanat Dostları Cemiyeti'nin üyelerini ve Maya müdavimlerini de Filarmoni Derneği'nin konserlerinde görmek mümkün.

Çünkü İstanbul'da müzik dünyasının tüm ipleri Cemal Reşit Rey'in ellerinde. Adalet Cimcoz, Cemal Reşit Rey'den olduğu gibi, ağabeyi Ekrem Reşit Rey'den de pek haz etmiyor o dönemler.

Fitne Fücur yazılarında bir gün Filarmoni Orkestrası'nın konserini yazıyor, ertesi gün Sanat Dostları Cemiyeti'nin toplantısını, sonraki gün de Maya'daki bir resim sergisini... Ama sanki Filarmoni Derneği'yle ilgili yazılarında biraz alaycı gibi...

*Filarmoni Derneğinde Ekrem Reşit Rey, bir 'üçüncü tiyatro' denemesini, çok şık, çok güzel ve çok kibar bir muhite anlatmaya çalışıyordu. Ekrem Reşit Rey'in misafirlerle konuşması, pek candan ve pek samimi oldu. O kadar saf bir eda ile hitap etti ki herkes Ekrem'e hayran oldu. Ben arka sıralarda olduğum için artistlerin seslerini pek duyamadım. Filarmoni Derneği'nin sempatik, faal sahibesi her hafta Çarşamba günleri dernek binasında faydeli konferanslar, güzel müzik günleri yapıyor. Gönül isterdi ki, ziyaretçileri daha ziyade sanatı seven kimseler olsun. Hanımların hepsi çok şık, çok güzel fakat çok konuşan kimseler. O günkü tiyatrodan bir şey görüp duydular mı pek emin değilim...*¹⁹

Ada, moda ve sosyete dedikodularının arasına ne yapıp edip mutlaka sanat haberleri de sıkıştırıyor demiştim. Bu kimi zaman bir tiyatro kimi zaman da bir konser eleştirisi olabiliyor.

Fitne Fücur, yazılarına tüm kişiliğini sansürsüzce yansıtıyor. Ne görüyor, ne hissediyorsa onu yazıyor. O yüzden özel hayatında çok önemli yerleri olan iki farklı dünyayı iç içe geçirmesi kaçınılmaz. Üstelik, sosyetik hanımların ve beylerin ilgisini sanata çekmek hoşuna gidiyor olmalı. Bunun için yazılarında "filanca hanımın kürkü" ile "falanca oyuncunun kostümü" hep yan yana. Sanki bilinçsiz, plansız ama içgüdüsel bir dürtüyle kendini de diğerlerini de Maya'ya hazırlıyor gibi.

Maya açılmadan önce her fırsatta, İstanbul'un bir sanat galerisine ihtiyacı olduğuna değindiği dikkat çekiyor. Belli ki en büyük özlemlerinden biri bu.

Bedri Rahmi ve Eren Eyüboğlu Balyoz sokakta küçük bir odadan oluşan atölyelerinde bir sergi açıyorlar.²⁰ Ada bu sergiden bahsederken belki de bir gün bir başka küçük odada kendisi bir galeri açmanın düşlerini kuruyordu.

Bir başka yazısında da Sanat Dostları Cemiyeti'ndeki bir sergiyle ilgili şunları söylüyor:

*Bu hafta Sanat Dostları Cemiyeti Türk kadın ressamaları sergisi ismi altında, mütevazı galerisinde 61 resim teşhir etti. İstanbul şehri hâlâ bir galeri bekleye dursun, cemiyetin döşemeleri sallanan sempatik odaları pekâlâ bu işi görüyor.*²¹

En büyük üzüntüsü resim sergileri için hem mekân bulunamaması hem de zengin kişilerin ve özellikle kurumların sanata destek vermemesi...

*...Bu hafta Sanat Dostları Cemiyeti'nde 10'ların sergisi açıldı. Düşün, hemen ilk günü 600 liralık satış yapıldı. Ne mutlu değil mi. Yaşasın İş Bankası! Ne münasebet deme, çünkü 500 liralık resmi İş Bankası aldı. İş Bankası'nı bir no'lu sanat dostu ilan ediyorum. Ey Ziraat Bankası sen nerelerdesin?...*²²

İşte tüm bunları yazarken bir yandan da kendisi, bir galeri açma düşüncesinin etrafında dolaşıyor olmalı. Çünkü bu satırları yazmasının üzerinden çok geçmeden, 1950 yılının son günlerinde Maya'yı açacak ve şehre ülkenin ilk uzun soluklu galerisini kazandıracak...

Yıl 1950, Aralık ayının 21'inci günü *Akşam* gazetesinde küçük bir haber:

Tanınmış sanatkâr Adalet Cimcoz tarafından Beyoğlu'nda bir aya kadar daimi bir sergi salonu açılacaktır. Sergi Lion mağazasının civarında olacak ve salonda daima birçok tablo ve muhtelif sanat eserleri bulunacaktır. Herhangi bir sergide teşhir edilen eserlerin bir kısmı bilahare bu salona nakledilecek ve böylece birçok sanatkârın eserlerini her zaman toplu olarak görme imkânı temin edilmiş olacaktır.

Tam bir ay sonra bu kez *Vatan* gazetesinde başka bir haber:

Beyoğlu'nda Kallavi Sokağı'nda 20 numaralı apartmanın 1 numaralı dairesinde Adalet Cimcoz tarafından bir sanat galerisi açıl-

mıştır. Bu galeride tanınmış sanatkârlarımızın eserleri satışa arz edilecektir.

Maya açılacağı zaman Mehmet Ali Cimcoz iki şeye çok seviyor. Birincisi: Ada devamlı sanatçıların atölyelerinde. Bir yerde sergi açıldı mı hemen oraya koşuyor. Ve bu gezilerinde mutlaka bir resim ya da heykel satın alıyor. Öyle ki bu ağır masrafın altından artık kalkamaz hale geliyorlar. İkincisi: evlerine gelip giden konukların fazlalığı artık yavaş yavaş Mehmet Ali'yi rahatsız etmeye başlıyor. Bu galeriyi açarak hem Ada'nın resim satın alma masrafından hem de evi dolduran konukların kalabalığından kurtulmayı hedefliyor.

Mehmet Ali'nin hesapları doğru tutuyor. Galeri açıldıktan sonra hem Ada kendi sergileriyle uğraşmaktan başka sergileri gezecek vakit bulamaz oluyor, hem de eve gelen konukların adresi değişiyor. Kalabalık dost grupları artık Maya'da buluşuyor.²³

Sergiye İştirâk eden
Ressam ve Heykeltıraşlar

Sergi, 1 Nisan 1953 Çarşamba gününden
15 Nisan 1953 gününe kadar, pazardan gayri
her gün 14,30 — 19 arasında gezilebilir. Gel-
menizi bekleriz.

Adilet Cimcoz

Lifon Meğazesi yanında Kallavi Sok. 20

Ali Bütün	Sati'den	400.-
Aliye Berger	Brahms'dan	150.-
Bedri R. Eyüboğlu	Bartok'dan	300.-
Eren Eyüboğlu	Beethoven'den	300.-
Ferruh Başağa	Honegger ve	300.-
Güngör	Villa-Lobos'dan	100.-
Hasan Kavruk	Bach'dan	300.-
Kuzgun	Guarnieri'den	100.-
Nuri İyem	Schoeck'den	100.-
Nurseli	Beethoven'den	100.-
Pindaros Platonidis	Bartok'dan	300.-
Şadî Çalık	Strawinsky'den	300.-
İri	Albany	100.-
M. Cem	Grieg	100.-

Maya'nın bir açılış davetiyesi.

XII

Ada'nın hayatında neredeyse her ânı belgelenmiş tek dönem Maya yılları. Hem o zamanlar yazılmış olanların hem de bugün anlatılanların ışığında Maya ile ilgili neredeyse eksiksiz bir öykü çıkıyor ortaya.

Burası, açıldığı günden kapandığı güne kadar dönemin en ünlü sanatçılarına olduğu kadar gençlerine de kucak açan bir buluşma yeri. O dönem Akademi'de öğrenci olan genç sanatçıların hepsi Maya müdavimi. Mengü Ertel, Kuzgun Acar, Ferruh Başağa, Aloş²⁴... O zamanın aklınıza gelen gelmeyen gençleri ve Bedri Rahmi, Sait Faik, Ahmet Hamdi Tanpınar, Orhan Kemal, Fikret Adil gibi ustaları...

Gençler biraz çekingen, korkarak giriyorlar Maya'nın kapısından içeri, Ada'ya saygıyla karışık bir ürkeklik içinde yaklaşıyorlar ama o onlara tam anlamıyla gönlünü açıyor; çocukları gibi

kabul ediyor gençleri ve tümünü eski kuşakla bir araya getirmeye çalışıyor. Gençler kısa zamanda Maya'nın ayrılmaz bir parçası oluyorlar. Akademiden çıkıp, ara yollardan Cihangir'e ve oradan Beyoğlu'na tırmanıyor ve soluğu doğru Maya'da alıyorlar. Sergilerin açılışlarında garsonlar hep onlar.²⁵

Mengü Ertel'e, Nevin Çokay'a dublaj stüdyosunda küçük işler ayarlıyor, onlara seslendirme yapmayı öğretiyor. Böylece eserleri henüz pek para etmeyen gençlerin sanatlarından uzaklaşmadan kendilerine bir geçim kaynağı bulmalarını sağlıyor.

Maya denildiğinde hemen Kuzgun Acar'ın ismi geliyor akla. Esmer teni, neşeli kimliği ve içkiye düşkünlüğüyle olduğu kadar, yaptığı işlerle de diğerlerinden çok farklı bir kişilik Kuzgun.

O dönem kimsenin pek anlam veremediği sıra dışı çalışmalarına Maya kucak açıyor. Kümes tellerinden yaptığı heykellerin Maya'da sergilenmesi dönem için büyük bir cesaret. Ada Kuzgun'u çok seviyor. Onun dönemin en yetenekli genç sanatçılarından biri olduğunu düşünüyor.

Zahir Güvemli Kuzgun Acar'ın Maya'da açtığı ilk kişisel sergi için şunları yazıyor:

*Yeni sanatı, mücerret sanatı iyi hazmetmiş görünen Kuzgun, tel ve tahta işlerinde, kütüklerde ne yapıp yapıp plastik bir değer gösteriyor. İlkel sanatın şiddetle tesirinde olmakla beraber mücerrede meylî onu zamanımıza bağlayan en kuvvetli taraftır sanıyorum.*²⁶

Kuzgun bir dönem Maya Sanat Galerisi'nin yöneticisi. Ancak kokteyllerde misafirlerden daha çok içip kontrolü elden kaçırınca yöneticilik görevi elinden alınıyor.

Ada, bir yandan genç sanatçıların deneysel çalışmalarını sanat dünyasına kabul ettirmeye çalışırken, bir yandan da para kazanabilmeleri için onlara iş bulma gayretinde. Kuzgun'u tanıdığı dükkân sahiplerini ikna edip vitrin düzenlemelerine gönderiyor.

Eğer olanak bulsa Fransa'da okutmak isteyecek kadar düşkün Kuzgun'a. Sıra dışılığından, zekâsından ve cesaretinden fışkıran heykellerinin benzersizliği Ada'nın gözlerini kamaştı-

ıyor. Bu dâhi çocuğa kol kanat geriyor. Onu Bedri Rahmi'yle tanıştıran, Fransa'ya gitmesini, orada sergiler açmasını sağlayan hep Ada.

Kuzgun'dan söz ederken ondan "çocuğum" diye bahsediyor. Kuzgun'u gerçekten de çocuğu gibi seviyor hatta belki de doğurmadığı ya da doğuramadığı gerçek evladının yerine koyuyor. Bu sevginin Kuzgun'un kendi anne babasının sevgisinden çok daha fazla olduğunu görmek hiç de zor değil. Bu sevginin en yakın tanıklarından biri Nuri İyem. Onun da Maya'da olduğu bir gün Kuzgun'un babası galeriye Ada ile konuşmaya geliyor.

– Adalet Hanım, diyor, bu haylaz oğlanla ne uğraşıyorsunuz anlamıyorum. Bırakın bu saçma işlerle uğraşmasına destek vermeyi, cesaretlendirmeyi. Hazır meslek lisesini bitirmişken onu bir tamircinin yanına vereyim de bari iş öğreysin serseri.

Ada bu sözlere çok hiddetleniyor. Ve Kuzgun'un babasını hemen galeriden kovuyor. O günden sonra Kuzgun eve gitmiyor. Kimi zaman Maya'da kimi zaman da Ada'nın evinde yatmaya başlıyor. Ama yolunda gitmeyen bir şeyler var. O da içki. Ada Kuzgun'u içkiden vazgeçirmek için çok çaba harcıyor ama söz dinletemiyor. İmkânsız başarmakta usta olan Ada, bu ilişkide hüsrana uğruyor.

XIII

Tam Maya üzerinde yoğunlaşmışken uzun süredir aradığım fotoğrafları buldum. Karşıma çıkan herkese, Nâzım Timur'u tanıyıp tanımadığını soruyordum. Şimdiye kadar da bu ismi bilen biriyle karşılaşmamıştım ki fotoğrafçı bir arkadaşım;

– Timur değil, Timuroğlu. Birlikte sergi açmıştık, dedi.

Yani aradığım fotoğraflar hiç de sandığım gibi çok uzakta, asla bulamayacağım bir kuytuda değildi. Bugüne kadar yanlış, daha doğrusu eksik not edilmiş bir soyadı yüzünden boşuna debelenip durmuştum.

Nâzım Timuroğlu'nu hemen aradım. Gerçekten de elinde Adalet Cimcoz'un fotoğraf albümü vardı. Buluştuk. Önüme zarflar dolusu, yaklaşık 500 karelik bir hazineyi seriverdi.

Inge Bütün, Ada, Vâlâ Ebüzziya ve Mehmet Ali Cimcoz.

Fotoğrafçı Nâzım Timuroğlu bunları yaklaşık 10 yıl kadar önce bir sahaftan satın alıyor.

Sahaf;

– Adını bilmiyorum. Bir tiyatrocu kadın galiba, diyerek bir torba dolusu siyah beyaz fotoğrafı Nâzım Timuroğlu'na uzatıyor. O da bunların Adalet Cimcoz'a ait olduğunu anlayınca hemen satın alıyor. O günden beri onun dolabında duruyorlardı. Şimdi fotoğraflar Yapı Kredi Yayıncılık'ın arşivinde. Yaklaşık 500 kare fotoğraf. Yani Ada'nın tüm hayatı, çocukluğu, ağabeyi, annesi, babası, sekreterlik yaptığı yıllar... Ada plajda; Ada Bedri Rahmi ile; Ada ve Zibidi; Ada Şişli'deki evin terasında Hayta ile oynuyor; Ada sokak köpeklerini severken; Mehmet Ali'yle sarmaş dolaş... Ada ve hayatı. Donuk donuk film kareleri... Çoktan tüketilmiş bir yaşamın bölük pörçük, sisli hikâyeleri. Ada'nın elbiseleri, şapkaları, bakışları, elindeki sigarası...

Elindeki sigarası...

Neredeyse fotoğrafların yarısında sigara içiyor Ada. Ve fotoğrafların tamamında delici bakışlarla bakıyor objektife. Her

yaşta aynı bakışlar... Bir fotoğrafın arkasına 1918 tarihi düşülmüş. 8 yaşındaki Adalet, koltukta oturan annesinin yanında; koltuğun koluna ilişmiş ve hiç değişmeyecek olan o bakışlarını objektife dikmiş.

Önüme yığılan kareler asla anlatılamayacak yeni öyküler döküyor ortaya. Ancak, bunlardan biri Ada'nın hayatındaki sisli öyküyü azıcık aralıyor gibi. Kızlı erkekli bir grup, gruptan iki kişi işaretilenmiş. Fotoğrafın arkasına Almanca "ben ve kocam" diye not düşülmüş. Dikkatlice bakıyorum evet kadın Ada, ama erkek tanımadığım biri. İlk kocası bu olmalı.

Sonra yabancı bir aile var. Alman olmalılar. Küçük çocuklarıyla birlikte belli ki Ada'yı ziyarete gelmişler. Herhalde Ada'nın Almanya'daki dostları ya da akrabaları, belki de annesinin kardeşlerinin çocukları...

Fotoğraflarda sık sık aynı yüzlerle karşılaşıyorum. Inge ve Ali Bütün, Bedri Rahmi, Sabahattin Eyüboğlu, Magdi Rufer, Azra Erhat, Teoman Aktürel.

Yüzlerce fotoğrafa tekrar tekrar bakıyorum. Aralarında, sadece iki kare nikâh fotoğrafı var. İkisinde de Mehmet Ali görünüyor, Ada hep kadraj dışında kalmış. Neden acaba? O gün bunlardan başka fotoğraf çekilmemiş olamaz herhalde. Bunlar ne zaman ayıklandı ve nereye gitti? İşte yine devamlı uzayan, cevapsız sorular listesi...

Fotoğrafların büyük bir kısmı 1960 yılından sonraya ait. Ve Ada ile Mehmet Ali Cimcoz hayatlarının son yıllarında birdenbire yaşlanmış gibiler. Gençlikten yaşlılığa hızla, sanki bir günde

geçivermişler. Mehmet Ali, Ada'dan daha yorgun gibi. Bu, onu ölüme götürmeyen ama sesini kaybetmesine neden olan hastalığının etkisi olmalı. Ancak Ada da yorgun görünüyor. Gözlerindeki ışıltıdan bir şey kaybetmemiş gerçi, ama objektife diktikleri, artık çok yaşlı bir kadının gözleri. Oysa Ada bu fotoğraflarda olsa olsa daha 50'li yaşlarında...

Inge Bütün sık sık bu fotoğraflara baktığını hatırlıyor. Kütüphanede duran kalın albümlerin hepsini bir zamanlar birlikte karıştırmışlar. Anladığım kadarıyla Ada fotoğraflarına çok düşkün. Bu yüzden onları kendisi elden çıkarmış olamaz. Ama öldükten sonra ne olacaklarını da fazla düşünmemiş olmalı.

Belki içlerinden bazılarını kendisi yırttı, yok etti. Belki birilerine verdi, dağıttı, eskitti. Ama anlaşılan o ki hastaneye gitmek için evden çıktığında, bu fotoğraflar kütüphanedeki yerlerinde duruyorlardı.

Peki o zaman nasıl oldu da bunca fotoğraf Ada'nın evinden dışarı çıktı ve kimsesiz bir şekilde bir sahafın raflarına kalktı? Ada'nın fotoğraflarını acaba kim kaldırıp sokağa attı? İşte, hiçbir zaman anlatılmayacak, anlatıldığında belki birilerini çok üzecek, birilerini çok kızdıracak bir hikâye daha...

XIV

Fotoğrafların büyüünden sıyrılıp tekrar parıltılı Maya yıllarına geri dönelim.

Maya'nın kurucusu her yerde Adalet Cimcoz olarak geçiyor. Ancak bu galerinin arkasında başka isimler de var: Orhan Veli ve Sabahattin Eyüboğlu. Ve tabii ki bir de Mehmet Ali Cimcoz. Her şeyden önce maddi yük tamamen onun omuzlarında. Mehmet Ali Cimcoz, Maya'nın kuruluş hikâyesini Ada'nın ölümünden sonra Azra Erhat'la yaptığı bir söyleşide şöyle anlatıyor:

– ...Maya bir acayip kuruluştu. Hattı zatında Maya'nın kuruluşunda Adalet öne çıktı, ona yol gösterildi, fakat arkasında Sabahattin vardı, Orhan Veli vardı. Orhan Veli kimlerden ne alabiliriz diye bir

*Soldan sağa:
Magdi Rufer,
Ada,
Teoman Aktürel,
Inge Bütün,
Ali Bütün
ve sağ altta
Azra Erhat.*

sigara paketinin arkasına bir liste yazmıştı. Dur bakayım o listeyi bulabilirsem göstereyim sana, bilirsin ya Orhan Veli her şeyi, şiirlerini bile sigara paketlerinin arkasına yazardı...

Derken Mehmet Ali kalktı, bir kutu dolusu fotoğraf ve yazı getirdi: Orhan Veli'nin sigara paketi kapağını buldu. Elim titreyerek okudum, elim titreyerek o canım dostun el yazısıyla yazdığı on sekiz kadar sanatçının adını defterime aktardım. Kimler yoktu! Ne kadar ressam, yontucu varsa, tanınmış tanınmamış, hepsinin adını meğer biliyormuş Orhan Veli, hepsi biz tanımadan, onlar ortada hiçbir ün kazanmadan biliniyormuş o her şeyi dibine kadar bilen şaşılası şairce. Mehmet Ali Cimcoz şaşkınlığımı dile getirmeme fırsat vermeden, şöyle sürdürdü konuşmasını:

– Evet... Orhan Veli, Orhan'la Sabahattin'di Maya fikrini ortaya koyan, Adalet onlara uydu, onların önerilerini uygulamaya girişti. Orhan Veli kendisi de bir görev almıştı: Anadolu'dan folklorik eşyalar getirecekti, kilimler, çoraplar, heybeler... Tünel'deki evimizde 1950 yılı sonlarında bu konular görüşülüyordu her akşam. Maya nerede açılacak diye düşünüyorduk, bir dükkân olsun istemiyoorduk, sokak üstünde, herkesin geçip girebileceği... Bir apartmanın birinci katı olabilir. Sonunda Kallavi sokağının 20 numarasında yeni yapılmış bir apartman bulduk. İki katlı bir şey. Birinci katını 200 liraya bize verdiler, iki küçük odası vardı, kalorifer yok, bir soba kurduk, çok güzel bir banyosu vardı, onu depo olarak kullandık, üst katını da Sabahattin'e yaptık. Magdi İsviçre'den gelecekti, Maya'nın üst katını onlara tuttuk. Merdivenin boşluğunda bir pencere vardı, ışık versin diye, Sabahattin onu bir vitrin haline getirdi, oraya arkadan giriliyordu zar zor bir ampul koyuldu, süslendi, kilim, röprodüksiyon, heykel, sergi afişleriyle...²⁷

Maya'nın üst katında bir süre eşi Magdi Rufer'le birlikte Sabahattin Eyüboğlu oturuyor. Sonra aynı daireye Özdemir Asaf ve karısı Yıldız Moran taşınıyorlar. Yani bu iki katlı bina Maya açık kaldığı sürece, dış dünyadan yalıtılmış bir sanat üssü gibi kullanılıyor...

1950'li yıllarda gazetelerde Maya ile ilgili çıkan yazılarda, bu küçük mekân öylesine detaylı ve keyifli bir şekilde anlatılıyor ki, onları okurken kendimi birden galerinin kapısında buluyorum.

Hayallerim, Alice'in Harikalar Diyarı'na geçişi gibi, bu kapıdan süzülüp bambaşka bir dünyanın rüzgârına kapılıyor:

*Vardım kırklar meclisine
Gel beru ey can dediler
İzzet ile selam verdim
Gir işte meydan dediler*

Hayalimde kapının girişindeki bu davetkâr mısraları üzerime alınıp hemen içeri dalıyorum.

İç içe küçücük iki oda ve bir hol. Daha doğrusu bir merdiven arası. Konuklar geldiğinde üst üste konmuş paltolar ve şapkalarla yıkıldı yıkılacak gibi duracak olan bir tahta askılık. Bu askılığa sürünerek odalardan ilkinе giriyorum.

Karşımda, önüne paravan konmuş bir soba ile uzun ve genişçe bir sedir, bir kocaman abajur, pek gösterişli kakmalı bir tepsi ve duvarlarda Bedri Rahmi'nin resimleri... Her yerde yazmalar kilimler köy işlemeli çoraplar yemeniler... İkinci odada çömleklerle vazolarla tıka basa dolu raflar. Heykeller, tahta oymalar...

Henüz öğle saatleri. Magdi²⁸ ile Inge²⁹ ayaklarının altında bir bez, tvist yaparcasına parkeleri parlatıyorlar. Ada, alışveriş listesini hazırlamış, Güngör Kabakçioğlu'nun eline sıkıştırıyor. Küçücük mutfakta harıl harıl bardaklar hazırlanıyor, kuru yemişler, pastalar için tabaklar çıkarılıyor. Akşam üzeri yemeni sergisinin açılışı var. Kuzgun, bir yandan kadehleri parlatıyor bir yandan da kimseye fark ettirmeden masanın altına sakladığı votka şişesini yudum yudum tüketiyor; olan biteni sadece sarı leblebiler bir de Ada görüyor. Ama görmezlikten geliyor...

Hazırlıklar anca tamamlanmışken konuklar birbiri ardına kapıdan girmeye başlıyorlar.

Kısa süre içinde tüm bu eşya kalabalığının arasına bir de insan kalabalığı ekleniyor. İğne atılsa yere düşmeyecek.

Bir köşede Akademi profesörleri harıl harıl tartışmaya girmiş; Akademi öğrencileri kulaklarını dört açmış onları dinliyor.

Öndeki sigara içen genç adam Oktay Akbal.
Arkadakiler soldan sağa: Nevzat Üstün, Ada, Refik Halid Karay'ın eşi Nihal,
Bedri Rahmi Eyüboğlu ve Fikret Adil; Maya'da Sanat Muharrirleri toplantısında.

Başka bir köşede Şehir Tiyatrosu'nun oyuncularını fısırtan fısırtan bir şeyler konuşuyor. Senaristlerinden, yönetmenlerine, ışıkçılarına kadar Yeşilçam'dan bir sürü tanıdık yüz. Günseli Başar, Nedret Güvenç, Atıf Yılmaz (o henüz yönetmen değil genç bir şair aday), Sezer Sezin, Altan Erbulak .. Aralarında gazeteciler dolaşıyor. Bir de şehrin cebi dolu kalburüstü kişileri. Tablolara, heykellere ve yemenilere alıcı gözle bakıp seçmeye çalışıyorlar... İçeride göze çarpan her şey, bir sanat eseri...

Metin Eloğlu, çevresini saranlara henüz yayımlanmamış bir hikâyesini okuyor. Sonra sıra Yaşar Kemal'e gelecek. O da "Keçi" isimli hikâyesini okumak için sabırsızlanıyor...

Orhan Arıburnu yanındakilere Maya'yı anlatıyor:

– Böyle bir sanat kulübüne ne kadar ihtiyacımız var görüyorsunuz işte. Burası bizim dublaj kraliçesinin gayretiyle ayakta duruyor, daha ne kadar durabilecek orası mâlûm değil, fakat

SAN'AT BAHIŞLERİ

Kurtarıcı sergi

Yazan:
CEMAL TOLLU

Her yerde resim galerileri, sanatçıları ve satışları gibi sahifeleri de görürsün. Bünde

her yerde olduğu gibi bu işte de bir trend var. Maya galerisi de san'atçıları, hâkim san'at beverlerini meşhurlarına almış ki, kapılarını kapatmak zorunda kalmış. Bu vaziyet karşısında gayret sanatçılarına düştüğü beklenir. Üzeri olan bu küçük varlığı kurtarmak vazifesini yine onlar üstlenmek almalı.

İlki eden bir tüccarın veya fabrikasının işleri ve teşahhurlarından sakınmaya verilecek kurtarıcıya gelmiş mi? Ama, san'at işleri bide delma tara yürüdüğü için, tahakkuk eden Mayanın da imdadına, bu san'atçıların orada eserlerini teşhir edenler beklemek mecburiyetinde kalmıyor. Gayir bir teccil, fakat gerek.

Tahliye simidi gibi Mayanın küçük duvarlarına asılan eserler, ilmi mühter bediyyer. Bir kâğıtın, seçimin, seçimin ilki günden sahifedeki öğrenmek zevkini verir. Çünkü İstanbul gibi kök kök bir medeniyet (3) bir değil, bir kaç etim gâlisinin yasa-kamı hâzır. Demirden ilmi arkasında kalmadan evvel Bükre şehrinde en bes gâlisinin mü-kemmelen yasadığına işitirdi. Diğer Balkan şehirleri de ondan geri kalmadılar. Halbuki, iki küçük odadan ibaret olan Maya, İstanbul Adalet Cincosun gibi, açıkla ve kulaklı delik, her yerde hazır ve hazır bir hâmi efendi-rin bulunmasına rağmen masra-fas koruyamadığı için kapanmak zorunda kalmış. Doğrusu, bu işin için yâr kâzâr bir hâdisedir.

Banula benzer, şu anlaşılmaz, san'atçıların, hâkim sanat anlayışlarına yüklenmek de doğru kânat. Seriyi apı, şedire yalananak mühteri bekle-mek suretiler resimlerin satıl-mayacağına artık öğrenmiş il-zâm geliyor.

Meşhur tablo tüccarı Ambroise Vollard'ın, hâkim ems eserini, han-gi amattir tarafından sevileceğini öğrenmek için sarfettiği gayret, bu amattirlerin ayaklarına kadar gelerek ve mühter diller dokerecek tabireleri, satılmı, nerettiği hâzırlarından öğrenmiştir.

İş adamları, yalananakdan veya iş yerinden ayrılmış zaman ser-giler kapamamı bulur. San'at kültürüne ve zevkine inandığı-sın nice doktorların vardır ki, hastahânenen yalananak, masrafa-sının da yalananak. Geçirdi dahi bu defa hastaya caddesinden için yalananak bir yalananak masrafa-sın. İleri, içinde bunalar bu masra-faların sergileri görmek vakitleri vardır. İster istemem bu gibi be-dil sergilerden kendilerini mah-rum bırakıyor. Fakat onları iş hâzından bir kaç dakika olsun tadını tattıracak olan sanat eser-lerini, onların bulunduğu yere kadar götürmek, tablo tüccarları-nın vazifesidir. Tablo tüccarı, sanatçı ile sanat eserlerinden zevk alanlar arasında köprü ku-ran bir faydalı unsur olmalıdır.

Kendisi de amattir ressam olan bir doktor arkadaşım sık sık gidiyordim. Orada bulundumun sırada, eli çatalı bir vatandaş ge-ler, bir tekne yeni ilâçlardan mü-şavir ve doktora ilâhın

olan âletlerin ya kendisini veya prospektüslerini getirir. Çok defa da, doktora bir şeyler satmakla muvaffak olur. Düşünürüm de, bu doktor, melek bakımından kendisine lüzumu olan şeyleri aramaya vakit bulamazken, ser-gileri de zaman geçire de resim satın alır?

Doktorların da, şimşirleri de, diğer iş adamlarının da plastik sanatlardan zevk almalarını teş-vin etmek, ancak onlara kadar gitmekle mümkündür.

Yalananakda, muayenehanede ve diğer iş yerlerinde sanat eserle-rinin görülmeli ve orada çalı-santının bu eserlerden zevk al-ması, mühterlerin bu ilmi ele-manların, yani tablo tüccarları-nın gayretine bağlı kalmalı.

Küçük sanatçıların içinde, eserlerini pîşae edenler, yani sa-manda biraz olan tüccar ruhuna sahip olanlar. Onlar devlet dal-relerine, bankalara, hayıracan her vâzıya mühter ederek si-parişler almak imkânını bulurlar. Bilküla sanat zevklerini biraz aşkıda tutmaktan çekinmeyenler, bu yolda fazlasıyla muvaffak ol-muşlardır. Diğer tarafta ise, bir çok sanatçılar bu ruhla olma-dıklarından yalnız eser meydana getirmeye düştükleri, onları teş-hir ederler. Fakat bu eserlerin satılması için hâsıl bir gayret

göstermeye muk-tedir olamazlar. Yaradıcıları ve teşhirçileri melek teş-hir buna mühter değildir.

İşte bunların eserlerini satmak olanlar, sanatçıları anlayarak, yük-sek bir zevk varmış tüccarlar ol-malıdır.

Bu itibarla Maya galerisinin sa-hifeleri, şayet galeriyi yalananak kadar eser satamıyorlar ise, bu-nun sebebi birer de kendilerin-de aramalıdır. Galeri sahibinin başlıca gayet resim satmaktan ibaret olursa, onunla yalananak arzemiş ise, e zaman her çareye baş vurarak resimleri teşhir et-meden dahi satmak imkânlarını bulacaktır.

Bu kurtarıcı sergiye küçük bir yardımında bulunmasın fırsatı ve-rilmemiş olmakla benzer, hatırı-mı gelen bir kurtarıcı çaresini burada zikretmek isterim:

Bankalar, mühter şahıplarına (demi) ev bedire cümlektirler. Bu evlerin içinde akla gelen ve evlerinde kullanılmaya yarayan her türlü eya vardır. Fakat bu dirin evlerin duvarları, sonuz bir boşluk içinde isonaa hâzır veriyor. Paraya olduğu kadar sanat da değer verilecek gere-ken bu gibi mühtereler bir kaç resim satın alarak, şu kurtarıcı ameliyesinde hayırlı bir rol ala-bilir. Sayın Kâzım Taşkent'in, Adalet Cincosun böyle bir ricâ-sın yerine getirmekten çekince-ğini sanettimiyorum.

23.6.54
Yeni Sabah

SANAT SAYFASINA GELEN MEKTUPLAR

SANATA HIZMET EDENLER

O'n beş yıl önce bir sanat der-
gisinde okuduğum bir ya-
zıma başladım bala hatırlarım:
Resim sergisi sücu dükkânı de-
ğildir ki, kapısına zıl takahm!

Bu cümle, ressamın seyirci-
den şikâyetini gösteren haklı ya-
hut hakkaz feryatıydı. Haklıy-
dı, zira geleneği olmayan resmimi-
zi, bütün imkânsızlıklara rağmen
kurmaya çalışıyor, yapı-
larını görmemizi istiyordu. Üs-
telik tablosunun satılıp satıl-
mamasını bile düşünmüyordu.
Arzusu, halkın sanatla temas-
ını sağlamak, varlığını buldure
duyurmak. Sanatçının bu mil-
tevanı talebi bile pek cevaplar-
namıyordu. Burada burada acı-
tıktı sergiler ziyaretçi bulamı-
yordu. Ancak halktan şikâyetçi
olmakla hakkıydı. Zira münev-
verlerimiz bile bir Türk resmî-
nin mevcudiyetinden habersiz-
di. Sergiler belki kapılarında bir
cengirak takıldığı halde seyirci
bulamıyacakları.

Türk ressamı, inziyada ya-
samamı zeistini yıllarca tamir-
tir ve buna rağmen ilicadele-
den didinmekten kaçmamıştır.
Asil göğünceğimiz taraf de res-
samıtatın gururu, kavun - kar-
pur sergileiliğine tenezzül etme-
yisidir.

Sanatçının bu sevice endişesi
sonunda galip gelmiş, bir resim
sevenler topluluğu, bir seyirci
kütlesi vilcut bulmuştur. Galerisiz
bir şehirde böyle bir ne-
ficeye ulaşmak için şüphesiz
ressamla ittifak edenler olmuştur.
Bunların içinde en hayırlı
teşebbüslerden biri ve hatıra baş-
lıcası Maya Sanat Galerisi'nin
kuruluşuydu. Bu teşebbüs o de-
rece büyük bir başarı sağlamış-
tır ki, bugün ressam değil, se-
yirci feryada başlamıştır. Nite-

kim. Adale Cincoc'un sanatı-
mız için gerekten büyük bir
hizmet olan ve hatta onun ma-
lı olmakla çıkıp bütün bir nes-
lin çalışmaları aksettiren bir
müessesesi haline gelen Maya Ga-
lerisi'nin maddi zorluklar yü-
zünden kapanma tehlikesi ge-
çirdiği duyulunca feryadı bar-
sanlar ressamlar değil de se-
yirciler oldu. Doğrusu, bu teh-
likeki duruma biraz da sevin-
miş gibiyim. Nasıl bir zevkten
mahrum kâlasağınuz anılmış
olduk. Sanatı sevmemizin, sanat
dostu olmamız meselesini öğren-
dik.

Evet Maya küçükler ama kr-
sa bir zamanda bu şehir insan-
larından biri olmuştur. Beşantı
Kulesi, Gülhane Parkı, Kapalı-
çarşı gibi... Yabancı turistler
için, modern Türk resminde aç-
ılan pencere Maya'dır... Gelin
de Maya'nın kapanmasına ra-
zı olun. Türk Tiyatrosuna gö-
rebilmenin kabil olmadığı en
büyük şehrimizde, hiç kimseden
yardım istemeden bir insanın
tek başına kurduğu bir sanat
müessesesini de kaybetmek acı-
sı, aydın bir tarafa, güldür-
lurdu. Soranlara ne cevap ve-
recektik pek bilmiyorum. Ti-
yatrosu meselesinde antrenmanlı-
yız. İyi kötü bir takım mazeret-
ler falan düşünülüp auralayaveri-
yoruz. Resminin için buna işi-
mayabın.

Maya için bugün kapanma
tehlikesi kalmazmıştır. Modern
Türk resmini temsili eden en
değerli sanatçıların işrakty-
le açılan Kuratıcı Sergi mur-
vaffak oldu. Zira bu defa seyirci-
nin endişesi ressamkinden
büyüktü. Resminin için bu hâ-
dise bir merhaleler. Dün bir ga-
terimiz olmağına sürülüyor-
duk, bugün kapanmasına taham
mül edemiyoruz.

Safa M. YURDANUR

27.6.54 vadau-

bizlere her on beş günde bir yeni sanat hareketi gösteren bu sempatik yere bir dadandın mı tiryâkisi olursun.

İki genç ressam bir köşede Celal Esad'ın son eseri olan *Art Decoratife*'ini seyrediyorlar. Bir masanın üzerinde Yeditepe, Varlık yayınları. Asaf Halet Çelebi bıyıklarını ufaltmış, dehşetli şişmanlamış ve soluk soluğa oturuyor.³⁰ Yani kimi ararsanız burada.

Kuzgun'un masa altına sakladığı votkası çoktan bitmiş, şimdi içkileri bardaklara doldurduktan sonra şişe dibinde kalanları bir yudumda kafaya diyor. Mengü Ertel elinde tepsi, iri cüsseyle küçücük mekânda, kalabalık konukların arasında dolaşıp duruyor.

Bu daracık yerde bir mucize yaratılıyor...

Bir köşede birbirinden şık hanımların arasında oturan ve şen şakrak kahkahalarıyla ortalığı çınlatan, mucizenin mimarı Adalet Cimcoz, kalabalığı yarıp yanına yaklaşan bir gazeteciyle röportaj yapıyor. Ama gazetecinin konuşmasına fırsat vermeden ilk soruyu kendisi soruyor:

- Nasıl beğendin mi?
- Mükemmel bir toplantı, diyor gazeteci.
- Onu sormuyorum canım, yazmaları nasıl buldun?
- Merakı tahrik ediyor.
- Amerikan turisti misin ayol? Merakı tahrik ediyor ne kelime? İyi mi, fena mı?
- Elbette iyi.
- Daha iyilerini de yapacağız elbette...
- Azizim, diyor gazeteci, sen dublaj kraliçeliğinden neden yan çیزیyorsun? Bu memleket Romeo'nun Juliet'ini de Buffalo Bill'in sevgilisini de, Pala Bıyıkyan'ın Madam Hayganoş'unu da senin sesinden dinleyip sevdi. Sen kendi kendine yeni bir saha yarattın. Şimdi birdenbire böyle bir galeri açmak nereden aklına geldi?

Bir ara düşünür gibi oluyor Ada. Sonra cevap veriyor.

- Kim bilir, diyor, belki artık dublajdan bıktım. Belki artık İstanbul'da devamlı bir sanat galerisi açılmadan öleceğim diye korktum da bu işi bari ben yapayım dedim.

– Peki ama burası geliş güzel bir galeriye benzemiyor. Her tarafından iddia fışkırıyor.

Bu kez gülüyor Ada.

– Haksızsın diyemem. Şu küçük iki odada neler teşhir ettiğimi görüyorsun. Bir çuvala sığacak kadar az şey var burada. Fakat bunların hepsini yan yana getirdin mi büyük bir mana çıkarılabilir sanırım.

– Ne imiş o mana?

– Yeni! Yeni oluşları. Yeni sanat diye bağırıışları ve sanatta yenilik iştıyakını haykırmakta oluşları. Ben dostum, sanatın yenisinden yanayım.

– Ya eski sanat?

Omuzlarını silkiyor.

– Onun için de umurumda değil diyen yok. Ama eski sanatın yaşamak için bana ihtiyacı yok. Bununla beraber eski eserlerin yeni zevke mal edilecek olanlarına da salonlarım açıktır, diyor ve sesini yükselterek devam ediyor:

– Ben durmayalım düşeriz sözüne inananlardanım. Sanatın yaşayabilmesi de ancak yürüyebilmesiyle kabildir. İleri sanatı beğeniyorum ve Türk sanatkâra sonsuz bir itimadım var. Bizimkilerin dünya çapındaki artistlerle boy ölçüşebilecek bir kudret ifade ettiklerine inanmak lâzımdır. Sanatkârlarımızın her türlü maddi endişelerden uzak kalarak ileri bir görüşü ifade için yaptıkları eserlere bir vitrin vazifesi görmek istiyorum. Halkın piyasa eserlerinden artık bıktıklarını sanmaktayım. Burada yeni ve ileri sanat eserlerini devamla ve ısrarla teşhir edeceğim.

– Satabiliyor musunuz bari? diye soruyor gazeteci.

– Vallahi satılıyor. Halk ile artist arasında köprü vazifesini gören bu galeriyi açtıktan sonra inancım bir kat daha kuvvetlendi. Şüphesiz, galeriyi gezenlerden çoğu bir kısım yeni eserler karşısında yadırganarak duruyor. Ticaret bakımından bu görünüş belki can sıkıcıdır fakat anlaşılmayan eserlerin yeni ve ileri manalarını bu hal bana daha iyi ispat ediyor. Nerede, ne zaman yeni eserler yadırganmamıştır?

– Ya dublaj? diyor gazeteci, bütün vaktinizi burada mı harcayacaksınız?

– Ona da vakit bulabilirim.

Gazeteci dublaj kraliçesine veda ederken konuşmayı baştan

sona dinleyen şık ve zarif bayanların gözlerinde “sinemayı ihmal etme Adalet” der gibi bir bakış dolaşıyor...³¹

XV

İşte beni çok heyecanlandıran yeni bir şey daha: Masamın üzerinde çok özel bir defter var. Sarı çiçekli bir kap kağıdıyla kaplanmış çizgisiz bir defter... Eski okul defterlerinden... Sararmış sayfalarının her birinde çeşitli gazetelerden kesilen haber kupürleri yapıştırılmış. Hepsinin tarihi 50’li yıllar... Ve hepsi de Maya ile ilgili. İşin en heyecan verici yanı, bu kupürleri kesip bu deftere yapıştıranın Adalet Cimcoz olması. Evet bu onun arşiv defteri. Sanırım bunun gibi birkaç defter daha vardı bir zamanlar. Ama hepsi kaybolup gitmiş. Bu defterse şans eseri Magdi Rufer’in arşivinde kalıvermiş. Magdi Rufer, Sabahattin Eyüboğlu’nun piyanist eşi. Yani o unutulmaz yılların yakın tanıklarından biri. Gümüşsuyu’ndaki dairesinde Ada ile ilgili anılar üzerine konuşuyoruz. Bir yandan bana göstermek üzere o günlere ait bir şeyler bulabilmek için kitap ve dergi yığınlarını karıştırırken bir yandan da şakayla karışık söyleniyor:

– Ben öldükten sonra bunca şey birilerinin başına bela olacak. En iyisi ölmeden önce hepsini yakıp kurtulmak...

Böyle söylüyor ama sahip olduğu her şeyin olağanüstü bir değer taşıdığını o da biliyor. İşte çiçekli kap kağıdıyla kaplanmış çizgisiz defter bu anı yığınının içinden zar zor bulunup çıkarılıyor.

Anılar birbirinin içine karışmış, işin en kötüsü de güzel günlerin üzerine düşen gölgeli son günler... Magdi Rufer, Ada’yı anlatırken ağzından çıkan kelimeler, hep hastane günlerinin tatsız, acılı anılarına kayıp gidiyor ve ardından gelen suskunluk göz yaşı oluveriyor... Aradan geçen bunca yıla rağmen, dostları hâlâ Ada için ağlıyor...

Hüzün dolu söyleşimizin sonunda Magdi Rufer Ada’nın çevirisini yaptığı birkaç kitabı, bu defteri ve bulabildiği fotoğrafları bana ödünç veriyor. Onları alıp hemen masamın başına geçiyorum.

Maya defteri şu ana kadar Ada ile ilgili olarak elde ettiğim en önemli belge. Kendi elleriyle yapıştırdığı gazete kupürlerini karıştıırken kendimi bir sürü odayla dolu upuzun ve pırıl pırıl ışıklandırılmış bir koridorda buluyorum. Koridora açılan her kapıdan tek tek başımı içeri uzatıyorum; neredeyse yarım asır önce İstanbul'un bu ilk uzun soluklu resim galerisiyle ilgili yazılmış gazete haberlerini büyük bir iştahla okumaya başlıyorum.

Yazılardan birinde Balaban'ın adına rastlıyorum. Orada sergi açmış.

Telefon ettiğimde biraz isteksiz görünüyor ama ısrar edince görüşmeyi kabul ediyor...

Balaban'la Cihangir'deki evinde konuşuyoruz. Evin salonu atölyesi. Birkaç gün önce "Nâzım ve Ben" adlı kitabını bir kez daha okumuştum. Yaşına rağmen karşıma o kitaptaki küçük oğlan çocuğu olarak çıkıyor sanki.

Ada ile ilgili söyleyecek pek fazla bir şeyi yok. Onunla birkaç kez Maya'da karşılaşıyorlar. Evet, orada sergi de açıyor. Daha doğrusu bir karma sergiye resmini koyuyor. Ama satılmıyor. "Adalet mi?" diyor, " İyi bir kadındı. Neşeliydi. Çok güzel kahaha atardı ve Nâzım'ın çok yakın arkadaşıydı." Hepsi bu. Adalet Cimcoz'la ilgili başka bir şey hatırlamıyor. Ama Nâzım'la konuştuğu tek bir kelimeyi bile unutmamış. Her şey kafasının içinde özel bir kutuda pamuklara sarılmış duruyor...

Kitabındaki cümleleri aynen kullanarak Nâzım'ı anlatıyor uzun uzun. Küçük bir çocukken çekim alanına girdiği "mavi gözlü dev" onun içinde tüm sarıp sarmalayıcılığıyla hâlâ yaşıyor. İkinci bir ben olmuş, Balaban'ın ruhuna işlemiş. Adalet Cimcoz'la ilgili pek bir şey öğrenemiyorum ama Balaban'ın ağzından Nâzım'ı dinlemek gibi unutulmaz bir fırsat yakalıyorum. Eline ilk kez fırçayı veren ustasını öyle tatlı anlatıyor ki Balaban, bir ara derin bakışlı, dik saçlı Nâzım sanki duvardaki yağlıboya resimden çıkıp, bininci kez küçük bir çocuğun başını okşuyor, sırtını sıvazlıyor...

Balaban'ın resmi Maya'da alıcı bulamamış. Bu o zaman Maya'da sergi açan birçok genç sanatçının başına geliyor olmalı. Ama Ada, yeni sanatı insanlarla buluşturmakta ısrarlı. Maya'da

açılan sergilerin haberleri neredeyse her defasında sıra dışı bir düzenlemenin müjdecisi. O zamana kadar görülmuş, duyulmuş sergilere hiç benzemiyor Maya sergileri. Ya eserler bir tuhaf, ya da sergileniş biçimi bir değişik... Mesela resimli şiir sergisi yapılıyor Maya'da. Resimlere şiirler yazılmış, şiirlere resimler çizilmiş...

Bu, 1952 yılının ilk sergisi... Resimlerle süslenmiş şiirler hem edebiyat hem de sanat ruhunu okşama hevesinde... Yunus Emre'den o günün en yeni imzalarına kadar her dönemden şairin imzası var şiirlerde.

Fikret Otyam'ın bir resmi Orhan Veli'nin İstanbul şiirinin koluna girmiş:

*İstanbul'un mermer taşları
Başıma da konuyor; konuyor
aman martı kuşları
Gözlerimden boşanır hicran
yaşları
Edalım
Senin yüzünden bu halim.*

Ressam Saynur Güzelson yine Orhan Veli'nin bir başka şiirine bir çıplak kadın çizmiş. Dolgun kalçaları, dertsiz yüzüyle resimdeki kadın şiirdekinin tam eşi.

*Ne Atom bombası
Ne Londra konferansı
Bir elinde cımbız
Bir elinde ayna
Umurunda mı dünya?*

Metin Eloğlu, "Arif olan anlasın" diyor ve şöyle yazıyor:

*Bahar gelir gelmez
Sokağa çıkar çıkmaz
Elifi görür görmez.*

*Maya'da Limasollu Naci, Ada ve
kucağında çocuk olan Güngör Kabakçioğlu.*

Eloğlu şiirini çok cazip bir resimle süslemiş. Öylesine geniş bir resim ki, Arif olmayanlar da Metin'in derdini anlayıveriyorlar.

Kendi şiirlerini resimleyen bir başka sanatçı da Bedri Rahmi Eyüboğlu.

Azra İnal'sa çizgiyle sözü, siyah kağıt üzerine beyaz boya ile yazarak katılmış aralarına. Hayrullah Tiner Asaf Halet'in meşhur "Lamelif"ini resimlemiş:

*Başı sana benzeyen lamelifim
havada kolları
el'amaaan
Lamelifin kolları
senin kolların
Lamelifin göbeği
senin göbeğin
Lamelifin kolları
dolandı boynuma.*

Füreyya Kılıç'nın gözdesi II. Selim'in bir beyiti:

*Biz bülbül-ü mihrikdem-i gülzârı firakız
Ateş kesilür geçse sabâ gülşenimizden*

Herkes Sezer Sezin'in şairliğini bu sergide öğreniyor. O şiirlerini kendi sesinden okurken Kuzgun Acar'ın tellerden bu şiir için yaptığı heykel de ona yanı başında eşlik ediyor. Ada o sırada bu heykelin Kuzgun'un yeni yıl hediyesi olduğunu anlatmakla meşgul etrafındakilere. Bu sadece bir sergi değil. Buradaki resimli şiirler satılık. Her birinin fiyatı 20 lira.³² Üstelik isteyene taksit de var. Evet, Ada galerideki her şeyi taksitle satabiliyor. Alıcılar, parası olanlardan çok, orta gelirli kimseler olunca çareyi taksitli satışta buluyor. Başlangıçta iyi bir çözüm gibi görülen bu yöntemin bir süre sonra çıkmaza gireceğini, taksitleri ödeyemeyen alıcıları hoş görmek zorunda kalacağını ve harcamaların her gün biraz daha kendi cebinden çıkacağını henüz bilmiyor...

XVI

Uzun süredir erteleyip durduğum bir ziyareti sonunda gerçekleştirdim. Şimdiye kadar okuduklarımdan yola çıkıp hayal ettiğim Maya'ya gittim. Evet Kallavi sokak 20 numaraya. Sokak hâlâ aynı ismi taşıyor. Bina da aynı numarayı. Ama artık iki katlı değil dört katlı. Üzerine çoğu Beyoğlu binasına yapıldığı gibi sonradan kat çıkılmış. Altına da 20 numara adında bir bar açılmış.

Apartmanın daracık kapısından içeri girdim. Dik merdivenlere adımımı atar atmaz içim ürperdi. Ada'nın bu binaya her gün girişini, merdivenleri tırmanışını hayal ettim. Kimi zaman yanındakilerle gülüşerek, kimi zaman sinirlendiği birilerine söylenerek... Bir an, sanki topuklu ayakkabılarından çıkan telaşlı tıkrılara karışan o cilveli sesini duyar gibi oldum

Merdivenin ortasında tavan alçalıyor. Buraya bir sürü insan başını çarpmış olmalı. Ferdi Tayfur mutlaka çarpmıştır. Ama Ada'nın o kısacık boyuyla ve küçük adımlarıyla basamakları kaygısızca tırmandığından şüphe yok.

Birinci kata ulaştığımda, işte Maya karşımda.

Artık bir terzi atölyesi* olan dairenin zilini usulca çaldım. Terzihane sahibinin benim daireyi görme isteğini yadırgayacağını sanıyordum. Ama yıllar önce, TRT Maya ile ilgili olarak hazırladığı bir program için burada çekim yapmıştı. Bu yüzden terzihane sahibi beni fazla soru sormadan hemen içeri kabul etti.

Girer girmez aklım gerçekten başımdan gitti. Onca şey okumuştum, onca şey dinlemiştim ama Maya'nın gerçekten de bu kadar küçük, küçücük bir yer olduğunu anlayamamıştım. Burası bir galeri miydi? Duvarlarında resimler, yerlerinde kilimler ve içinde onlarca ziyaretçi olabiliyordu, öyle mi?

Bu, imkânsız görüldü gözüme.

Ada, nasıl cesaret edip böyle bir mekânı galeri olarak kiralamıştı. Ve nasıl bir başarı gösterip burayı gerçek bir galeri olarak tarihe geçirmeyi başarmıştı?

İki odacık. Oda değil odacık. Arada bir kapı. O kadar. İnsan gözleriyle görmeden küçüğün ne demek olduğunu anlayamıyormuş meğer. Her ne kadar herkes bu galerinin küçücük bir dairede açıldığını söyleyip dursa da, insanın hayali çok bonkör oluyor. Düşler asla "gerçekten küçük" bir mekâna sığdırılamıyor.

Bugüne kadar Maya ile ilgili okuduklarımı artık mekânı gözlerimle görmüş olarak yeniden gözden geçiriyorum. Bu iki küçük odada her on beş günde bir, başka bir sergi açılıyor. Çoğu resim ve heykel sergisi ama başka bir gün de yazma sergisiyle insanların karşısına çıkıveriyor Maya... Hatta Füreyya'nın annesi Hakkiye Hanım bile Maya'da bir sergi açıyor. Onun sergisinde eski kumaşlar, dantel örtüler var. Maya insanlara her türlü estetik değerın sanatsal bir tat taşıdığını anlatma çabasında... Bu küçük galeride açılan tüm sergiler büyük ilgi topluyor. En ilgi çeken sergilerden biri de karikatür sergileri.

Ada'nın çevresindeki sanatçıların arasında çok sayıda genç karikatürist bulunuyor. Bunların başında da Altan Erbulak var. Maya'nın neşesi Erbulak... İnsanları gülmekten kırıp geçiriyor. Doğaçlama olarak anlattığı neşeli hikâyeleri anımsayanlar, bugün hâlâ kendilerini gülmekten alamıyorlar. Altan Erbulak'la birlikte Maya'nın kapısından içeri her seferinde neşe ve kah-

* 2010'ların sonuna gelindiğinde Maya'nın yerinde artık bir terzi atölyesi değil restoran vardı

kaha da giriyor. Bu küçük dev komedyen, orada kendine özgü renklerle bezenmiş bir dünya yaratıyor.

Maya defterindeki yazılardan biri ona ait. 1954 yılında açılan ortak bir karikatür sergisinin hikâyesini anlatıyor. Yazının tarihi belli, ama hangi gazetede yayımlandığı not edilmemiş:

Bir Sergi Nasıl Açıldı ve Nasıl Kapandı

1953'ün alabildiğine sıcak günlerinden biriydi. Birkaç karikatürist Adalet Cimcoz'un evinde toplanmıştık. Maksat, yeni kurulan Karikatüristler Derneği'ne aza toplamak, dolayısıyla varidatını zenginleştirmekti. Bir sürü laf edildi, gülüşüldü.... Sonra biri "yahu madem ki derneği kurduk bir de sergi açalım" dedi. Adalet Hanım, "bizim Maya'da açm" dedi, defterini çıkardı, karıştırdı, "Bu senenin bütün haftaları dolu" diye başını salladı. O sırada kapı çalındı. İçeri biri girdi. Selamlaşıldı, el sıkışıldı, laf karıştı... Konuşma modaya döküldü; şair Asaf Halet Çelebi, yeni yazdığı "Mariyya" adlı şiirini okudu. Sinemadan, tiyatrodan bahsedildi. Laf dönüp dolaşıp yerli filmlere gelince, orada bulunanlar hemen hemen aynı anda "karikatür sergisini" hatırladılar ve 1954 yılının ikinci günü serginin açılmasına karar verildi. Demek Maya Galerisi yeni yıla ağız tadıyla girecekti. Hancı ve yolcular memnundu... Biri "yaşamak güzel şey doğrusu" dedi.

Sonra İran'da durum karıştı, Şah Roma'ya kaçtı, ordu vaziyete hakim oldu, Musaddık'ı hapsedtiler, Vatan 14 yaşına bastı, keman üstadı Jaques Thibaut bir uçak kazasında öldü, F. Chadwick boğazı yüzerek geçti, Amerika'da bir milyonerin oğlu gangsterler tarafından kaçırıldı. Telefon çaldı... Ferruh Doğan:

– Altan, dedi, sergi?

– Ne sergisi?

Gördünüz mü? Unutmuş gitmiştik... Ferruh matbaaya geldi, "ne yapalım" dedi. "Bir şey yapalım" dedim. "Adalet'e ayıp olur sonra" Ve ayıp olmasın diye (!) bir şeyler yapmaya başladık. Vakit çok dardı. On beş, yirmi günde çocukları toplamak, sergiye koyacakları karikatürleri almak lazımdı. yolda Ulvi'ye rastladım "Hani serginin karikatürleri?" "boş ver yahu" dedi "işin mi yok" ve ilave etti "bir şeyler düşünüyoruz" Onu düşünceleriyle baş başa bıraktım... Semih'ten bir telefon

Alev Ebüzziya, Ada ve Fikret Otyam, Maya'dalar.

Maya Dostlarına Açık Mektub

Maya galerisinin kurucusu Adalet Cimcoz'dan bir açık mektub geldi. Aynen yayınıyoruz:

Dört yıl önce, Türk sanatının ve onun dünya çapında verdiği çalışmalarına ve halkımızın sağduyusuna inanarak Maya denemesine girmiştim. İleri ve yaşama gücü olan sanata, iki küçük odanın dört duvarı çok değildi. Ne de olsa, benim dar imkânlarım, bu dört duvarın yükünü dört yıl taşıyabildi. İşe, ticaret düşüncesi, sim-sariklik ve kâr etme amacı karışmadı, karışmadı. Türk sanatçı tergahtırsız, varlığını, sesini bu iki küçük odadan bütün yurda ve yurda duyurabildi. Maya yüzler ve binlerin uğraşı oldu: dört yıl bu yüzler ve binlerle mal değil, sanat alışverişi yapıldı. Bu cömert alışverişin yanında malın ve paranın sökü mü olurdu?"

Maya'da her sanat kolunun yemi ve ürüsü toplandı. Ressamı, heykeltasi, şairi, hikâyecisi, müzisyeni, tiyatrocusu, mimarı, fotoğrafçısı elele vardı. Hepsi kendi dillerinde ustaca laflar etti. Maya bu bütünlüğü ile bir eser olmuştu. Benim denememdi amma, benim eserim olamazdı Maya. Dört yıl sonra, dört duvarın yükü soluğumu kestiği zaman, dostlar işyanı etti. Mayayı yasatmak için maddi yardımlar teklifleri aldım. Bu teklifleri yapanlara burada açıkça şükranla-

rımı bildiririm. Bu teklifleri kabul edemedim. Başlıbaşına bir eser haline gelen Maya'ya, bu varlığa artık ben sahip çıkamazdım. Bu eser ileri Türk sanatının ve dostlarının eseriydi. Bir kişinin ciltz oluşu ile değil, bütün dostların solluğu ile yapıyacaktı. Nitekim öyle de oldu.

Maya'nın yaşaması için düşündülen (Kurtarıcı Sergi)ye Türk sanatçısı sanatoryumdan, Paristen, Anadolu köyünden eserler gönderdi. Bes yanındaki çocuk yaptığı resmi getirdi. Mimar projelerini sendi. Öz toprağının şairleri yuvlarından şifir demetleri yolladılar. Tekrar teker kimseden bir şey istemiş değildim, Basında çıkan yazılardan ilâlenip gönderdiler. Bir anda Maya'nın duvarları sanatkar dağarcığının eserleriyle donanıverdi. Raflar şişir ve hikâyelerle, kitaplarla süsüldü. Ağlamaklı olduk, sergide hiçbir şey satılmasa da Maya yaşamalı dedik. Amma öyle olmadı, hemen herşey satıldı. Bu cümbüşlü şleme, sağduyusuna brandığım memleketin halkı, dostlar da katıldı. Hem ne cömertce bir katılış Maya cömertliğinin tezisini çok verende değil, gönülden ve rızasız verende tatti.

Denemenin bu parlak başarısını sağlayan sanatçılara ve Maya dostlarına selâm, sağ olsunlar.

Adalet Cimcoz

ADALET CİMCOZ'UN "ŞAİRLER YAPRAĞI"NA AÇIK MEKTUBU

[Maya'nın yaşaması için dostlarla beraber' Kurtuluş sergisi-ni tertipliyorduk. Hepimiz umud ve heyecan içindeydik. Bu sırada Yurdun bir köşesinden gelen' Şairler yaprağı' ve para yardımamız-gözlerimizi yazartacak kadar sevindirdi bizleri. Güzel olan, bizleri coşturan ilginizdi. Yüzdeyüz samimi idik coşkunluğumuzda. Mayanın yurdun dört bir tarafından gördüğü geniş ilgi karşısında, hepimiz kendimizce sevincimizi cömertce yapıyorduk. Bu arada dost bir yazı da gazetelerin birinde sizin ilginizden söz etti. Veryanın etmiş yazır dostumuz, o günlerin heyecanı içinde mektubunuzda olmayan laflar etmiş yazısında. Ama, çevremizde her şey o kadar güzel, samimi ve iyimserdi ki, her kes hoş gördü bu lafları da. Sevdik sizleri, kucaklaşıverdik Dinarlı. Oysaki, kâğıt yorumları olmuş bu yazının lüzüdü, tavih edildi bu yazı.

Dinarlı dostlara selâm. Bağışlasınlar bura dostlarının coşkunluğunu.

ADALET CİMCOZ

İstanbul - 31 - 7 - 1954

Notan: 7.11.54

RESİM

★ Genç ressam ve heykeltıraşların Maya Galerisi'nde açmış oldukları Karma Sergi 13 Kasım Cumartesi gününe kadar devam edecek. Maya'da bundan sonra bir kaç Seramik sanatçısının topu olarak tertipledikleri bir sergi, daha da sonra Nuri İyem'in senelik yağlı boya sergisi açılacaktır.

Çamhuriyet, 7.11.54

Maya galerisi

Maya, kapısını açtı. Küçük ve sempatik salonunu gene herkesi kendine uyducağı! Duvarları, sanat yolunda yetenlere kucak olacak; bazıları, divanına oturup gene ile vakit geçirmeye, bazıları da sanattan anlarının süsünü vermek için gelecekler. Maya, her şeyi hoş karşılayacak. Çünkü nice sanatçıya destek olduğunu biliyor. İşte gençlerin «Karma sergisi»

9.11.54

VATAN

anat Aleminde aya'da karma sergi

Zahir GÜVEMLİ

Lütfi Günay, P Pindaros Platonidis, Cafer Yazın, İvi Stangali, İhsan Surdum, Adnan Varınca, Ok Günaday, Orhan Peker, Nevim Demiryol, İrfan Arslan, Seti Hidis, İlhan Uğan'ın yağlı boya resimleri, günün heykelleri - Maya Galerisi, 1 Kasım'dan 13 m aksamina kadar Pazar'dan başka her gün saat 0 ve 19 arası.

ençlerin sığınacak yerleri kalmadı. Galerisi, onlara kucakla pek iyi ediyor. İha doğrusu mevsimisini, yalnız bu yer, ikiser eserinden bir karma sergiyle çek kadar kalabalık olan bu gençler, aradan geçen aylar zarfında, kim bilir ne kadar çalışarak, meslekleri üzerinde kafa patlatarak yepyeni bir huzla, yepyeni bir hamleyle ortaya çıkıyorlar. Öyle şeyler assimlar ki, piri piri, tapla, havat leau mezarlığında kaldırırlar. Yık bir mezarlıkta Nice in Çazdan müteakik b
si Demos, aslında
Casson, Binbas
deson, Albay W
betinden bulunan
bur Radford ve b
may heykelleri ne
Burkley Devleteri
Ankara, 8 (A.A)
yelleri, resim
Amerikan müster
si bir mezarlık
sim 1954'gün sa
Marmarışın müster
ençlerin sığınacak yerleri kalmadı. Galerisi, onlara kucakla pek iyi ediyor. İha doğrusu mevsimisini, yalnız bu yer, ikiser eserinden bir karma sergiyle çek kadar kalabalık olan bu gençler, aradan geçen aylar zarfında, kim bilir ne kadar çalışarak, meslekleri üzerinde kafa patlatarak yepyeni bir huzla, yepyeni bir hamleyle ortaya çıkıyorlar. Öyle şeyler assimlar ki, piri piri, tapla, havat leau mezarlığında kaldırırlar. Yık bir mezarlıkta Nice in Çazdan müteakik b
si Demos, aslında
Casson, Binbas
deson, Albay W
betinden bulunan
bur Radford ve b
may heykelleri ne
Burkley Devleteri
Ankara, 8 (A.A)
yelleri, resim
Amerikan müster
si bir mezarlık
sim 1954'gün sa
Marmarışın müster

Yeni Sezon : 1.11.54
1954-1955

MAYA'DA KOKTEYL

Geçen sene maddi zaruretlerden dolayı kapanmak tehlikesi gösteren Maya Sanat Galerisi, genç sanatçıların lütfet eser hediye ederek tertip ettikleri kurtuluş sergisi ile yeniden canlanmış bulunuyor.

Ve dün, kapılarını bir kokteyl ile sanat ile uzaktan, yakından alâkâh kimselere açtı. Davetliler arasında sevimli F.K.G. da vardı. Tabiatıyla kendine İbrahim edilen kokteyli içmedi, ve küçük mezelerle de iltilaf etmedi. Geçen yıla nazaran 750 gram daha artmış. Bu sebepten perhiz ediyor.

İçkiye iltilaf edilmeyenler arasında Ahmet Hamdi Tanpınar da vardı. Kendisine bir ilkel volka İbrahim eden Adalet Cimcoz'a dedi ki:

- Tesekkür ederim!
- Neden?
- Viskiden gayri bir şey olursa, ikinci

bir kadeh içmiyorum.

Sevinli Fitne Fıcar mäsüm bir edä takındı:

— Ya, dedi, demek pek nâdir içiyorsunuz.

17.11.54

Uçuncü sergi «Maya» da açıldı. Kuzgun Acar ile Ali Bütünün seramiklerini seriyor. Kuzgun Acar, fantezilerine bu sergi yeni bir vechë vermiş. Kuzgun yere mürekkep damlasa, bu lehenin ötesini beri ederek ona bir şakıl vechi verir. Seramiklerine de o fatih derinliğine götürmek istemiş. Ali Bütün satırları tercih ediyor, daha sade oyunlarda gözle var.

Bu üç sergi ay sonuna kadar açık kalacak.

BİR İSTANBULLU

DÜNYA

HABERLER

MAYA'DA SERGİ

Siyahi heykeltıraşımız sevimli kuzgun Acar ile Ali Bütün MAYA galerisinde dün bir sergi açtılar. Ali Bütün seramik, kuzgun da heykellerini sergiliyor. Sergi 30 Kasım akşamı kapanacaktır.

– Merhaba paşam!

– Merhaba.

– Sergiyi yapıyor muyuz?

– Tabii. Resimleri hazırladın mı?

Gevrek gevrek güldü,

– Hazırlıyorum şekerim. Perşembeye getiririm. Yeni bir fıkra var duydun mu?

– Yoo...

Anlattı, güldü, kapattı... Ferruh geldi.

– Yolda İlhan’a rastladım, Turhan’a söyleyecek, dedi.

– İyi ettin, dedim.

– Güzel olacak, di’ mi? dedi.

– İnşallah, dedim.

Pasaja bira içmeye gittik. O gün oldukça soğuktu...

Duvardaki takvim iyiden iyiye incelmmişti. Kemal Aydar’ın sesi:

– Altaaaan telefooon...

– Evet buyurun... Adalet Hanım siz misiniz? Tabii, her şey hazır... Evet cumartesi günü açacağız... Davetiyeler mi? Ha evet, ben Özdemir’e bastırırım. Teşekkür ederim..... Size de...

İşi oluruna bırakmıştık. Daha ortada hiçbir şey yoktu. Herkes “nasıl olsa yaparım” lafının cazibesine kapılmıştı. İlk defa Ferruh karikatürleri getirdi. Sonra Sinan, Suat, iki Yalçınlar, Attila, karikatürlerini getirdiler. Sevinmeye başlamıştım. Ferruh’un dediği gibi “güzel olacaktı” galiba. Oğuz “beni unuttunuz herhalde” diye telefon etti. “Yok canım unuttur muyuz, söyledik, sana haber vermediler...”

Eflatun Nuri bir gözlük mahfazasına sığdırdığı minnacık renkli karikatürlerini verirken “Daha büyük yapacaktım ama kağıt yoktu” dedi. Gülüştük.

Hem şair, hem matbaacı Özdemir Asaf davetiyeleri basarken çabuk kurusun diye harikulade bir formül bulmuş, ve yazıları kurutma kağıtlarının üzerine basmıştı. Davetiyeler dağıtıldı...

– ...Yarın olmaz koro var. Öbür gün radyoda söyleyeceğim, çarşamba günü öğleye doğru getiririm. Saat birde piyano dersine yetişmem lazım da... Haa küpemin kaybolan tekini buldum... Öyle yorgunum ki bir yatıp uyusam...

– Allah rahatlık versin Selma. Noolur çarşamba günü getir olur mu? Tamam mı?

– Tamam.

Bizim Selma Emiroğlu, müziği daha çok sevmiş, ve çoktandır karikatür yapmaz olmuştu. Ama bu sefer o da hevesliydi. “Yaşamak güzel şeydi doğrusu”

Bin dokuz yüz elli üç’ün bitmesine kırk sekiz saat vardı. Ferruh geldi.

– Hemen hemen her şey hazır, dedi.

– Cuma günü Maya’ya gel de şu karikatürleri asalım, dedim.

– Yılbaşında napıyorsun? dedi.

– Hiç, yatıp uyuycam, dedim

– Hadi yahu kim bilir nereye gideceksin.

– Valla yatıp uyuycam.

– İyi seneler öyleyse.

– Sana da...

Ertesi akşam bin dokuz yüz elli dördün geldiğini duymadım bile.

Tarih 1.1. 1954. Yer Maya.

– Ferruh saat kaç?

– İkiyi otuz beş geçiyor. Yani serginin açılmasına tam yirmi dört saat var.

– Şunu da astık mı oda tamam demektir.

Kapının zili çaldı. Açtık Mim Uykusuz.

– Na işte karikatürler. Pek matah şeyler değil ama...

Epey yorulmuştuk. Turhan, Mıstık, Ali Ulvi’den başka herkes hazır. İçerideki odada Güngör Kabakçioğlu’nun karikatürleri vardı. Mıstık kim bilir nerelerdeydi. Ya radyo dinliyordu ya da kendine pansiyon aramaya çıkmıştı. Ali Ulvi’den o akşam karikatürleri aldım.

Nihayet sergi günü geldi çattı. Mıstık da sabahleyin gelmiş,

– Aaaa, sahiden sergiyi yaptınız yahu, ben de şaka söylüyorsunuz sanmıştım, diyerek ciddi ciddi gülmüştü.

Artık bütün duvarlar doluydu. Serginin açılmasına yarım saat vardı ve karikatürleri getirmede diye Turhan aleyhinde şimdiye kadar söylemediğim bütün lafları henüz sıralıyordum ki, Turhan içeri girdi ve

– Kusura bakmayın, dün akşam biraz fazla kaçırдық, ancak bugün kaktım, anlıyor musunuz ? dedi.

Anlıyorduk tabii. Güldük... Boş bir pano vardı, Turhan’ın karikatürlerini de oraya sıraladık. Sergi hazırды...

Ondan sonra olanların hepsi klasikti. Maya merdivenlerinden her gün, birkaç yüz ayak çıkıp indi. Karşılıklı tebrik ve teşekkürler edildi. Gazeteciler gelip, röportajlar yapıp yapıp gittiler. Ve yine bir cuma akşamı kapının yanındaki duvardan son karikatürü indirirken birbirimizin yüzüne baktık. Eflatun Nuri

– Bu iş de bitti, dedi.

Her şey bitmişti. Birisi,

– Sergi açtık da nooldu sanki, diye fısıldadı. Sustuk. Galiba haklıydı. ³³

XVII

Maya üzerinde yoğunlaşmışken Ada'nın özel yaşamıyla ilgili bir düğüm hiç beklemediğim bir şekilde, tam olmasa da çözüldü. Başından beri çoğu kimsenin bilmediği bilenlerin ise susmayı yeğlediği bir "küskünlük" sırrı açığa çıktı. Vâlâ Hanım'ın Ada'nın en yakın dostu olduğunu biliyordum. Konuştuklarımın çoğu onun Ada ile küstüğünü benden öğrenip büyük bir şaşkınlığa kapılıyordu. Bunu önceden bilenlerse susmayı tercih ediyordu. Sonunda içlerinden biri bu küskünlüğün nedenini bana söyledi: Kıskançlık!

Evet kıskançlık. Ada Mehmet Ali Cimcoz'u Vâlâ Hanım'dan kıskanıyor. Ya da tersi. Ya da her ikisi de. Ve bu nedenle, detaylarını hâlâ bilemediğim ciddi bir tartışma oluyor ve yıllar boyu aralarından su sızmayan iki arkadaş, bir daha birbirlerinin yüzüne bakmamacasına küsüşüyorlar.

Ne garip bir hikâye. Ne kadar kadınsı. Ne kadar sıradan... Sıradan? Pek öyle değil belki. Birçok kadın kocasını kendi arkadaşından kıskanabilir ama çok azı bunun için dev bir fırtına yaratır ve onları birbirine bağlayan ipleri bir çırpıda koparıp atar. Çoğu daha temkinli ve sinsi davranıp ilişkinin yönünü yavaş yavaş değiştirir, geride fazla bir iz bırakmadan kuşkuları da gerçekleri de bir büyücü becerisiyle unutturmayı becerir. Ama Ada böyle yapmıyor.

Küskünlüğün tarihini henüz bilmiyorum. Ama Ferdi Tayfur'un ölümünden yani 1958 yılından önce olmalı. Çünkü o gün

Sabahattin Ali, Müccap Oflluolu ve Ada Maya'dalar.

'âlâ Ebüzziya aralarında geçen o tatsız olaya rağmen Ada'nın vine gidiyor. Ölümün ağır darbesinin, yaşamla ilgili bir küs-ünlüğü değersiz kıldığını düşünüyor olmalı. Ama Ada, Vâlâ lanım'ın iyi niyetli ve onarıcı ziyaretini hiç de memnuniyetle arşılamiyor. Ve evine üzüntüsünü paylaşmaya gelen arkadaşının yüzüne bile bakmıyor. İşte ipler o zaman gerçekten opmuş olmalı.

XVIII

Açıldığı günden kapandığı güne kadar gazetelerde devamlı faya ile ilgili haberler yayımlanıyor. Adalet Cimcoz da Fitne ücür kimliğini hiç saklamadan röportajlar veriyor. Her konuş-rasında biraz seslendirmeden, biraz dedikodudan ama en çok faya'dan bahsediliyor. Galeri sahibi olması tüm diğer mesleki fatlarının önüne geçmiş, onun ismiyle bütünleşmiş gibi. Maya evamlı basın gündeinde. Ama bu arada kimsenin bilmediği ir sır var. Bu, Maya kapandıktan yıllar sonrasına kadar sürecek

*Soldan sağa:
Fikret Adil, Hakkı Tarık Uş, Ada ve
Yaşar Kemal Maya'da bir sergide.*

olan ve üç beş kişinin arasın-
da saklı kalan bir sır.

Sırrın adı Cim-Dal. Cim-Dal, çeşitli dergilerde sanat eleştirileri yazan bir eleştirmenin imzası. Açık kimliği yıllar boyunca gizli kalan bu eleştirmen aslında Sabahattin Eyüboğlu'ndan başkası değil. Maya'nın fikir babalarından biri olan Eyüboğlu kendi ismini vermeden Maya'da açılan sergiler hakkında eleştiriler yazıyor.

Aslında Cim-Dal, başka bir sırrın içinden doğan ikinci bir sır. Uzun süre gizli tutulan ilk sır, Maya'nın eserleri değerlendirilen seçici kuruluyla ilgili. Zamanla Maya'ya rağbet artıp, sergi açmak isteyen-

lerin sayısı fazlalaşmaya başlayınca, galeriye başvuranların eserleri arasından bir eleme yapma gereği duyuluyor. Başvuranların içinde çok tanınmış kişiler de var, yeni yetenekler de. Sanatçılar arasında yaygın olan geçimsizlikler ve rekabet hırsı işi iyice zorlaştırıyor. Adalet, kime evet, kime hayır diyeceğini bir türlü bilemiyor. Bunun üzerine sanatçılara, Maya'nın isimleri gizli tutulan bir jürisi olduğu ve seçimi o jürinin yapacağı söyleniyor. Aslında ortada bir jüri filan yok. Ada resimleri alıyor Eyüboğlu'na gösteriyor. O da "olur" ya da "olmaz" diyor. Ama bu tek kişilik jüriyi başkalarına açıklamak öyle kolay değil. O yüzden bu küçük yalana başvurup insanların kırılıp gücenmesini engellemeye çalışıyorlar. Maya'da işler bu sistemle yürüyor. Aslında daha çok gençleri destekleyebilmek için bu yöntemle başvuruluyor. Ama yalnız onların işleriyle Maya için

gerekli gelir elde edilemiyor. Bunun için araya tanınmış sanatçıların eserleri de sokuluyor.

Sabahattin Eyüboğlu'ndan oluşan bu tek kişilik jüri biraz adaletsiz gibi. Ama o zaman onun değerlendiren önünü açtığı genç sanatçıların, bugünün önemli ustaları olduğunu görünce, Maya'nın onun sağduyusunun ellerine bırakılmasının isabetli bir karar olduğunu düşünmemek elde değil.

İşte bu sırada Maya'da açılan sergiler için bir de eleştiri ihtiyacı doğuyor. Gençlerin yaptığı deneysel çalışmaları açıklayacak ve destekleyecek bir kritik. Yine iş Sabahattin Eyüboğlu'na düşüyor. Hem üniversite profesörü olduğu için hem de Maya bünyesinden birinin bu eleştirileri yazmasının tartışma konusu olabileceğini düşündüğünden kendini gizlemeye karar veriyor ve Cim-Dal ismini kullanarak yazılar yazıyor. Cim-Dal'ın aslında kim olduğu hiçbir zaman açıklanmıyor. Hatta Bedri Rahmi bile bu imzanın kardeşine ait olduğundan uzun süre haberdar olmuyor.³⁴

Maya defterine yapıştırılmış ama tarihi not edilmemiş Cim-Dal imzalı yazılarından biri de Aloş³⁵'un Maya'daki sergisiyle ilgili:

Birkaç yıldır, Aloş diye bir sanatkâr var ortada. Heykelden başlamış işe akademide, resim de yapar, amma biz onu tahta tabaklarıyla tanıdık. Yontulmuş ve birkaç yanık karası çizgiyle adam edilmiş tabaklarıyla. Bu tabaklardan alanlar, çatladı, patladı, ağzı, burnu çarşambaya döndü diye üzülmeler. Bozulan sadece tahtadır, Aloş'un zevki ve sahici sanatkâr damgası değil. Çarşıda kırılmaz tabak dolu, amma Aloş'lu tabak ara da bul. Bir daha böylesini ya yapar ya yapmaz. Bakın işte, bu sene Maya'daki sergisinde bir iki tabak var, üst tarafı resim ve heykel. Aloş iyi etmiş bir müddet için saf şekiller peşine düştüğüne, gün olur yine tabaklar da yapar, amma öylesi değil artık, başka türlü.

Aloş'un resimde ve heykelde aynı motifleri tekrarlaması bir konuyu, daha doğrusu bir biçim veya renk meselesini türlü türlü ele alması, bir yandan işin aslına gitme gayretini, bir yandan da kapalı bir çevre içinde bulunduğunu gösteriyor. Bu yaşta bu kadar aza kanaat, bu kadar kılı kırk yarma, bu kadar zevksizlikten korkma hayra alamet değil.

Zaman zaman bayağılığa da düşmek pahasına daha değişik, daha geniş ve coşkun nefesli işlere de girişmeli. Kim büyük iş yapmış zevksizliğe düşmeden, maceralara atılmadan?

Gerçi Aloş'un tabiatı büyük açılmalara, sel misali alkışlara pek elverişli değil belki. Braque gibi, Paul Klee gibi, inceden inceye zevkli, gizliden gizliye düzenli işleri daha kendine yakın buluyor. Amma bu ustalar bile az mı taşkınlık etmişler, az mı abur, cubur yemişler?

Aloş, Aristoteles estetiğini, yani tabiatı taklide dayanan güzelliği sevmiyor. Arkaik Yunan, Hitit, Etrüsk ve hele ilk Bizans gibi çizgi ve rengi saf, sade ve sert halleriyle kullanan devirleri seviyor, yahut sevecek. Eserlerinde hep bu devirlerin azla özü anlatan hareketsiz hendesiliği, şematik donmuşluğu var. Bir resimde yan yana konan üç aynı profil, ressamın insan çehresini motif, harf veya nota olarak kullandığını gösteriyor. Aloş'un bir tek insanın kaşını, gözünü anlatmaktan daha başka kayguları var. Amma doğrusu bu kaygular birçok yeni ressamda olduğu gibi Aloş'ta da henüz nereye gideceğini pek bilmeden yeni bir biçim dünyasında merakla geziniyor gibidir. Her yaptığı şey kendi şahsiyetine, düşüncesine mal olmuş, yani tam manasıyla benimsenmiş değil henüz. Amma her aldığını zevkle, usturupla alıyor. Ya çevresinden yahut kendi kendisinden daha büyük, daha devamlı siparişler aldığı zaman Aloş'un şimdiki çiçekli ağacı yaman meyvalar verebilir...

Maya bir kovan, Ada ise o kovanın kraliçesi. Genç sanatçılar Maya'nın bünyesinde bir şeyler yapmak, yeni sanatla tanışmak için can atıyorlar. Onların akıl almaz enerjisi, Ada'nın tarifsiz azmi, Sabahattin Eyüboğlu'nun keskin zekası ve Mehmet Ali Cimcoz'un sınırsız desteği bir arada. Başlangıçta her şey çok coşkulu, çok neşeli. Büyük bir umutla açılan Maya dört yıl boyunca dolu dizgin. Ama hareketlilik sadece sanatçıların iç dünyasında, insanların duygularında, yaptıkları eserlerde...

Oysa kasa durgun.

Sergiler yapıyor, açılışlar düzenleniyor, Maya dolup taşıyor ama eserlerin satışından elde edilen gelir, Maya'nın yaşaması için yeterli olmuyor bir türlü. Ada, seslendirmeden kazandığını hiç ellemeyen galerinin kasasına koyuyor. Mehmet Ali Cimcoz galeriye devamlı destek veriyor, kendi kendisini döndüremeyen bu

galerinin bir gün gelip de ayakları üzerinde durabileceğine canı gönülden inanıyor. Ta ki 1954 yılına kadar.

O yıl, artık dört yaşını deviren Maya için umutlar yavaş yavaş sönüyor. Her şey güzel hoş ama artık Maya'nın yaşaması için Cimcozların gayreti de yetersiz kalmaya başlıyor.

Adalet Cimcoz önce galeriyi kapatmaya karar veriyor. Ama buna gönlü hiç razı değil. Derken bir fikir atılıyor ortaya: Kurtarma sergisi.

Bir umut ışığı parlıyor herkes için. Eğer bu sergi düzenlenirse Maya bir süre için kendini toparlar, sonra da belki her şey iyiye gider diye düşünüyorlar.

O günlerde yapılan bir röportajda Ada durumu tüm içtenliğiyle şöyle anlatıyor:

– Barut yok kardeşim! Galerinin aylık kirası 200 lira. Şusu, busuyla masraf 400'ü buluyor. Davetiye ve kokteyl masraflarıysa bu rakamın dışında kalıyor. Her ay bu kadar yükün altından ben nasıl kalkarım? Bundan dört yıl önce Maya'yı açmaya karar verdiğim zaman, galerinin masraflarını, orada sergi açanların satacakları eserlerden muayyen bir yüzde almak suretiyle karşılayacağımı tahmin ediyordum. Fakat zamanla bu tahminimde yanıldığımı anladım. Çünkü eser satılmıyordu ki ben de masraflarımı karşılayabilecek yüzdeyi alayım. Bunun üzerine yüzde usulünü kaldırıp, sergi açan her sanatkârdan bir miktar kira almak sistemine başvurdum. Görünüşte bunun daha sağlam bir yol olduğu sanılır ama hiç de böyle olmadı.

– Neden?

– Sanatkârda para ne gezer. O eserini satmalı ki benim kiramı versin. Eğer satış olsaydı, ben zaten yüzde sistemiyle de işimi çevirebilirdim. Sanatkâr eserini satamayınca, bana da kirayı veremedi. Hepsi de ahabım olduğu için kimseye bir şey söyleyemedim. Söyleyemedim ama neticede de Maya'yı kapatmak mecburiyetiyle karşı karşıya kaldım.

– Peki ama sanat eserleri neden az satıyor?

– Bunun birçok sebepleri var. Bir kere bizim galeride münhasıran modern eserlere yer veriyoruz. Modern eserin de alıcısı az oluyor. Alanların ekseriyetini aydın gençlik teşkil ediyor. Zengin gelip bakıyor, beğendiğini de söylüyor ama "bu eser benim mobilyama

Ada ve Vedat Nedim Tör.

uymaz" gibi garip bir laf edip gidiyor. Yani lafın kisası zengin sınıf modern sanatı sevmiyor. Fakir sınıf zaten alamaz. Geriye orta halliler kalıyor. Bunların arasından biraz önce de söylediğim gibi gençler takdire değer bir ilgi gösterip bütçelerinin yeteri nispetinde eser satın alıyorlar. Orta sınıfın diğer gruplarıysa eser almıyorlar. Onlara bir kolaylık olsun diye sanat eserlerini radyo veya çamaşır makinesi gibi biz de taksitle satmaya karar verip ilan ettik ama gene de faydası büyük olmadı. Bittabi bunda iktisadi şartların ve kültür seviyesinin büyük payı var. Fakat hem bütçesi, hem de kültürü müsait olan devlet müesseseleriyle hususi teşekküllere ne buyrulur. Onlar da bize bu işte hiç yardımcı olmadılar. Yalnız Merkez Bankası bir tablo, Edebiyat Fakültesi de bir miktar mulaj aldılar, o kadar. Bizse devletten ve hususi teşekküllerden daha büyük bir ilgi bekliyorduk. Olmadı.... Sanki ben bu işi para kazanmak için mi yapıyordum. Hayır. Gayem halkla sanatkâr arasında bir köprü kurmaktı. Maya'nın açılışından beri geçen dört yıl zarfında galeride 200 sergi açıldı ve ben de idealimi gerçekleştirmenin zevkini tattım. Öyle ki şu son serginin bitiminde galeriyi kapatmak yolunda aldığım karar duyulunca, sanatkârlar ve

aydın sınıfa mensup dostlarımın hemen hepsi de telaşlanıp kararına itiraz ettiler. “Biz Maya’yı yaşatmak için her şeyi yapmaya hazırız” dediler. Eksik olmasınlar.

– Peki bunun üzerine sizin kararınızda bir değişiklik oldu mu?

– Evet oldu. Şimdi şöyle bir teklif yaptım bütün arkadaşlara: Bugüne kadar Maya’da sergi açmış olan bütün sanatkârların bana eserlerinden bir tekini vermelerini istedim. Böylece toplanacak olan eserlerle son bir deneme sergisi açacağım. Ben buna “kurtarıcı sergi” diyorum. Sergiyi 14 haziran pazartesi günü açacağım. Bütün sanatkâr arkadaşlarımdan da 12 haziran cumartesi gününe kadar eserlerini getirmelerini rica ettim. Bu suretle açılacak olan sergide satış olur da, bu satıştan temin edilecek para Maya’nın önümüzdeki bir yıllık masraflarını karşılamaya yetecek dereceyi bulursa, o zaman Maya çalışmalarına her zamanki gayretiyle devam edecektir. Yani bu sergi bir nevi imdat işaretidir ve sergiye sanatkârlar ve sanatseverler tarafından gösterilecek olan ilginin derecesi de benim için mühim bir mana taşımaktadır. Böylece memlekette sanata karşı gösterilen ilginin derecesini anlamış olacağız...³⁶

Ada, Maya’yı açarken ne kadar sevinçli, ne kadar coşkuluyorsa kaparken de o kadar üzgün. Hiçbir şeyin yolunda gitmemesi onu çaresiz bırakıyor. Doğal olarak, parasızlıkla birlikte moraller de günden güne zayıflıyor. Ada’nın ellerine doğan, yüreğinde kanat çırpın Maya kuşu yine onun avuçlarında yavaş yavaş can veriyor.

Aslında kırılan sadece Ada’nın umutları değil. Bu tüm sanatseverlerin ortak hüsrânı. Magdi Rufer’in verdiği defteri karıştırırken Bülent Ecevit’in bir yazısı gözüme çarptı. Cumhuriyet’te Şahap Balcıoğlu’nun Ada’yla söyleşisinin yayımlandığı gün, o da Ulus gazetesinde aynı konuyla ilgili bir yazı yazıyor ve bu ortak hüsrânı dile getiriyor.

Ankara’da Helikon derneğinin kurucuları biraz da Maya’dan cesaret alarak işe girişmişlerdi. İki yıldan kısa bir zaman içinde Helikon, resim galerisi ve orkestrası ile iyice tutunarak, şehrimizin sanat hayatında canlı ve kuvvetli bir varlık oldu. Fakat şimdi İstanbul’daki Maya galerisinin 4 yıllık bir ömürden sonra kapanmak üzere olduğu

haberi, ister istemez Helikon'un geleceğine beslediğimiz güveni de gölgelendiriyor.

Maya, resim ve heykel sanatının gelişmesinde şimdi belki en önemli rolü oynayan özel galerilerin memleketimizde galiba ilk ciddi örneğidir. Hiç ticari olmayan bir zihniyetle kurulmuş, kapılarının yalnız sanat hayatımıza bir yenilik getirebilecek, bir değer katabilecek sanatçılara açık olmasına dikkat etmiştir. Yeni yollar deneyen ressam ve heykeltıraşları teşvik etmek ve halkın sanat zevkinin sanattaki hamlelere ayak uydurabilmesini kolaylaştırmak bakımından, Maya'nın hizmeti, Türk sanat tarihine geçecek ve Maya kapansa bile, gelecek nesiller Beyoğlu'nda dar bir sokaktaki bu küçük galerinin kurucusu ve sahibi Bayan Adalet Cimcoz'u hayır ve şükranla anacaklardır.

Bu galeri küçüktü ama, yükü ağırdı ve bir kişinin omuzlarında daydı. Nüfusu bir milyonu aşan bir tarihi şehirde resim ve heykel sanatını canlı ve taze tutabilmek için devlete ve belediyeye düşen bir görevi dört yıl, yalnız Maya galerisi yerine getirmeye çalışmıştır. Helikon'un bir dernek olarak resim ve heykel sahasında Ankaralılara yapmaya çalıştığı hizmeti Bayan Adalet Cimcoz İstanbul'da bir başına üzerine almıştır.

Helikon'u iki yıldır ayakta tutan Ankaralıların sanata ilgisi ve sanattaki yeniliklere olan iyi niyetidir. Sanat hazineleriyle mağrur koca İstanbul şehri halkının bu ilgi ve iyi niyeti gösterememiş olması üzülünecek bir şey!.. Eğer Maya gördüğü ilgisizlik yüzünden kapanmak zorunda kalırsa İstanbulluların bundan utanmaları gerekir.

Vatan gazetesinde okuduğumuza göre bayan Adalet Cimcoz vermek zorunda kaldığı kararın dostları arasında uyandırdığı üzüntü ve devam dileği karşısında bir deneme daha yapmayı kabul etmiştir. Maya galerisinin yaşamasını isteyen sanatkâr ve sanatseverleri Maya'da bir kurtarıcı sergi yapmaya çağırmıştır. Eğer bu serginin bırakacağı gelir, galerinin zarar etmeden yaşayabileceği ümidini uyandırırsa Maya açık kalacaktır.

İstanbullular bunu kendilerine verilmiş son bir şans saymalıdırlar. Eğer bu şansı iyi kullanamazlarsa, nüfusu bir milyonu aşan ve Türkiye'nin en varlıklı insanlarını toplayan tarihi İstanbul şehri, bir küçük sanat galerisini yaşatamamış olmanın yüz karasından kolay kolay kurtulamaz.³⁷

Maya'nın ülke tarihinde yüzkarası bir sonu olmaması için herkes elinden geleni yapıyor. Ve beklenen gün nihayet geliyor.

Maya adına görkemli bir kurtarma sergisi düzenleniyor. Başarılı geçen bu serginin ardından endişeler geçici bir süre için de olsa silinip gidiyor. Sergi sonrası Adalet'in *Vatan* gazetesinde yayınlanan açık mektubu her şeyin yeniden başladığının müjdecisi:

Maya'mız kurtuldu, Maya'mız yaşayacak.

Dört yıl evvel, Türk sanatkârına ve onun dünya çapında verdiği çalışmalarına ve halkımızın sağduyusuna inanarak Maya denemesine girmiştım... İleri ve yaşama gücü olan sanata, iki küçük odanın dört duvarı çok değildi. Ne de olsa benim dar imkânlarım bu dört duvarcığın yükünü dört yıl taşıyabildi. İşe, ticaret düşüncesi, simsarlık ve kâr etme amacı karışmadı, karışamazdı. Türk sanatçısı tezgâhtarsız, varlığını, sesini, bu iki küçük odadan bütün yurda ve yurtdışına duyurabildi. Maya, yüzler ve binlerin uğrağı oldu; dört yıl bu yüzlerle, binlerle mal değil sanat alışverişi yaptı. Bu cömert alışverişin yanında malın ve paranın sözü mü olurdu? Olmadı da.

Maya'da her sanat kolunun yeni ve ilerisi toplandı. Ressamı, heykeltcisi, şairi, hikâyecisi, müzisyeni, tiyatrocusu, mimarı, fotoğrafçısı el ele verdi. Hepsi kendi dillerinde ustaca ve cömertçe laflar etti. Maya bu bütünlüğüyle bir eser olmuştu. Benim denememdi ama benim eserim olamazdı Maya. Dört yıl sonra dört duvarcığın yükü soluğumu kestiği zaman dostlar isyan etti. Maya'yı yaşatmak için maddi yardım teklifleri aldım. Bu teklifi yapanlara burada açıkça şükranlarımı bildiririm. Bu teklifleri kabul edemedim. Başlı başına bir eser haline gelen Maya'ya, bu varlığa artık ben sahip çıkamazdım. Bu eser ileri Türk sanatçısının ve dostlarının eseri idi. Bir kişinin cılız soluğuyla değil, bütün dostların soluğuyla yaşayacaktı. Nitekim öyle de oldu.

Maya'nın yaşaması için düşünülen "kurtarıcı sergi"ye Türk sanatkârı sanatoryumdan, Paris'ten Anadolu köyünden eserler gönderdi. Beş yaşındaki çocuk yaptığı resmi getirdi. Mimar, projelerini serdi. Öz toprağın şairleri yurtlarından şiir demetleri yolladılar. Teker teker kimseden bir şey istemiş değilim. Basından çıkan yazılardan ilgilenip gönderdiler. Bir anda Maya'nın duvarları sanatkâr dağarcığının eserleriyle donanır verdi. Raflar şiirler ve hikâyelerle süslendi. Ağlamaklı olduk, sergide hiçbir şey satılmasa da Maya yaşamalı dedik. Ama öyle olmadı, hemen her şey satıldı. Bu cümbüşlü âleme, sağduyusuna inandığım memleketim halkı, dostlar da katıldı. Hem de cömertçe bir katılış. Ma-

*ya cömertliğin lezzetini çok verende değil, gönülden ve riyasız verende tattı. Denemenin bu parlak başarısını sağlayan sanatçılara ve Maya dostlarına selam, sağ olsunlar.*³⁸

Herkes Maya kapanacağı için telaş içinde bir şeyler anlatmaya, çıkış yolları bulmaya, çalışıyor. Aynı tarihlerde Sabahattin Eyüboğlu da, Cim-Dal imzasıyla Maya'nın durumuyla ilgili bir yazı yazıyor.

... Bereket sanat her zaman her yerde bir yolunu bulup gelişiyor. Bir müddet için de olsa sanata, sahici, yaratıcı sanata gönül veren, başlarını derde sokan garip kişiler çıkıyor. Onların sayesinde de dünyamızın yüzü gülüyor. Maya sanat galerisi de bu garip kişilerden biridir. Az kalsın biriydi diyecektik; çünkü son sergisinden önce o da birçok yenilikler gibi düşmektense göçmeğe karar vermişti. Aranmayan bir meta satan, sahibine para getirmek şöyle dursun, para kaybettiren bir dükkân doğrusu garip bir dükkândır. Ama hangi dükkân bu memlekette sanatın yaşamasına , gelişmesine onun kadar yardım etmiştir? Bu gerçeği herkes sezmiş olacak ki kimse Maya'nın kapanmasına razı olmadı ve kurtarıcı sergi umulmadık sevgi ve yardım coşkunculukları gördü. Bu arada yapılan, söylenen ve yazılan şeyler Adalet Cimcoz'u emeklerinin boşuna gitmediğine inandırmış olsa gerektir. Yalnız Yeni Sabah sanat yazarının Maya'ya verdiği öğütler bu cömert sanat dostunu bir hayli şaşırtmış olabilir. Bu yazar, Maya'yı kâfi derecede tüccar, simsar olmakla suçlandırıyor. Sanki tüccar, simsar kafası ile Maya gibi cömert bir dükkân açılabilirmiş gibi... Bu cins dükkânları para değil sevgi ve ilgi besler. Tıpkı gerçek sanatın kazanç hırsıyla değil kazancı unutturan bir sevinçle yaratıldığı gibi. Bu vesile ile belirtelim ki son yıllarda bilhassa yaşlı ressamlarımız arasında tehlikeli bir para sıtması hüküm sürüyor. Sanata gönül veren bir insanın mutlaka parasız yaşaması gerekmediği gibi, mutlaka paralı olması da şart değildir. Kimse istemeden, kendi gönlümüz, keyfimizce yaptığımız bir eseri, kendi güzellik dünyamızı, düşüncemizin suretini satın almıyorlar diye eşe dosta, devlete, millete içerlemek; mağdur deha halleri takınmak hiç de hayra alamet değildir. Kim etti sana bu kârı teklif?

Sanatkâr o adama derim ki, bir eserin satılmadığına değil satıldığına şaşar, kanı ile canı ile yoğurduğu bir resmin parayı verenin dilediği

yere asılmasına, bir muhtekirin bürosunu süslemesine yahut bir devlet dairesinin deposunda küflenmesine içerler. Oturup kendi için mi resim yapsın? Hayır sergi açsın, biz de seyredelim. Sergisinden mutlaka resim alınmasını istiyorsa, bu memleketin gerçek sanat severlerinin, kendi benzeri kişilerin ulaşamayacağı fiyatlar koymasın. Sanatı, hele yeni ve yaratıcı sanatı hovarda zenginlerin beslediği devirler geçti. Bugünün Mesen'i halktır artık, onu kazanmaya baksın.

Kısacası sanat severlerin Maya'ya ders vermeleri değil, ondan ders almaları, dört yıl da olsa, dört küçük duvar arasında da olsa, tüccarlaştırmadan yaşamaları gerek. Yaşasın Maya kuşu.³⁹

Elimdeki yazıları okudukça Maya macerasının içinde kayboluyorum. Sonunu bildiğim bir öykü ama yine de yazılanları okurken heyecanlanmamak mümkün değil. Bir an ben de Maya kurtuldu, yaşayacak diye seviniyorum; boşu boşuna umutlanıyorum. Oysa biliyorum ki bu düş sadece bir yıl sürecek. Kurtarma sergisinin ardından Maya sadece bir sezon daha ayakta kalabilecek ve Ada sonunda değişen hiçbir şey olmadığını görüp sessiz sedasız bir şekilde, çocuğu gibi sevdiği galerinin kapısına bu kez gerçekten kilit vuracak:

Geçen sene bugünlerde kapanması bahis mevzu olan İstanbul'un biricik sanat galerisi için genç sanatkârlar bir kurtarma sergisi yapmış, açılan bir sergi ile galerinin faaliyetine devamı temin edilmişti. Malesef Maya, önümüzdeki mevsim artık açılmayacaktır. Bu üzüntülü ve cidden hazin haberi, galeriyi şahsi gayretiyle yıllardır canlı bir şekilde ayakta tutmuş olan kıymetli sahibesinden bizzat öğrendim. O dakika kendisine bir şey söylemek imkânı bulamadım. Çünkü kendim de teselliye muhtaçtım. Maddi ve manevi gayretler esirgenmediği halde, bir hususi sanat teşebbüsünün akıbeti, zannedersen herkesi müteessir eder. Tabii, herkes derken, memleketin kültürü ve sanatı ile alakalı kimseleri kast ediyorum. Ne yazık ki bu camiayı teşkil edenler arasında esnaf ve tüccar zümresine mensup olanlar yok gibidir. Olsaydı, aralarından üç beşinin küçücük gayretleri Maya'yı ayakta tutmaya kâfi gelirdi. Nasıl mı? Yılda birer, ikişer tablo veya biblo satın almakla. Bunu da şurada burada çektirecekleri fotoğraflara verdikleri ücretle yapabilirlerdi.

Maya gelecek mevsim açılmayacak. Buna rağmen, yine de büyük hizmetlerde bulundu. Maya sanat tarihine geçecektir ve takdirle anılacaktır ve İstanbul, ilk hususi sanat galerisini açmış şehir olacaktır. Aynı zamanda kapatmak mecburiyetinde kalmış şehir!

Maya'nın yerine bakalım ne açılacak? Eğer, "Welcome" yazılı levhalarla bir "Night Clup" açılırsa iş yapar.⁴⁰

Maya kapandıktan sonra Ada tekrar seslendirmeye ve gazete yazılarına ağırlık vermeye başlıyor. Yazdığı yazılarda yine sanat eleştirileri yapıyor, açılan hiçbir sergiyi kaçırmıyor. Yavaş yavaş yeni sanat galerileri açıldıkça heyecanlanıyor, onları canı gönülden destekliyor. Hatta 60'lı yılların sonuna doğru yani ölmeden birkaç yıl önce, eskiden bir dönem Maya'nın yöneticiliğini yapan Nejat Çokay'a, Maya'yı yeniden açmak istediğini söylüyor. Ama buna artık ne eskisi kadar gücü var ne de parası...

Ada ve Azra Erhat.

Azra Erhat, Ada'nın ölümünden sonra yazdığı yazıda Maya'nın bugüne bıraktığı tadı anlatıyor:

Görgüsü, bilgisi, pırıl pırıl zekâsı, güler yüzü, tatlı diliyle Adalet Cimcoz bir sanat galerisi için, renkli şenlikli cıvıltılı havasıyla biçilmiş kaftandı. Onun için birbirlerini hiç yadırgamadan sarmaş dolaş oluverdiler günün birinde, İstanbul'un bir sokağında. Zengin çağrışımlı, dile hoş Maya adını bulduğumuz ve bir Şarköy kiliminden Maya kuşu amblemini çıkardığımız zaman Ada sevincinden uçuyordu. Yakın dostları Ada derlerdi Adalet Cimcoz'a. Ada'yı sevindiren bir başka mutlu rastlantı da, o günlerde avarelikten bıkmış görünen Orhan Veli'nin Maya'da çalışmayı, üstelik Maya adıyla yeni bir sanat yaprağı çıkarmayı kabul etmiş olmasıydı. Ama Orhan bu, ele avuca sığar mı? Bir sabah uyandık ki alıp başını gidivermiş Orhan'sız bırakıp Maya'yı ve dünyayı.

Kurulduğu günden, kapandığı güne kadar Maya Ada'nın titiz ama cömert çabası, taşkın ama gösterişsiz sanat sevgisiyle yaşadı. Her şeyden sorumlu olmayı seve seve kabullenmiş, Maya'nın şirin, derli toplu ve temiz bir yer olması için elinden geleni, evinde yapmadığını yapmıştı. Maya ufacıktı ama bir yürek gibi dolup boşalıyordu.

Ada sanatçılar arasında fark gözetmemekle birlikte, daha çok genç sanatçıları desteklemek, tanımak, yüreklendirmek istediğini belli ediyordu. Sergilerini ilk kez Maya'da açan ya da kendilerini daha çok orada tanıtmış olan sanatçıları, bazılarını unutturum korkusuyla saymıyorum. Birçoklarının ne sıcak, ne candan bir ilgiyle Maya'ya girip çıktıklarını, sergilerin hazırlanmasında ne cömertçe çalıştıklarını, her türlü işe seve seve koştuklarını yakından görmüşümdür. Kısa ömürlü Maya'nın bir sanat kovani gibi işlediği günler çok oldu. O günlerin ışıltısı Ada'nın sabrını beslemese, gideri gelirinden çok fazla olan galeri, yaşadığı kadar da yaşayamazdı. Para yellerinin alabildiğine esmeye başladığı yıllardı o yıllar. Maya elverişli bir sanat ortamından yararlanmak şöyle dursun, böyle bir ortamın yeniden yaşamasına, tutunmasına yardım çabasındaydı. Akıntıya karşı çektiği kürekler boşuna gitmemiş olacak ki, yirmi yıl sonra bugün Maya'yı ve Ada'yı anmak isteyen sanat dostları çıkıyor kendiliğinden. Maya'yı ve Ada'yı ananlara selam olsun.⁴¹

Ada'yı ve Maya'yı anlatanların söylediği değişmez bir şey var:

O, insanlara resmi öğretti. Resmin satın alınabilir bir şey olduğunu öğretti. Parası çok kısıtlı olan insanlar bile küçük bir çerçevenin içine koyulmuş bir resmi satın alıp evlerine götürmenin, duvarlarına asmanın ne denli güzel bir duygu olduğunu öğrendiler. Taksitle satın alınan bir resmin, ressamıyla dost olmanın keyfini tattılar. Sanatla gerçekten dost olmanın hazzını yaşadılar... Ve Türkiye'nin gerçek anlamda ilk uzun soluklu galerisinin müdavimi olmanın onurunu yaşadılar...

XIX

Maya macerası burada bitiyor. Yeniden yazılarına dönüyor ve Fitne Fücür'un dünyasında dolaşmaya başlıyorum.

Geçen gün sahaflarda *Tef* dergisinin birinci cildini buldum. İçinde Fitne Fücür yazıları var. 1954-55 arası bir süre *Tef* de yazıyor. *Tef* bir mizah dergisi. Dönemin genç karikatüristleri hep bu dergide. Maya Sanat Galerisi'nin müdavimleri arasında birçok karikatüristin ismi vardı. Bu ilişki demek ki tersine döndü ve ressamların, şairlerin, heykeltıraşların arasında karikatüristlere de yer veren Ada, Fitne Fücür dedikodularını koltuğunun altına alıp karikatüristlerin arasına girdi orada yazmaya başladı. Aslında mizahın arasına sıkışmış sosyete dedikoduları ilk bakışta biraz garip görünüyor. Yine de Ada'nın sivri dili mizah dergisinde hiç de kötü durmuyor.

Köpeği olduğunu açıklamadan Zibidi'ye hitaben yazdığı bu serinin ilk mektubuna Ada esprili bir dille başlıyor ve şöyle diyor:

Benim kim olduğumu herkes biliyor ama hiç olmazsa senin kim olduğunu bilmesinler dedim. Bir züğürt tesellisi belki. Mesela Orhan Arıburnu senin kim olduğunu çok iyi bilir. Sen daha küçükken Sanat Dostları Cemiyeti'ne giderdin de o seni korurdu. Ama artık büyüdün, iyiyi kötüyü tefrik edecek çağa geldin. Onun için mi artık ne tiyatroya, ne sinemaya ne de bir kulübe gidiyorsun? Radyoyu bile açmıyorsun. Yalnız Mutlucan'ın sesini duyunca iki göz iki çeşme ağlamaya başlıyorsun...⁴²

Sonra her zaman ki gibi dedikodularını yazmaya başlıyor. Heyecan Başaran'ın evlendiğini, Lamia isimli bir bayanın, yaşlandııkça kilo aldığını, ve Tarabya'daki plajda "cinsi cazibe kraliçesi" Nana'nın yürekleri hoplattığını öğreniyorum...

Tef de yazmaya başladıktan birkaç hafta sonra kendisi de durumun sıra dışılığı üzerine bir şeyler yazıyor:

*Sana bir şey sormak istiyorum Zibidiciğim, ama bana açıkça cevap ver kuzum. Benim sana şu mektuplarım acaba Tef'çileri ilgilendiriyor mu? Ben hiç sanmıyorum. Tef başlı başına bir âlem benim sana yazdığım bu soğuk mektupları acaba kim okur, kim dinler? Ne olur bir anket yapalım, şayet evetler hayırdan çok olursa ben sana yazmaya devam edeyim, ama aksi olursa gel bu işten vaz geçelim ne dersin?*⁴³

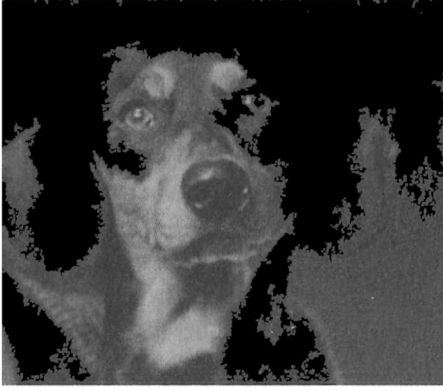
Bir oylama yapılmıyor belki ama birkaç hafta sonra Fitne Fücur, *Tef* te yazmayı bırakıyor.

*Tef*teki yazılarının başlığı "Zibidi'ye Mektuplar". Konuştuğum herkes onun çok sevdiği köpeği Zibidi hakkında bir şeyler anımsıyor.

Ada ile Mehmet Ali'nin çocuğu yok ama köpekleri Zibidi, sanki evin üçüncü kişisi gibi. Ada ona büyük değer veriyor. Öyle ki bir gün Mehmet Ali Cimcoz, abone oldukları bir Alman dergisini açtığında içinde Zibidi'nin resmiyle karşılaşılıyor. Altında da Zibidi Von Cimcoz yazıyor. Adalet, çok sevdiği Zibidi'sinin resmini dergiye gönderip ismini de kendi soyadlarıyla yazmış. Mehmet Ali bu işe biraz içerlese de, kendini gülmekten alamıyor.

Zibidi'nin hikâyeleri oldukça fazla. Çapkın bir oğlan olan Zibidi, eve gelip gidenleri, hatta Maya'nın ziyaretçilerini sık sık cinsel tacize uğrattıyor. Bir aşk düşkünü olan Zibidi'yi eşin dostun bacaklarından söküp almak büyük bir sorun oluyor.

Ada Zibidi'ye öylesi düşkün ki onu severken arada sırada bir de tüylerini yalıyor. Yakın arkadaşı Nedret Hanım onun bu yaptığından tiksindikçe de "Annesi olsa onu yalayacaktı, ne var bunda kuzum?" diyerek Zibidi'nin tüylerini yalamaya devam ediyor.

Kahverengi, uzun vücutlu kısa bacaklı paytak paytak yürüyen ve evin üçüncü ferdi gibi yaşayan Zibidi'nin, Adalet'in hayatında oynadığı büyük rolü Mehmet Ali Cimcoz bir röportajda şöyle anlatıyor.:

Buraya⁴⁴ taşınmamız epey maceralı oldu, birden alışmadığımız bir

konfora daldık, kalorifer, her gün sıcak su, yerlerde parke, bunları bilmiyorduk. Pek pırıl pırıl gözüktü bize. Adalet bu temizliği biraz koruyalım diye düşünmüş olacak, Hamdi⁴⁵, Sabahattin⁴⁶ ve benim rakı soframızı içerde, muşamba döşeli yemek odasına kurmamızı istedi ilk zamanlar. Malum ya, Sabahattin sigarasının küllerini yere silker, çevresini kirletirdi. Biz de uyduk ister istemez, derken bir gün Ada'nın salondan sesi duyuldu: "Öne gelebilirsiniz, parkeye Zibidi işedi!"⁴⁷

Böylesine çok sevdiği Zibidi ondan kısa bir süre önce ölüyor. Mehmet Ali, Zibidi'nin acısını azaltsın diye bir gün kesekağıdının içinde küçük bir köpek yavrusu getiriyor eve. İsmi Hayta koyuyorlar. Ama Hayta'ya daha alışmadan Adalet de hayata gözlerini kapıyor. Bu sonraki hikâye. Şimdilik yaşamla ilgili şeyleri toparlamalı...

Ada ve köpekler... Tüm hayvanları çok seviyor ama köpeklerle sanki biraz daha fazla düşkün Ada. Fotoğraflarının neredeyse üçte biri köpeklerle çekilmiş. Evlenmeden önce, annesinin evindeki siyah beyaz bir köpek; sonra neredeyse 20 yıla yakın bir süre yaşayan Zibidi; ve son olarak Mehmet Ali'nin bir kesekağıdının içinde eve getirdiği küçük siyah Hayta...

Ada, sadece kendi köpeğini değil çevresindeki dostlarının köpeklerini de bir çocuk gibi sahipleniveriyor.

Cimcozların yakın dostu olan Nejat Eczacıbaşı o zamanlar

küçük bir Alman kurdu alıyor. Ada bu yavruyu o kadar seviyor ki Eczacıbaşı'nı arayıp köpeğin aşılarını yaptırmak için kendisine göndermesini rica ediyor. O da şoförüyle küçük hayvanı Ada'nın evine yolluyor.

Şoför geri döndüğünde, yüzü asık bir şekilde Nejat Eczacıbaşı'nın yanına geliyor.

– Bir şey sorabilir miyim? Siz köpeği arabadan çıkarırken nereye koyarsınız?

– Anlamadım?

– Yere koyarsınız değil mi?

– Evet.

– Hayır öyle değilmiş. Ben köpeği arabadan çıkartıp yere koydum ve Adalet Hanım beni çok kötü azarladı. “Sen çocuğunu arabadan indirirken yere bırakır mısın? Ne biçim iş bu?” diye bağırdı...

Nejat Eczacıbaşı Ada'nın bu titizliğine tam gülüp geçecekken telefon çalıyor. Arayan Ada. Bu kez paylanma sırası Nejat Eczacıbaşı'nda.

– Nejat! Bu küçücük hayvanın boynundaki o sert kayış da neyin nesi. Hayvana eziyet ettiğinin farkında değil misin kuzum?

Ada'nın sekreterlik yılları.

– Ama Ada, ben onu özel olarak Almanya’dan getirttim. Orijinal Alman kurdu tasması. Yani bu cins köpek için özel olarak yapılmış.

Ada’yı ikna etmek ne mümkün. Birkaç saat sonra küçük köpek boynunda yumuşacık deriden yapılmış, süslü bir tokası olan Dior marka bir kadın kemeriyle geri geliyor!

XX

Ada’nın hayatında dolaşırken rastladığım çıkmaz sokakların sayısı artıyor. Teoman Aktürel elimdeki önemli isimlerden biri... Vâlâ Hanım’dan sonra Ada’nın bir dönem en yakın dostu. 1960’lı yıllarda çekilen fotoğraflarda sık sık görülen, hatta Ada’nın albümünde birkaç tane de vesikalık fotoğrafı bulunan o gözlüklü, zayıf delikanlı...

Edebiyat çevresinde Teo diye anılıyor. Birlikte epey çalışıyorlar. Birçok çeviriyi beraber yapıyorlar. Hatta Teo’nun şairliğini cesaretlendiren hep Ada oluyor.

Bana anlatacak çok şeyi olduğunu düşünüyordum ki, yaptığımız kısacık bir telefon konuşmasında Teoman Aktürel yaşadığı psikolojik sorunlar nedeniyle benimle görüşmek istemediğini söyledi... Sesinden, aslında başka bir nedeni olduğunu sezinledim... Haklarında çıkan aşk-dedikoduları yüzünden olabilir mi?

Ada, bir dedikodu yazarı olmasına karşın dostlarıyla ilişkide dedikoduya asla yer vermiyor. Hatta dedikodu yapanlara çok sinirleniyor, onları hemen susturuyor. Ama yazılarını yazarken kendisi sözünü hiç sakınmadan başkalarının en gizli sırlarını dile getirmekten çekinmiyor.

Dedikodu yazılarına baktığımda, aradan neredeyse yarım asır geçmesine karşın, biçim olarak bazı şeyler değişse de özünde kadınların sorunlarının aynı kaldığını görüyorum. O zaman da tıpkı bugünkü gibi şişmanlık derdinde olan kadınlar var. Ve onlar da tıpkı bugünkü kadınlar gibi zayıflamak için ellerinden geleni yapıyor, güzellik ve çareyi zayıflama merkezlerinde arıyorlar ve Ada’nın dilinden kurtulamıyorlar.

... Lamia'yı tanırsın, son senelerde biraz yaş istif etti, yaşla beraber kilolar da kendini gösterme başladı. Halbuki yaprak yeşili gözler, kınalı yapıncağı andıran hafif çilli fakat güzel bir tenle, henüz geçer akçeydi kendileri. Fakat kilolar merhametsiz oluyor Zibidiciğim, kollara konuyor, kalçaları seviyor, bacakları bir acayip hale sokuyor. Perhiz et, boğazına dayan diyeceksin, olmuyor, bir merhametsiz yaş var ki yemeği kesmekle elde edilmiyor incelik. Gelsin Rıza Reman'ın elektrik fırını. Herkes bir ahabap gibi sabırlı da olmuyor bu işte, bir iki seans-tan sonra kaçamaklar başlıyor. Halbuki Lamia Nuh dedi peygamber demedi, kalbim zayıf da olsa dayanacağım dedi. Onu bu sıcakta Rıza Reman'ın Tünel'deki muayenehanesine girerken yakaladım. Doktor ahababımdır, daldım içeri, bir de ne göreyim, Lamia'cığma bir semer takmışlar, dur yanlış anlama bu semer bir elektrik semeri, içinde binlerce ampul yanıyor. Ve adamı sırıl sırıl terletiyor. Oradan çıkıyorsun acayip makinelere takılmış kemerler kalçalarını yoğuruyor. Derken bir düş, sonra masaja giriyorsun. Hal kalırsa akşama kendini sokakta bulabiliyorsun. Bir haftada tam yedi kilo veren Lamia halinden şikâyet etmiyor değil, fakat yedi kilo da dile kolay, değil semer takmak, yulara bile razı olacak şişmanlarımız...⁴⁸

Fitne Fücür'dan dedikoduyla karışık bir dans öyküsü daha; bu kez konu çıplak ayakla dans edenler:

...Bana Şirin Devrim'i soruyorsun. Şirinaki uçu gitti. İstanbul'u alt üst etti, ayakkabılarını fora edip öyle danslar yaptı, Bob Thomm'un kalbini elledi, fakat sonunda yine uçu kocasının yanına. Şirin'in ayakkabıları pek fazla gelirdi ayaklarına. Kordonblö'de, Gazinoda nerede olursa olsun dansa başladı mı ayakkabılarını çıkarır öyle ederdi dansı. Bunu gören birkaç yerli cinsi latif Şirin gittikten sonra aynı numarayı kullanmaya başladılar. Geçen akşam Suadiye'de Nermin'i görmez miyim bu vaziyette. Güler misin ağlar mısın? Nermin canım; şu esmer Nermin, bildin mi? Hani mısır patlağı gibi parmakları vardır ayaklarının. Sen tut sanki açık pabuçtan görüldüğü yetmiyormuş gibi o güzelim (!) ayaklardan pabuçları fora et ve öyle dansa kalkış. Kavalyesi bu narin ayakları ezmek için ne yapacağını şaşırmış durumdaydı. Ferdi Tayfur'un kulakları çınlasın, çıplak kadın ayağı

*görmeğe tahammülü yoktur. Yeni moda kadın pabuçlarından nefret ederken bir de ne görececek, bütün hanımlar çıplak ayak uğramışlar sokağa. Zaten Fransa sahillerinde sokakta da öyle geziyormuş kadınlar, çünkü topuksuz iskarpinler düztaban yapmaya başlamış ayakları. Bu itibarla hanımlar kurtuluşu çıplak ayak gezmede bulmuşlarmış. Hadi hayırlısı.*⁴⁹

Ada yazılarında sık sık dans edenlerden bahsediyor çünkü kendisi de dansa çok düşkün. Ne yazık ki fotoğrafların arasında dans ederken çekilmiş sadece bir kare var. Dostlarının anlattıklarına göre oldukça güzel dans ediyor. Keşke kendi dans stilini de bir yerlerde yazmış olsaydı.

Ama biraz düşünüp hayal gücümü zorlayınca, nasıl dans ettiğini tahmin edebiliyorum. Öncelikle sıra dışı olmalı. Kalabalıkların içinde fark edilme tutkusunun büyüüne kapılıp, dans pistinde en ışıklı ruh haline bürünüyordu herhalde. Ve parıldayarak kavalyesinin kollarında salınıyordu...

Kavalye?

Mehmet Ali Cimcoz muydu her zaman? Sanmam. Çünkü o Ada'nın, bulunmaktan büyük bir zevk aldığı kalabalık eğlencelere katılmaktan özenle kaçınıyor. Yabancıların arasında kendini rahat hissetmiyor olmalı. Tersine, yalnızlığı seven bir insan. Karısı, İstanbul gecelerinin dedikodularının peşinde koşarken o, çalışma odasında, huzur içinde dosyalarına kapanmayı yeğliyor. Ancak yakın dostlarının kalabalığına tahammülü var. Üstelik Ada sayesinde dış dünya ayağına kadar geliyor. Kalabalıklara karışmadan, onların öykülerini Ada'nın delici gözlemlerinden, en sansürsüz haliyle birebir dinleyebiliyor. Ve kendi yalnızlığı içinde sadece Ada'nın tek başına yarattığı ve büyük zevk aldığı özel kalabalığı seviyor...

İkisi de rahat elbiseler giymiş, yazı masasının başında oturuyorlardı. Önlerinde 'Yeditepe'nin son çıkardığı kitaplar, dizlerinin dibinde Adalet Cimcoz'un sevgili Zibidi'si. Tatlı hırıltılarla kuyruğunu sallıyor, okşanmak, sevilmek ister gibi ikide bir başını uzatıyor. Baş başa geçen bu saatlerin güzelliğini bozduğumuz için özür dilemek isterken bunu

onlar yaptı. 'Pazar günleri biz böyle derbeder oluyoruz, kusurumuza bakmayın' dediler. Bu derbederlik bütün çiftlerin başına! İkisi de çalışkan, hem de alabildiğine çalışkan bu karı koca pazar tatilinin tadını öyle güzel çıkarıyorlar ki...

932'de evlendik. Cumartesi günü nikâhımız oldu, Pazartesi günü ikimiz de işlerimize gittik. O koşuşma hâlâ devam ediyor, saadetimizin sırrı burada galiba.

Nasıl evlendiniz?

Tabii aşkla.

Hiç kavga ettiniz mi?

Münakaşa dahi yok. O kadar aynı şeyleri seviyoruz ki...

Ama ayrılan tarafları da var. Mesela Adalet Cimcoz 'insansız kalamam' diyor. Tiyatroları, konserleri, sinemaları takip ediyor, Mehmet Ali Cimcoz ise sinemaya bile yeni alışmış. Güzel olanı, ne o kocasını zorla götürmeye kalkıyor, ne öteki karısından gitmemesini istiyor. Gem vurmak yok. İkisi de birbirlerinin zevklerine saygı gösteriyorlar.

Nelere dikkat edersiniz?

Yalan söylememeğe, kıskanç olmamağa. Başta ben çok kıskançtım, sonra arkadaşlık başladı. Muazzam bir emniyet ve rahatlık. Mütecessis olmamağa da dikkat ederiz. Mesala ben kocamın işleri ile hiç alakadar olmam. Kaç para kazandığını bilmem.

Mehmet Ali Cimcoz söze karıştı:

Yazihanemin nerede olduğunu bilir misin Adalet?

Hayır, bilmiyor. Gelin de onun fitne fücurluğuna inanın bakalım.

Nelere göğüs gerdiniz?

Her şeyden önce parasızlığa, başından beri. Bir liramız olduğu zaman bayram yapardık.

Sakın bunu şaka zannetmeyin. Mehmet Ali Cimcoz çok ağırbaşlı bir insan. Gayet ciddi ve rahat konuştu. Göğüs gerilen şey parasızlık olunca, bu insana rahatsızlık vermez değil mi?

İkisi birden:

Para bizim için problem değil, dediler. Paradan, kıymetli eşyadan nefret ederiz.

Rafları kitaplar, duvarları tablolar, çerçevelerinin içinden gülümseyen Prenses Nilüfer, Piyanist Magdi Rufer'le süslenmiş bir odada daha kıymetli ne olabilir bilmem?

Bizde mutfak problemi de yok. İkimiz de çalışıyoruz, adamsız kaldığımız vakit dışardan yeriz.

Mehmet Ali Cimcoz gülüyor:

Adalet mendillerimi, gömleklerimi ütülemeğe merak etseydi bundan hoşlanmazdım. Ondan hiçbir iş beklemem, arkadaşlığı bana yeter.

Ben bir an duruyor, kadını evde, mutfakta, çocukları ile meşgul hanım hanımcık görmek isteyen erkekleri düşünüyorum. Mehmet Ali Cimcoz da bir şeyler düşünüyor:

En mühimi şu, diyor, karı koca sevgiyi bedava verebilmeli ve alabilmeli, her türlü menfaatten azade bir arkadaşlık..⁵⁰

Biri kahkahalarla gülerken öbürü sessizce gülümsüyor... Biri kalabalıklar içinde huzurlu, öbürü yalnızlığıyla baş başa... Birinin ruhuna coşku, öbürünün ruhuna sağduyu hakim. Birbirine zıt iki insan... İkisi de birbirlerinin karşıtlıklarından hoşlanıyorlar. Bu karşıtlıktan doğan dengeyi seviyorlar. Karşıtlık ruhlarını acıtmıyor tam tersine belki de bazı yaraları sarıyor... Ada, Mehmet Ali'yi kıskanıyor. Peki ya o? O, Ada'yı hiç kıskanmıyor mu?

XXI

"Adalet Cimcoz: Türkiye'nin Dublaj Kraliçesi". Onunla yapılan söyleşilerin, hakkında yazılan yazıların çoğunun başlığı böyle. O bir kraliçe. Bu unvanı ömrü boyu büyük bir zevkle taşıdığından kuşku yok. Sekreterlik yaptığı dönemlerde iş çevresinde nasıl bir edası vardı bilmek mümkün değil ama seslendirme dünyasına girer girmez koşar adımlarla tahta doğru yükselmiş olmalı.

40 yaşlarında Maya Sanat Galerisi'ni açan Ada'nın olgunluk yaşlarından gençliğine doğru geri gidelim. Lise eğitimini tamamlayıp Almanya'dan döndüğünde henüz belki de 20'sine bile girmemiş bir genç kız olmalı. Bu dönemde, iş hayatıyla tanışmadan önce araya başarısız ilk evlilik giriyor ve hemen ardından Ada çalışmaya başlıyor. Uzun süre çeşitli yerlerde sekreterlik ve çevirmenlik yapıyor. Hatta bu arada Türkiye daktilo birincisi bile oluyor. Yani orada bile kraliçeliğe oynuyor! Ve 1931 yılına kadar büro işleriyle dolu olan çalışma hayatı bir rastlantı sonucu

Inge Bütün, Ada ve Kemal Türkömer.

beklenmedik bir şekilde yön değiştiriyor.

Türkiye'nin en başarılı dublaj sanatçılarından biri olan Ferdi Tayfur, Adalet'in ağabeyi. Eşi Melek'le birlikte İpek film stüdyosunda seslendirme yapıyorlar. Melek bir gün hastalanınca yerine acil olarak bir kadın sesi gerekiyor. Ferdi bu iş için kardeşi Adalet'i çağırıyor ve Adalet o gün *King Kong* filminde Fay Fray'i seslendiriyor. Söylediği ilk söz:

– Bir haftada kaç kilo patates ayıklarsın Gon?

Sesini mikrofondan işittiğinde kulaklarına inanamıyor, öylesine farklı ki, kendi sesini tanımakta zorluk çekiyor.

Yeni mesleğine başladığında önünde bir engel var. Hâlâ Toprak Mahsulleri Ofisi'nde çevirmen olarak görevli. Yasal olarak iki işte birden çalışması mümkün olmadığından dublajını yaptığı ilk filmlerde Seniye Sonku ismini kullanıyor. Gitgide yeni işine öylesine alışıyor, bu mesleği öylesine seviyor ki memurluk görevinden ayrılıp tüm zamanını İpek Film'de geçirmeye başlıyor. Kendisi görünmeden sadece sesini kullanarak bambaşka bir kimliğe bürünmek ve seyirciyle gizli bir ilişki kurmak çok hoşuna gidiyor.

Diğer oyuncular Adalet dublaj yaparken susup pür dikkat onu izliyorlar. Çünkü gözlerinin önünde kimlik değiştiren ve bir tiyatro oyununda rol almışçasına seslendirdiği karakterin kişiliğine bürünen olağanüstü bir yetenek var. Her filmin seslendirmesinde Adalet yeni kimliğine hemen alışıyor ve her oyuncuyu bambaşka ve ona yakışır bir üslûpla seslendiriyor. İlk günlerde 3 lira yevmiye kazanırken, kısa bir süre içinde piyasanın en aranılan sesi oluyor ve kazancı film başına 30 liraya kadar yükseliyor.

Önce sadece yabancı filmleri seslendirirken sonraları yerli filmlerdeki başrol oyuncularını da konuşmaya başlıyor. Böylece ünü tüm Türkiye'ye yayılıyor. Herkes Sezer Sezin'i, Neriman Köksal'ı, Zeynep Sırmalı'yı, Ayfer Feray'ı, Belgin Doruk'u, Türkan Şoray'ı ve daha nicelerini onun sesiyle tanıyıp seviyor.

Artık o bir kraliçe. Aradan yıllar geçecek, dublaj dışında bir sürü başka işe de başarılı imzalar atacak, ama öldüğünde tüm gazeteler ondan bahsederken yine "dublaj kraliçemizi kaybettik" diyecekler...

Adalet'in mikrofondan duyulan sesi öylesine yumuşak ve sevecen ki insanlar onu görmeden çok seviyorlar. Ülkenin farklı yerlerinden her gün onlarca mektup alıyor. Bu mektuplar ondan imzalı resim isteyen hayranlarından. Ama o, prensip olarak resim göndermeye karşı. İnsanların onu sesi yüzünden çok güzel bir kadın olarak düşlediklerini düşünüyor ve fotoğrafını gönderip sevenlerini hayal kırıklığına uğratmak istemiyor. Ada, bu prensibini üzücü bir olaydan çok etkilenerек bozuyor. Bir gün Erzincan'dan övgü dolu bir mektup geliyor. Sesine hayran olan bir seyirci yine imzalı bir resim istemekte. Tabii ki ona cevap yazmıyor ama kısa bir süre sonra Erzincan'da büyük bir deprem olduğunu öğrenince çok etkileniyor ve bu kararından pişmanlık duyuyor. Artık her isteyene imzalı bir fotoğraf gönderecek...

Aldığı her kararda ona yol gösteren duyguları. Sesini duy-mak, onunla sohbet etmek için telefon eden hayranlarına büyük bir hoşgörülle vakit ayırıyor, telefonda dakikalar boyu onlarla sohbet ediyor.

En çok arayanlar genç kızlar. Ona beyaz perdede gördükleri birbirinden güzel aktrislerin parıltılı cazibesini yakıştırıyorlar. Hepsi bu sesin sahibiyile bir iki kelime konuşmak için can atıyor. Duydukları ses Ada'nın sesi ama onlar bu sesle karşı karşıya kaldıklarında Belgin Doruk'un, Filiz Akin'ın, Sezer Sezin'in ve tüm diğer güzel film aktrislerinin sesi karşısında duyacakları heyecanı yaşıyorlar...

Ada seslendirme dünyasında da çok sevilen bir kişilik ama işinde özel hayatında olduğundan daha da sert ve disiplinli. Asla işe geç kalmıyor. Geç kalınmasından da hiç hoşlanmıyor.

Şiddetle tepki gösterdiği bir şey daha var. O da, seslendirme yapan sanatçıların sarımsak yemesi ve içki içmesi. Bu durumda işi hemen bırakıyor ve ağzı kokan kişiyi herkesin içinde hiç çekinmeden paylıyor. Onun azarından payını almak istemeyen diğer sanatçılar, bu yüzden özellikle onunla çalışacakları zaman yediklerine ve içtiklerine çok dikkat ediyorlar...

Ada'nın tek sorunu iflah olmaz bir sigara tutkunu olması. Yine de, bazen bir günün tamamını geçirdiği seslendirme stüdyolarında asla sigaraya elini sürmüyor. İş disiplini onun için tüm bağımlılıklardan daha önemli.

XXII

Elimdeki fotoğrafta kalabalık bir grup var. Yer Maya Sanat Galerisi. Kadınli erkekli bu kalabalığın içinde Ada'nın yanı başında duran uzun boylu bir erkek, diğerlerinden bir türlü anlayamadığım bir farklılıkla ayrılıyor, bağımsız, tek başına fotoğrafın sanki dışına taşıyor.

Gözlerinin iriliğiyle dudaklarının bukleli kıvrımı biraz alaycı, ama oldukça zeki bir anlam kazandırıyor yüzüne... Biraz daha dikkatlice bakınca bu yakışıklı erkeğin şaşırtıcı bir biçimde Ada'ya benzediğini fark ediyorum. Neredeyse aynılar. Ada, "çirkin" kadın, bu güzel erkeğin kız kardeşi. Yani bu güzel ve çapkın bakışlı erkek onun ağabeyi Ferdi Tayfur.

Adı efsanevi öykülerle anılan büyük sanatçı... Lorel Hardy çiftini tek başına o özgün sesiyle seslendiren Ferdi Tayfur'un herkesi şaşkınlığa düşüren bir yeteneği var. Annesinin bozuk Türkçe'sini taklit ederek konuştuğu bu karakterler, Türkiye'de yurtdışında olduğundan daha çok seviliyor.

Ferdi, kimsenin tam olarak sayısından emin olamadığı kadar çok yabancı dil biliyor. Almancaya öylesine hakim ki, tüm lehçelerini başarıyla konuşabiliyor. Üstelik bildiği dillerden anında çeviri yapıyor. O günün çalışma şartları altında onun üstün yeteneği akıllara durgunluk veren bir sistem yaratıyor. Senaryonun orijinalini eline alan Ferdi Tayfur perdede görülen bölümü anında çevirebiliyor. Üstelik dudak hareketlerine uygun bir Türkçe söz diziniyle. Sonra birkaç dakika içinde, iki kardeş yabancı filmi kusursuz bir Türkçe ve kusursuz bir dudak uyumuyla seslendiriyorlar. Bu ikilinin çalışmaları herkesi büyülüyor. Yabancı filmlerde tüm erkek seslerin başrolünde Ferdi Tayfur, kadın seslerin başrolünde Adalet var.

Adalet Cimcoz ve Ferdi Tayfur... Türk sinemasının iki unutulmaz sesi. Ada'yla ilgili anılarını anlatanların çoğu konuşmanın bir yerinde sözü Ferdi Tayfur'a getiriyorlar. Ada sıra dışı, ilginç, garip bir kadın ama Ferdi bambaşka bir dost. Onun karizması yanında Ada'nın bile sönük kalıyor. Ferdi Tayfur bulunduğu ortamın her zaman odak noktası. İnsanlar gözünün içine, ağzından çıkacak kelimelere iştahla bakıyorlar. Herkes can kulağıyla onu dinlemekten büyük bir keyif duyuyor. Anlattığı kimi şeyler ilginç ama çoğu komik. Hiç espri yapmıyormuş gibi ciddi ciddi konuşarak insanları gülmekten kırıp geçiriyor. Belki de ülkenin ilk *stand-up* sanatçısı...

Her şey dışarıdan bakıldığında çok hoş görünüyor. İnsanlar, ateşe koşan gece kelekleri gibi bu iki kardeşin etrafındalar... Sanki onların hayatlarında hiç acı yokmuş gibi, sanki hep gülüp eğlenirlermiş gibi. Oysa perde kapandığında büyük bir trajedi başlıyor.

Bu trajedinin nedeni Ferdi Tayfur'un bağımlılığı. O bir ero-inman. Serap Haksun'un hatırladığına göre, onu uyuşturucuya

alıştıran ilk karısı olan Melek Hanım. Kimileri de onun eroinle Almanya'daki gençlik yıllarında tanıştığını söylüyorlar.

Başlangıçta bir sorun yok. Ferdi, hem uyuşturucu kullanıyor hem de işini başarıyla yapıyor. Ama zamanla bedeni yıpranmaya yüz tuttuğunda, gücünü de yavaş yavaş yitirmeye başlıyor. Hayatını normal insanlar gibi sürdürmesi gün geçtikçe daha da zorlaşıyor. Bu durum Ada'nın hayatını da derinden etkiliyor. Acılarını belli etmeyi sevmeyen, başkalarının dertlerine çare bulmaktan büyük bir haz duyan Ada, bu kez kendi felaketiyle baş başa.

Yaşadığı zorlukları yakın arkadaşları çok iyi biliyorlar. Nedit Hanım Ada'nın bir keresinde Ferdi'ye eroin almak zorunda kaldığını bile hatırlıyor.

Bir gün Ada kardeşinin evine gittiğinde onu tek başına, yatakta kan ter içinde yatarken buluyor. Bir an önce iğne yapması gerek ama evde eroin yok, o da dışarı çıkabilecek durumda değil. Ada'ya bir adres veriyor ve ondan kendisi için eroin satın almasını istiyor. Ada bu alışverişte rol oynamayı önce şiddetle reddediyor. Ama başka çaresi olmadığını anlayınca Ferdi'nin verdiği adrese gidip gerekeni yapıyor.

Bağımlılığı yüzünden günden güne güçsüz düşen Ferdi Tayfur sonunda ölüyor. O gün Ada dostlarının karşısında ilk ve son kez ağlıyor...

Ferdi Tayfur'un ölümünden sonra da Ada seslendirme dünyasındaki o parıltılı rolünü sürdürüyor... Sabah dokuzda başlayıp akşam altıya kadar ışıksız loş odalarda geçen çalışma hayatı onun canlılığından ve neşesinden hiçbir şey eksiltmiyor. Bir yandan işini yaparken bir yandan da gençlere yardımcı oluyor. Sorunu olan herkes ona koşuyor. O da hiç yakınmadan, hiç itiraz etmeden herkesin sorunlarıyla tek tek ilgileniyor, çözüm yolları arıyor.

Zaman zaman İpek Film'e yanında bazı gençlerle geliyor. Sesi uygun olan genç yazarlar, ressamalar, şairlerle... Çoğu akademide öğrenci. Para kazanmaları için onlara uygun ek işler yaratıyor.

Mehmet Ali Cimcoz ve Haldun Taner.

İpek Film stüdyosu dönemin en üretken film stüdyolarından biri. Nâzım'la Adalet orada tanışıyorlar ve ömür boyu sürececek olan dostluklarının tohumlarını orada atıyorlar. Mehmet Ali Cimcoz da avukat kimliğiyle değil ama dost kimliğiyle, Bursa hapishanesindeyken Nâzım'ın hep yanında oluyor.

Şükran Kurdakul'un hazırladığı, Nâzım'ın *Bilinmeyen Mektupları* adlı kitapta

Bursa'dan Cimcozlara yazılmış mektuplar var. Bunlar aralarındaki dostluğun en etkili kanıtı. Hepsi de büyük bir içtenlikle yazılmışlar... Nâzım mektuplarında çoğu kez yeni şiirlerini gönderiyor Ada'ya. Ada da onların yayınlanmasını sağlıyor. Ayrıca Nâzım'ın hapishaneden gönderdiği el işlerinin satılması işini de Ada üzerine alıyor o dönemler. Gönderdiği yazmaları, boncuk işlerini yakın arkadaşı terzi Nedret Hanım'ın dikiş atölyesine götürüyor, Nedret Hanım da onları satıp parasını yine Ada'ya veriyor.

Ada'nın kimi zaman Nâzım'a gizli paketler gönderdiğini Mengü Ertel de hatırlıyor. O zamanlar Akademi'de öğrenci olan Ertel'e Ada, bazen birtakım zarflar veya paketler veriyor ve bunları değişik adreslere iletmesini istiyor. Ertel o zamanlar bu gizli kapaklı işin kimin için yapıldığını bilmiyor ama yıllar sonra bazı anılar yazılıp, bazı gerçekler ortaya çıkınca Ada'nın gizliden gizliye Nâzım'la ilgili birtakım işler yaptığını, ona el altından yardım ettiğini anlıyor.

Nâzım'la Ada uzun süre mektuplaşıyorlar. Nâzım mektuplarından birinde Adalet'in psikolojik hastalığına değiniyor.

Senin hastalığına gelince. Benim şahsen sinir ve ruh doktorlarının yüzde doksanına itimadım yoktur. Her ruh ve sinir hastalığının

*eninde sonunda fizyolojiye dayandığını, sinir, ruh ve şuur denen nesnenin eninde sonunda bir cümle asabiye, bir beyin, bir hormon, bir bilmem ne karın ağrısı, fakat elle tutulur, gözle görülür bir insan yapısı, insan organizmi verimi olduğunu anlamak lazımdır kanaatindeyim. Çizmeden yukarı çıkma diye kaşlarını çatma, bu çizme meselesi değil. Dünyayı, kâinatı ve bundan dolayı da insanı görüş meselesi. Ve kanaatımca en doğru görüş...*⁵¹

Bu mektubu ilk okuduğumda bu hastalığın ne olduğunu çok merak etmiştim. Ancak sonradan öğrendim ki Ada bir dönem tek başına evinden dışarı çıkamıyor, mutlaka yanında biri olması gerekiyor. Aynı şekilde evde yalnız da kalamıyor. Üstelik vapura ve uçağa binemiyor. Bu yaşam korkusu ona neden geldi acaba. Bazılarının düşündüğü gibi MİT'le ilişkisi olduğu söylenileri yüzünden olabilir mi? Peşinden hiç ayrılmayan karanlık bir gölgeden korunmak için mi yoksa...

XXII

Maya müdavimlerinden olan Semih Balcıoğlu, 1950'li yılların başında, Maya'da karikatür sergisini açtığında henüz çok genç bir karikatürist.

Demokrat Parti'nin iktidarda, İnönü başkanlığındaki CHP'nin de muhalefette olduğu elektrikli yıllar. Çok partili döneme geçmenin heyecanıyla DP'ye oy verenler bin pişman ama çoktan iş işten geçmiş.

Sergiye bir gün İsmet İnönü geliyor. Bu işe Ada da, Balcıoğlu da çok şaşıyorlar. Ada bir o kadar da seviniyor. Çünkü ertesi gün tüm gazeteler dönemin muhalefet liderinin Maya'yı ziyaretini yazan haberlerle dolu. Galerisi hakkında çıkan tüm yazılar gibi bu da Adalet'in çok hoşuna gidiyor. Ve Semih Balcıoğlu'yla bir yıl sonra ikinci sergi için tarih belirliyorlar. Hatta bu sergiyi Türkiye'nin ilk kadın karikatüristi Selma Emiroğlu'yla birlikte açmaya karar veriyorlar...

Semih Balcıoğlu o zamanlar *Dünya* gazetesinde çalışıyor. Gazetenin başındaki Falih Rıfkı Atay da Semih Balcıoğlu'nun

*Adalet Cimcoz,
Sabahattin Ali
ve
Serap Sonkur, 1948.*

Maya'daki ilişkilerini yakından izlemekte. Bu ikinci sergi habesine o da çok seviniyor.

Ama sergi tarihi yaklaştığı sırada beklenmedik bir gelişme oluyor. Ada, sergi hazırlıkları için Maya'ya giden Semih Balcıoğlu'na serginin iptal edildiğini söylüyor.

Anlattığına göre, dönemin başbakan yardımcısı DP'li Samet Ağaoğlu, Mehmet Ali Cimcoz'la karşılaşılıyor ve ona İnönü'nün Maya'yı ziyaret etmesinin iktidar tarafından hiç de hoş karşılanmadığını söylüyor. "Maya sadece sanatla uğraşmalı, politikaya burnunu sokmamalı" diyor. Bunun üzerine Adalet Cimcoz da Balcıoğlu'nun ikinci sergisini açmaktan vazgeçiyor.

Henüz genç bir sanatçı olan Semih Balcıoğlu bu kararı Ada ile tartışamayacak kadar çekingen. Sergisinin iptal edildiğini öğrenince hiçbir şey diyemeden gazeteye geri dönüyor ve sergiyle ilgili gelişmeleri yakından izleyen Falih Rıfkı Atay'a olan biteni anlatıyor. Falih Rıfkı da ertesi gün *Dünya* gazetesindeki başyazısında bu konuya değiniyor. Sonraki gün bununla ilgili olarak Bedii Faik de bir yazı yazıyor. Ve bundan sonra kıyamet kopuyor. Cimcoz gazeteye bir tekzip gönderip olayın gerçeikle ilgisi olmadığını açıklıyor. Ama herkesin ağzının tadı da kaçıyor... Ve çoğu kişi bu sergi iptalinin içinde MİT'in parmağı olduğundan kuşkulaniyor.

Ama asıl MİT söylentileri bundan çok önce, Sabahattin Ali'nin ölümüyle birlikte ortaya çıkıyor. Bu, Ada'nın yaşamındaki en anlaşılmaz durumlardan biri. Sabahattin Ali, Cimcozların çok yakın dostu. Hatta İstanbul'a geldiğinde hep onların evinde kalıyor. Kaçma planlarını bilen birkaç kişiden biri de Cimcozlar. Ama kaçış sırasında Sabahattin Ali şüpheli bir biçimde öldürülünce bazı kişiler Cimcozların onu ihbar ettiğinden kuşkulaniyorlar. Bu durum o dönem çok tartışılıyor. Bugün hâlâ Cimcozların MİT'le ilişkisi olduğunu düşünenler var. Bu konuda anlatılanlar oldukça kafa karıştırıcı gibi görünüyor.

Yeniden Maya tartışmasına dönelim. Adalet, Semih Balcıoğlu'nun sergisiyle ilgili çıkan yazılara epey sinirleniyor. Ve gazeteye bir tekzip gönderiyor:

Muhterem gazetenizin 21.11.1952 günlü nüshasının beşinci sahifesinde "Her yerde partizanlık- Semih Balcıoğlu sergi açamıyor" serlevhası altında bir açıklama neşredilmiştir. Bu yazıda isminin geçmesi ve sahibi bulunduğum Maya Sanat Galerisi'nden bahsedilmiş olması hasebiyle, keyfiyeti aşağıda yazılı şekilde tekzip ve tavzih eylerim.

1- Ben Maya Sanat Galerisi'ni yalnız ve yüzde yüz sanat endişesiyle açmış bulunuyorum. Semih Balcıoğlu'nun karikatürlerini de sadece sanat bakımından görmüş beğenmiş ve mayıs ayında sergisini açmıştım. Ancak geçenlerde Ankara'da münteşir Zafer Gazetesi'nde üç yıldız imzası ile ve siyasetle iştigal ettiğini beyan eden bir kimse tarafından neşredilen bir yazıda, galerimden fazla müphem bir şekilde bahsedildiğini okudum. Üzüldüm. Bu yazı, galerimin faaliyeti hakkında beni düşündürdü. Teşhir ettiğim ve birçokları siyasi mahiyette olan karikatürlerle, hiç istemediğim halde, galerimin siyasete vesile olduğu kanaatini bana verdi. Bu halin galerinin gayesine uygun olmadığını görerek tekerrürünü doğru bulmadım. Keyfiyeti Semih Balcıoğlu'na bildirdim. Sanat bakımından takdir ettiğim karikatürcülüğünün siyasi veçhesi dolayısıyla sergisini açamayacağımı ve bunun da kendisi tarafından takdir edileceğini ümit etmiştim.

2- Ben Samet Ağaoğlu'nu tanımam. Kendisi bana ne şahsen ne de bir vasıta ile herhangi bir tebliğ veya ihtarda bulunmuş değildir. Bir ticarethane olarak ve mevzuat çerçevesi içinde çalışan bir yerin siyasi düşüncelerle kapatılamayacağını bilirim. Taşlama ve tahrib keyfiyetinin ise maziye karışmış olduğuna eminim. Galeri benim değil, memleket sanat ve kültürünün malıdır. Ne iktidarın, ne muhalefetin ve ne de herhangi bir şahsın buraya fena gözle bakmayacağına ve bakamayacağına inanmış bulunuyorum. Bu sebeble Samet Ağaoğlu'na atfen benim ağzımdan söylenmiş bir söz olamaz. Bu hususta Ağaoğlu'nu tenzih ederim.

3- Bugüne kadar galerimin çalışmalarını öven sayın gazetenizin yine galerinin güttüğü gaye bakımından Semih Balcıoğlu'nun sergisini açmamış olmamı, partizanlık şeklinde tefsir etmiş olması ve bu vesile ile galeriyi iç politikaya alet etmesi beni cidden üzmüştür.

Bu sebeble mevzuatın bahşeylediği haklara dayanarak maruzatımın, keyfiyetin tavzihi bakımından, gazetenizin ilk çıkacak nüshasına aynen dercini bilhassa rica ederim.⁵²

Ada'nın hayatında ilerledikçe öğrendiklerim beni şaşırtmaya devam ediyor. Yaşamının her anı beklenmedik ilginç öykülerle dolu. Bir yandan dönemin tescilli komünistleriyle yakın dostluklar kurarken, bir yandan adı MİT mensubuna çıkarken, bir yandan da güzellik yarışmalarında jüri üyeliği yapıyor. 1952 yılında *Hafta* dergisinde yazdığı yazıları okurken çok ilginç bir polemikle rastladım.

Sivil polis gölgesinin solcuların üzerinde kara bir bulut gibi dolaştığı o yıllarda, Ada'nın başı komünistlikten derde girmiyor ama jüri üyeliği başına gerçekten bela oluyor.

Fitne Fücür, o yıl bir güzellik kraliçesi adayıyla haftalar boyu süren bir tartışmaya giriyor. Tartışmayı başlatan, "Sosyeteden" adlı köşesinde yazdığı biraz sivri dilli, hatta biraz da acımasız bir yazı:

44 Numara

İşi inada bindirmiş, her sene güzellik müsabakasına girer. Tüy gibi ince, zarif, cici bir kızcağızdır... Kulaklarına küpeler takar. Kendisini bir nebze şişman gösterecek bol, geniş elbiseler giyer. Eski bir şarkı vardır: "Ağzı burnu, ufacık, ufacık, ufacık...." hakikaten ağzı o kadar küçüktür ki, insan bu ağızdan nasıl olur da böyle uydurma ve büyük laflar çıkıyor diye hayret eder. Gözleri pek güzeldir. Rondörlerden mahrum olduğu için ona gece elbiseleri pek hesaplanarak dikilir. Kat kat tül ve kurdele ile kalabalık bir kumaş yığını yapılır kızcağıza. Dediğim gibi çok ince (amma belki de biraz fazlaca ince) zarif bir hanım kızdır. Başındaki milyonlarca bukle berberleri hayli yorar. Onu böyle bukleli saçlarla, bol uzun, bacaklarını kapayan gece elbisesiyle ve boyanmış olarak görürseniz hayran olursunuz. Fakat mayo giymeye gelince iş değişir. Her dakika bacağını çapraz tutmaktan kramp girecek zavallılığa. Buna rağmen kendisini dev aynasında görür ve niçin hâlâ Türkiye Güzeli seçilmediğine hayret eder. Günseli'ye dil uzatır, kendi bacaklarını onunkinden daha düzgün bulur! İlk sene bir ahabap vasıtası ile jüri azasından birinin evine gidip rey ricasında bulunmuştu (bunu zekâsı hakkında bir fikir edinilmek için yazıyorum). Gören göze kılavuz ister mi? Elbiseler düşünce, bu iddialı, kendinden emin küçükhanım

bütün göz yaşlarına rağmen rey alamaz; ne yapsın jüri azası? İkinci sene tekrar bir şans denemesi. Tekrar jüriden birine ricalar. Fakat bu sefer de maskeleri yırtan bir gazeteden korkup pır! Halbuki illaki "Ben Türkiye Güzeli olmaya layığım" demeyip girseydi, hiç olmazsa sabrını ve azmini alkışlardık bu cici kızın.

Kendisini bu sefer Ankara'da gördüm. Ağzını biraz boyaması şart. Pantolon pek yakışıyor, ama şort giyecekmiş, ziyanı yok canım. Mamafih önümüzdeki sene bir daha şansını deneyebilir, hem 1945 yılında zayıflık modası başlıyormuş. Azmetmek muvaffak olmak demektir. Ebedi Ankara güzeli, ebedi Türkiye Güzellik Kraliçeliğine namzet olarak daha böyle nice müsabakalara girebilir.⁵³

Ada bu yazıyı yazmasına yazıyor ama bu kez sert bir kayaya çarpıyor. Dilini hiç sakınmadan eleştirdiği 1951 Ankara Güzellik Kraliçesi Birsen Demirtaş, *Hafta* dergisine uzun ve düşündürücü bir cevap gönderiyor:

Cevap I

Fitne Fücür imzasıyla çıkan bu yazıyı okudum. Hafta gibi ciddi bir mecmuada yazı yazmak avantajı verilmiş olan Adalet Cimcoz Hanım'ın, bu sütunları vatandaşlara hakaret etmek gibi bir maksatla kullanması üzülecek bir hadise değil midir? Şimdi size hitap ediyorum Fitne Fücür.

Benim Ekspres gazetesinde çıkan mektubum, sizin şahsiyetinizden ziyade bir prensip meselesine temas ediyor ve bundan sonra yapılacak olan müsabakalara Fitne ve Fücür'un karışmasını önlemek temennisini taşıyordu. Halbuki siz yazınıza imzanızı dahi koymaktan çekinecek kadar cesaretsizmişsiniz. Hem de siz en az 45, ben 18 yaşında olmamıza rağmen. Ben mektubumda sizin karşınıza cesaretle dikildim. Halbuki siz Fitne Fücür imzası altına gizlendiniz. Fakat öyle zannediyorum ki müsabaka esnasında yaptığınız hareketler pek isminize uymadığı için Fitne Fücür ismini kullandınız. Yazınıza cevap vermeyecektim fakat her satırında kendinizden en az 20 yaş küçük olan benim izzeti nefsimle oynayacak kadar ileri gitmişsiniz. Fitne Fücurluğunuza ben de madde madde cevap vereceğim.

1- Kendimi şişman göstermek için hiçbir zaman bol ve geniş elbiseler giymedim.

2- Benim ağzımdan bir tek dahi uydurma kelime çıkmamıştır. Bana Gelengül'ün birinci seçileceğini söylemediniz mi? Yemin edin dersem, acaba edebilir misiniz?

3- Hiçbir gece elbisem kat kat tül, kurdele ve kumaş yığını değildir. Esasen siz beni tuvaletle bir defa gördünüz. Bu laflarınız da doğru değildir.

4- Başıma hiçbir zaman bukle yapmadım. Katiyen berbere gitmiş değilimdir. Sizin gazetenizin müsabakaya girenler için hususi berber kiraladığını unuttunuz mu? Ben gencim, berbere de gitsem hakkımdır.

5- Ankara'da mayolu seçimde birinci seçildim. Kilom 50, boyum da 1. 63'tür. Dünya Güzeli intihap olunan kızın kilosu 50, boyu da 1. 71'dir. Sizin estetik anlayışınızın sembolü olan Gelengül'ün kilo ve boyunu açıklayabilir misiniz?

6- Kendimi hiçbir zaman dev aynasında görmedim. Size bir ayna tavsiye etmeme müsaade eder misiniz? Zira dev aynası tavsiye edersem çok korkunç olur.

7- Ben Günseli Başar'ın aleyhinde bir tek kelime konuştuğumu bile hatırlamıyorum. Esasen buna aile terbiyem müsaade etmez. Bu ithamınız çok çirkindir. Zira siz geçen sene Günseli birinci seçilirken tasvip etmediğiniz için bazı arkadaşlarınızla beraber jüriyi terk etmişsiniz. Geçen sene tasvip etmediğiniz bir harekete bu sene neden tevessül ettiniz acaba?

8- Ben hiçbir jüri âzâsından rey dilenmedim. Şerefli bir insansanız ismini açıklarsınız. Benim zekâm hakkında kullandığınız kelimeleri de okuyucuların takdirine bırakıyorum. Şahsiyetiniz hakkında düşünceler iyi manalar ifade etmiyor zannederim. Siz bu sene halkın ne şekilde bağırıldığını ve gazetelerin idareniz altındaki müsabaka hakkında neler yazdıklarını hiç okumuyor musunuz? Amerika'da alınan neticeden memnun musunuz? Bu memlekette herkes hatalı düşünüyor da yalnız siz mi doğru düşünüyorsunuz?

9- Geçen sene Günseli seçilirken jürinin tesir altında kaldığına ilk inanan sizdiniz. Bu sene size ne oldu. Pan Amerikan şirketinde Ayfer I'era'yın yanında müsabakaya girmem için bana ne kadar yalvarıldığını, Ayfer Hanım'a sorup öğrenebilirsiniz.

10- Ben müsabakadan, maskeyi yırtan bir gazeteden korkarak fılan çekilmiş değilim. Bilakis bahsetmek istediğiniz gazetenin ve

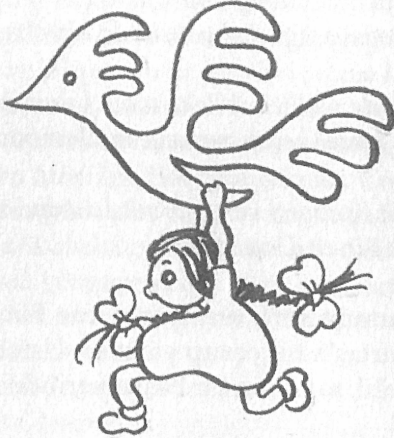

Maya , bin dokuz yüz elli dört
yılına bizim Karikatüristlerin ser-
gisi ile giriyor. 2.1.1954
Cumartesi günü saat 14.30'da
karikatürleri seyre gelin.

Adalat Cimeas

Sergi 15 Ocak'a kadar hergün 14.30 - 19 arası açıktır.

sizin tam manasıyla maskeleriniz yırtılmış bulunmaktadır. Ben ise sadece izzeti nefsimle oynanmasına mani oldum. Gelengül ve benim 27'şer puan almış olduğumuzu inkâr ederseniz lütfen notere sorup öğreniniz.

11- Biraz boyanmam şartmış diyorsunuz. Bu en tabii hakkımdır. Acaba rica etsem bu hususta tecrübelerinizle bana yardımcı olamaz mısınız?

12- Ben iki senedir pantolon giymedim. Pantolon giymek ayıp mı? Ayıpsa siz neden giyiyorsunuz? Cesaretiniz varsa siz şort giyiniz. Siz seneleri şaşırmışsınız. Geri geri gidiyorsunuz galiba. 1945 yılında bir zayıflık müsabakası yapılsa herhalde siz birinci seçilirsiniz.

13- Ayaklarımı çapraz tuttuğum için kramp gireceğini yazıyorsunuz. Vatan gazetesinin Amerika'daki müsabakalara ait neşrettiği resimleri görürseniz kaç memleket güzelinin aynı tehlikeye (!) maruz kaldığını görürsünüz.

14- Ben güzellik müsabakasına iştirak etmeyi meslek haline getirmiş değilim. Fakat siz Fitne Fücurluğu meslek haline getirmiş olacaksınız ki, yazılarınıza bu imzayı atıyorsunuz. Günseli'nin ikinci sene kraliçe seçildiğini nasıl unutuyorsunuz? Müsabakalara sık sık girmek hata ise, İngiltere güzeli neden 15 defa girmiştir?

15- Bir Türk kızı olarak, siz büyüğümün şu küçük tavsiyeyi tutmasını isterim. Bitaraf olamayacağınız hususlarda hiç olmazsa Şeref komitelerine girmeyiniz.

Sosyeteden sütununuzda realitelere daha sadık kalmanızı ve daha insaflı olmanızı diler, beni tekrar cevap vermeye mecbur bırakmayacağınızı tahmin ederim.

1951 Ankara Güzellik Kraliçesi ve 1952 yılı İstanbul müsabakasında 44 numaralı namzet Birsen Demirtaş.⁵⁴

Tartışma tabii ki burada sona ermiyor. Fitne Fücur birkaç hafta sonra Birsen Demirtaş'a bir cevap yazıyor. Üstelik bu kez yazı kendi köşesinde değil, sayfanın bir başka yerinde ve Adalet Cimcoz imzasıyla:

Bayan Birsen Demirtaş (1951 Ankara Güzellik Kraliçesi ve 1952 yılı İstanbul müsabakasında 44 numaralı namzet) sıfat ve unvanı ile bu sütunlarda karşıma çıkarak bana "Cevap I " diye uzunca bir mek-

tup yazmış. Aramızdaki yaş farkını ifşa ettikten sonra artık kendisine rahatça "kızım" diye hitap edebilirim.

A benim sevimli kızım. Hem ben güzellik müsabakasına girmeyi meslek edinmiş değilim diyorsun, hem de kendine öyle bir sıfat ve unvan sıralıyorsun ki insanın adeta amatörlüğünden şüphe edeceği geliyor. Gel sen de benim gibi samimi ve dürüst ol, bak ben Fitne Fücurluğumu saklıyor muyum?

Biraz toplu görünmek için, bol ve geniş elbiseler giymediğini, hiçbir elbisenin kat kat olmadığını, başına bukle yapmadığını, pantolon giymediğini, berbere gitmediğini, boyanmadığını yazıyorsun. Bütün bunlar senin hakkın olmasına rağmen yapmadığında ısrar ediyorsun. A kızım sana bunları yasak eden var mı? Bol ve geniş elbiseler giy, başına bukle yap, bilhassa berbere git ve boyan. Girdiğin müsabakalar için bunlar elzem.

Yazımdaki mürettip hatalarını bile fark edemeyecek derecede sinirli bir eda ile karşıma çıktın. Sana hakaret ettiğimi yazıyorsun. Aldanıyorsun yavrum. Sana hakaret etmem için sebep yok. Hem sen bir müsabakada jüri üyesi olduğum ve bir diğerinde Şeref Komitesinde bulunduğum sırada, tanımadığım halde davetsiz olarak, bir seferinde hemşiresi ve diğerinde validesiyle birlikte, kararın arifesinde evime gelen senin gibi güzel namzetlere niçin düşman olayım ve hakarete bulunayım?" Ben hiçbir jüri âzâsından rey dilenmedim" diyorsun. Bu hususta isim istiyorsun ve şerefimi ortaya koyuyorsun. Yapma benim güzel kızım, sen de bilirsin ki ben yalan söylemem. Israr edersen şahit isimlerini de sıralarım, ama mecbur olmadıkça buna şerefim müsait değil. Artık bu bahsi kes. Bak daha gençsin. Cesaretinle övünüyorsun, bu cesaretini cevaplarında israf etme de güvendiğin güzelliğinle üçüncü ve dördüncü müsabakalara katılmaya bak. Gönliin rahat olsun, artık beni jüri arasında görmeyeceksin. Hem şimdi seninle tanışmış da olduk, o zaman bol bol evime de gelirsin. Gözyaşlarına lüzum olmadan seninle daha rahat dertleşiriz.

Hoşçakal kızım.

Adalet Cimcoz⁵⁵

Ama tartışma burada da son bulmuyor. Birsen Demirtaş son sözü söyleme konusunda Adalet Cimcoz kadar inatçı:

Ankara Güzelinden Fitne Fücur'a İkinci Cevap

Bayan Fitne Fücur (namı diğer ile bayan Adalet Cimcoz) dedikodu Muharriresi.

Doğrusunu isterseniz size Fitne Fücur diye hitap ederken güleceğim çıkıyor. Fakat ne yapayım ki kendinizin taktığı bu isim pek lastikli.

Memleketin sevilmiş ve tutulmuş mecmualarından birisi olan Hafta'da evvela sizin karşınıza çıkmış değilim. Siz kimsiniz, kendinizi kim zannediyorsunuz ki fitne ve fücurluk dolu hareketlerinizin cevabını vermek ihtiyacını hisseden bir vatandaş, sizin karşınıza çıkmayı bir cesaret meselesi telakki etsin?

Siz hayatınızda hiçbir zaman samimi olamazsınız. Çünkü kendinize yazı sahası olarak seçmiş olduğunuz branş, daimi suretle samimiyetsizliklerle doludur. Dünyada dedikodunun samimi olduğuna inanan bir kimse dahi bulamayacağınıza göre, samimi ve dürüst olmanıza hiç kimse inanamaz. Nerede kaldı ki siz birçok insanların samimiyet ve dürüstlüğü ile alay eden, yıkıcı bir hayat felsefesine maliksınız.

Bol ve geniş elbiseler siz giyin. Bukle siz yapın, bilhassa berbere siz gidin ve boyanın çünkü buna çok ihtiyacınız var hanımefendi!

Ben müsahhih değilim ki yazınızdaki mürettip hatalarını arayayım. Benim aramamdansa sizin bundan sonra daha dikkatli yazmanız yerinde olur.

Ben geçen seneki müsabakada sizin evinize bir film stüdyosundaki çok samimi ahababınızın ısrar ve hatırı için geldim. Siz birtakım yalanlar üzerine müdafaanızı kurmaya çalıştığınız için ismini açıklamaktan çekiniyorsunuz. Ben açıklayayım. İpek Film stüdyosundan Samim Ankara... Kendisine ağabey diye hitap ettiğim bir insandır. İstanbul'a geldiğimi haber alınca davet etti. Stüdyoya gittik. Orada çok ısrar etti. Bu şekilde bir ziyaretin, bir gün tuhaf dedikodulara sebep olabileceğini söyledim fakat ikna edemedim. Ve sizi ziyarete geldik. Namuslu ve şerefli bir insansanız, sizinle neler konuştuğumuzu açıkça yazınız. Efkari umumiye önünde beni sizden rey dilenmiş bir insan durumunda bırakmaya çalışmanız çok çirkin bir hareket ve küçüklüktür. "İsrar edersen şahit isimleri de sıralarım ama mecbur olmadıkça buna şerefim müsait değil" diyorsunuz. Sizin şerefinizin (ki şeref ve haysiyete inanır mısınız bilmem) bir pazarlık mevzuu olduğunu tahmin etmediğim için geçen

seferki cevabımda size şerefli bir insansanız kimden rey dilendi isem isimlerini yazınız demiştim. Bu sefer biraz sıkışmış görünüyorsunuz. Bu işi pazarlığa dökmeyiniz. Fakat pazarlığa tabii olan şerefinizle dahi olsun kimden rey istedi isem açıklayınız.

Ben sizin evinize Ankara Güzeli olarak geldim. Ağlamama sebep yoktu ki ağlayayım. Sizin aynı gün yanınızda bulunan iki gazeteciden çekinmeden bir iftirayı hakikatmış gibi nasıl yazdığınıza hayret ediyorum. Onlar yazınızı okurlarsa sıkılmaz mısınız?

Bu seneki müsabakada karşılaşmamızı kastediyorsanız, onu da açıklayayım. Bu sene sizinle müsabakanın ilk seçmesi yapıldıktan sonra karşılaştık. Nasıl unuttunuz, ben o dakikada Gelengül'le aynı 27 puan almış bir namzet durumundaydım. İkinci seçmelerin yapıldığı akşam ise trenle Ankara'ya gitmek üzere hareket etmiştim. Binaenaleyh sizden rey istemem komik ve yalandır. Hem neden düşünmüyorsunuz bir türlü anlamıyorum, ben sizden geçen sene reyinizi bana vermenizi istedi isem, geçen sene kazanamadıktan sonra bu sene tekrar size oy istemeye neden geleyim. Sonra bu sene el altından ne gayretler sarf ettiğinizi ve bu gayretlerin hangi istikamette olduğunu daha gelir gelmez herkes gibi ben de öğrenmemiş miydim sanıyorsunuz? Sizin kulaklarınız tıkanmış ise âlemin kulaklarının da mı tıkanmış olması lazımdır.

Bu bahsi siz kesmedikçe ben de kesmeyeceğim. Ne yaparsanız nafile Adalet Hanım, kanun son cevap hakkını madem ki bana tanımıştır, size daima cevap vereceğim. Size faydalı bir hizmet için tahsis olunan yazı köşenizi vatandaşlara şahsi bir hücum vasıtası yapamayacağınızı öğretilinceye kadar yazacağım.

Gel sen de benim gibi dürüst ve samimi ol diyorsunuz. Sizinle bir samimiyetim yok ki dürüst ve samimi olduğunuza inanayım.

Bana üçüncü, dördüncü müsabakalara katılmamı tavsiye ediyorsunuz. Sizde cesaret varsa üçüncü ve dördüncü defa herhangi bir müsabakada jüri veya Şeref Komitesinde vazife almaya çalışınız, bakalım, görelim.

Son cümleliz öyle saçma ki, o kadar tenakuz dolu ki. Biz sizinle bu yazılar vesilesi ile tanışmış değiliz. Hafızanızı yoklayınız, geçen sene iltifatlara boğduğunuz bu satırların sahibini hatırlayacaksınız.

Sizin herhangi bir jüride yer almayışınıza, müsabakaya iştirak ettirip de kazandırmak istedikleriniz üzölsün.

Ben cesaretimle övünmedim, fakat cesaretimin size cevap vermekle tükeneceğini hiç zannetmiyorum.

Attığınız hatalı bir adımı efkarı umumiye önünde düzeltmek için sizin hadiseleri bu kadar fena ve istediğiniz şekilde tarif etmeniz, üzülünecek bir fikir fakirliğini ifade eder. Tıpkı sizin samimiyetinizle son söz olarak diyorum ki, hoşçakalınız Adalet Hanım.

Ankara Güzeli

Birsen Demirtaş⁵⁶

Artık tartışma iyice kızışıyor. Fitne Fücur'un cevabını bulmak için derginin sonraki sayılarını heyecanla karıştırıyorum. Ve görüyorum ki Ada çıkmaza giren tartışmayı bir sonuca bağlamak için kestirme ve biraz da kurnaz bir yola başvuruyor. Birkaç hafta üst üste, yazılarının sonuna kısa notlar yazıyor:

Fitne Fücur'un teşekkürü:

Mektup ve telefonla beni arayan okuyucularıma sonsuz teşekkürlerimi arz ederim. Bu yaşımdan sonra adeta çıldıracağım.⁵⁷

Bayan S. Uzgören: Haklısınız. Ben de aynı fikirdeyim. Bu kadar reklam kafi. Verdiğiniz malumata teşekkür ederim, icap ederse faydalanırım.⁵⁸

Ankaralı beş okuyucuma:

İltifatlarınıza teşekkür ederim. Verdiğiniz malumattan istifade etmeme imkân yok, biraz fazla ağır değil mi? Zaten tavsiyenize uymayacağım, mazur göriün, bu kadarı kâfi. Hürmetler eder, hoş görmenizi dilerim.⁵⁹

XXIV

Teoman Aktürel... Ada'nın hayatındaki en sıkı düğüm. Bazıları onların çok yakın iki dost olduklarını düşünüyor. Adalet tek başına sokağa çıkamadığı için bir dönem yanında hep Teo'yla geziyor. Seslendirmeye, kokteyllere, kulüplere gittiğinde yanında hep o oluyor. Evde birlikte çalışıyorlar. Çevirilerinin çoğunda ona Teo asistanlık ediyor.

Cimcoz '83
KABANCIOTU

" GRAFIK SANATÇISI
MENÜ ERTEL

MAYA GALERİSİNİN SAHİBESİ

ADALET '55
CIMCOZ

Cimcoz
KABANCIOTU

KUZGUN ACAR

HEYKELTRAS

Cimcoz
KABANCIOTU '55

Kimileri bu ilişkiden platonik bir aşkın sinyalini aldıklarını hatırlıyorlar. Daha doğrusu dostlukla karışık bir aşk. Ya da aşk gibi bir dostluk. Mehmet Ali Cimcoz’la Adalet’in ilişkisinin mükemmel bir karı koca ilişkisi olduğunun altını özenle çizerek, evliliklerinin çok başarılı olduğunu söyleyerek... Adalet’in eşinden başka bir erkeği gözünün görmediğinden eminler. Zaten aradaki yaş farkı da gerçek anlamda bir aşkın ortaya çıkması için önemli bir engel. Ancak dostlukları sıradan bir dostluk değil. Alışlagelmiş dostluklardan daha tutkulu ve daha sevgi dolu...

Onların iki sevgili olduğundan emin olanlar da var. Yani Ada ile Teo, onlara göre her şeye rağmen, kimseden gizlemeden ve bu ilişkiden gocunmadan yaşayan iki sevgili.

Tüm bu dedikodular Ada’nın da kulağına geliyor olmalı. Ama o bunu inkâr edeceğine üstüne gidiyor, hatta bu konuda lastikli şakalar bile yapıyor:

Bir gün hepsi kadın olan misafirleriyle birlikte Şişli’deki evin salonunda oturmuş çay içerlerken kadınlardan biri soruyor:

– Adaletçiğim bu yaşta nasıl bu kadar enerjik, bu kadar faal olabiliyorsun? Bu gücü nereden buluyorsun?

Tam o sırada Teo kapıdan içeri giriyor. Tüm bakışlar salonun ortasındaki bu gence çevrilince Ada ünlü kahkahalarından birini atıyor ve:

– Siz de kendinize böyle genç bir sevgili bulun, yaşlandığınızı asla hissetmezsiniz, diyiveriyor.

Bu, belki de kulağına gelen dedikodulara iğneli bir göndermeden başka bir şey değil. Sonuçta ilişkinin niteliği Ada’nın özel tarihinde gizli. Ve Teoman Aktürel anlatmadıkça asla gerçeği öğrenemeyeceğimiz kadar gizemli...

XXV

Ada’nın en yakın arkadaşlarından biri olan Nedret Ekşigil, o yıllarda İstanbul’un en meşhur terzilerinden biri. Çoğu tanınmış

kişi onun terzihanesinin müşterisi. Bu müşterilerin arasında Ada da var. Ama aralarındaki ilişki iş ilişkisinin çok ötesinde, yoğun bir dostluk. Her gün saat 5 oldu mu, Lebon'da buluşuluyor. Nevin Akkaya, Eren Eyüboğlu, Vâlâ Ebüzziya...

İstiklal Caddesi'ne çıkmak, Lebon'a gitmek bir tören. En güzel elbiseler giyiliyor, başa en afili şapkalar takılıyor ve ellere mutlaka ipek eldivenler geçiriliyor. Erkekler de kadınlar kadar olmasa da pek bir özeniyorlar giyimlerine kuşamlarına. şık beylerle şık bayanların oturduğu bu masalarda kimi zaman Fitne Fücurluk dedikodular yapılıyor, kimi zaman da yeni yazılan şirler, hikâyeler okunuyor...

İstanbul'un baştan çıkarıcı bahar havalarında, Taksim Gezi Parkı'na gidiliyor. Ama bu sefer kadınlar aralarına beyleri almıyorlar nedense. Bazen eğer çok ısrar edilirse Sabahattin Ali ve Bedri Rahmi'ye ayrıcalık tanınabiliyor. Ama bazen!

Ada, asla yalnız gezmıyor. Bunun bir nedeni insan sevmesi bir nedeni de yalnız kalmaktan korkması. Yani hastalığı.

Ada'nın hastalığının nereden kaynaklandığını merak ediyorum. Nedret Ekşigil, Ada'nın bu konuyla ilgili anlattıklarını hatırlıyor. Anımsadığına göre, evlendikten bir süre sonra Mehmet Ali askere gidiyor. Ada da kayınvalidesiyle birlikte oturuyor. Ve bir gece zaten yaşlı ve hasta olan Naciye Hanım ölüyor. Adalet o kadar korkuyor ki gece boyunca dışarı çıkıp kimseye haber veremiyor ve sabaha kadar evde yalnız kalıyor. O gece yaşadığı korkunun ardından artık bir daha tek başına sokağa ıkamamaya, evde yalnız kalamamaya başlıyor. Buna ek olarak uçağa binememe ve denize açılmama korkuları da gelip içine yerleşiyor...

Inge Bütün de kayınvalidesiyle ilgili bu öyküyü Ada'dan dinlediğini anımsıyor. Ama yine de bu benim aklıma bir türlü yatmıyor. Ada, öyle bir durumda paniğe kapılacak ve gece boyunca evde korku içinde titreyecek birine hiç benzemiyor.

Üstelik, bir başka dostuna da, korkularının denizde yüzerken bir gün bacağına kramp girmesiyle başladığını anlatmış. O gün atlattığı boğulma tehlikesi yüzünden denizden korkar, vapura bile binemez olmuş. Zamanla bu korku tüm hayatını avucunun içine almış ve yolda, kalabalıklar arasında bile tek başına kalmaktan korkmaya başlamış.

Acaba konuştuğum kişiler mi yanlış anımsıyorlar yoksa Ada'nın korkusunun başlangıcıyla ilgili anlattığı birbirinden farklı hikâyeler mi var? Belki de hafızalar yılların yüküne dayanamayıp bulanıklaşıyorlar.

Bu arada tekrar cesaretimi toplayıp Teoman Aktürel'i aradım. Benimle görüşmek istemediğini biraz sert bir dille söyledi. Bu konunun onun için bu denli yaralayıcı olabileceğini anlayamamışım. Artık herhalde hiçbir şekilde konuşmamıza olanak kalmadı.

Aşk hikâyesi gibi çözülemeyen bir diğer hikâye de Cimcozlar üzerinde dolaşan casusluk şaibesi. Cimcozların, Sabahattin Ali olayıyla ilgisini anlamaya çalışırken, Filiz Ali'nin babasının hayat öyküsünü anlattığı kitabını tekrar okuyorum. Orada bu dostluktan ve Sabahattin Ali'nin kaçış hikâyesinde Cimcozların oynadığı rolden bahsediliyor.

...Ancak babamın durumu ciddiyetini korumakta. Kapana kısılmıştır artık. Gazeteyi çıkarması mümkün değil, hakkında kesinleşmiş ya da kesinleşecek mahkumiyet kararları var. Kısaca, işsiz, özgürlüğü her an elinden alınacak gibi, eli ayağı bağlanmak üzere. Son çare yurtdışına gitmek. Ancak pasaport alması olanaksız. O halde tek bir çıkar yolu kalıyor, o da kaçmak. Arkadaşı Adalet Cimcoz ve eşi Avukat Mehmet Ali Cimcoz'un babamın kaçma planlarından haberleri olmasa bile ona kaçma yolunu kolaylaştıracak planda yardım ettikleri kesin. Modalı Melek Celal Sofu adında zengin ve sanatsever bir hanım arkadaşlarının kamyonunu çalıştıracak babam. Melek Hanım'ın başına bir iş gelmesin diye kamyonun kaydı Adalet Cimcoz'un üzerine yapılıyor ve babam nakliyeciliğe başlıyor...⁶⁰

Sabahattin Ali 28 Mart 1948 tarihinde Cimcozlara yazdığı bir mektupta "Bu mektubu aldığınız zaman ben bir müddet için ortadan yok olmuş olacağım" diyor. Sonra Ankara'ya uğruyor. Kızını ve eşini görüyor ve onlardan ayrıldıktan sonra bir daha uzun süre kimse ondan haber alamıyor. Ta ki bir gün Kırklareli'ne bağlı Hedye köyü yolunda, çalıların arasında cesedi bulunup teşhis edilene kadar. Başına sert bir cisimle vurularak öldürülen Sabahattin Ali'nin katili bir süre sonra ortaya çıkıyor. Onu yurt-

dışına kaçırarak olan kamyon şoförü, parası için başına vurarak Sabahattin Ali'yi öldürdüğünü itiraf ediyor. Sabahattin Ali'nin ölümü kayıtlara adli bir cinayet olarak geçiyor ama katilin şüpheli kimliği yüzünden çoğu kişi bunun önceden MİT tarafından planlanmış bir cinayet olduğunu düşünüyor.⁶¹

İşte bu noktada bazı kişiler Cimcozlardan kuşkulanmaya başlıyorlar. Çünkü, Sabahattin Ali'nin kaçma planlarından haberi olan birkaç kişiden biri de onlar.

Sabahattin Ali'nin kızı Filiz Ali henüz küçük bir kız çocuğuyken Ada'yla birkaç kez karşılaşılıyor. Filiz Ali'nin hatırladığı tek şey Ada'nın bir davet sırasında kendisini azarladığı. Ada, babasına, "Söyle şu şımarık kızına ayak altında dolaşmasın" diyor. Filiz Ali de bu azara epey içerliyor.

Sabahattin Ali'nin Cimcozlarla çok yakın dost olduklarını o da hatırlıyor. Adalet'le arkadaşlıklarının ortak noktasının edebiyat olduğunu düşünüyor. İhbar dedikodularına gelince, durumun hâlâ belirsiz olduğu görüşünde. "Sabahattin Ali'yi Cimcozların ihbar ettiği konusu sadece bir varsayımdan ibaret, ama aksi de hiçbir zaman ispatlanmadı" diyerek, duruma hâlâ şüpheli baktığını hissettiriyor.

Bir yandan da babasının zeki bir insan olduğu ve hatalı ilişkiler kurmayacağını düşünüyor. Ada'nın ölümünden sonra bir gün Mehmet Ali Cimcoz, Filiz Ali'yi bürosuna davet etmiş ve bu şüphelerin yersizliği konusunda onu ikna etmeye çalışmış.

Ama öyle görünüyor ki gerçek tam anlamıyla kanıtlanmadıkça şüphe hep var olacak...

Ailenin MİT'le ilişkisi konusunda şüphesi olanların bazıları, Mehmet Ali Cimcoz'u işin dışında tutuyorlar. Asıl şüpheli Ada. Ama bazıları da bunun aksini düşünüyor ve Mehmet Ali'nin MİT'le ilişki içinde olduğuna inanıyorlar. Tüm bu şüphelerin doğmasındaki neden, Sabahattin Ali'nin kuşkulu ölümünün yanı sıra, bir de ailenin sıra dışı bir hayat sürdürüyor olması...

Evlerinin kapısı çoğu solcu olan dönemin tüm aydın sanatçılarına açık. Ağza alınması tehlikeli sayılan görüşler, komünizm tartışmaları onların evinde korkusuzca yapılabilir. Birçok kişi ismini telâffuz etmekten çekinirken, onlar Nâzım'la hiç gunc-

madan görüşüyorlar. Bursa hapishanesine ziyaretine gidiyor ve hiç aksatmadan mektuplaşıyorlar. Hatta evlerinin Rus Sefarethanesi'nin yanında olması bile şüpheleri arttıran bir nokta olarak belleklere yerleşiyor...

Sabahattin Ali'nin de yakın dostu olan Nedret Hanım, Ada'nın en çok "Cimcozların MİT mensubu olduğunu Sabahattin Ali'nin ağzından işittim" diye etrafa dedikodu yayanlara güldüğünü anımsıyor. Evet, Sabahattin Ali bu sözleri söylüyor ama işin aslı sanıldığından çok farklı.

Sabahattin Ali sadece, kendisini Cimcozlardan uzak durması, onların evinde kalmaması için uyarılara "Daha iyi ya işte, orası en güvenli yer sayılır. Bana kimse bir MİT mensubunun evinde zarar veremez" diye hınzırca cevap veriyor. Sonra bu yaptığını da Ada ile Nedret Hanım'a gülmekten katıla katıla anlatıyor. Onlar bu muzipliğe gülerken, Sabahattin Ali'nin cevabını ciddiye alan şüpheciler de Cimcozların ajanlığından kesin kes emin oluyorlar.

XXVI

Teoman Aktürel... Onunla konuşamadığım için hikâyenin ortasında kocaman bir kilit var. O kilidin ardına hapsedilen anılar bu öyküde büyük bir boşluk yaratacaklar. Tabii bir de Vâlâ Hanım ve kızı Alev Ebüzziya.... Üçü de önemli ve üçü de suskun...

Ada, Teo ve Alev arasında geçen çok tuhaf bir olayı Şakir Eczacıbaşı'ndan öğrendim. Bir gün Teo ile Alev Ada'nın evine geliyorlar ve nişanlandıklarını açıklıyorlar. Ada bu haber karşısında çok hiddetleniyor ve iki genci:

– Sizin ne yaptığınız kimsenin umrunda değil. Gidin bu evden, diye azarlıyor.

Acaba Vâlâ Hanım'la küskünlüklerinin asıl nedeni bu olabilir mi? Bunun cevabını öğrenmek çok zor.

Ne yazık ki şimdi her şey başkalarının hafızasının hoyratlığında... Onların anlattıklarını bir araya getirip de hikâyenin gerçek rengini görebilmek ne kadar zor.

Ada'nın yakın arkadaşı
Vâlâ Ebüzziya'nın çocukları
Alev ve kardeşi
Memiş.

Ada'yı tanıyanlar, aralarında her ne geçmiş olursa olsun, Vâlâ Hanım'ın suskun kalmasına anlam veremiyorlar; Ada'nın elinde büyüyen Alev'in bu öyküden uzak durmasına da.

Ama içlerinden bazıları Teo'nun Ada'yı kullandığı görüşünde. Hatta Mehmet Ali Cimcoz'un ondan pek hoşlanmadığını anımsayanlar var. Belki çıkan dedikodulardan rahatsız olduğu için, belki de kişisel olarak kendine yeterince yakın bulmadığından sevmiyordu Teo'yu.

Teo ile Ada ilişkisinde bugüne kadar duyduğum en ilginç varsayım da Teo'nun Ada'nın ilk evliliğinden doğan çocuğu olduğu. O zamanlar böyle bir dedikodu çıkmış. İlişkiye anlam yüklemeye çalışanlar epey bocalamış olmalılar. Bugün bile kimi aralarındaki bir aşkı diyor kimi onu çocuğu gibi sevdiğini düşünüyor. Ama Teo konuşmuyor. Vâlâ Hanım konuşmuyor... Alev Ebüzziya konuşmuyor...

Aklım, dönüp dolaşıp Ada'nın hayatında tam olarak çözemediğim öykülere takılıyor. İlk evlilik bu öykülerden biri. Bugüne kadar görüştüğüm hiç kimse bu konuda bir şey bilmiyor. Serap Haksun, Ada'nın ilk eşinin elektrik çarpması sonucu öldüğünü duymuş. Ama bu onlar ayrıldıktan sonra olmuş olmalı. Inge Bütün fotoğraflara bakarken birden isminin İzzettin olduğunu anımsadı. Bir de Ada'nın, Nedret Eksigil'e bu konuda anlattığı küçük bir hikâye var:

Ada, Almanya'dan döndükten sonra Ankaralı bir iş adamı olan İzzettin Bey'le evleniyor. Nasıl tanıştıkları, nikâhlarının nerede kıyıldığı belirsiz. Sadece fotoğrafların arkasındaki tarihlerden bu yılın 1928 olabileceğini tahmin edebiliriz.

Ankara o zaman başkent olmasına başkent ama sıradan bir Anadolu kasabasından daha farklı değil. Ada'nın Almanya'da ve İstanbul'da alışık olduğu renkli, hareketli yaşamdan burada eser yok.

Üstelik genç çiftin arkadaşlarının çoğu bekâr Ankaralı erkekler.

Ada bu erkek kalabalığının arasında çabuk sıkılıyor. Onlar da Ada'yı pek benimseyemiyorlar. Üstelik kocasının tuhaf bir

huyu var. Erkek arkadaşları eve geldiği zaman, Ada'nın pika-ba bir plak koyup çarliston yapmasını istiyor. Ada önceleri işin garipliğini fark etmiyor. Keyifle bir başına dans ediyor. Ama bir süre sonra erkeklerin tuhaf bakışlarından rahatsız olup, kocasının bu rahatlığını garipsemeye başlıyor. Tabii ki bu koşullarda evlilik uzun sürmüyor. Ada, bir sabah erkenden valizini topluyor, kocasına bir mektup bırakıyor ve trene atladığı gibi kaçarcasına Ankara'yı terk ediyor.

Öykünün tamamı bundan ibaret. Sonra İzzettin Bey'in öldüğünü biliyoruz. O kadar.

Aslında Mehmet Ali Cimcoz'la yaptığı ikinci evliliğin nasıl başladığı da biraz gölgeli. Kimileri Ada'nın başlangıçta Mehmet Ali'nin sekreteri olduğunu anımsıyor, kimileri de onların bir toplantıda tanıştıklarını.

Bir süre evlenmeden birlikte yaşadıklarını anlatanlar var. Bunun nedeni Mehmet Ali'nin annesinin muhalefeti olmalı.

Ada bir arkadaşına evlilik hikâyesini anlatırken şöyle demiş:
– Mehmet Ali ile ilk flört etmeye başladığımızda bana, “Baş-tan söyleyeyim, ben evlenmek istemiyorum” demişti. Ben de zaten evlilik fikrine karşıydım. Ağzım bir kez yanmış! “Aman aman ben de evlilik filan istemiyorum kesinlikle” dedim. Ve nasıl olduysa oldu birkaç ay içinde biz evleniverdik!

Birkaç ay içinde? İşte işler yine karıştı. Ama belki de bu konuşmayı birlikte olduktan birkaç yıl sonra yapmışlardır. Belki de hiç yapmamışlardır.

Bazen kuşkulaniyorum, başkalarına akıllar verirken acaba kendisiyle ilgili gerçek dışı örneklerin etkileyici gücünden mi yararlanıyordu diye?

XXVII

Ada, gazetelerden çok dergilerde çalışıyor. *Hafta, Aydede, Ayda Bir...* Şimdiye kadar gördüğüm yazıların neredeyse tamamı Fitne Fücür imzalı dedikodu haberleri. Ancak bu yazılar 50'li yılların sonlarına doğru kesiliveriyor. 60'larda *Varlık* dergisine yaptığı çevirilerin altında Adalet Cimcoz imzası var. Sonra yine

kendi ismiyle, *Ulus*'a İstanbul'dan sanat haberleri gönderiyor. Ve 1962 yılında *Cumhuriyet*'te tekrar köşe yazısı yazmaya başlıyor. Bunlar, bugünkü bazı köşe yazılarını andıran fikir derlemeleri. Kimi zaman yolda başına gelen bir olayı anlatıyor, kimi zaman gündemdeki bir tartışma üzerine fikir yürütüyor. Zaten ilk yazılarından birinde artık fitne fücurluk yapmaya hiç niyeti olmadığını anlatıyor.

... Spor kulüpleri gibi transfer ayı bitmek üzere gazetelerin. Bu arada ben de buraya kapıldım, ünlü karikatüristlerimizi koluma takarak, karşınıza çıkarttılar beni; baş sahifedeki bildiri yazısında, sizlere olduğu kadar bana da anlatılıverdi yapacağım iş, sağ olsunlar. Meğer neler isterlermiş benden! Yazılarımın başlığı "iğneler"; bir elime neşteri, bir elime de fırçayı verdiler, hadi dediler hodri meydan!...

... Dostlardan tanıdıklardan telefonlar da geldi bu ara. Kiminde eski Fitne Fücur'un hortlayacağı sevinci, kiminde korkusu var. Hemen söyleyeyim; dedikodu yapmayacağım artık. Yapmış olduğuma da üzgünüm zaten. Ne kimseyi öveceğim, ne de kimseyi yereceğim. Yıllar geçti Fitne Fücur'luktan bu yana, geç de olsa gördüm, öğrendim ki, gülünç yanlarımızla övülmeğe değer yanlarımız, birimizde değil hepimizde var! Niçin birimiz üstünde durayım? Tümümüz üstünde konuşmak daha iyi değil mi? Arada bir, bir ad kaçarsa ağzımdan, kızmasın bağışlasın beni; birimiz hepimiz, hepimiz birimiz temektir.⁶²

Bu arada Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Paris'ten Cimcozlara yazdığı mektupları okudum. Öylesine içten ve keyifli yazılar ki bir hikâye akıcılığında bir solukta okunuveriyor. Tanpınar Ada'nın la Mehmet Ali'nin de çok yakın arkadaşı. Ancak aralarında bir lönem küçük bir kırgınlık yaşanıyor. Ada bir yazısında Ahmet Hamdi'nin hastalığından bahsederken ona "Hamdicik" diye hitap ediyor. Tanpınar da bu "Hamdicik" lafına pek içerliyor. Hasan Ali Yücel'e yazdığı 1959 tarihli bir mektupta epey acımasız bir üslupla verip veriyor Ada'ya:

Neredeyse ben de bu yaşta Adalet gibi hastabakıcıları güzel bulacağım. Adalet'in yazısı güzel değildi. Şairden, şair hastalığından

böyle bahsedilmez. Kadıncağz yarım sütunu doldurma gayretiyle neredeyse beni cami kapısına bırakılmış piç yapacaktı. Hele o "Hamdicik"ler Ne yapalım böyle olduk. Dilimizi değiştirdikten sonra başımıza gelmeyen kalmadı. Eskiden bir temyiz ve tefrik vardı. Bunu evvela ayırt etmek yaptık, sonra ayırtlamak haline getirdik- tıpkı yudumlamak gibi- hülasa ortadan kayboldu gitti. Şimdi basit bir hastalık haberi bile yazamıyor. Samimilik, devrik cümle, ilerilik...⁶³

Aynı olayı yıllar sonra Cumhuriyet gazetesindeki köşesinde bir de Adalet Cimcoz anlatıyor:

Bir ara hastalanmıştı Ahmet Hamdi. Prof. K. İsmail'in kliniğinde kalmıştı. Üzgündü dostları, üzgündük hepimiz. O sırada bir yazı yazmış, "Hamdicik" demiştim yazımda. Vay efendim vay... "-cik" eki bir nesnenin küçültülmesinde kullanılmış. Hamdi? Koca profesör, büyük ozan, onun adının sonuna -cik eklenir miymiş. Ben kim oluyormuşum da, "Hamdicik" diye küçültüyormuşum onu. Aldırmamıştım duyduğum bu sözlere. Aldırma demişti Hamdi de bana. Geçenlerde Doktor Fikret Ürgüp'ün Hamdi üstüne güzel bir yazısını okudum. O da dokunmuş bu konuya. Sözde, başta Hamdi de alınmış "Hamdicik" dediğime ama sonra hemen bağışlamış beni. İnanmıyorum buna, tanıdığım Hamdi, koca profesör, büyük ozan, ama bütün bunların üstünde büyük gerçek dost, gerçek insan Hamdi anlamıştır "Hamdicik" seslenişimdeki sıcaklığı dostluğu. Başta alınmış, içermişse ki ummam,

Hamdi'nin insanlığını, dostluk ışığıyla parlayan yüreğini tanımayan, onu yalnız profesörlük cüppesi içinde görüp tanışıklığı ile öviinen yakın dostlarının zoru ile, onların da gönüllerini kırmamak için içerlemiş görünmüştür belki. Kimseyi incittiğini bilmem Hamdi'nin.

– Cık eklemesi nesnelerin küçültülmesinde kullanılır, doğrudur. Ama Hamdi kendinin nesne olmadığını bilirdi. Anıtını diktiğimiz Mehmet'e de "Mehmetçik" deriz. Bununla Mehmet'i küçümsemez tersine yüreğimizden bir parça katarız, Mehmetçik demekle ululaştırır, ölümsüz kılarız onu.

Hamdi de sanat-kültür alanında Mehmetçik değil miydi? Çevresine adını katmadan, markasını basmadan az mı ışık tuttu. Zavallı anlamına da gelir -cik eki. Böyle de olsa zavallı değil miydi? Verdiklerinin karşılığını ödeyebildik mi ona? Ama o bunların üstündeydi. Aklı ermezdi alışverişe, profesörlük, ozanlık bir yana o gerçek bir insan, gerçek bir dosttu. "Hamdicik" olarak dost yüreklerde yaşadı dost yüreklerde yaşıyor.⁶⁴

XXVIII

1950'li yılların başı olmalı... Özdemir Asaf'ın karısı, dönemin genç fotoğraf sanatçısı Yıldız Moran, bir gün Ada'yla birlikte bir odaya kapanıyorlar ve onun poz poz fotoğraflarını çekiyor. Bu fotoğrafların negatiflerini Moran'ın oğlu Olgun Arun, annesinin arşivinden çıkarıp verdiği müthiş bir heyecana kapıldım. Belki de hiç basılmamış olan karelerde

Ada'nın bile görmediği görüntüler vardı ve ölümünden neredeyse 30 yıl sonra onları ilk kez ben görecektim...

Negatifleri bastırdığımda, Ada karşımda en kadınsı haliyle duruyordu. Üzerinde dekolte bir elbise, kulaklarında kocaman yıldız küpeler, elinde sigara ve yüzünde son derece dişi bir cilt ve... Bir sağa dönmüş bir sola, gözlerini kimi kez tavana dikmiş kimi kez objektife... Bakışları bazı karelerde hülyalı bazılarında delici... Ada ve Yıldız Moran bir gün bir odaya kapanıyorlar ve Ada, belki de tüm kadınların içlerinde sakladıkları o teşhirci ruhu özgürce dışarı salıyor...

Genelde kontrollü bir insan. Fotoğraflarda da yazılarında da kendini sakınıyor. Sadece bu kareler onun içinde sakladığı ikinci kişiliğin dışarı taşıdığı anın kanıtı...

Kendini ele verdiği bir şey daha var aslında. Maya defterinin arka sayfalarına yapıştırılmış ama tarihi belirsiz burç çevirileri. Yazıların hayat dergisinde çıktığı belli ama ne zaman yayınlandıkları not edilmemiş.

Dostlarına Ada'nın burçlarla ilgilenip ilgilenmediğini soruyorum. Birisi, "O, bu tür şeylere değer vermezdi" diyor; bir diğeri, "İnsanın gözünün içine bakıp hangi burçtan olduğunu şıp diye anlardı" diye cevap veriyor. Ya insanlar Ada'yı görmek istedikleri gibi görüyorlar. Ya da Ada istediği insanın üzerinde istediği etkiyi bırakmakta çok usta.

Bana kalırsa, burçlarla yakından ilgili. *Hayat* dergisine yaptığı 12 bölümlük burç çevirileri bu yüzden çeviriden biraz öte, sanki çoğunu kendi izlenimlerinden yola çıkıp yazmış gibi. İşin ilginç yanı kendi burcuna, yani Aslan'a epey uzun yer ayırmış olması. Üstelik bu burçta doğan ünlü kişiler listesine kendi adını ve fotoğrafını da gururla ve en başa eklemiş. Sonra da aslan burcunun üstün niteliklerini hiç sakınmadan sıralıyor! Galiba bu yazıyı yazarken en çok kendini anlatıyor:

Tam yaz ortasında doğan Aslan burçlular, sorumluluktan kaçmıyan, ender yaradılışlı, toplumu yöneten, büyük insanlardır. Onları güneşin altın ışıkları etkiler.

Koç burcundakiler gibi didinmezler, Boğa burcundakiler gibi mal biriktirme kaygısında değillerdir, İkizler gibi düşünce cambazlığı yap-

mazlar, Yengeç burcundakiler gibi kararsız değildirler, hele ana kucağını hiç özlemeler! Aslan burcundakiler otoritenin ta kendisidir. Kesen yargıları vardır; yalnız kendi sözleri geçsin isterler. Hangi çevrede bulunurlarsa bulunsunlar o çevrenin başıdırlar. Önemsiz bir veznedar bile olsalar, müşteriye bir hizmet değil sanki bir lütufta bulunuyormuş gibi davranırlar.

Dostlarından çok şey beklerler. Ama acaba kendileri çok şey verebilirler mi her zaman? Bir işe önem veriyorlarsa ancak o zaman yorulmayı göze alırlar. Açık konuşalım Haşmetmeap –siz ki açık konuşmaktan hoşlanırsınız– aslında tembel bir yaratıksınız! Gerektiği kadar iş görürsünüzsünüz ancak! Bir işi sizin yapmanız gerekmiyorsa onu başkalarına yüklemeyi çok iyi bilirsiniz! Aslan burcunda doğanlar iş bölümünde çok usta kişilerdir. Yalandan tiksinen çok dürüst kişilerdir. Hemen herkese güvenirler. İnsanın gözünü yaşartacak kadar dürüsttüler.

Yalnız kendilerine önem verirler. Dünya onlarla başlar, onlarla biter... Bir toplantıya gidildiğinde bütün gözler onlara çevrilsin isterler. Rol kesmeye bayılırlar. Hep başrolü oynamak isterler... Her mesleğe elverişli olmakla birlikte, çoğu sahneyi seçer. Sahneyi seçtiler mi hep başrol isterler. İkinci sınıf rollere düştüler mi mutsuz olurlar, ya da başkaları onların oyununu gölgelerse çileden çıkarlar. Paraya hiç değer vermezler, onları yaşatan övgüdür, alkıştır; en parlak film çağrılarına boş verirler de daha az kazandıkları tiyatroyu tercih ederler...

Aslan burcunda doğan kadınların otoriteleri daha kızlıklarında başlar. Kadın topluluklarındaki önderlik işleri bunlara verilir. Gösteriştten hoşlanan, kendinden emin ve yardıma koşan kadınlardır. Hiçbir zaman bayağılığa düşmezler. Korkunç derecede onurludurlar. Kıskanç olmalarına rağmen, onurları incinecek diye göstermezler bu yanlarını. Kinci değillerdir ama affetmiş gibi görünseler de unutmazlar yapıları.

Müsrif denecek kadar elleri açıktır. Paraya hiç değer vermezler, onlar için para hiç önemli değildir. Kendi değerlerini bilen kadınlardır. En güzel yürüyen kadınlar Aslan burcundan doğan kadınlardan çıkar. Başlarını hep dik taşırlar, adım atışlarında bile “ben” diyen bir şey vardır. Hayal kurmazlar, dalgaya düşmezler. Gerçekçi kadınlardır. Güzeliden çok seksapeli olan, aşkı, aşk için seven kadınlardır.

Aslan burcunda doğanların en çok sevdikleri şeyler, şunlardır.

Tantanaya, ihtişama, şaşaaya bayılırlar. Karşılarında boyun eğilsin, el pençe durulsun isterler. Soyluluğu, olgunluğu, otoriteyi, cesareti, severler. Dram yaratmayı isterler. Yüzlerine gülünmesinden hoşlanırlar.

Tiksindikleri şeyler ise... Bütün küçük işlerden, pespayelikten, aşağılık olan her şeyden; yüzüzlükten, kendilerine dil uzatılmasından, kritik edilmekten, karşı gelinmekten, mızumsuzlıktan, yalancılıktan, dalavere çevirmekten ve yalvarmaktan tiksiniirler...

XXIX

Ada'nın bilinmezlerle dolu yaşamöyküsünü çözmeye çalışırken sık sık fotoğraflara bakıyorum. Tuhaf bir heyecanla, belki o görüntülere hapsedilmiş bir şeyler bulabilirim, belki kimsenin anımsamadığı olaylar, ilişkiler o siyah beyaz karelerde ansızın karşıma çıkıverir diye umutlanıyorum. Fotoğraflardan birinde Ada, bir meydanda, belki de Beyazıt'ta, güvercinlerin arasına çömelmiş onlara yem veriyor.

Fotoğrafların bana daha önce hiç duymadığım şeyleri anlatması beni öylesine sevindirecek ki, *Cumhuriyet*'te güvercinlerle ilgili bir yazısının o fotoğrafın çekildiği gün yazıldığına inanmak istiyorum:

Bura güvercinleri cami avlusunda günlerini gün eden Müslüman hayvancıklardır. Güvercin her yerde oranın dinine sığınmış bir yaratıktır. Ne etini ne yumurtasını vermeden, baktırmasını bilir kendine. Bu mübarek yaratığın yaşamak için hiçbir çabası yoktur.

*(Folda)sını bulduğu yere konar. Kanat gerip, geniş ufuklarda uçmaya, dünyayı görmeye boş verir; yalnız yer, uyur, olmaz yerde de sevişir!*⁶⁵

Buraya kadar her şey çok hoş.

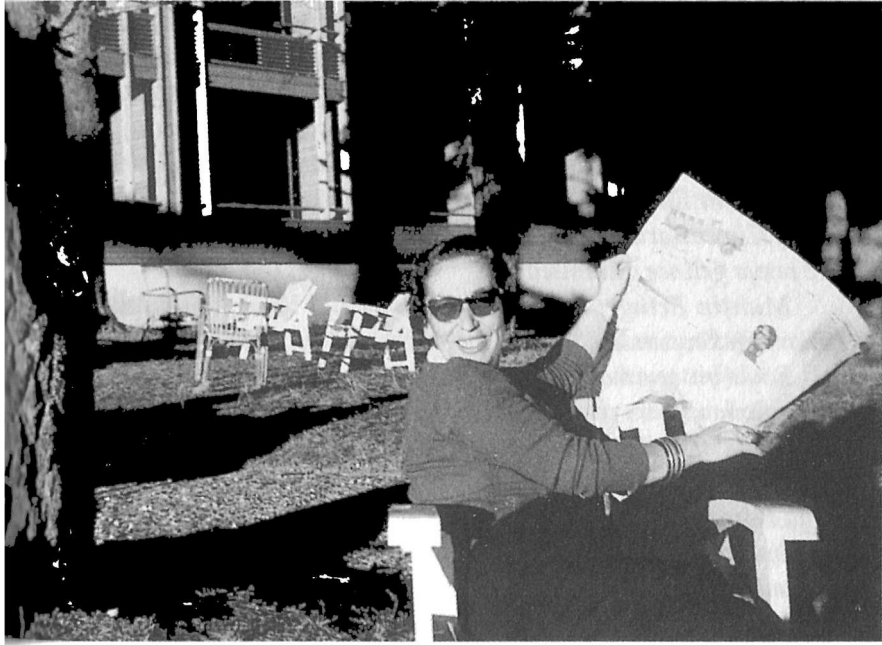
Ama sonra diyor ki "Bu bakımdan sevmem güvercinleri"

Bu sevgisizliği, güvercinleri insanlarla karşılaştırıp yarattıkları miskin ve lapacı tiplmeye karşı hissettikleri yüzünden olmalı. Nedret Hanım Ada'yla ilgili bir şey daha anımsıyor:

Ada bir gün eve geldiğinde korkunç bir manzarayla karşılaşır. Teras, sendeleyen, uyuklayan, sırtüstü yatan, tuhaf tuhaf yürümeye çalışan onlarca güvercinle dolu. Mehmet Ali ile Sabahattin Eyüboğlu da masanın başında bir yandan votka içiyor bir yandan da koyu bir sohbeti sürdürüyorlar. Ada'nın "Ne bu hal böyle" diye attığı çığlıkla irkilen erkekler kıs kıs gülmeye başlıyorlar.

– Anlatırız ama söz ver kızmayacaksın, diyorlar.

Ada, kızmayacağına söz verince Sabahattin Eyüboğlu kuşların başına gelen talihsizliği anlatıyor:

– Biri bize votkanın ekmekten süzüldüğünde daha güzel olduğunu söyledi. Biz de ekmeklerin üzerine votkaları döküp süzdük içmeye başladık. Islak ekmekleri de yesinler diye kuşlara attık. Sarhoş olup da bu hale düşecekleri valla hiç aklımıza gelmedi!

Memet Fuat'ın *Gölgedeki Yıllar* adlı anı kitabına tekrar bir göz gezdirdim ve Cimcozlarla ilgili bölümü bir kez daha okudum:

...Bir ara Adalet ile Mehmet Ali Cimcoz'un MİT ile ilişkileri olduğu dedikodusu çıkmış, bayağı da yayılmıştı. Kimdi bilemiyorum, bir gün birisi Muhsin Ertuğrul'un beni görmek istediğini söyledi. Gittim. Tepebaşı'ndaki küçük çalışma odasında birileriyle konuştu etti. Sonra yalnız kalınca bana, sesini iyice alçaltarak,

– Adalet'le bir oyun göndermiş Nâzım. Bu gibi işlerde onu kullanmasın. Daha baştan engellenmiş oluruz. Seninle göndersin ne gönderecekse, dedi.

Arkasından söylentileri aktardı kısaca.

Hani ben götürmüş olsam, o oyunu oynatacakmış gibiydi.

Muhsin Ertuğrul'la aramızda geçen konuşmayı Nâzım'a anlattığımda Cimcozlarla ilgili dedikoduyu daha önceden bildiğini gördüm. Söz oraya gelince gülümsedi...

Muhsin Ertuğrul'un yapmak istemediği bir iş için bu durumu kullandığı kanısındaydı.

Böyle bir şeyin olabileceğine kesinlikle inanmıyor,

– Onlar benim çok güvendiğim arkadaşlarım, onlardan bana hiçbir kötülük gelmez, diyordu.

Nitekim, Sabahattin Eyüboğlu görevli olarak bulunduğu Fransa'da Nâzım'ın şiirlerini Fransızca'ya çevirip takma adla yayımlarken, bu şiirlerin Türkçe asıllarını ona gönderen Adalet Cimcoz'du. O sırada, Tünel'de Sovyetler Birliği Konsolosluğu'nun yanındaki bir apartmanda oturuyorlardı. Ben şiirleri onlara götürüyordum, onlar da daktiloya çekip bir kopyasını Sabahattin Eyüboğlu'na gönderiyor, bir kopyasını da Mehmet Ali Cimcoz'un bankadaki kasasında saklıyorlardı.

O çeviriler Nâzım'ın batı dünyasında şair olarak tanınmasına, sevilmesine büyük katkıda bulundu...Sabahattin Eyüboğlu'nun başına ise hiçbir kötülük gelmedi...⁶⁶

Memet Fuat'la görüştüm, hasta olduğunu ama benimle kısa bir konuşma yapabileceğini söyledi. Acıbadem'deki evine gitti-

ğimde onu oksijen tüplerinin arasında yorgun bir durumda buldum. Ama anıları son derece canlıydı. Nâzım'ın nasıl bir çekiciliği vardı kim bilir. Onu anlatırken tıpkı Balaban gibi, sanki büyüü bir hikâyenin sırlarını veriyordu.

Memet Fuat, Cimcozlarla Nâzım'ın çok kısa bir dönem tanık olduğı dostluğunu anlattı: Nâzım Bursa hapishanesinde yazdığı şiirleri Cimcozlara gönderiyor, onlar da bir kopyasını kendi kasalarında saklayıp bir kopyayı da o yıllarda Fransa'da yaşayan Eyüboğlu'na postalıyorlar. Eyüboğlu bu şiirleri Fransızca'ya çevirip orada yayımlatıyor. Böylece Nâzım'ın birçok şiiri kaybolmaktan kurtuluyor. Ancak Memet Fuat, Nâzım'ın kasada saklanan şiirlerinin sonradan hiç ortaya çıkmadığını söyledi. Onlar bir şekilde kaybolmuş olmalı.

Şükran Kurdakul'un *Cumhuriyet Dergi'*de hazırladığı bir sayfada, 1947 yılında Bursa hapishanesinden Cimcoz'a gönderdiği bir mektubu okudum. Mektupta daha önce hiç rastlamadığım bir dörütlüğü var Nâzım'ın:

Adalet,

Mektupların gecikmesi -tahmin ettiğın gibi- posta yüzünden, kış dolayısıyla İstanbul'la Bursa arasında haftada üç gün posta işliyor. Bak ne tuhaf bir şey oldu dün gece fırtına çıktı, benim odanın damındaki kiremitleri uçurmuş, sonra bir de yağmur geldi, odam aktı. Sabaha karşı yataktan fırladım ve odanın içinde şapırdayan yağmur damlalarının altında -ekserisi burnumun tepesine ve ensemeye damlıyordu- don gömlek titreye titreye dolaşırken -hiç de şairane bir manzara değil- şu rubaiyi yazdım:

Biz, bir inatçı bahçıvanız,

Siz, yedi yılda bir açan gülümüzsünüz.

Erişilmez oluşunuz yıldırıyor bizi,

Belki bilhassa bundan dolayı makbulümsünüz...⁶⁷

Nâzım'ın mektupları Ada için öylesine kıymetli ki Mehmet Ali onları özel kasasında saklıyor. Zaman zaman bu kasa açılıyor ve mektuplar yakın dostların bulunduğı toplantılarda okunuyor.

Mehmet Ali sık sık Bursa hapishanesine Nâzım'ı ziyarete gidiyor. Ada da vakit buldukça ona eşlik ediyor. Yeni şiirler, bu ziyaretler sırasında alınıyor. Zaman zaman Nâzım onlara yazdığı mektuplarla da gönderiyor dizelerini.

Tünel'deki evden Şişli'ye taşınırlarken, hayatındaki en önemli iki şeyini, Nâzım'ın mektuplarını ve sevgili Zibidi'sini Magdi'ye götürüp bırakıyor. Taşınırken her şey kaybolabilir ama mektuplarla Zibidi mutlaka güvenli bir yerde olmalı.

XXXI

Tek başına dışarı çıkamamak. Vapura binememek... Köprüden geçememek... Bunlar hiç de Ada'ya yakışmayan korkular. Sanki o hiçbir şeyden korkmazmış gibi. Korku nedir bilmezmiş gibi. Oysa korkuyor hem de ölesiye korkuyor. İşin ilginç yanı, aynı dönem Mehmet Ali Cimcoz da benzeri bir hastalık geçiriyor. Yani o da tek başına kalabalıklar içine çıkamaz oluyor. Ada'nın korkusunun kaynağı kayınvalidesinin ölümü müydü, emin olamıyorum. Sanki başka bir şey varmış gibi. Hele karı kocanın aynı

Şişli'deki evin terasında Ada ve Ali Bütün.

zamanlarda aynı korkulara sıkı sıkıya sarılmaları çok ilginç. Siyasi bir endişe olabilir mi acaba yaşadıkları. Bu konuda kimsenin hiçbir fikri yok. Fikri olanlar da fazla üzerinde durmuyorlar bu korkulu hayatın. “Yendi” diyorlar, “tedavi gördü ve üstesinden geldi sonunda”

Korkusuyla birlikte günlük hayatını sürdürmesi çok güç. Yaşamını birtakım önlemlerle donatmak zorunda. Sinemaya ya da tiyatroya gidildiğinde, oyun ya da film genelde locadan seyrediliyor. Loca, çıkışa en yakın loca olmalı ve kapısı baştan sona aralık kalmalı. Yani tehlike anında hemen çıkılıp kaçılabilir gibi... Gösteri bittiğinde herkesten önce dışarı çıkıp kalabalıkların arasına sıkışmadan sokağa ulaşma çabasında.

Adalet uzun yıllar bu korkusunu yenebilmek için tedavi görüyor. Hayata bağlı, yaşamayı seven, hareketli bir insan olmasına rağmen hastalığı özgürlüğünü elinden alıyor ve onu devamlı başkalarına bağımlı kılıyor.

Adalet, tedaviye düzenli olarak devam ediyor. Hatta bir ara uçak korkusunu mecburi bir yolculuk için yenmek zorunda kalıyor. Gırtlak kanserine yakalanan Mehmet Ali Cimcoz’un tedavisi için uçakla acil olarak Avrupa’ya gidip yine uçakla geri dönüyorlar. Mehmet Ali hastalıktan kurtuluyor ama Adalet tüm korkularını yenemiyor. Tedavisi bir süre daha devam ediyor ve sonunda beklenen mucize gerçekleşiyor.

Mucizenin iki tanığı var. Biri Nedret Ekşigil:

“Bir gün kapı çaldı. Adalet yalnız geldi. Bomba gibi girdi salona. ‘Bu ne müthiş bir şey! Yalnız geldim!’ diye avaz avaz bağırıyordu. İlk defa... Sonra yalnız çıkmaya başladı her yere. Gördüğü tedavi işe yaramıştı ve ilk kez tek başına sokağa çıkıp bana gelmişti...”

Öbür tanık Cimcozların yakın dostu olan Nesibe Türkömer:

“Biz o zamanlar Çiftelahavuzlar’da oturuyoruz. Evimizin çok güzel bir bahçesi var, oraya hep dostlar geliyor, birlikte yemek yiyip sohbet ediyoruz. Adalet ve Mehmet Ali vapura binip denizi geçemedikleri için bizim o toplantılarımıza pek katılamıyorlar. Bu

da onları çok üzüyor. Bir gün kapı çaldı, İkisi de karşımda. Nasıl sevinçli, nasıl mutlular. O gün ilk kez bize gelerek bu korkuyu yenmişler. ‘Bize hayatımızda yapamayacağımız bir işi yaptırdınız, biz ilk kez vapura binip karşıya geçtik. Bunu yaptıran dostluktur, sevgidir’ diye heyecanla anlatıyorlar. O günkü heyecanlarını, coşkularını hiç unutamam...”

Ada’nın iyileşmesinde doktor tedavisi kadar, güçlü iradesinin rolü de büyük olmalı. Ama hâlâ aklıma takılan, cevaplanması zor bir soru var: Acaba korkularını yenmesinde 60 ihtilalinin payı da olabilir mi?..

XXXII

Ada’nın evi, evleri... Önce Tünel’de sonra Şişli’de...

Neden Ada’nın evi de, Mehmet Ali ile Ada’nın evi değil. İnsanları pervanelerin aklını çelen ateşler gibi etrafına toplayan o olduğundan mı; Mehmet Ali Cimcoz ortalarda görünmekten, kalabalıklara karışmaktan pek hoşlanmadığından mı?

Geçmiş zaman olur ki... Geçmiş zamanı ben “dostlar çağı” diye tanımlayacağım, dostlar çağı mı, yoksa dostlar haftası mı demeli buna. Haftanın her gecesı çünkü bir dost evinde geçerdi. Hafta Sabahattin’in pazartesileriyle başlar, Bedri Rahmi’nin perşembeleriyle sürerdi. Cuma anne günü, cumartesi Cimcozlara gidilir. Her akşam bir dost evinde sofra kurulur, sabahlara dek sohbet edilirdi. Akşamları gazete çıkışı Maya, Fikret Adil’in evi ya da Sanat Dostları, Aliye’nin atelyesi, daha yol üstü eve giderken Füreyya’ya uğrama, Hakkıye Hanım’ın şöenleri... Ama dur, bunlar hep aynı dönemde olmadı ki, belleğim havarlarda, tüm güzellikleri, dostça mutlulukları birbirine karıştırıyorum. İyisi mi gidip Mehmet Ali Cimcoz’la görüşeyim, tarihsel gerçeklere o indirsın beni.

Şişli’deki ev, apartmanın son katı, iki daire birleştirilmiş, boydan boya teras, bir zamanlar Çamlıca tepeleri, Boğaz kıyıları, Adalar el altında, 27 Mayıs akşamı alçaktan geçen bir uçağa el sallamış, balon uçurmuştuk buradan... Hiçbir şey değişmemiş, kitaplar, resimler, ki-

Fikret Adil'in evinde bir akşam yemeği.

limler, aynı süzme ışık, ince beğeni, sarıp sarmalayıcı dostluk havası. Az daha mahut sakarlığımla şu sözü kaçıracağım ağzımdan: "Bir Adalet yok..."

– Hayır, diyor Mehmet Ali, her şey değışti, ben büromu buraya taşıdıktan sonra, bu odaları baştan aşağıya değıştirdik. Çepeçevre sedirdi bu salon, gelen giden orada yatar sabahlardı...

– Gelen giden ne çoktu! Adalet'le sen örneğın Fransa'dan sanatın, edebiyatın beşığı olan salonlardan birini kurmuşştunuz İstanbul'da. Nasıl yaptınız bunu?

– Beni karıştırma, sırf Adalet'in işiydi bu. O, her şeyden çok topluluğu sever, çevresinde hemen bir toplum yaratırdı. Gece gündüz kapısını açık tutardı dostlarına, dostlar da burasını kendi evleri bilirlerdi. Gelen giden belli olmaz, kapı herkese açıktı. Misafirler birbirlerini ağırlardı.

– Evet anımsıyorum, kapıyı Vâlâ, Inge ya da Magdi açardı. İçeriye girerken yolda bir küme dosta rastlar, daldım konuşmaya, Ada'yı, seni neden sonra görür, Adalet'in "Ha sen de burada mıydın!" selamıyla yetinirdim. Bir kalabalık, bir curcuna...

– Öyleydi, kapı herkese açıktı. Adalet'in her çevrede dostları vardı, şairler, yazarlar, gazeteciler, tiyatro, sinema, dublajdan bir sürü insan.

Soldan sağa:

Rozita Cimcoz, Füreyya'nın annesi Hakkiye Hanım,
Mehmet Ali Cimcoz, Ada, Mine Türkömer'in eşi, Mine Türkömer.

Hepsini ben tanımazdım bile. Akşam eve gelince sessizce kendi odama gittiğim olurdu.

– Onlar da seni tanımaz mıydı?

– Her gelen yeni geleni buyur ederdi, tanısa da tanımasa da. Örneğin camları silen hizmetçiye bir gün gelen bir misafir: "Hanımla beyefendi evdeler mi?" diye sormuş, o da "Bilmem, birileri geldi ama, onlar mı değil mi içeriye bakınız" yanıtını vermiş.

– Cumartesi mi, pazar günleri mi toplanırdı burada?

– Cumartesileri ama buradan, yani Şişli'den çok önce başladı Adalet'in toplantıları. Tünel'deki evimizde gündüz saat üçte dörtte gelirdi dostlar, sekiz dokuza kadar kalırlardı, sonra dağılırdık çoğu zaman.

– Kimler gelirdi bu ilk toplantılara?

– Yahya Kemal, Dr. İhsan Şükrü ve sonra Şişli'deki eve de gelecek olan Sabahattin Eyüboğlu, Ahmet Hamdi Tanpınar, Mazhar Şevket İpşiroğlu.

– Başka çevrelerden de gelen olur muydu?
– Birkaç kez Tonguç geldi. Hasan Âli Yücel ve Kasım Gülek ayrı ayrı zamanlarda gelirlerdi. Ama politika konuşulmazdı bizde.

– Şişliye geliş 1953-54’lerde oldu yanılmıyorsam. Bir süre sonra da ben büromu buraya taşıdım. Adalet o zaman çok saygılı oldu benim çalışmalarına, evin düzenini değiştirdik, gelen giden de biraz azaldı, ya da belli günlere, belli saatlere sınırlı kaldı toplantılar.

– Ben her pazar akşamı buraya geldiğimizi anımsıyorum. Öyle değil mi?

– Hayır her pazar toplanılmazdı, belli toplantı günleri vardı. Adalet’in doğum günleri olan 25 Temmuz günleri, o günlerde yüz yirmi, yüz otuz kişi saymışımdır. Ama terasta dağıldığı için izdiham olmazdı. Sabaha kadar kalınırdı o geceler.

– Şişli sağladı size bu olanakları.

– Buraya taşınmamız epey maceralı oldu, birden alışmadığımız bir konfora daldık, kalorifer, hergün sıcak su, yerlerde parke, bunları bilmiyorduk. Pek pırıl pırıl gözüktü bize.

– Adalet bizleri nasıl kovardı istediği zaman!

– Evet, kızdıklarını, sevmediklerini gayet rahatlıkla kovardı. Paydos! diye bağıırdı saat 11 oldu mu. Gitmeyen olursa “burası meyhane değil” diye haşlardı kimi zaman dostları.

Sabahattin bu konuda yalnız Ada’ya boyun eğer, bir başkası Adalet gibi “Paydos” diyecek olsa, ya da gece yarısını geçmeden sofradan kalkayım dese kıyameti koparırdı. Oysa Adalet için: “Haydi kovmadan gidelim” derdi.

– Kimler gelirdi bu toplantılara, hep beraber analım mı Mehmet Ali? Senin belli, ilginç bir anın var mı?

– Bir akşam meşhur Cassado gelmişti bize, İstanbul’da konser vermişti, Nevin Akkaya’yı tanımış, ona âşık olmuştu. Adalet davet etti, aynı zamanda kemençeci Kemal Niyazi’yi de çağırdı, ama kalabalık değildik. Cassado bize eski yapı viyolonselini de getirmişti. İlk kez görmüş oldum bir Amanti’yi. Çaldı da. Sonra sıra Kemal Niyazi’ye geldi, kemençeyle o da çaldı. Cassado yerlere yattı, ağlamaklı oldu, bu ufak aletten nasıl böyle bir ses çıkar diye.

– Sizin evinizde kimlere rastlanmazdı! Türkiye’de ne kadar aydın,

ne kadar sanatçı, yazar, şair varsa hepsi gelirdi, ama bir de dışarıdan gelenler... Almanlar, Fransızlar... Uluslararası topluluk yeriydi eviniz, biraz Sabahattin'in pazartesi gibi, ama herkes değerli bir konuşunu size getirirdi, İstanbul'da görülmeğe değer bir ev göstereceğimi diye. Gelen de karmakarışık bir toplulukla karşılaşmaktan hiç şaşkınlık duymazdı.

– Evet, Adalet hiçbir ayırım yapmazdı insanlar, meslekleri, mevki-leri arasında. Dublajdan teknisyenleri de getirir, en büyük artistlerden daha çok iltifat ederdi onlara.

– Adalet'in işsizlere iş bulma, yoksulları kayırma, bekârları evlendirme kaygusunu anımsarım. İnsanı haşlar, paylar gibi görünürken, arkasından neler yapmazdı iyiliği mutluluğu için. Hiçbir konuda, hiçbir çabayı esirgemezdi. Onun kadar canlı, çalışkan bir insan tanımadım ben. Yeğenime sizin evde koca buldum.

– Evlenmeler Tünel'de başlamıştı, burada da devam etti. Genç yaşlı herkes birbirine karıştırdı. İsteyen pingpong oynar, isteyen dans eder, isteyen müzik çalar; herkes kendini yaşayabiliyordu bizde. Son yıllar Adalet'in çalışmaları çok yoğunlaştı: Çeviriler bir yandan, dublaj öbür yandan, yazıları, bir de radyo konuşmaları, hatırlarsın pazarları saat birde dinleyicilerin sorularına cevap verdiği bir yayını vardı... Adalet cuma günü öldü, cenazeyi pazar kaldırdık, cenazesi kalkarken radyoda sesi duyuluyordu...

Bu anılardan sonra Mehmet Ali'ye artık bir şey soramaz oldum. Oysa Adalet'in evine gelenlerden bir liste yapmıştım ki, yüzleri geçiyordu. Neye yarar onları saymak, Adalet'in evine bir kez olsun gelmiş olan unutmamıştır geldiğini, anımsar o hiçbir yerde yaşanmayan özgürlük ve içtenlik havasını. Kendi evinde rahat değildir konuk olduğu bu evde rahat olduğu kadar. Adalet'in evinden öğrenmiştir konuk ağırlamasını, hiçbir baskı yapmadan, hiçbir konuda, insan ilişkilerini olurluna bırakarak, tatlı tatlı, herkese gönlünce, keyfince. Adalet'in ve Mehmet Ali Cimcoz'un evi -çünkü ne derse desin kendisinin de büyük payı vardır burada- Avrupa'da uygarlık yaratan salonlara hem benzer; hem de hiç benzemez. Türkiye'ye Türk insanına, Türk konukseverliğine ve dostluğuna özgü bir hava taşır. Ama uygarlık konusunda, çağdaş uygarlık düzeyinden de üstün düzeydeydi bu topluluklar, çünkü yabancıların yerliyle tam kaynaştığı bir evdi burası. Cassado ve Kemal Niyazi, onun çellosu öbürünün kemençesi, bunlar bir bütün içinde

uyum sağladığı zaman varacağınız çağdaş kültür düzeyine ve üstüne. Bunları düşüne düşünce, başım eğik kapıya yollanıyordum ki, Mehmet Ali şakacı sesiyle:

– Bir daha istihlak için değil de, oturmaya gel, dedi.⁶⁸

Ada'nın dostları da en az kendisi kadar seviyorlar evini. Ama akşam saat 11 oldu mu kaçınılmaz final geliyor. Çünkü Ada ertesi gün erken kalkacak ve seslendirme yapmak üzere stüdyoya kapana-
cacak. İşindeki disiplin tutkusu ister istemez evine de yansıyor. Ve saat 11'de "Hadi paydos!" diyerek misafirlerine kalkma vakti geldiğini anımsatıyor. Bu onun insanları uyarmak için bulduğu rutin ve sevimli bir yol. Ancak bazı kişiler bu rahat tavrından hoşlanmıyorlar. Hatta yaptığını kaba bulup küsenler bile oluyor. Ama o bu tür kırgınlıkları pek umursamıyor. Olduğu gibi kabul edilmek, daha doğrusu her şeyiyle sevilmek istiyor. Hayatta hep başrolde olmaktan hoşlanıyor.

Ada'nın neden oyunculuğa soyunmadığını bir türlü anlayamıyorum. Cevat Çapan bunun nedeninin, onun her yaptığı işte bir numaraya yükselme tutkusu olabileceğini söyledi. Evet, Ada eğer tiyatro sahnesine çıksaydı asla gözde bir oyuncu olamayacaktı. Gülriz Sururi de bu konuda böyle düşünüyor. Hele hele Cahide Sonku gibi parıltılı bir starın yanında sönük kalmak onun asla kaldıramayacağı bir başarısızlık olurdu. Belki oyunculuk açısından tümünden üstün bir başarı gösterebilirdi ama sahne, tahtını sadece güzel kadınlara sunuyor... O da bunun farkında ve sanki içten içe bu durumu kıskanıyor:

... Cumartesi akşamı Şehir Tiyatrosu Necip Fazıl Kısakürek'in yazdığı Bir Adam Yaratmak piyesini oynadı.... Cahide her zamanki gibi haklı olarak güzelliğine mağrur ve şıktı. Yalnız, birinci perdede çaylağın buyulduğu renkteki tayyörüne lüzumsuz bir çiçek takmıştı.

İkinci perdede onu nefis bir vizon taklidi manto ile gördük... Piyes tümü bir muvaffakiyet içinde bitti. Halk Necip Fazıl'ı görmek arzusu ile tiyatroyu alkışa boğdu. Her perdenin açılışında Necip Fazıl'ı görmek ümidiyle heyecanlanan halk ve bu meyanda önümde ve ilk sırada oturan iki kişiden yaşlısı sahnede Cahide'yi görünce kızdı ve "birader biz müellifi istiyoruz, halbuki karşımıza ikinci perdede rolü bitmiş

olan birini çıkarıyorlar, hem bu iç yasaya aykırı değil mi kuzum?" diye sordu.

Gürültüden verilen cevabı duymadım amma Cahide'ye hak verdim. İkinci perdede kürkünün altında kalan elbisesini ancak bu fırsatla halka göstermek imkânı bulmuştu ne yapsın.⁶⁹

Genç talebe rolünde Cahide bütün sanatını kadınlığında göstereceğinden emin, üçüncü perdeyi bekledi. Cahide Beethoven'ın bu meşhur eserini birkaç defa dinlemiş ve piyanoda çalarken bir artistin hiç olmazsa heyecanını görmüş olsaydı, belki o zaman mektep sırasında oturur gibi, hatta piyanonun bir de pedalı olabileceğini düşünmeyecek kadar lakayd piyanonun başında durmazdı...⁷⁰

Ada belki de harika bir karakter oyuncusu olabilirdi. Ama bu da ona yetmezdi ki. Sesinin, kaleminin ve Maya'nın arkasına saklanarak hep "en iyi" olma fırsatını değerlendirmişken, sahneye çıkıp sadece iyilerden biri olmayı asla hazmedemezdi.

Bu yüzden belki o yapılan tekliflere yüz vermedi belki de kimse ona böyle riskli bir teklifi sunmaya cesaret edemedi...

Haldun Dormen ona bir oyununda yan bir karakteri oynamasını teklif ettiğinde neden küplere bindiğini anlamak hiç de zor değil aslında...

Ada sadece bir kez bir filmde oynamış. Ama daha ünlü olmadan çok önce. Ferdi Tayfur'un da rol aldığı *Bir Millet Uyanıyor* adlı filmde küçük bir rolde figüranlık yapmış.

Albümde silik bir fotoğraf var. Bu, herhalde Ada'nın o filmde rol alırken çektiği bir kare olmalı. Üzerinde köylü kızı kıyafeti, başında yemenisiyle henüz çok genç görünüyor. Sonra bir daha bu işi hiç denememiş. Yani oyunculuktan hep uzak durmuş.

Ama hayatta hep başrolü kapmanın peşinde. Bunu başarması da çok zor değil. Öyle huyları var ki, insanların aklını çelip kendini kolayca sevdirebiliyor.

Kimilerinin kilitli çekmecelerde sakladığı ve her sabah uyanır uyanmaz göz attığı bir defteri vardır. Genelde genç kızlık çağının, mavi yılların gizli oyunudur bu; ama Ada bu oyunu bir ömür boyu oynuyor.

(Oturandar: Atıf Yılmaz, Nurhan Nur ve Ada.)

Hastalandığı döneme yani 60 yaşına kadar her güne o özel deftere göz atarak başlıyor. Kimlerin evlenme yıldönümü? Bugün kim doğmuş? Kime hangi çiçeği göndermeli? Kim neden hoşlanır, hangi renge zaafı vardır? Hepsi bu defterde yazılı. Yeni dostlar edindikçe defterdeki sevindirme listesi de uzuyor. Bu listede yaşlıları, kendinden yaşlılar, ama en çok da genç tanışlar var. Herkes onun için sevindirilmeye layık bir dost.

Kim bilir nerede bugün bu defter. Ya da bir yerde mi, yoksa birçok özel eşyası, notları, fotoğrafları gibi yitip gitti mi?

Bugün dostları onun herkesin neden hoşlandığını çok iyi bildiğini ve herkese onu mutlu edecek en doğru hediyeyi seçip gönderdiğini anımsıyor. İnsanları sevindirmeye öylesine düşkün ki onlar sevindikçe daha da keyifleniyor.

Yeniden Şişli'deki teras katındayız. Ev yine kalabalık bir dost grubuyla hınca hınç dolu. Ama bu haftalık rutin toplantılardan farklı bir toplantı. Bol yıldızlı yaz gecesinin neşeli karanlığında bu teras katında toplananlar çok özel bir gün için bir aradalar. Bugün 25 Temmuz. Yani Ada'nın doğum günü.

Gecenin benzersiz m n s , Ada'nın yaş günü şerefine İstan-
bul sokaklarından geçici olarak ayrılıp bu teras katına teşrif eden
sokak lezzetleri. Terasın bir köşesine seyyar arabalarını koyan
mahallenin kokoreisi, cızbız k ftecisi ve d nercisi Cimcozların
evinde gece mesaisi yapıyor.

Bu gece davetlilerin sayısı da dev bir dalga gibi kabarmış
sanki. Konuklarını uyumlu bir şekilde bir araya getirmeye  zen
gösteren Ada bu kez hoyratlık etmiş, herkesi çağırmış doğum
gününe.

Bugün 25 Temmuz. Bu gece saatler kaı gösterirse göstersin
"Paydos!" denmeyecek. Zaten konukların da hiç gidesi gelmeye-
cek. Sabahlara kadar konuşulup dans edilecek ve mutlaka birileri
evin bir köşesinde sızıp uyuya kalacak.

Bugün sevindirilme sırası onda. Dostları ona verebilecekleri
en güzel hediyeleri seçmek için günlerdir canla başla uğraşıyor-
lar: Evin her yanı çiçeklerle bezeli. Saatler geçtikçe sohb tler de
koyulaşıyor. Kahkahalar sigara dumanına karışıp şişli'deki bu
teras katından tüm İstanbul'a taşıyor...

Ama konuklar arasında bir merak var. Aliye gelmedi. Ada'nın
can dostu Aliye Berger böyle bir günde hiç geç kalmazdı. Herkes
yavaş yavaş başına bir şey gelmiş olmasından endişelenmeye
başlamak üzere. Aliye nerede?

Derken kapı zili neşeli neşeli almaya başlıyor. Üst üste, ı-
rarla. Birileri koşup kapıyı açıyor. Herkesin gözü girişte. Bu gelen
belki de Aliye.

Evet o. ılgın bir rüzgâr olup ilk bakışta bir türlü bütün ola-
rak algılanamayan kalabalık bir neşeyle salonun ortasına dalan
ve Ada'nın karşısında durup kollarını açarak konuşan o renkli
şey, o sallantılı, dantelli, çılgın g z llik o.

Başında kocaman bir şapka, çiçekler, tüller, boynunda kol-
yeler... On tane belki.  zerinde yerlere kadar kat kat elbiseler.
Hepsi başka bir renk, belinde kolunda alacalı tüller. Kulakları
k pelerle dolu. Üst üste, alt alta... Bileğinde binbir bilezik,
parmaklarında sayısız yüzük. Nesi varsa takmış. Tüller, i-
Çekler, boncuklar, ipekler... Nesi varsa. Bir yandan eteklerini
açıp açıp üst üste giydiği elbiselerini gösteriyor bir yandan
da heyecanla Ada'yla konuşuyor: "Adaletçiğim" diyor "bak

senin için, ne kadar elbisem varsa giydim, ne kadar kolyem, bileziğim, yüzüğüm varsa taktım, geldim; doğum günün uğruna... Uğurlu olsun!"

Ada tüm konuklarla birlikte bir yandan katıla katıla gülüyor, bir yandan da kendisini bu denli yakından tanıyan, neden hoşlandığını iyi bilen bir dosta sahip olduğu için ölçüsüzce gururlanıyor...

Şakir Paşa ailesinin sıra dışı kadınları Ada'nın en yakın dostları arasında. Aliye çılgın cesaretiyle, Füreyya ise sağlam kişiliği ve üstün yeteneğiyle Ada'nın gönlüne taht kurmuş olmalılar.

Füreyya Türkiye'deki ilk sergisini Maya'da açıyor. Seramikleri gerçekten de çok büyük ilgi topluyor. Narin bedeni, incecik, upuzun boynu ve hülyalı ama zeki bakışlarıyla karşısındakini etkilemeyi iyi bilen ve bu haliyle çok sevdiği o kuşları andıran Füreyya, hastalığı sırasında devamlı Ada'nın başucunda.

Ada'nın dostları... Dostluk üzerine bir kitap yazılsa baş kahramanı o olabilirdi. Tüm yaşamını başkalarıyla yaşadığı pozitif ilişkilerin üzerine kuran, dostlarıyla var olan, ömrünü güven duygusunun gölgesinde geçiren bir kadın... Hem de başkasının gölgesine sığınmadan kendi yarattığı serinlikle mutlu olan...

Dostlarına candan bağlı. Sevdikleri için yapamayacağı bir şey yok. O yüzden kimin bir sorunu olsa Adalet'in kapısını çalıyor. Bazen tek bir kelimeyle, bazen tek bir bakışla ruhlarını rahatlatıyor onların.

Çok sevecen, çok eli açık, çağdaş, rahat, hatta o gün için biraz ileri düşünceli bir kadın. Bir dostu Ada'ya arkasını dayadığında, asla yanlış bir iş yapmış olmuyor. Kim, akıl sorsa ona en doğrusunu söylüyor, en güzel yolu gösteriyor. Onun iyi niyetine güvenmeyen, onun iyi niyetine sırtını dayamayan yok.

...Sizi gördü mü, bir bakışla sarıverir tepeden tırnağa görüntünü-zü, şişmanladınız mı, zayıfladınız mı, elbiseniz yakıştı mı, yakışmadı mı, keyifli misiniz, keyifsiz mi, hemen anlar, hemen de dile getirirdi düşündüğünü: ufacık bir taş atardı size, ne canım, ne zekâ dolu, doğ-

Solda Nevzat Üstün, Ada, Magdi Rufer ve kuklacı.

ruya, güzele yönelmiş taşlardı bunlar. G nl n z incinmez, acımaz, ama hemen toparlardınız kendi kendinizi, Adalet'in hoşuna gitmeyen neyse, onun için özür diler, düzeltmeye karar verirdiniz içinizden. Her sözü  ınlardı uzun uzun kulağınızda, unutamadınız söylediğini, ta ki ger ekleştiresiniz onu...⁷¹

Peki o derdini kime anlatıyor?

Hiç kimseye... Belki sadece kocasına. Arkadaşlarına evliliğindeki mutluluğun sırrını verirken, "Ben kocama hayatta bir kez bile yalan söylemedim. Ona her şeyi anlatırım. Kimsenin bilmediği şeyleri Mehmet Ali bilir. İlişkimizin böylesine güzel yürümesi bu yüzdendir" demesinin nedeni bu olsa gerek...

O bir ilişkiler sihirbazı. Kiminle nasıl konuşması gerektiğini çok iyi biliyor. O yüzden de herkes ondan gelen istekleri canı gönülden yerine getiriyor. Özellikle de gençler. Kendilerine arkadaşlarıymış gibi yakın davranan bu olgun kadının çevresinde pervane oluyorlar. Onu kendilerine örnek alıyorlar.

Ada eli açıklığıyla  nl . Bazıları onun "başkasının kesesinden beylik yaptığını" düşünebilirler belki. Aslında doğru da d ş n rl r. Ada'nın gazetedeki yazarlığından, dublaj sanat ılığından kazandığı, harcadığı parayı karşılamıyor. Peki Ada neye para harcıyor? Dostluğa. Dostlarına. Zaten harcıyor demek çok zor. Dağıtıyor. Sadece o değil Mehmet Ali de paranın kıymetini bilmeyenlerden. Daha doğrusu bir kıymeti olmadığını düşünenlerden; daha da doğrusu paraya soyut bir kıymet bi enlerden onlar. Çevrelerindeki dostlarının çoğu zar zor geçinen sanatçılar. Hatta geçinemeyen. Her ay borç içinde kıvranan ve bunları ödemekte çok zorluk çeken dostlar...

Buna karşın Mehmet Ali Cimcoz iyi para kazanıyor. Ve parayı Ada ile birlikte gönlünce tüketiyor. Fikret Otyam'ın *Arkadaşım Orhan Kemal* adlı kitabında Mehmet Ali Cimcoz'un ismine rastladım. Orhan Kemal'in " denecek borçlar" listesinde onun da ismi var.

Sonra Magdi Rufer'le Sabahattin Eyüboğlu evlenip Maya'nın üst katına yerleştiklerinde olmazsa olmaz iki acil ihtiyaçlarını Cimcozlar karşılıyorlar. Bunlardan biri şofben diğer Magdi'nin piyanosu... Eyüboğlu, peşin parayla alınan bu iki eşyanın borcunu zaman içinde geri ödüyor...

Çok yakın dostlarının yanı sıra Ada neredeyse hiç tanımadığı insanlara bile borç para vermesiyle ve verdiğini unutmamasıyla ünlü! Bir gün Nedret Ekşigil'le Dolmabahçe'de yürüyorlar. Genç bir delikanlı biraz çekingen, biraz mahcup yanlarına yaklaşıp Ada'dan özür dilemeye başlıyor. Bir süre önce ondan epey yüklü bir borç para almış ve bir türlü geri ödeyememiş. Utancından Maya'ya da gelememiş. Kendisini affetmesini istiyor ve borcunu en kısa sürede geri ödeyeceğini söylüyor. Ada "Ne parası, ne borcu?" diye soruyor. "Ben sana borç filan verdiğimi hiç hatırlamıyorum. Üstelik Maya'ya gelememek ne demek. Her zaman bekliyorum, lütfen gel..." diyor. Delikanlı şaşkın, Ada şaşkın, Nedret Hanım şaşkın. Baş başa kaldıklarında Ada Nedret Hanım'a dönüp, "Gerçekten de hiç hatırlamıyorum ona borç verdiğimi" diyor. Bu küçük hikâyelerin içinde kocaman bir öykü var. Kimileri için sonu hüsrarla biten, kimileri için de başrolünde bir meleğin olduğu sıra dışı bir öykü... Bazılarına göre, Ada çevresindeki dostlarına, hatta çok az tanıdığı kişilere karşı bile son derece eli açık davranıyor.

Bazıları ise onun düşüncesiz bir müsrif olduğu kanısındalar.

Para Mehmet Ali Cimcoz'un parası. Harcayan Adalet. Harcamaktan da öte bir Robin Hood gibi dağıtıyor elinde ne varsa.

Onu sevenler bunu yufka yürekliliğine bağlıyorlar.

Ama aksini düşünmek de mümkün. Dost edinmek, insanları çevresinde toplayabilmek için bonkörlük oltasını mı salıyor insanların arasına acaba?

Bunu ölçen bir terazi olsa, Ada'nın ilişkileri bu terazinin kefelerine konsa, her şey açıkça ortaya çıksa... Aslında bir terazi var. Hafızalar, duygular... Bugün hayatta olanların çoğu önceden birbirleriyle anlaşmışçasına, "Onun gibi biri bir daha gelmez dünyaya" diyorlar... Eğer Ada herkesi ustaca kandıran melek kılığına girmiş bir kötü kalpli cadı değilse onların duygularına boyun eğmekten başka yapacak bir şey kalmıyor...

Ada'nın hayatında dolaşmaya başladığım ilk günden beri sorduğum sorunun cevabını bir türlü bulamıyorum. Ada melek mi şeytan mı? İyi mi kötü mü?

Her insan kadar melek, her insan kadar şeytan belki de. Gerktiğinde kılık değiştiriyor ve bunu da fazla kimsede olmayan büyük bir ustalıkla gerçekteştiriyor.

İnsanları çok sevir, herkesle çok ince ilişkiler kuruyor ama ender de olsa kızdığını görmek mümkün. Ancak öylesine az şeye kızıyor ki, kızgınlığına rast gelmek kolay değil. Sevdiklerine kapısı her zaman ardına kadar açık ama sevmediği, kendisini kızdıran biri oldu mu onu evinden kovacak kadar sert olabiliyor. Tıpkı bir zamanlar Alev ile Teo'ya yaptığı gibi...

Hiç kimseyi alttan aldığı, hiçbir suçu görmezden geldiği görülmemiş. Ters giden bir şeyler olduğunda bunu karşısındakinin yüzüne hiç çekinmeden açık açık vuruyor. Evinden hatta masasından kovduğu insanlar... Herkesin içinde, acımasızca ve küstahça suçladığı insanlar... Bu tek tük olayları herkes biraz anımsıyor ama kimse üzerinde durmak istemiyor. Dedim ya Ada elbise değiştirmekte pek usta. Ve dostlarının karşısına en güzel kıyafetlerle çıkıp göz almaya bayılıyor...

XXXIII

Maya, dublaj, yazılar ve çeviriler... Ada'nın hayatını çevreleyen tüm işlerin doruk noktası çevirileri... O hem konuşurken hem de yazarken benzersiz bir Türkçe kullanıyor. Dilde yenilikçi. Hem yazarken hem de seslendirme sırasında dili sadeleştirip kulakları öz Türkçe kelimelere alıştırmaya çalışıyor.

Örneğin seslendirme yaparken eline verilen metinde hiç kimseye danışmadan ciddi değişiklikler yapabiliyor. Kimileri buna tepki gösterse de kurduğu yeni cümleler hem daha doğru hem de yeterince başarılı olduğundan kabul görüyor.

Sadece seslendirmede değil çevirilerinde de özel bir dil kullanıyor Ada. Ve çevirilerini de diğer işleri gibi bir çırpıda ama büyük bir başarıyla gerçekteştiriyor. Almanca'dan yaptığı ilk çevirilerin asıl hedefi, bunları bu dili bir türlü öğrenmeye yanaşmayan Mehmet Ali'nin de okuyabilmesi. Yani ilk çevirilerini kocası için yapıyor. Adalet'in tüm çabalarına karşın bir türlü Almanca'yı öğrenemeyen Mehmet Ali'nin okuması için ona Kafka

eviriyor. Sonra bu işte o denli ustalaşılıyor ki Türkiye'nin önde elen çevirmenlerinden biri olarak birçok yabancı yazarın ilk ürkçe çevirilerini yapıyor. Edebi anlamda ona bu işte yol gös- ren kişilerin başında Mehmet Ali var.

Adalet'in yaşamı boyunca otuza yakın çevirisi yayımlanıyor. unların arasında romanlar da var, tiyatro oyunları da. Knut lamsun, Traven, Kafka, Brecht, Lope Felix de Vega, Yevgeni chwartz, Tibor Déry, Efraim Kishon, Buber- Neumann, Max rish ve daha birçok yabancı yazarın eserini Türkçe'ye kazandırır. Ve 1962 yılında Kafka çevirisiyle Türk Dil Kurumu ödülünü azanıyor.

Traven'den çevirdiği *Ölüm Gemisi* için Tahir Alangu şöyle azıyor:

*Deneme uslubu ile yazılmış, yer yer sert hicivler, Amerika'yı yer- eler, aforizmalarla dolu bir roman. Adalet Cimcoz, her zaman yaptığı bi halk dilinin zengin imkânlarından faydalanarak, oynak ve eserin rvasına uygun tatlı bir dille çevirmiş Türkçe'ye. Bu dili ancak günü- üzün öncü sanatçıları kullanabiliyorlar. Yeni kelimeler, yeni cümle çimleri, halk diline uygun bir şive ile çeviri yapmanın öncülüğünü ıpıyor Adalet Hanım. Bu yolda gitmekte başarılı bir inat gösterdiği ylemeliyim.*⁷²

Lope de Vega'dan çevirdiği *Çılgın Dünya* oyunu için de Ad- an Benk şunları yazıyor:

*Ama doğrusunu söylemek gerekirse, Çılgın Dünya'nın sahneye yuluşundan umudumu kessem de bayan Cimcoz'un çevirisi için ol- n, gene de bu oyundan söz açardım. Çılgın Dünya'nın dili bay.... gibi smanlıca -Türkçe karışımı uydurma bir dili savunanların bu görüşü dece dil bilgisizliklerini örtmek için savunduklarını açıkça ortaya ko- ıyor, duru Türkçe'nin halk tarafından kolaylıkla anlaşıldığını, kendi limizde oyunlar yazılabileceğini gösteriyor. Yalnız bu dil bile Çılgın ünya'yı görmeniz için yeter.*⁷³

Roman ve hikâye çevirilerinde en gözde yazarı Kafka. Tiyat- da ise Brecht'in ayrı bir yeri var onun için. *Sezuan'ın İyi İnsanı*'nı

çevirdikten sonra, bu oyunun sahneye konulacak olması onu çok sevindiriyor. Provaların çoğunu kaçırmadan izliyor. Kağıt üzerinde yeniden çizdiği karakterleri canlı bir şekilde sahnede görmekten büyük bir heyecan duyuyor. Oyun neredeyse tamamen hazır bir duruma geldiğinde, son provalardan birini izlemek üzere evden çıkarken telefonu çalıyor. Arayan Nedret Güvenç. Ada'ya, az önce provaları izlemeye sivil polislerin geldiğini ve oyunun gösterimini yasakladıklarını söylüyor. Ada bu duyduklarına hiç şaşırıyor. Üzülmüş gibi de görünmüyor. Belli ki o zaten bir Brecht oyununun aşılmaz bir engelle karşılaşacağını daha ilk günden beri hissediyor. Ama bu yaşadıkları ya da birçok çevirisini yaparken daha ilk baştan taşıdığı endişeler, onu oyun çevirmekten alıkoymuyor. Her şeye rağmen çeviri çalışmalarını yaşamının son gününe kadar sürdürüyor.

Sadece Adalet değil Mehmet Ali Cimcoz da çeviri yapıyor. Galatasaray mezunu olan Mehmet Ali, Sabahattin Eyüboğlu ile

birlikte Eflatun'un *Devlet*'ini çeviriyorlar. Üstelik bu çeviri o yıl Türk Dil Kurumu'nun ödülünü alıyor.

Kitap basıldığında yayınevi iki kopyasını Sabahattin Eyüboğlu'nun bürosuna gönderiyor. O da hemen bir tanesini yanında çalışan bir gençle Mehmet Ali Cimcoz'a yolluyor. Aradan yarım saat geçiyor ya da geçmiyor, telefon çalıyor. Telefonda, az önce elinde kitapla bürodan ayrılan genç var:

– Sabahattin Bey, yolda polisler üzerimi aradı, bu kitabı bulunca tutup Şişli Karakolu'na getirdiler. N'olur gelin beni buradan kurtarın!

Sabahattin Eyüboğlu hemen karakola koşup durumu öğreniyor. Polisler kitabın ismini "Eflatun devlet" olarak algılamışlar. Eflatun'u da kızıyla bir tutmuşlar. "Kızıl devlet ne demek? Komünist devlet demek! Yürü bakalım karakola" demişler.

Vedat Günyol'un anımsadığı bu olay, Sabahattin Eyüboğlu polislere uzun uzun Eflatun'u ve *Devlet*'i anlattıktan sonra zar zor genci serbest bırakmalarını sağlamasıyla mutlu sona ulaşıyor...

XXXIV

Seslendirme, gazetecilik ve çeviri alanında işinin en iyisi olmak için yoğun bir çaba gösteren Ada'nın aynı zamanda radyo konuşmaları da var. Ama bu konuda diğer dallarda olduğu gibi iddialı değil. Nedense radyo ile çok geç ilişkiye geçiyor. Radyoda imza attığı tek program, 60'lı yılların sonlarına doğru İstanbul Radyosu'nda Pazar günleri öğlen saat tam birde yayınlanan bir dakikalık konuşmaları...

Aslında İstanbul Radyosu ilk kurulduğu zaman Faruk Yener Adalet Cimcoz'un bir radyo programı yapmasını çok istiyor. Ancak o zamanlar çok yoğun bir çalışma temposu içinde olan Ada, yeni bir alanda, yeni bir iş üstlenmeyi göze alamıyor. Sadece 1950 yılını 51'e bağlayan yılbaşı gecesi, Ferdi Tayfur'la birlikte yarım saatlik mizahi bir söyleşi yapıyorlar, o kadar. Sonra Ada yıllarca radyodan uzak kalmayı tercih ediyor. Ancak 1960'ların sonuna doğru radyo mikrofonunun başına geçmeyi

kabul ediyor. Ama o da sadece haftada bir dakika. Ve bu kısacık programında, *Cumhuriyet* gazetesinde yazdığı yazıların tadında sohbetler yapıyor.

Radyo konuşmalarında da, gazete yazılarında da sık sık dil sorununa değiniyor. Zaman zaman Türkçeyle kurduğu yeni ilişkiyi ve beklentilerini anlatıyor:

Dilimiz

Bir tanıdık geçenlerde benim için "Yeni sözcükler kullanmasa, ne kolay anlayacağım" demiş. Bunu bana söyledikleri akşam, radyoda haberleri dinliyorduk. Bayan spiker bir türlü "Gümüşpala'nın Devlet Başkanı'na sunduğu arıza" sözcüğünü söyleyemedi gitti! İki üç kez geçti bu sözcük, her geçişte de başka başka ama hep yanlış okundu. Belli ki bayan spiker ne Osmanlıcayı ne de sözcüğün anlamını biliyordu. O bilmiyordu da, dinleyenlerin çoğu biliyor, anlıyor muydu? Sanmam. Oysa "Gümüşpala'nın Devlet Başkanı'na sunduğu yazı" densesydi hem okuyan, hem dinleyen anlayacak, üstelik yanlış da okunmayacaktı.

Gene bir toplantıda Amerikan kolejini bitirmiş, Amerika'da okumuş genç bir bayan yeni dili, yeni sözcükleri küçümsüyor, düpedüz alay ediyordu. Kendisine –ama kötü niyetle değil– hergün kullanılan Osmanlıca sözcüklerin söylenişini ve anlamlarını sordum, bir çoğunu bilemedi; söylerken de dili dönmedi; şaşmadım buna, ama o şaşırdı bilmediğini görünce!

"Arı dilin, dilimizi arı sokmuşa çevirmiş olduğu" benzetmesini okuyunca çok beğenmiştim bu "espri"yi. Dedim ya kötü değil, iyi yetliyim. İyi niyetle de yorumlamıştım bunu: Dil yalnız anlaşma değil, düşünce aracıdır da. Kişi konuştuğu dil ile düşünür. Bir bakıma dil birliği, ulusun düşünce birliğidir. Doğudan kopup batılı olmak, batılı gibi düşünmek Osmanlıca ile olmuyor. Batı düşünce sistemi zorluyor dili. Bunun en güzel örneklerini, batı düşünceli genç kuşağın yazılarında görüyoruz. Genç kuşak derken yaşı almıyorum ele. Prof. Macit Gökberk, batı düşüncesinin zorladığı en güzel dil örneğini son kitabında verdi bize. Soka arı, dilimizi değil, Osmanlıca'yı, doğu düşüncesini sokmuş meğer!

Ulusa seslenen spikerin okuduklarını yazanlar, kolejli bayanlar,

*Osmanlıca'ya özenip de dili dönmeyenler directmeyin daha... Boş veremeyin dilimize. Batılılaşmamız, batılı gibi düşünmemiz bu dil ile olacak. Kolay değil elbet ama, katılın sizler de bu çabaya.*⁷⁴

Yine aynı gün, aynı köşede bu kez yabancı filmlerin Türkçeleştirilmesiyle ilgili kaygılarına değiniyor:

Türkçe sözlü filmler

İ.Galip Arcan, "Astarcılık" der dublaja. Belki öyledir, belki de değil. "Dublaj" belli bir dilde konuşan filmi, başka bir dilde konuşturmaktadır. Biz yabancı filmleri böylece Türkçe'ye çevirir Türkçe konuştururuz. Önceleri çok önem verilirdi bu işe, sonraları - her işimizde olduğu gibi-tavsadı. Şimdi de büsbütün başıboş kaldı. Oysa boş verecek bir iş değildir bu. Yurdun dört bir yanında tek eğlence sinemadır. Milyonlarca kentli, kasabalı, kadın, erkek koşar sinemaya. Kışın oynar, yazın oynar. Anadolu'da hemen hemen Türkçe gösterilir bütün filmler. Ama ne Türkçe! Dile mi, emeğe mi, dinleyenin sabrına mı acırsınız?

Filmin sahibi dilin de sahibi değildir elbet. Değildir ama, filmi sürerken piyasaya düşünse bunu, çıkarı için dile de sahip çıkar, onu da dilediği gibi kullanır.

Dublaja başlarken en ucuzundan, sözde Türkçe bir çeviri kor ortaya. Ne okuyan anlar, ne duyan. Bütün yük, dublajı yönetenin sırtına biner. Stüdyo gündeliğine kiralanmıştır, konuşacak olanlar saatle tutulmuştur, vakit dar ve pahalıdır. Bu işi yöneten, ayak üstü bir anlam vermeğe çalışır sözlere... Artık bu arada ne çıkarsa bahtına! Film böylece belli günde çıkar ortaya, çıkar ama güzelim Türkçe'nin ırzına geçme bahasına...

*Dil Kurumu, dil için her yıl dağıttığı armağanlardan birini Türkçeleştirilmiş, Türkçe konuşan filmlere de veremez mi? İlgilenmez mi bu işle? En yaygın olan sinema ile bütün yurda duyurulan en güzel Türkçe'ye bir armağan çok mudur? Sonra niçin bu kadar titiz olan sansür heyetinde Dil Kurumu'ndan kimse bulunmaz? Dil Kurumu'nun bu işe önem vermesi yerinde olur bence. Belki o zaman filmciler de bu kadar ucuza harcamaz dili.*⁷⁵

Mehmet Ali Cimcoz, Sebla Eczacıbaşı, Ada ve Şakir Eczacıbaşı

XXXV

1970 yılına ait Mayıs tarihli *Hayat* dergisinin gri beyaz sayfalarından birinde bir fotoğraf... Bir hastane odası. Yatakta, beyaz çarşafların ortasında bitkin, zayıf ve güçsüz bir kadın, gözlerini objektife dikmiş bakıyor. Bakışlarında sanki hem sitem var hem hoşgörü. Ölmek üzere olduğunu biliyor, ölümü kabulleniyor ama yüzündeki belli belirsiz gülümseme oyuncuğu elinden alınmış bir çocuğun öfkeli neşesi gibi...

Bütün ölümler erken ölümdür.

Ada da herkes gibi ama herkesten sanki biraz erken ölüverir. İşte hikâyenin sonu. Hem de gerçek son...

En son...

Değiştirilmesi imkânsız, yorumlanamaz ve güzel yanlarıyla anımsanamaz bir son...

Onun ölümü belki de en erkendir. Çünkü o herkesten daha enerjiktir, herkes hastalanır o hastalanmaz; herkes ağlar, o ağlamaz; herkesin bir derdi vardır ama onun yoktur sanki...

Sanki herkes onun kollarında can verecek, sanki herkes en hasta günlerinde bile onun ölümsüz enerjisinden kana kana içebilecektir. Böyle sanır herkes. Böyle yaşar, böyle bekler hayatın gelip geçmesini.

Ada ölüm duvarına çarptığında henüz 60 yaşında. Belki çok genç değil ama asla yaşlı da değil. Her an bedeninden, bakışlarından, sözlerinden dışarı fışkıran hayat enerjisi, hiç beklenmedik bir hastalığın geç kalınmış teşhisiyle birlikte hızla sönmeye başlıyor.

Hastalık büyürken Ada küçülüyor. Her şey topu topu birkaç ay sürüp bitiveriyor.

Önce bir türlü dinmek bilmeyen karın ağrıları, ardından hızla şişen bir mide ve anlaşılamayan bir hastalık. Doktor doktor geziliyor ama bir türlü teşhis konulamıyor. Sonunda Çapa'da bir doktor jinekolojik bir muayene öneriyor.

Ardından o beklenmedik sonuç geliyor. Kanser. Üstelik hastalık oldukça ilerlemiş, artık yapılabilecek pek bir şey kalmamış.

Bir yurtdışı seyahati öncesi, Ada ve dostları, 1962.

Önünde birkaç aylık bir ömür olduğunu öğrenen Ada'nın ilk işi Ankara'ya gitmek. Oradaki dostlarına sessiz, telaşsız, kendince bir veda gezisi bu. Birçok arkadaşına uğradıktan sonra Fikret Otyam'ı da arıyor.

Telefonun öbür ucunda çok sevdiği Adalet Abla'sının sesini duyan Otyam telaşlanıyor. Hemen çarşıya koşuyor. Borç harç bir sürü yiyecek, içecek alıyor. Yıllar boyu her İstanbul'a gidişinde kendisini canı gönülden ağırlayan bu dostlarına, mükemmel bir sofraya kurma telaşına kaptırıyor kendini.

Çok geçmeden Adalet ve Mehmet Ali Cimcoz kapıyı çalıyorlar. İçeri giriyorlar ama bir tuhafılık var hallerinde. Çocukları sevip okşuyorlar, Otyam'a ve karısına sarılıp kucaklaşıyorlar.

Tüm ısrarlara karşın masaya oturmuyorlar. Ağızlarına tek lokma koymuyorlar. Çok az oturup, biraz söyleşip ayrılıyorlar Otyamların evinden. Kapıda yine sıkı sıkı kucaklaşmalar, sarılmalar.

Fikret Otyam olan bitene bir anlam veremiyor.

İstanbul'a her gittiğinde şen şakrak bir neşeyle onu karşılayan, o dinamik, o aktif kadına ne olmuş böyle?

Anlayamıyor.

Hatta biraz alınıyor bile. O kadar sofraya hazırlanmış, o kadar özenilmiş, ama sofraya tenezzül edilmemiş!

Çok geçmeden bu garip ziyaretin sırrı çözülüyor. Ada'nın hastaneye yattığı haberi geliyor. Ada son günlerin gölgesinde günden güne erimekte...

Otyam, Ada'nın veda ziyaretine geldiğini o gün anlıyor ve acıyla yıkılıyor.

Sadece o değil Ada'nın çevresindeki herkes aynı şekilde şaşkın. Sevgili dostlarının günden güne kilo kaybetmesine, halsiz düşmesine, tarifsiz acılar çekmesine kimsenin yüreği dayanmıyor.

Ama Ada acı içinde yattığı hasta yatağında hâlâ güçlü. Çevresindeki herkes kahrolurken o çektiği tüm eziyetlere karşın manen dimdik ayakta.

İçindeki yaşam enerjisinde bir nebze olsun eksilme yok. Balo hazırlanan hemşirelerin makyajını kendi elleriyle yaparken bu enerjiyi son damlasına kadar kullanıyor.

Yine aynı enerjiyle, hastane odasında kolunda serumlarla yatarken kucağına daktilosunu koyuyor ve ikinci basımı yapacak olan bir çevirisinin düzeltmelerini yetiştirmeye çalışıyor.

Bu kez yetişmesi gereken iş değil kendisi. Önünde kalan belki de birkaç günlük ömrün son enerjisini işine veriyor.

Adalet çevresine devamlı güçlü olduğunun sinyallerini yayıyor ama aslında yaşadıkları ciddi bir sarsıntı geçirmesine yol açıyor.

Emel ve Fahri Korutürk hastaneye ziyarete gittiklerinde onu yatağının içinde sigara içerken buluyorlar. Fahri Korutürk "Adalet bırak artık şu sigarayı" dediğinde Ada daha önce hiç yapmadığı bir şeyi yapıyor ve parlıyor:

– Ne diyorsunuz siz kuzum, diyor; ben sigaramı içerim...

Ve odadakilerin gözlerinin içine sertçe bakarak bir tane daha yakıyor...

Hastalığını duyan herkes onu son bir kez olsun görmek istiyor.

Ada çok hasta ama hastalık huyunu değiştirmiyor. Tıpkı bir zamanlar sevmediği kişileri evinden kovduğu gibi, hastaneye onu ziyarete gelenlere de içinden geldiği gibi, sansürsüz davranıyor. Pek hoşlanmadığı bir ziyaretçisi, "Adaletçiğim çok iyi görünüyorsun" dediğinde, "Saçma sapan konuşmayın lütfen, görmüyorum musunuz ölmek üzereyim" diyerek onu tersleyebiliyor.

Ancak herkese karşı bu denli katı değil. Sevdiklerini o hasta haliyle bile eskiden de olduğu gibi canı gönülünden kollayıp hoş tutuyor. Bunların arasında zamanın savrukluğuna teslim olup yıllardır görüşmediği eski dostları da var. Onlardan biri olan Mengü Ertel, Ada'nın hastalığını duyar duymaz telefona sarılıp Mehmet Ali Cimcoz'u arıyor.

Mehmet Ali Cimcoz Ada'nın huyunu bildiği için ona hemen gel diyemiyor. "Önce bir Ada'ya sorayım. O gelsin derse gelirsin" diye cevap veriyor. Mengü Ertel akşamı sabırsızlıkla bekliyor. Tekrar Mehmet Ali Cimcoz'u aradığında aldığı cevap olumsuz.

Ada, "Mengü beni bu hasta halimle görmesin, en son gördüğüm sağlıklı halimle hatırlasın" diyerek gelmesini engelliyor. Mengü Ertel de bir vasiyet gibi onu hep neşeli haliyle hatırlıyor, güçlü kahkahasını kulak hafızasında saklıyor.

Mehmet Ali Cimcoz bu beklenmedik hastalığın karşısında güçlü. Her zamanki gibi mantıklı ve dayanıklı. Ada ölürken dostlarına söylediği şu söz, hayatının artık eskisi gibi olmayacağını farkına vardığını gösteriyor:

– Artık sinemaya gidemeyeceğim...

Sinemayı ona sevdiren, sesiyle filmlerde yaşayan Ada, artık ölüyor.

Ada'nın durumu gün be gün iyice ağırlaşıyor. Hiçbir şey yiyemez oluyor. Füreyya ile Nedret her gün ona et suyu getirip içirmeye çalışıyorlar. O da gayretli, içmeye çalışıyor ama başaramıyor. Her seferinde yediklerini tekrar dışarı çıkarıyor. Ve her seferinde dostlarından özür diliyor. Onların çabalarına karşılık veremediği için kendisini affetmelerini istiyor...

Mutlaka içinde fırtınalar var ama bunu etrafındakilere hiç belli etmemeye çalışıyor. Acıyı da, ölümü de çok doğal bir şeymiş gibi karşılamaya kararlı. Ne yakınıyor ne de üzülüyor. Hatta belki de bir dileği gerçekleştiği için tuhaf bir huzur bile duyuyor içten içe. Çünkü hayatı boyunca devamlı tekrarladığı bir istek var:

Mehmet Ali Cimcoz'dan önce ölmek.

Dostlarına devamlı, "Onsuz yapamam, yaşayamam ben" diyor. Hem çok yaşlanmak da istemiyor. Yaşlılığın getireceği yüklerden kaçmaktan yana; başkalarına muhtaç bir yıkıntı olmaktan korkup duruyor yaşamı boyunca.

Hasta yatağında bir yandan Mehmet Ali Cimcoz'dan önce öldüğü için mutlu, bir yandan da ondan özür diliyor:

– Seni üzüyorum. Buna çok üzülüyorum, diyor.

Mehmet Ali'nin cevabı da acı dolu:

– Ben kanser olduğum zaman sen dünyaları birbirine kattın beni kurtardın. Ben seni kurtaramadım. Çok üzgünüm Adalet. Birbirlerine belki de son kez sıkıca sarılıyorlar.

"Bir sevdiğimizi ölüm alıp götürdü mü, avunmak için tek çaremiz onu içimizde yaşatmaktır. Ama ne demek yaşatmak ve nasıl yaşattırır bir ölü? Onu durmadan düşünmek, anmak, gözümüzün önünde canlandırmakla mı? Değil. Bizi karanlık bir çıkmaza götürür bu yol. Sevdiğimiz insan bizden ayrılırken içimize taptaze bir kaynak koyar da öyle gider. Göğüsümüzde hep kaynayan bir şeydir bu, basamak ba-

samak yükselir, gelip boğazımızın bir yerinde tikanıp sıkışır, sonra gözlerimizden aşağı sıcacık yaşlarla akar da akar. Durmadan devinen bu kaynak kendi kendini besler sanki, taştıkça boşalır, boşaldıkça yeni baştan dolar. İlk günler acımızdan yalnız o temizler bizi, zehrimize bir tat, bir tatlılık katar, boşluğumuzun dondurucu soğuğuna biraz sıcaklık serper. Ama o çeşmenin suyu gün geçtikçe azalır ve bakarsınız ki kuruyuvermiştir günün birinde. Yıkamaz, ısıtmaz olmuştur içimizde kavrulmuş bir kütük gibi dikilen yasımızı. İşte o gün boş laftır artık düşünmek, anmak, göz önüne getirmek. Atmaktan, unutmaktan başka bir çare kalmaz insana, çıkmazın karanlığında yitirmek istemiyorsa kendini. O değildir yaşatmak. Bir ölüyü yaşatmak, onun varlığını kendi varlığımıza eklemek, onun huyunu suyunu kendi huyumuza suyumuz katmak, hayat gezimize onu da ortak etmek demektir. Bu nasıl olur, diyeceksiniz. Olur işte, pekala olur ve sevdiğimiz insandan ayrılmamanın, onu ölümün hiçliğine bırakmayıp, yaşamasını sürdürmenin tek yolu budur. Üstelik olumlu, yapıcı, yaratıcı bir yoldur, çünkü giden yok olmaz, kalan da kendi benliğine benlik kattığı için olgunlaşır, zenginleşir, bir insanın değil de iki insanın gözleriyle görmeye, içinde hep canlı bir alışverişle düşünmeye alışır, tek insan

Ada'nın, Mehmet Ali Cimcoz'un çalışma masasında duran resmi.

olarak yapamadığı birçok şeyleri iki varlığın birleşmesinden artan gücüyle başarır.

Bunları çoktan düşünmüş, denemişimdir ben. Ne var ki, geçen gün ölüm Adalet Cimcoz'u aramızdan alıp götürünce, acı acı gülecek oldum bu saçma avuntularıma. Haydi, dedim kendi kendime, yaşat bakalım yaşatabilirsen. Yaşat diye ona buna öğüt vermek, kolay bir iyimserliğe sapıp işin içinden sıyrılmak değildir de nedir? İnsan anasını babasını yaşatabilir içinde, onlardan doğmuşuzdur, onların tohumundan oluşmuştur bütün varlığımız, bin çeşit benzerlik buluruz onlarla bedenimizde, huylarımızda, zevk ve yaşantılarımızda. Ama bir dost? Dostla bağlantımız ne kadar sıkı, yaşantımız ne kadar canlı olursa olsun, kendimizden ayrı bir varlıktır dostun varlığı: birbirimize ne kadar az benzesek o kadar çok çekeriz birbirimizi, tartışan, çatışan dostluklardır en güzelleri. Alışveriştir dostluğun özü, esası. Onun içindir ki, daha bir öksüz kalırız dostu yitirince.

Öyleyse? Kanser Adalet'i susturdu, Adalet'in sesi yok oldu, şu ya da bu sinema yıldızı sessiz kaldı diye mi dövüneceğiz biz de, Adalet'in arkasından yazı yazan gazete ve magazinler gibi?

...Ne güzel insandı Adalet Cimcoz! Ve şimdi ağlayarak sorarım size, bu insan aramızdan gitti, oysa gitmemesi gerekir, bu insanı nasıl yaşatacağız? Adalet bunu bize kendi söyledi: mezarının üstüne toprak dökülürken radyoda sesi İstanbul'u temiz tutmaya çağırıyordu kadınlarımızı. Dediğini yapacağız ve biz kadınlar Adalet'in sesini içimizde canlı tutabileceğimiz sürece ve orantıda kadın ve insan olabiliriz. Kendimizin ve çevremizin mutluluğu da bu başarımıza bağlıdır.

Gelin hep birlikte Adalet'in sesini yaşatalım!⁷⁶

Yazılarından Seçmeler

Komedi Kısımında Dev Aynası

Şehir Tiyatrosu'nun komedi kısmı bu senenin ilk telif eseri olan Faruk Nafiz Çamlıbel'in *Dev Aynası* isimli komedisini temsile başladı.

Kolay şeylerle şöhret temin etmek hevesine kapılan müellif, *Yayla Kartalı*'ndan sonra bu sene de komedi kısmında *Dev Aynası* piyesiyle karşımıza çıkıyor. Şair diye tanınan müellifin *Yayla Kartalı*'nda olduğu gibi bu piyeste de acemiliği ve piyes tekniğindeki bilgisizliği derhal göze çarpıyor. *Yayla Kartalı*'nın yüz kızartıcı rağbeti müellifine herhalde fazla bir emniyet ve cesaret vermiş olacak ki, bu sene de kalemini komedi yazmakta denemiş.

Piyesin mevzuu kötü, turnürleri bayağı, düğüm ve çözülme noktaları adidir. Müellif, bir nevi kurnazlıkla derhal işin kolay tarafına kaçmış ve seyirciyi oyalamak ve güldürmek yolunu taklitte bulmuştur. Şehir Tiyatrosu'nda Şaziye emsalsiz Çerkez taklidi yapar, derhal piyese bir Çerkez saraylı. Halk Arnavut ve Karadeniz şivesinden hoşlanır, hemen bir Arnavut bahçıvan ve bir Karadenizli arabacı. Bedia'nın Ermeni taklidinin üstüne yoktur. Niçin olmasın? Buyurun size bir Ermeni aşçı kadın, hem de âşık! Şevkiye'nin Rum taklidi fevkalâdedir. Haydi o da bir Rum hizmetçi olsun. Hayret ettiğimiz nokta müellifin piyesine bir Kayserili ile bir Yahudi'yi yerleştirmemiş olmasıdır.

İşte bütün bu insanlar Kayışdağı'nda mütekait Gazanfer Aslan'ın köşkünde toplanmıştır. Mumaleihin 65. senesini kutluyorlar. Bu mutlu günün şerefine birbirine âşık olan dört çift, yani

sekiz kişi nişanlanıyor. Birbirini seven bu dört çifti aksi ve müstebit Gazanfer Aslan ters bir şekilde nişanlıyor. Efendi müstebit, kimse ses çıkaramıyor. Bu arada kafası kızan Arnavut bahçıvanın attığı bir el silâhla köşkün üzerinde uçan uçak vuruluyor ve uçaktaki sporcu karı koca gökten inerek köşe misafir oluyorlar. Genç, açık fikirli ve sporcu olan bu karı koca, hattâ Çerkez saraylı hanımdan daha mutaassıp ve âdeta birer Protestan misyoneri edâsıyla evi terk etmeye karar veriyorlar!

Diğer taraftan sevişen fakat sevdikleriyle nişanlanamayan efendilerle aynı âkıbete uğramış olan hizmetkârlar, sekiz kol çengi halinde evden kaçmayı tasarlıyorlar.

Bu sırada işin farkına varan tayyareci misafir kadın, işi mağrur ve müstebit Gazanfer Aslan'ı baştan çıkarmakta ve keyfiyeti de karısına crmmeşhut yaptırmakta buluyor. Crmmeşhuttan sonra hâkimiyeti ele alan Çerkez saraylı hanım çocukları ve hizmetkârları, yani sekiz kişiyi asıl nişanlanmak istedikleri eşleriyle nişanlayarak işi hallediyor.

Mevzudaki garabet ve mantıksızlıklara ilâveten piyesin teknik hatâları insanı sinirlendirmektedir. Birinci perdede müstebit efendinin kızlarını kardeşinin oğullarıyla ters bir şekilde ve hizmetkârlarını da aynı tarzda nişanlamasıyla düğümlenen hâdise, üçüncü perdede yukarıda da söylediğimiz gibi, misafir tayyareci kadının mevzu ve muhite uymayan mânâsız mantıksız müdahalesi ile çözülüyor. İkinci perde tamamen lüzumsuz ve fuzulidir. Burada sadece bir tek sahnenin dört ayrı çift tarafından aynı şekilde tekrarından başka bir şey görmüyoruz. Komedisini üç perde yapmak isteyen müellif, araya sıkıştırdığı ve mevzu ve hadise ile alâkası bulunmayan ikinci perde ile seyircinin sabır ve tahammülünü denemiştir. şayet bu deneme müellif lehine tecelli ediyorsa ve ederse muvaffakiyet eserden ziyade artistlerin gayretinde ve taklit kuvvetindedir.

şehir Tiyatrosu komedi kısmının sahneye alışkın ve olgun artistleri bu piyesi sahnede tutabilmek için bütün gayretlerini sarfettiler.

Bütün san'atkârlar iyi idi. Bilhassa Bedia Statzer, şaziye Moral, Mümtaz Ener ve Necdet Mahfi Ayrıl fevkalâde idiler. Bu piyesin bizlere temin ettiğı, yegâne diyebileceğimiz şey, uzun

müddetten beri sahnede görmediğimiz sevimli operet supretimiz Şevkiye'nin oyunda yer almış olmasıdır.

Şehir Tiyatrosu artistlerini bu piyesteki muvaffakiyetlerinden dolayı tebrik ve müellifinin de şöhretini temin ettiği şiir sahasında kalmasını temenni ederiz.

7 Ocak 1946,
Tasvir

Şehir Dedikoduları

Yazan: Fitne Fücür

Ercümend Behzat Lâv'ın tiyatro bölümü öğrencileri temsilcilerine gittiniz mi? Ben her sene giderim. Eksik olmasınlar davet ederler. Bu sefer Muhiddin Sadak anmış beni, ondan bir çağrı aldım. Hem de bir loca. Gelsin dostlar, ver elini gittik Şehir Tiyatrosu'nun dram kısmına. En zayıf sene bu sene galiba. Önce birkaç kişi şiir okudu, okuyamadı dersem daha doğru olur. Sonra Behzat'çığıma çok fena bir oyun oynadı hanım kızlardan biri. Orhan Velî'nin Sereserpe şiirini okumak istedi, daha doğrusu oynamak istedi. Tiyatro bölümü olduğu için kendini buna mecbur hissetti sanıyorum. Yanımdakiler Behzat Lâv'a içerlediler, o alay ettirmiştir dediler, şiddetle reddederim bunu. Kendisi şair Behzat'ın, nasıl böyle bir dalgaya düşer? Orhan mezarında birkaç kere dönmüştür bu şiir okunurken. Bu ne lâubalilik, bu ne küstahlık, bu şiiri, bu canım şiiri böyle okumak kimin aklına gelir? Behzat nasıl çıkıp da özür dilemedi dinleyenlerden şaştım. Hep bekledim, ne yalan söyleyeyim, çıkar diyordum, susturur ya da özür diler, "Haberim yoktu bu şiirin böyle okunacağından affedin" der dedim durdum. Ama olmadı böyle bir şey.

Ekrem Reşit'in Teknik Üniversite konferans salonunda bir öncü tiyatrosunu gördük yine. Biliyoruz artık Ekrem Reşit'in öncü tiyatro diye neye dediğini. Eline kâğıdı alıp piyesi okudu

nuz mu olup bitiyor bu iş. Ayfer Feray çok yakışıyor sahneye, onu artık ciddî bir sahnede görmek isteriz. Âşık olmasına engel değil ki sahne, neden çıkmaz anlamam. Yalnız sesini duyurması şart. Yoksa bir nevi sessiz film gibi oluyor onun konuşması. Mücap da dayanamıyor ellerini kollarını oynatmadan, coşuveriyor çocuk ne yapsın? Öncülüğü, Ekrem Reşit'in öncülüğünü bir yana bırakıp oynamaya kalkışıyor piyesi, olmaz ki...

Dinleyenlerin arasında Fikret Adil var. Bir ara gözlerini kapadı öyle dinledi piyesi. Tabii Nevzat Üstün de orada, tam da arkamda oturuyor. Yanındaki bir hanıma boyuna orta parmağını buldurmaya çalışıyor. Nevzat artık bu eski oyunlardan vazgeçse de yeni bir şey bulsa derim.

Bayan Mübeccel Bayramveli böyle gösterileri hiç kaçırmaz. O sanatkârların hamisidir. Pek şık bir şapka vardı o gün başında, çapkın tüylü bir şapka. Çok güzel gözlü genç bir kadın görüyorum: Mümtaz Ener'in kızıymış meğer. Uğur Boran çok güzel o gün. Karı koca ikisini sahnede görmek ne güzel şey. Ne olur Orhan da geçse artık sahneye. Kadıköylü dişçi Bedri ön sırada oturuyor, hâlâ genç bizim doktor Bedri. Korkarım hâlâ da bekâr. Ahmet Üstel'in güzel sevgilisi Sevil koyu gece mavisi bir manto giymiş. Bu kızcağız tenine uyan renkleri ne güzel buluyor. Ahmet'çiğim bir ân evvel gel artık. Kapacaklar Sevil'i burada, çok güzelleşti zira.

27 Ocak 1955,

20. Asır

İsviçre'ye Mektup

Yazan: Fitne Fûcur

Bu hafta sana Şehir Tiyatrosu'nda gördüklerimi yazmak sevdasına düştüm. İlk önce *Vogue* mecmuasından fırlamış gibi Hayriye Toprak, hâlâ güzel ve zarif Belkis Ratip, Nevin Akkaya falan varmış ama, ben ilk geceye yetişemedim. Şekerim salı günleri, mübarek saat 19'da başlıyor. Bir türlü ayarlayıp figür kaldıramıyorum. Bu ne tâbir diye şaşacaksın. Kusura bakma nam-ı diğer parmaksız Salih'in 'triposu'nun tesiri. Ha! Ne diyordum, ben piyese ikinci gece gittim.

İstanbul'un her sahada en şirin ve en pervasız "kritiği" prenses Mevhibe'ye fümüarda rastgeldim. Saçları isteği kadar beyazlaşsın, o harikulade gözleri ve tatlı nükteleri ile her zaman ve her mecliste aranılan bir kadın olarak kalacak.

Ankaralılarından Refik Ahmet Sevengil ile mukayeseli ve methiyesi bol kritikler yazan mülâyim Lütfi Ay vardı. Ankaralı dedim de aklıma geldi. Fehamet ile Orhan burada evlendiler. Tanırsın canım iki hukukçu, pardon biri kemancı.

Sahnede Nezihe Becerikli kadife giydiği için biraz şişman durmasına rağmen, kızıl saçları ve pırıl pırıl gençliği ile o kadar güzeldi ki görmeni isterdim. Samiye Hun, sahnenin ebedî kibar ve kraliçe edalı kadını son giydiği elbise müstesna, çok şıktı... Yalnız nc için hâlâ omuz vatıklarını feda edemiyor anlamadım.

Piyesten aklımda bir şey kalmadı desem caiz. Mümin bir kumarbaz, şahadet parmağı ile zar attığı için Cenabı Hak par

mağını almış. O da –nam-ı diğer parmaksız Salih– kalmış. Yine ile imanını bozmamış. Ama ne yazık ki sonunda müellifi bu mümin ve civanmert külhanbeyini avize altında intihar ettirerek imansız gönderdi. Müellif biraz daha cesaret edebilseydi, esere bir beşinci perde ilave eder ve topumuza bir de cenaze namazı kıldırabilirdi.

25 Ocak 1948,
Aydede

İsviçre'ye Mektup

Yazan: Fitne Fücür

Bu hafta bizim San'at Dostları Cemiyeti'nin umumî toplantısı vardı. Bilmem neden, bizim cemiyetin üyeleri pek nazlı şeyler canım; davet davet üzerine yine de güç belâ ancak yarısının yarısını toplayabiliyoruz.

Avukatlar baro reisini seçmek için propagandada muvaffak olamadılar ama bizim Fikret Âdil faaliyetiyle muvaffak oldu ve ekseriyetle cemiyete reis seçildi. Toplantıda üyelerden meşhur bir ressam cemiyete âzâ alınış şeklini sordu. Bana öyle geliyor ki bu hususta titiz davranılmasını tavsiye edecekti. Ah iki gözüm zahmet edip nizamnameyi okusaydın ya ne olur. Hele Tan'daki Ahmet'le Fatma'nın annesi egzotik bayan da, ekalliyet vatandaşlarının bulunmasına itiraz edecek olunca, tamam dedim, burası dost cemiyeti değil, Londra'nın otomobil, yahut birtakım aristokratik kulüplerine dönüyor. Tanrı ve şeytanlar beyaz saçlı Edip doktorumuzdan razı olsun, o işi çabuk yatıştırdı, yoksa bunun münakaşası bir hayli sürebilirdi.

Senin anlayacağın, san'atkârlar ve dostları fazla müşkülpe-sentlik göstermeden toplantıya nihayet verildi. Fakat bazılarımız hızımızı alamamıştık ve geceyi orada geçirmeye karar verdik. Tabii Prens başta, ha biliyor musun? Prens haysiyet divanına seçildi, eh artık sırtımız yere gelmez demektir.

Esmer güzeli, sabık petrol kraliçesi Bayan Züleyha'nın da bütün neşesi ve şirinliği üstündeydi o akşam. Bize tatlı ve biraz

kalınca sesiyle nefis Kafkas şarkıları söyledi. Hiçbir zaman bu akşamki kadar güzel söylememişti. Günahına girmeyeyim ama hemen her kadının hayran olduğu, güzel bir erkek san'atkârımız buna vesile verdi galiba.

Asaf Halet Çelebi'nin de meğer, o gece doğduğu gece imiş. Fakat zavallı pek mahzun ve yalnızdı. Süheyla Hanım'ın bütün gayret ve ihtimamına rağmen Çelebi'nin gözü kapıda ve kulağı telefonda kaldı. Ah hain Nigâr-ı Çin, ah hain kadın neden gelmedin? Halbuki gelirim de demişsin, inşallah fitil fitil burnundan gelir de şeşi beş görürsün kâfir!

1 Ocak 1949,
Aydede

Siz de Orada mıydınız?

Fitne Fücür

Tiyatro Derneği'nde haftanın hemen her günü bir şeyler var. Okuma tiyatrosu diyorlar, cep tiyatrosu diyorlar, şair günü diyorlar koşturuyorlar bizi. Cep tiyatrosunun süksesi dillere destan; okuma tiyatrosuna daha pek alışamadığımız için ne yazık ki yadırgandı, oysaki fena değil, hiç olmazsa güzel konuşmaya alıştırarak bu topluluk tiyatro meraklılarını. Kulak kahkahası var. Yüksel Söylemez, Ziya Metin, Altan, hepinizi sevdim diyeceğim. Ama ben bu işin edebiyatını pek bilmiyorum, böyle mi okunur, bu tarzda mı oynanır? Onun için bir şey diyemeyeceğim. Şair gününün ikincisi Özdemir Asaf'a ayrılmıştı. Özdemir göndermiş cânım lepiska saçlarını, bıyıklarını da kesmişsin iki gözüm? Adnan Benk'in nârına yandın biliyorum. Ah o Adnan Benk, dünyada kendisinden başkasını beğenmez, başkasını sevmez. (Soylu karısı müstesna tabii). Tiyatro Derneği'nin küçük salonu dopdolu bugün. Tunç'un gözü korkmuş, yine on dakika geç kalırım, Haldun içeri almaz beni demiş, gelmemiş. Oysaki bu sefer başartist Özdemir Asaf geç kaldı gösteriye... Yanımda Yıldız Moran oturuyor. Yıldız kapamış bugünlüğüne foto stüdyosunu Özdemir'i dinlemeye gelmiş. Yanında İstanbul'un en mahcup delikanlısı sarışın Meftun! Orhan Hançerlioğlu'nu göremiyorum bugün, yazık gelselerdi keşke. Özdemir kağıtsız, kalemsiz çıktı. Sorulara çok dolambaçlı yollardan cevaplar verdi, ama okkalı lâflar etti. Okkalı olduğu için de pek anlayamadık. Necati

Cumalı'yı yanında güzel gözlü kız kardeşi ile gördüm. Hukuk öğrencisi olan bu güzel kızcağız ağabeysine kavuştuğı için çok mutlu. Özdemir'i pek kiskaca aldılar, İlâhi Mengü'cüğüm sen bile sataştın Özdemir'e. Ama yılmadı Özdemir, hemen herkesin hatta bizim geçkin tazenin saçma sorularına bile cevaplar yetiştirdi. Nur Sabuncu o gün pek güzeldiniz; Sevim Özman siz de öyle, saçlarınızın isyanına rağmen pek al da kaç haliniz vardı. Gözlüklü Vasıf'ı aranızda almış onu da zehirleyeceksiniz sahne bâbında korkarım ki... Gülen Erdal Tiyatro Derneğı'nin güzel kızlarının başında gelir. Gözüm hep zarif Candan'ı arıyor, ne oldu, nerelerde bu güzel kızcağız, yoksa sessiz sedasız nişanlanıverdi mi? Ama, ummam, kolej daha bu sene bitiyor değil mi? Yalnız eşin dostun göreceğı geldi, haberiniz olsun. Tiyatro Derneğı bu yakınlarda Ankara'ya da gidiyor, oralarda da temsiller verecek. Bizim dinamik Haldun boş durmuyor görüyorsunuz ya...

1 Nisan 1955,
Hafta

Siz de Orada mıydınız?

Fitne Fücür

Yıldız V. Moran! Bu da kim diyeceksiniz. Efendim bu genç kızımız uzun seneler Londra'da fotoğraf üzerine çalışmış. Şimdi de coşmuş, memlekete dönünce bir fotoğraf stüdyosu açarım demiş. Geçen gün hem çalışmalarını göstermek, hem de müşterileri toplayabilmek için Maya Galerisi'nin üstündeki stüdyosuna davet etti eşi dostu. Bir kokteyllerle çalışmalarını gösteren Yıldız'ın kendisi inciler içindeydi. Güzel gözlü Renan'ın dekore ettiği stüdyo epey üzüntülere yol açtı ama, sonunda bu küçük iki odayı gezen misafirlerce pek beğenildi yaptığı işler. Yıldız'ın fotoğraflarının süksesine diyecek yok. Reflektörleri gümrükten çıkmış olsaydı, hemen oracıkta bir sürü insan poz verecekti Yıldız'a. Ben daha merdivenleri çıkarken Bayan Müfide Ferit Tek'in tatlı sesini işittim. "Çalışan Kadınlar" kulübünün memleketimizdeki kurucusu Bayan Müfide her zamanki güler yüzü, her zamanki büyük nezaketi ile karşılıyor misafirleri. Siyahlar içinde, şapkasının ince tülünü indirmiş yüzüne, kimseyi ihmal etmiyor, herkesle uğraşıyor. Yıldız'cığım diyecek oldum, önünde böyle bir örnek var, gözünü dört aç, teyzenden öğren ne öğreneceksen. Ren Gelenbevi konservatuvardaki dersinden çıkmış, kocasına rakip sayılır mı sayılmaz mı merakı ile Yıldız'ın fotoğraflarını tetkik ediyor. 17 Mart'ta Maya'da bir fotoğraf sergisi açacak olan Baha Gelenbevi daha ziyade amatör çalışır, o hayatını fotoğrafla kazanmaz. Oysaki Yıldız V. Moran artık ekmek parasını fotoğ-

rafla çıkaracak. Benim gibi çirkinleri güzel, güzelleri ise bir kat daha dilber aksettirmenin hünerini bilirsen sırtın yere gelmez iki gözüm. Asude Zeybekoğlu kuzu pozunda, karşısında Zahir Güvemli kurt mu ne, habire sorguya çekiyor Asude'yi. Aralarına Muzaffer Arslan da düşmüş. Muzafferliğini soyadına boş veririm, sen de kuzu gibisindir hani. Bence İstanbul'un en güzel kadını Nüket Borovalı'dır. Meğer akrabalıkları varmış Yıldız'la. O gün pek sade, pek şıktınız. Röportajlardan niçin ürkersiniz bilmem, zavallı Ümid Deniz'in suallerini cevaplandırırverseydiniz canım. Ama bilirim, siz böyle şeylerden hoşlanmazsınız. Ev sahibi rolünde iki genç erkeği görüyorum: Özdemir Asaf'la Altan İlkın. Altan lacivertler giymiş; Özdemir saçlarını taramayı unutmuş. Rana Tunç, Şekip Tunç çifti. Opal mağazasının cıvıl cıvıl sahibesi Mimi Kent'le yakışıklı kocası Vedat Kent; kaşları alnına doğru uzanan genç güzel mimarlarımızdan Mahmut Bir, birkaç İngiliz; Rezzan Yalman ve daha bir sürü şöhret.

4 Mart 1955,
Hafta

Zibidi'ye Mektuplar

Yazan: Fitne Fücür

Maya'da Nuri İyem'in sergisi açıldı. Her sene Nuri İyem'in sergisi İstanbul'un güzel kadınlarını bizim geçkin tazenin gale-risine çeker. Neden diyeceksin, modern resmi mi sever bayanla-rımız? Sevenleri de var elbet. Ama kazın ayağı öyle değil. Nuri kurnaz çocuktur, tutar bir sürü portre yapar. Kimi Meri'nin uzun boyunlarını taşır, kimi Nini'nin yeşil alâmet gözlerine sahiptir bu portreler. Şimdi bir telâştır alıyor İstanbul kadınlarını. Kulaktan kulağa bir söz dolaşüyor: Güler'in portresi de varmış sergide. Hangi Güler'in diyeceksin, yok müsaade et de söylemeyeyim. Malûm ya İstanbul'da Güler isimli bayan çok, çok ama bu portre (bilmem portre demek de doğru olur mu? Hani yarı beline kadar ayân beyân bir tablo) hemen herkesin tanıdığı güzel Güler'in tâ kendisi. Oysa ki Nuri İyem kafasından yaratır tablolarını, model filân duran yoktur ona. İstemez, kullanmaz model. Gelgelelim öyle bir düşürür ki resimlerini, muhakkak bir tanıdığa rastlarsın onun tablolarında. İyi ressamdır da, renkleri oturtmasını bilir. Hele o uzun boyunlu, ufak kadının portreleri yok mu? Çıldırıyor bazı erkeklerimizi.

Serginin ilk gününde Naim Tirali'ye rastladım. Tirali evleniyor, biliyorsun değil mi? Evini hep modern, güzel şeylerle donatacak. Daha evvel de Kuzgun'un acayip bir tablosunu almıştı. Bu sefer sergiyi gezerken o da büyük gözlü bir portrenin önünden ayrılmadı. Kendi kendine konuşur buldum Naim'i, "Nasıl olur?

Görmüş olamaz ki..." demiyor mu? Aman Naim'ciğim, ne oldu sana? demeye kalmadan, "Ben alıyorum bu portreyi" dedi, parasını toka etti, indirdi duvardan resmi. "Dur sergi sonunu bekle" falan diyecek oldular, dinlemedi. Sürpriz yapacaktı nişanlısına. Dedim ya, akıllı çocuktur bizim Nuri Hoca.

Sana mektupları yazarken hep Parisli Altan'ı düşünürüm. Kim bilir ne biçim süsleyecek gene bu mektupları, derim. Bak Zibidiciğim, yazılardan sorumluyum ama karikatürlerden katıyen sorumlu değilim. Karikatürler bana da sürpriz oluyor, her seferinde kalbim çarparak acaba nasıl resimlemiş melun oğlan? diye heyecanlanıyorum. Sen onu bu yakınlarda gördün mü? Üzerinde sıfır numara bir üçüncü adam paltosu. Daima tıraş olmuş durumda, kırmızı kadife fantezi bir yelek kavramış ince belini. Elbiseleri ütülü, pabuçları boyalı. Akşamları Kulis'te alıyor "dringini", yalnız ve yalnız otomobile biniyor. Piyesleri bir değil, on kere seyrediyor. Piposuna İngiliz tütünü koyuyor, Fransızca mecmualar okuyor, Fransızca konuşuyor. Geceleri blaze (!) bir halde tek başına dolaşıyor İstiklâl Caddesi'nde.

Ne oldu yeşil gözler, koyu siyah saçlar? Yine mi mola verildi eski bir sevdaya? Taksitle iş görmesini sevmez Altan ama, merak içindeyim, bu sefer neden vazgeçti ilham perisinden? Dişleri ve tırnakları da hâle yola girince film çevirecek ve başrolü oynayacakmış. Sen merak etmiyor musun? Ben çok merak ediyorum.

4 Aralık 1954,
Hafta

Lebon

Fitne Fücür

Sizi geçen sefer, mühim bir yere götüreceğimi vaat etmiştim. Lebon İstanbul'un aşağı yukarı en mühim yerlerinden biridir, çünkü burada bütün İstanbul'a rast gelmek mümkündür. Buraya bir vakitler dedelerimiz de devam ederlermiş, ama o zamanlar burası daha şık, daha önemli, hattâ daha aristokratmış. Şimdi o da zamana uyarak biraz babayani, 1810'da kurulduğu yerden karşıya taşınmakla asaleti bir kenara bırakıp adeta şirin bir mahalle kahvesine dönmüştür. Cumartesi müstesna, Lebon tiryakileri hemen her akşam beş çayını almak için, İstanbul'un uzak semtlerinden bile, koşarak buraya gelirler. Her masada bir aşına, bir dost, hiç olmazsa gözümüzün alıştığı insanlar vardır. Kokozlu, şişman ve kısa boylu Fransızca tekellüm eden Musevi vatandaşlar cumartesi günü gelmeyi tercih ederler. Uzun müddet ayakta beklerler, nihayet bir kenara bir masa sıkıştırılır ve onlar telâşla ötekini berikini ite kaka yerleşirler ki, ilerde başka bir masanın boşalmak üzere olduğunu sezerler. Haydi bakalım bütün masa tekrar ayaklanır ve o tarafa şıtap edilir, böylece üç dört yer değiştirdikten sonra nihayet tam orta yerdeki masayı yakalayıp otururlar. Onlar da rahat etmiştir, etraf da. Hele Matmazel R.....ı'nın gri tüylü şapkası yan masalardaki insanların burnuna değmekten kurtulunca rahat bir nefes alırsınız.

Yabancılar Lebon'da pek barınamazlar. Daha kapıdan girerken bütün başlar ona çevrilir, içeriye giren adetâ yürümesini

şasıır, kapıdaki asırdide, tepsili ve son zamanlarda üzerinde naylon yağmurluk taşıyan dilsiz uşakla tokalaşmaya kalkışır, mahcubiyetten ters yüzü kendini sokağa atar. Lebon havasına uymayan insanları cebir istimal etmeden ekarte etmesini bilen yegâne yerdir. Fakat bir kere müşterisini sevip bağrına basınca da bir daha koyuvermez. Hiç olmazsa, “Bakalım bizimkiler burada mı” diye uğramadan önünden geçemezsiniz. Meselâ eski jönpromiyelerden ve yaz kış Kandilli’de çok güzel bir yalıda ikamet eden Himaye-i Hayvanat Cemiyeti Reisi ve sempatik eşi haftada iki defacık olsun İstanbul’a Lebon’a uğramak için inerler. Yine yaz kış Boğaz’da oturan Bay Sait Ermay ve güzel karısı birbirlerini daima Lebon’da bulurlar. Ali Kaptan seferde olmadığı zamanlar her akşam buradadır, daima nazik, daima yardıma koşar bir hali vardır, ona rast gelerseniz ayakta kalmazsınız, köşe bucakta sizin göremediğiniz bir masayı size gösterir, daha olmazsa kendi yerini verir, (tabii hanımlara). Tanımadığı yoktur ve herkese bir isim takmıştır. Benim “beyaz bir güvercin”e benzettiğim bayan C.....le’ye o “sabık güzellerimizden” diyor. Sabık da olsa bu bayanı yeni görenler hâlâ güzelliğine hayran oluyorlar. Bu bayan her seferinde başka şapka ve başka kürkler giyer, elbiseleri çok dekoltedir o kadar ki, iskemlesini masaya çekerken kalbini görebilirsiniz. Parmaklarında insanı utandıracak büyüklükte yüzükler vardır; bu bayanın kendinden küçük bir hemşiresi daha vardır ama o ablasının gölgesinde yaşamaya mahkûm. Bu aabaya Burhan Felek bile arkasını dönüp oturamaz. Arı enjeksiyonlarına ve nazar yüzüğüne rağmen geçemeyen romatizma sancıları içinde kıvranan Felek bu bayanın gelişini görünce iskemlesini güç halle yana çevirip sevaba girer. Her akşam gelenlerden iki sadık bayan arkadaş vardır. İkisinin de çok şık tayyörleri ve güzel şapkaları insanın gözünü alır. Madam Kenan ürkek bakışlarını bir an Lebon’da gezdirir sonra arkadaşı bayanla baş başa vererek gidinceye kadar konuşur. Bu bayan geçen akşam biraz hırçındı, çünkü başındaki şapkanın aynı modeli biraz ötede yeşil renkte başka bir başı süslüyordu, halbuki o küçük şapkalarını Paris’ten almıştı, demek bütün dünya şapkacıları aynı muzipliği yapıyor. Bayan Melahat Geylani artık saçlarını tepeye toplamaktan vaz geçti, o şimdi irili ufaklı, çeşit çeşit şapkalar giyiyor, çayını karşı-

da içmesine rağmen Lebon'a bir kere uğrayıp şokola alıyor, böylelikle etekleri uzamış elbiselerini iki tarafa da göstermiş oluyor. Ne yazık İstanbul ve Lebon kendisinden bir müddet mahrum kalacak, eh biraz Ankara'da "Liliput" arabası ile gezsin.

Bir türlü Lebon'u feda edip doğduğu şehre gidemeyen Alanyalı çocuk mütehassısı Dr. Süleyman arkadaşları arasında "mihrace" diye anılmış, acaba ondan mı bu kadar kendini kasarak oturuyor? Fakat henüz kendisini bir bayanla görmedik, yoksa kalbini Viyana da mı bıraktı?

Lebon'da herkesin bir grubu vardır. Meselâ terzi Bayan Nedret bir keklik çevikliği ile gelir ve daha evvel gelmiş olan arkadaşlarına iltihak eder. Kendisi gelincik sigarası içer ve çayını mutlaka cam bardakta alır. Çok neş'elidir, hele karşısındaki masaya gözlüklü bir "Hindi" gelip oturunca dayanamaz. Onun grubuna son zamanlarda bir kız iltihak etti. İşittiğime göre Ankaralıymış, ismi S. Sonkur. Her nedense daima halasının himayesinde geziyor.

Bütün güzel delikanlılar Celâlettin Ezine'nin masasında. Feyha Talay ve babası da hemen her akşam buradadırlar.

Daima şık, daima uzun kollu güzel gömlekler giyen ve elini ayağını bu daracık masalara sığdıramayan İhap Hulusi'yi ekseri Kadıköylü Dr. Şerafettin'in himayesinde görüyorum. Onların masasına Boğazlı Avukat Hayrettin, emprime meraklısı kara yağız Suavi, hâlâ genç Fazıl Ahmet, Berlin'in eski baronlarını hatırlatan Kenan da gelip oturur. Fakat İhap sıkıntılı adamdır, o aynı akşamda birkaç masa değiştirmeden yapamaz. Lebon'un demirbaş eşyası haline gelen Sabri Fettah da onların grubunda idi ama şimdi herhalde Kafe dö la pe'de oturuyordur, o gittikten sonra İspanyol'a benzeyen güzel bir kadın da artık Lebon'da görünmez oldu.

Lebon'un müşterileri garsonları isimleriyle çağırırlar. Daima yorgun bir eda ile gelen Bay Şura ekseri Serafim'in masasını tercih eder, yakında baba olacak maden mühendisi Tefvik Sadullah güzel karısı Bayan Gizella'yı Yorgo'nun masasında bekler, Sabri Celâl küçük, şirin karısını daima camekânın arkasındaki Anastas'ın masasında bulur. Buranın garsonları beyaz jaketli filân değillerdir, hepsi efendi kişilerdir ve hepsi çok iyi hizmet

etmesini bilirler. Hatta Baba Lebon bile dara geldi mi pastaların arkasından huruç edip güzel hanımlara yahut ekâbire iskemle taşır. Halit Nazmî bile küçük kızı Selma ile Lebon’a gelir. Yahya Kemal’i de nadiren burada görebilirsiniz. Orhan Arıburnu sarışın bir kadının gözyaşlarını Lebon’da sildi, şimdi bir esmer güzelinin tebessümünü yine burada seyrediyor. İstanbul’un yegâne edebî gazetesi sayılabilecek 20. *Asır*’ın sahibi Fikret Akdora, Cemal Tollu ve Nurullah Berk’i burada kandırmaya çalışır. Türbanının üzerine soğuk havalarda bir de eşarp takan Mis Ceyms yaşlı annesine Lebon’da randevu verir. Fasîh Saylan evine dönmeden evvel mutlaka Lebon’a bir merhaba der. Harikulâde güzel elle-re malik Bayan Nezihe pencere önündeki masayı boş bulunca karşıya gitmekten vazgeçerek Lebon’a girer. Müzehher Vâ-Nû (namı diğer Nihal Karamağaralı)’ya bile burada rast gelmek mümkündür. Başına topladığı ağır sarı örgülerle Sare de ekseri buraya gelir ve çayını alır, bu kadın geçliğin sırrını keşfedenlerdendir. Aynı aileden Bayan Leylâ da altın sarısı saçlarını tepeye toplamaya başladı. Sabahları jimnastik dersine devam eden Jale üzerinde ekzantrik bir kürkle ve daima annesinin refakatinde gelir buraya. Bayan Tör, bu ebedî güzel kadın da çayını ekseri Lebon’da içer. Hırçın bir kartalı andıran ve genç kızların indinde sinema yıldızı Ailen Leb’e benzeyen genç bir delikanlı aynaların önünü tercih eder.

Dedim ya Lebon’un kendine mahsus bir havası vardır, dışardan bakanlar burasını snop bulurlar, halbuki burası çok samimî çok sıcak bir yerdir (cumartesileri müstesna) ve “Lebon” hastalığına tutulmaya göresiniz, ondan bir daha kurtulamazsınız.

1 Aralık 1947,
Salon

Taksim Pavyonu

Yazan: Fitne Fücür

Güzel ve şık kadınları bir arada görmek isterseniz Taksim Gazinosu'nun pavyonuna gidin. Bütün iddialı kadınlarımızı orada görmek kabildir. Pavyonun bu iddialı müdavimleri o kadar artmış ki, ister istemez meydanı genişletmek zarureti hâsıl olmuş. Meselâ vestiyer aşağıya inmiş, vestiyerin yerine de masalar konmuş. Masaların istilâsı dans pistini ancak yirmi çiftin birbirine sarılarak durmasını temin edecek bir duruma sokmuş. Tavan ışıkları da bir acayipleşmiş; bayram günlerinde Taksim Meydanı'ndaki renkli fiskiyele benziyor. Prof. Sü'nün kulakları çınlasın. Caza da olmuş olanlar. Nerede sevimli "Buni" ve orkestrası, nerede bu büyük validelerimizin zamanından kalma tango-ları çalan lücuzetli, cansız caz. Bütün akşam ancak üç tane yeni dans havası çalındı. Hele tango çalarken ışıkların illâki kırmızıya bürünmesi bütün kadınların haklı olarak sinirine dokunuyor, dudaklar zavallı ve acınacak bir solukluk alıyor.

Bütün localar daha evvel, bahşişi ve konsomasyonu bol kodamanların tahtı isticarında. Bakın mesela birinde Sadıkzade ailesinin gençleri oturuyor. Bu aileye yegâne erkek torunu bahşeden güzel bayan Beyhan nar çiçeği bir elbise giymiş, başına siyah cennet tüylerinden bir hâle yapmış. Onların localarında akşamın en güzel erkeği, hamsi diyarının ve Karadeniz sahillerinin çocuğu ses mühendisi Hüsamettin ve zarif karısı var. Karı koca avuç içi kadar yer bulunca "bugivugi"yi öyle bir döktürüyorlar

ki, insan gözünü alamıyor. Yanlarındaki locayı henüz Paris'ten avdet eden Müzeyyen Senar'ın grubu işgal etmiş. Müzeyyen Senar bu akşam hakikaten ısıt ısıt bir halde. İngiliz *Vogue*'ından henüz fıskırmış gibi. Tâ bileklerine kadar uzun siyah bir elbise, vatkasız dar omuzlar, mor tüylü bir şapka ile gecenin en çok modaya uygun kadını. Bu kıymetli sanatkârimiz Paris'te yol yürümek sayesinde beş kilo kaybetmiş, mamafih, bu kayıp lehine olmuş. Onların hemen yanı başlarındaki masada Afişçi Suavi ve başında pastel renkli tüylü bir şapka ile oturan güzel karısı var. Fakat tüy rekoru Bayan Atay'da. İki alâmet siyah tüy, hâlâ rengi solmamış sarı saçlara o kadar yakışmış ki, insan tebessüm etmeden seyredemiyor. Aynı grupta Madam Tamara ve çocukları var. Siyah ve çok zarif bir elbise giymiş olan Madam Tamara başına siyah ve geniş kenarlı bir şapka giymiş. Payet modası galiba devam ediyor, fakat bej ipeklinin üzerine işlenen yeşil payetler insana eski kanto elbiselerini hatırlatıyor.

Bayan Muzafferin elbisesini sevmedim. Bu akşam biraz mahzun bir edâsı var onun, yalnız kardeşi ile dans etti, fakat sambayı onlar kadar iyi oynayan yok. Femina da bu akşam şık ve tüylü bir şapka giymiş, onun da elbiseleri ayak bileklerine kadar uzun. Buradaki güzel şapkaların ekserisi onun eseri galiba. Meselâ bu akşam şıklığa özenen "elvedâ gençlik" bile siyah kadife ve kenarı dantelli rölöve şapkasını oradan almış.

Nevin Akkaya ile ebedî bekârlarımızdan Ferdi Tayfur yanak yanağa dansediyorlar. Nevin de uzun modasına hemen uyuyvermiş, elbisesi balık gibi delikli ve dantel cinsinden bir şey. Ferdi Tayfur'un masasında oturuyor, bu masada da bir kadın bolluğu var ki sormayın. Kahverengi ve lâme emprimeli şık bir elbise giymiş olan Bayan Nedret, bayan Suman; birer fidan gibi genç, güzel ve siyah elbiseler giymiş olan iki arkadaş: Sevgi ve Serap, hepsi Ferdi'nin masasındalar. Samba ve bugivugi'lere ayak uyduramayan Ferdi tangoları kaçırmıyor.

Sesini bir şarap reklâmında kullanan güzel bir bayan, siyah tüylerin süslediği kırmızı nefis bir şapka ile bir kat daha güzeldi bu akşam.

Ankara'nın Jale'si ile İstanbul'un Jale'si bir dansı kaçırmadılar. Kıymetli doktorlarımızdan Ali Eşref ve şık zevcesi beraber-

lerinde Dr. Semramis'le geldiler. Dr. Semramis'in payet işlemeli şapkası masallardaki kralların taçlarını hatırlatıyordu.

Bayan Türkân artık şişmanlamasa, neredeyse harikulâde güzel gözleri bile kaybolacak. Keseryan'ın tombiş evlâtları pisti haklı olarak küçük buldular ve kapının önünde rahat rahat dansettiler. Dilberzadeler çok kalabalık bir grup halinde gelmişler. Orhan Veli, Celâl Sılay ile beraber. Orhan yeni şiirinden mısralar okuyor ve etrafa tılsımlı kibritten dağıtıyor. Orhan'ın ebedî hasreti bir hastalık halini aldı, zavallı "garip!"

Lâkin ne kadar az bekâr erkek var? Şöyle baktım da bir eczacı Cemil, bir de Ferdi Tayfur (onların da modası geçmiş artık). Meselâ Galatasaraylı genç Hasan gibi birkaç tane daha olsa fena olmayacak. İsmi söylemek istemediğim bir bayanımız siyah, geniş kenarlı şapkasına sağlı sollu uzun siyah dik tüyler takmış, dansederken etrafında ister istemez bir boşluk oluveriyor, göz meselesi...

Terzi İzzet boyundan umulmayacak sesler çıkarıyor. Ne kadar neşeli bir masa teşkil ediyorlar...

Bir Azerî Prensi ve karısı; Bay Cezmi ve güzel karısının masasındalar. Hamiyet Yüceses pötigri bir kürk giymiş, onun da şapkası payetlerle bezenmiş, yanında Selâhattin Pınar'la geldiler, fakat yer bulamadılar. Zaten daha evvelden yer ayırtmamışsanız ancak barda oturabilirsiniz. Meselâ kendine hayran Sarı Mahmut da orada. Kalabalık ve sıcak insanı bunaltıyor; bir dost paviyonun bar kısmını hamam soğukluğuna benzetti, güzel değil mi?

Genç nişanlılar Münevver ve ressam Edip de yer bulamadan döndüler, halbuki Bayan Münevver'in çok şık bir kıyafeti olmasıydı, ne yazık ki yakından göremedim.

Nefti kadife bir dine elbisesi giymiş olan bir bayan hiç boya sürmemişti ve bütün gözleri kendine çekiyordu.

Muayyen bir saatten sonra garsonlar ellerinde bir sürü hesap pusulaları ile masalara hücum ediyorlar. Hele İtalyan metrdotel insanı her an azarlayacak gibi adamın önüne dikiliverince, acaba bir kabahat mı işledim diye ürküyorsunuz, yüzünün bir an bile bir tebessümle aydınlandığını görmedim daha. Fakat ona mukabil Bay Leblebi daima dost edâsı ile kapı önlerinde belirince insan rahat bir nefes alıyor. Paviyondaki İspanyol ve "cipsi"

numarasından da ben bir şey anlayamadım. Hep aynı monoton hareketleri yapan sarışın taze numarasını bitirince, alkıştan ziyade handeler topluyor.

Şuna kanaat getirdim ki, cumartesi akşamları böyle yerlere gidilmez, fakat ne yaparsınız ki bu akşamlarda sosyete birbirini çatlatıyormuş, bir daha sefere Parkotel'in paviyonuna gidelim sizinle, bakalım orası da bu kadar çok şık kadını sinesinde toplayabiliyor mu?

15 Aralık 1947,
Salon

Artistlerin Toplantısı

Yazarı: Fitne Fücür

Nedense her defasında bu toplantılara artistlerden ziyade gazeteciler rağbet eder. Fikret Adil'in 1942'den beri tertiplemediği bu toplantılar, çeşitli insanları çeşitli yerlerde birleştirir. Riyasız, cana yakın ve merasimsiz bir hava içinde herkes kendi hesabına yer içer, güler ve eğlenir. Yeni şiirler okunur, yeni dostlar ediliyor, yeni nükteler savrulur. Toplantı hemen kıvamına gelir ve kıvamında iken de dağılır.

İşte, pazartesi akşamı da artistlerin toplanacağını duyunca, sevgili okuyucularımı bu samimî ve nezih geceye götüreyim, herhalde canları sıkılmaz dedim. Bu sefer artistler Beyoğlu'ndaki Anadolu Birahanesi'nin arka salonunda toplanmışlardı. burası ekseriya havuz kenarlarında görülen sun'î kayalık dekoru içinde, aynalı, acayip, mağara ile akvaryum arası bir yer. Kalabalık, herkes kafadarını bulmuş, kadehler etrafında toplanmışlar. Neş'enin, esprinin, heyecanın bu sınırsız cömertliğine, müessesenin içki sunduğu kadehler bir tezat teşkil ediyor. Mübarekler birer yük-sük.ERCÜMENT Ekrem bile bu akşam böyle tadımlık kadehçiklerle uğraşmayı göze alamamış olacak ki, hiç değilse gönlünü ferah tutmak için kendini biraya kurban etmiş. Meşhedi'nin hedefi (Muvakkar alınmasın) Talu baba, her zaman olduğu gibi gecenin en sempatik, en espritüel ve cana yakın adamı. Baba dediğim için özür dilerim. Aşk hakkındaki düşüncelerini okuduktan sonra kendisine Don Juan demem lâzımdı halbuki.

Aynalar ve kayalar ortasında sigara dumanı ile dolu bu küçük mustatil akvaryumun bir köşesinde Şekip Tunç'u gördüm. Sualli ve cevaplı bir seri yazısından sonra sualsiz kalmış, tek başına oturuyordu. Sonradan yanına bordo kadife jaketi, bıyıkları ve zengin saçları ile İspanyol toreadorlarını hatırlatan profesyonel sahne sanatkârı ve amatör şair Galip Arcan geldi. Galip sahnede ne kadar profesyonel, şiirde ne kadar naiv. Bu sanatkârın 1947'de *Salon* mecmuasında piyasaya çıkardığı heyecandan yanakları pembeleşen titrek mısralarını bilmem okudunuz mu? Şekip Tunç'un etrafı dolmaya başladı. Babîâlinin temkinli, hesabı, ağırbaşlı, alabros saçlı Hakkı Tarık'ı da onun yanında, gözlük kepenkleri gâh kapatılarak gâh açılarak konuşulmaya başlandı.

Salonun bir ucunda Mefisto sakalı ile Nazmi Acar, diğer ucunda tay meraklısı Prens Haydar. Nazmi Acar'ın yanındaki masada Vedat Nedim Tör ve her zamanki gibi şık, zarif sarışın eşi. Biraz sonra yanlarına gelen Şevket Rado ve eşi ile de *Aile* tamamlanmış oldu. Bu nevi toplantılarda daima Vedat Nedim'i dinlemiştir. Heyecanlıdır, heyecanını sözle ifade eder. Dünyanın yegâne kurtuluş çaresini sanatkârların ve teknisyenlerin himmetinde görür. Bir *Aile** babası edası ile vakur, salonun kayalık dekoru içinde yükseldi ve bizlere *Aile*'ye mal edilen Yahya Kemal'in bir şiirini okudu. Okuyuşunda ve sesinde yaptığından memnun ve işini bilen bir *Aile* reisi hali vardı.

Bunu takiben *İstiklâl Madalyası* filminin kahramanı şair Orhan Arıburnu bize Yeşil ismindeki bir yeni şiirini okudu.

Başına türban bağlarsın

Yeşildir.

Eline eldiven giyersin

Yeşildir.

Çantan yeşil.

Patiklerin yeşildir.

Adın yeşil olmalı.

Bağ olmalı.

Bahçe olmalı...

Fitre Fücür büyük olasılıkla *Aile* dergisini kastediyor.

İnşallah yanlış not almamışımdır. Bu şairde yeşile ve “yeniye” karşı müthiş bir zaaf var. Hele bu (yeni) (yeşil gözlü) olursa. Şubat başında Maksim’de temsiller vermek üzere şehrimize gelen Muammer Karaca’yı, Valâ Nureddin, Ferdi Tayfur, Serap Tayfur, Nihal Karamağaralı, Mehmet Emircan, Azerbaycan danslarının şahı Rahim, İbrahim Hoyi, Nevin Akkaya ve Vagonli Tefik Sencer’in masasında gördüm. Tefik Sencer’in lâkabı Vagonli değildir. Vazifesi Vagonli’dedir. Bu iki ismi rabitasını sezmeden yan yana görmüşümdür. Vazifesinin ne olduğunu bilmem. Muammer Karaca’yı, bu zeki, hazırcevaplılığı ve esprileri ile insanı serseme çeviren cıva ve ateş gibi artistimizi aramızda görmek bizleri çok sevindirdi. Fakat ne yazık ki, esprileri, köy türküleri, taklitleri bulunduğu masanın hudutlarını aşamadı.

Bütün gece bir ev sahipliği titizliği ile ortada dolaşan Fikret Adil, söz aldı ve bizlere henüz dünyaya gözlerini açan mes’ut bir teşekkülün doğuşunu müjdeledi. Sanat Dostları Birliği kurulmuş. Vefakâr sanat muhibbesi Melek Celâl’in koruyucu kanatları altında canlanan Nevzat’ın doğuşu, Fikret Adil tarafından bu akşam bu kayalık dekor içindeki mağaradan âleme ilhan olundu. Hazirun âzâ talepnamelelerini doldurmakla Nevzat’a biat ettiler.

Arkamdaki masadan müthiş kahkahalar yükseliyor. Bu kahkaha herkes sustuktan sonra başlıyor, nazlı, edalı, âdeta bir saraylının kıvrım gülüşü, bu Bayan Artemel’in sesidir ve peşinden en somurtkanları bile sürüklüyor. Yanlarında ressam Eyüboğlu çifti var. Fakat bütün ısrarlara rağmen Bedri Rahmi şiir okumadı bu akşam. Ona mukabil Ferdi Tayfur’un hikâyelerini dinledik. Ercüment Ekrem de Meşhedî’siyle geldi. Hoylu hemşehrisi karşısında dostumuz İbrahim’in ağzı kulaklarına varıyordu.

Büyük bir masada Leopold Levi, Melek Celâl, Avrupa’dan henüz dönen Peride Celâl, ressam Ercüment Kalmuk ve sempatik eşi, ressam Nurullah Berk çifti, sarışın bir mâbude gibi Sare teyzası oturuyorlar. Nevin Seval biraz geç geldi, fakat kendisi *Vogue* mecmuasından fırlamış bir sahife gibiydi.

Nazmi Acar bu güzel geceyi divan edebiyatının güzel bir şiiri ile süsledi. Vâlâ Nureddin “hatıraların yanında ve hatıralardan uzak” bu akşam saadeti pozitif ve realist görüşü ile sadece

karısının gözlerinde aradı. Son sergide çok güzel resimlerini gördüğüm Ferruh Başağa da burada, pür tevazu ve hayli çekingen. Bir an Beyoğlu'ndaki vitrini ile gözleri, son konserinde de gönülleri hayran bırakan Necmi Rıza'yı Vasfi Rıza ile beraber gördüm. Gayri ihtiyari Felek'i aradım. Bîrahim olan Felek bu akşam vefasızlık etmişti. Kıvama gelmiş olan bu güzel toplantı yine kıvamında iken neş'e, ümit ve sevinç içinde sona erdi.

1 Şubat 1948,
Salon

Penceremden

On gündür penceremin önünde hasta yatıyorum. Vakıa bu on gün içinde pek öyle mühim şeyler olmadı. Yalnız *Cumhuriyet* gazetesinin 25. senei devriyesini bir kadehle Parkotel’de kutlamak isterdim, bir de ellinci meslek hayatını idrak eden Ercüment Ekrem’in elini sıkmak... En çok bunlara üzüliyorum.

Mamafih benim penceremi hiç yabana atmayın sevgili okuyucularım, hemen hepiniz buradan geçersiniz. Penceremden Markiz, Lebon ve Stüdyo triosunu çok yakından seyrederim. İstiklâl Caddesi’nin başlangıcı olan bu yerde tam Lebon’un köşesinde bir de yokuş vardır ki, zavallı beygirlerin analarından emdikleri sütü burunlarından getirir. Tepeleme kereste yüklü arabaların bu yokuştan nasıl son vites uçtuklarını görmek tüyler ürpertici bir şeydir.

İstanbul’u Fransızca şiirleriyle metheden ince, zarif ve bilhassa daima şık Madam Püller’i günün müteaddit saatlerinde penceremin önünden geçerken görürüm. Sabahları spor tayyörler giyer. Öğleden sonraları “vizit” veya “kokteyl”e gittiği için şapka ve çantasını aynı renkten seçer, güzel kürkleri ve şık iskarpinleri vardır. İstanbul’da ilk uzun modasını tatbik eden de yine bu hassas şaire Madam’dır.

Öğleye kadar, hattâ bazen öğleden sonra da ayağında çizmeler ve külot pantolonla Beyoğlu’nda dolaşan Matmazel C. Düssi de kırbacını sallayarak önümden geçer. Kendisinin miyop olduğunu söylerler, fakat o görmek istediği birkaç arkadaşını hiç gözden kaçırmaz.

Kadıköy ve civarında oturanlar ekseri Tünel’le Beyoğlu’na çıkarlar. Bunlardan biri daima göz alıcı şapkalar giyen ve hayır cemiyetleri menfaatine bilet satan Bayan Mevhibe’dir. Öğleden evvel inenlerin arasında Moda Deniz Kulübü’nün kraliçesi Leydi H... vardır. Tebessüm etmeyi dahi çok gören, küçük dağları kendi yarattığı iddia ve edası ile hususî arabasından iner ve geçeceği yerlere neden halılar serilmediğine şaşarak yegâne sarımsak girmeyen yerin Lebon olduğunu bildiği için, öğle yemeğini orada yer. Yine hususî arabası ile inenlerin arasında Feneryolu’ndan bir Mısırlı prenses vardır. Kış günleri dizlerine örttüğü “muton dore” örtüsünü büyük bir itina ile yana kaldırıp arabadan öyle majestik bir eda ile iner ki, valide kraliçe geliyor dersiniz. Fakat kendisi çok nazik ve hatırşınastır. Beyoğlu’na indiği zaman evvelâ Zingili’nin vitrinine bakar, sonra Sara’nın montörlerini görmeye gider. Daima değişik mücevher takar. Mücevhere ve kıymetli eşyaya zaafı vardır. Güzel olan her şeyi sever, fakat herkesin güzel dediğini beğenmez.

Bütün bir sene şikâyet ettikten sonra nihayet koleji de çengele asan, saçları omuzlarında, kıyafetinde en azından dört renk toplayan güzel Leylâ, elinde bir köpek ve vitrinlerde kendisini seyrederek günün hemen her saatinde pencerenin önünden geçer. Saat 17 ile 19 arasında korna sesleri, tramvay gürültüleri ve insanların çıkardığı uğultu tahammülfersa bir hâl alır. En kalabalık saat bu saatlerdir. Şevket Rado, Vedat Nedim kol kola geçerler. Celâlettin Ezine evvelâ Lebon’a, sonra Markiz’e, daha sonra da Tilla’ya gitmek üzere tur yapar. Bayan Nezihe, Bayan Züleyha, ve Bayan Lâmia triosu gününe göre kâh Markiz’e, kâh Lebon’a dalarlar. Peride Celâl tam saat 17’de yorgun ve gayri memnun bir eda ile Mısır Apartmanı’nın yolunu tutar.

İstiklâl Caddesi’ne çıkıp da Haşet Kütüphanesi’ne uğramadan geçemeyenlerin başında Bayan Nükhet gelir; ondan sonra daima şapkasız, paltosuz, fakat mutlaka eldivenli S. S. Giyon; kitap almaktan ziyade kendi eserlerinin satışını kontrol eden, dünyanın en sempatik, fakat artık olgun bir çağa gelmiş ezeli âşığı Celâl Esat Arseven; çok güzel bir gazete çıkarmaya başlamış olan Kâmuran Evrenos; güneşli havalarda bile naylon yağmur-luğunu diğer avadanlıklarının yanına yerleştirmeye yer bulan

Asaf Hâlet Çelebi; Âdile Ayda'nın itirazlarına rağmen bizi bize çok güzel anlatmasını bilen Sait Faik; ortarlardan kaybolan Nevin Akkaya; günden güne incelen İvi Stangali. Orhan Veli de buraya uğramadan geçmezdi, ama son zamanlarda müellifi belli olmayan canlı bir eser okuyormuş dediler. Bu canlı mahlûk Orhan Veli'ye Edgar Po'dan İngilizce şiirler terennüm ediyormuş, bu gidişle Orhan ya İngilizce ders alacak, yahut da İngilizce öğretmeni Türk bayana Karagöz'ün Bursa Safası'nı ezberletecek.

Yerim müsait olsaydı size saat 22'den sonraki manzarayı yazmak isterdim. O zaman da Markiz Nayt Klüp ile Stüdyo'nun sefası başlar. İstanbul sokaklarını yine tehlikeli bir hale koyan güzel sarışının Paris dönüşü Nayt Klüp'e girişini size ne kadar anlatmak isterdim. Belki bir daha sefere.

15 Mayıs 1948,
Salon

Filanca Hanımın Kürkü...

Yazan: Fitne Fücür

Gazetelerde birtakım röportajlar görürdüm. İnsan hâli bu, günün birinde ben de coştum. Şu okuyucularıma ben de kendi kafamca İstanbul'un on enteresan kadınıni takdim edeyim. Becerebildiğim kadar bu işi başarmaya çalıştım. Başarabildim mi bilmiyorum, yalnız bu arada sevgili okuyucularımdan tümen tümen mektuplar aldım. Aşağı yukarı hepsi "Bizi bir insan değil, insanlar ilgilendiriyor" diyorlardı.

Ne halt edeyim, bir defa bu röportajlara girmişim, çıkmak kolay olmadı. Girdiğim işi bitirince, okuyucularıma istedikleri gibi insanlardan bahsetmeye başladım. Bu sefer de telefonlar geldi, gazeteye de haberler ulaşmış, "Tanıdığımız insanları bize bildirmek kâfi değil, bize yeni ve heyecanlı dedikodular versin Fitne Fücür" diyorlar. Ne yapayım ekmek parası... Ben de bu sefer ver yansın edeyim diyorum. Okuyucu benden ne istiyor, kimin karısı kocasını aldatmış, kimin sevgilisi vefasızlık etmiş, kimin kocası ihanet etmiş... Okuyucularım bunları mı istiyorlar, o halde işte size çırılçıplak havadisler. Ayşe kocasını atlatıyor; hangi Ayşe diyeceksiniz değil mi? Kiminle diyeceksiniz değil mi? Rıza ile, ama hangi Rıza? İşte bunu söylemem, ârif olan anlar... Saide'nin de M. T. ile mercimeği fırına verdikleri söyleniyor... Bunun vebâli boynuma değil, duydum, hem Saide'nin en yakın dostu mavi gözlü dilberden... Bu iki vaka sizleri tatmin etmemiştir, üçüncüsü ve dördüncüsü de var. Dikkatli olun, apaçık yaz-

dığım için tarife girişmiyorum. Memduh'u tanırırsınız değil mi? Hayır o aklınıza gelen değil, o henüz boşandı. Bu Paris'ten yeni gelen... Burada kiminle dolaşiyor biliyor musunuz, bu dolaşma tâbiri de lâfın gelişi, haydi canım daha açık söyleyeyim, kiminle sevişiyor biliyor musunuz? Gelin kadının ismini söylemeyeyim, ama onları her çarşamba Markiz'de görmek kabildir. Markiz dedim de aklıma geldi, şu bizim aklı başında, evcimen ağır başlı Hamdi var ya? Geçen gün kumral Naime ile onları baş başa Markiz'de görmeyeyim mi? Birdenbire şaşırdım tuhaf bir tedai aklıma Leylâ geldi, o ne masum bir genç kızdır ne İlâhi bakışları vardır... Maçka'daki Şark Kahvesi'nin duvarları dile gelseydi, acaba Hamdi bu kadar rahat oturabilir miydi?

Ah bu İstanbul her köşesinde bir âşinâ çehre, nereye bak-san bir tanıdık, hepsini hepsini mi size anlatayım? Vazgeçin canım; okuyucularım arasında çok uzak illerden mektuplar alıyorum. Meselâ bunlardan bir tanesinde Adanalı bir okuyucum bana haklı olarak dert yanıyor: "Bıktım sizin İstanbul sosyetesinden" diyor... "Biz Anadoluluların nesine gerek İstanbul'daki filânca hanımın kürkü..." Hakkı da var. Neylesin bu okuyucum İstanbul'daki falanca hanımın kürkünü. O kendine âşinâ çehre arıyor, ama burası İstanbul. Adanalı çehreyi de bulur... İşte Pamuk Tüccarı Hüseyin Bey! Bu akşam Kristal'de Hamiyet'in karşısında, yanında sarışın bir kadın var, karısı değil, kim olduğunu soracaksınız, gariptir ama tanımıyorum, fakat müthiş bir kadın, piyasaya yeni çıktı herhalde. Bakışları ile yiyecek Adana'nın Hüseyin'ini. Hamiyet de bu akşam veryansın etmiş... Aklıma Şevkiye'nin 23 Mart'ta yapacağı gece geldi. Smokin ve tuvaletle gidilecekmiş bu geceye. Adanalı okuyucum ne kadar içerlerse içerlesin, bütün İstanbul sosyetesini orada olacakmış, neyleyim ki, İstanbullu okuyucularım bu geceyi benden isteyecekler, Edirnekapı'nın mütevazı ve fakir Ayşe Hanımı'nı değil. Ekmek parası. Bu sosyeteyi yazacağım. Affetsin Adanalı okuyucum.

27 Şubat 1953,
Hafta

Kadınlarımız Bu Yaz Nasıl Giyinecekler?

*İstanbul'daki Tanınmış Kadın Terzilerinin
Bu Seneki Moda Yenilikleri*

Konuşan: Cîm

Harp olur; atom diye bir acayip nesne icat edilir, dünya birbirine girer, fakat kadınlar yine “Moda” denilen vefasız sevgilinin elinden kurtulamazlar. Geçen senenin modasını düşündükçe insan gayri ihtiyarî gülüyor. Tâ kalçalardan takılan geniş kemeler, kısa bol kollar; plisesi geniş eteklerin altında bugünkünün zıddı parıl parıl parlayan çiğ et rengi çoraplar, tâ gözlere kadar indirilmiş saksı biçimindeki şapkalarla kadınlar muhakkak ki en çirkin devirlerini yaşadılar. Mamafih o zaman biri bugünkü şekilde giyinse idi kim bilir nasıl göze batacaktı? Ama diyeceksiniz ki, moda da tarih gibi tekerrürden ibaret, orası doğru; doğru; fakat bu seferki tekrarlanış çok eskilere el uzatıyor, meselâ on dokuzuncu asırdaki yumuşak kadın hatları tekrar revaç bulmaya başlıyor. İstanbul gibi bağrında beş kıtanın kadını gezdiren bir şehirde her gün değişik kıyafetler görmeye alışık olmamız icabederken, bütün kadınları aynı tezgâhtan çıkmış hep bir biçimde dikilmiş elbiselerle görünce elektrik suretiyle yayılan bu moda prensibine ne isim vermeli bilmem.

Harp senelerinde model ve kumaş bakımından terzilerin çok güçlük çektiklerini, kulaktan kulağa, falanca terzide Avrupa’dan gelme emprimeler varmış sırrını hep dinledik durduk. Artık

yavaş yavaş göze batmaya başlayan kokteyl partilerinde gördüğümüz bütün kadınların, ne kadar şık ve her seferinde değişik elbiselerle insanı hayrete düşürdükleri malum. Bu şık kadınlarımızı acaba kimler giydirir diye düşündüm. Bu düşünce beni, tanınmış bazı terzilerimizin kapılarını çalmaya sevk etti. Evvelâ tayyör ve mantoları ile kendisine bir isim yapmış olan Halit Adam'a gittim.

İnsanın tâ içine kadar yayılan nefis sıcak bir salonda bir müddet beklemem icabetti, zira kendisi erkek olan bu kadın terzisinin provası vardı ve salonda da daha dört kişi bekliyordu. Mamafih çok nazik olan Bay Halit Adam beni fazla bekletmeden fikirlerini söyledi.

Halit Adam tamamıyla Fransız modasının hayranı. Ona göre bütün dünya kadınları Fransız modasını takip etmekten gurur duyarlar. Bir İngiliz, bir Amerikalı kadın tanınmış Fransız terzilerinin elbiseleriyle övünür. Halit Adam Fransız modellerine ve Fransız ekolüne sadıktır. Amerikan ve İngiliz modellerine iltifat etmez.

Bu senenin galip renklerini sorduğum vakit beni çok şaşırtan bir şey söyledi: "Distenksiyonu olan bir frapanlık göreceksiniz" dedi. Bununla neyi kastettiğini sorduğum vakit:

– Meselâ kırmızı dedi, fakat öyle bir kırmızı ki bağırmasın ve yerinde giyilsin. Esasen bu sene çok renk göreceğiz, ama söylediğim gibi, hem göz alan, aynı zamanda bayağıya kaçmayan renkler. Emprimeler yine çok giyilecek, hattâ kışın bile emprime tahtından inmedi. Japonelere ben üç sene evvel başlamıştım, bu sene de Japoneler bütün şaşaasıyla hüküm sürecek.

– Sizce kokteyllerde ne giyilmelidir? dediğim zaman hiç tereddüt etmeden:

– Tayyör, dedi. Fantezi ve koyu tayyörler bence kokteyl partilerinde giyilecek en güzel ve en kibar bir kıyafettir. Biliyorsunuz ki tayyörler halâ çok seviliyor, hattâ gelinlikleri bile ağır ipekli ve payet işlemeli tayyörlerden yapıyoruz. Küçük rop-lar yerine ipekli tayyörler tercih ediliyor. Bunlar bilhassa dışarıda yenen akşam yemeklerinde göze çarpıyor.

Bir ara Amerika'da gece elbiselerinin kısılacığını hattâ bazı sinema yıldızlarının bu modayı lanse etmeye başladıklarını bile

duymuştuk. Halit Adam'a bu modanın tutunabilmek imkânı olup olmadığını sorduğum vakit şu cevabı verdi:

– Bu, harbin doğurduğu bir zaruretti. Uzun elbiselere hem kumaş fazla gidiyor, hem de “sorti dö bal” mecburiyeti kendiliğinden konuyordu. Tabii çok pahalıya mal olan bu nevi gece kıyafetlerinden herkes istifade edemediği cihetle, sırtı veya göğsü açık, kolsuz, kısa ve her nevi palto ile giyilebilecek gece elbiselerini denemek istediler, mamafih bu modanın sirayet edeceğini hiç zannetmiyorum. Esasen Amerika'da tecrübe edilmek istenen bu tarz Paris'te bir tek muhip bulamadı.

Kendisine modelsizlikten güçlük çekip çekmediğini sordüğüm vakit, güldü ve:

– Ekseriye kendi modellerimi kendim çizerim, dedi. Gariptir ama gecikmiş olarak gelen son Paris modelleriyle kendi modellerimi mukayese ettiğim zaman, bunlar arasındaki yakın müşabehet ne kadar Fransız tesirinde olduğumu gösterir. Bence model hiçbir zaman kâğıt üzerinde “kree” edilemez, bol kumaşla iyi bir manken üzerinde âniden elde edilen kreasyonlar sayesinde ortaya yeni bir şey atmak kabildir. Terzileri kumaş ve modelsizlikten ziyade manken buhranı üzer.

– Harp senelerinde müşterileriniz arasında bir tebeddül oldu mu?

– Müşterilerim hemen hiç değişmemiştir. Esasen fazla yeni müşteri kabulüne vaktim müsait değil, sonra ben daima yeni müşteriden biraz kaçınıyorum.

Kendisine teşekkür edip ayrıldığım zaman frapan renklerin bayağıya kaçmadan nasıl telif edileceğini düşünüyordum. Bu zor işi başarabilmeleri için bayanlarımıza muvaffakiyetler dilerim.

Ankara'dan İstanbul'a nakledilmiş ve mevsim başlarında sergileri ile sanatkârane döşenmiş büyük salonlarına İstanbul'un şık kadınlarını toplamış bulunan ve bilhassa gece elbiseleri, öğleden sonra ropları ve fantezi tayyörleri ile az zamanda şehrimizde de tanınmış olan Bayan Nedret'in İstiklâl Caddesi Yeni Han'daki

atölyesine gittim. Kendisi beni güler bir yüzle karşıladı ve sorduğum suallere hiç tereddüt etmeden gayet mufassal bir şekilde cevap verdi. Moda hakkında söylediklerini aynen aşağıya yazıyorum:

– Bu sene bütün değişiklikleri yakalarda ve omuzlarda göreceksiniz. Harp senelerinin doğurduğu birtakım zaruretler bize ister istemez bir nebze Amerikan modellerinden fikir almaya yardım etmiştir. Mamafih Paris'ten artık gelmeye başlayan modeller bizi yine şık Fransız kadınına kavuşturmuş bulunuyor. Tayyörler de dahil olduğu halde bütün elbise ve tuvaletler daha kadın hatları taşıyorlar. Geçen senenin japonelerinde gördüğümüz mübalâğalı kısa kollara bu yaz hiç cevaz verilmemiştir. Bilâkis kollar çok zengin bir şekilde dökülüyor, vatkarlar daha yuvarlaklaştı ve bütün maharet kol takmada olacak. Elbisenin bütün güzelliğini yaka ve kollar teşkil edecektir. Emprime çarpyorlar daha ziyade aplikasyonlar göze çarpıyor. Düz bir kumaştan yapılmış etekleri, büyük çiçekler süsleyecek ve bu emprime çiçekler yakanın kenarlarına kadar dağınık bir halde serpilecektir. Hattâ tayyörlerin jaketlerinde bile bel yapışık ve ondan sonra jaket eteğinde hafif bir bolluk göze çarpıyor. Bu kış için kürklü mantolar çok rağbette idi, bu da bir nebze harbin doğurduğu bir zaruretti. İlkbaharda aynı kumaştan tayyör ve mantolar çok görülecek. Bir de pardösülerin astarları ince yünlü kumaşlardan veya elbisenin kumaşından oluyor. Tayyörlerin jaket astarları bile bluzun kumaşından yapılıyor. Üstten kemerli mantolar devam edeceğe benziyor. Mamafih kare omuzlara elveda. Dışardan kumaş gelmemesi yüzünden güçlük çekmedim. Ankara kiliminden yaptığım bir jaket ve çanta ile İngiliz kumaşlarının yoksunluğunu bile duymadım. İpeklilerimiz esasen daima iyi idi. Daima müşterimin zevkine göre kendi buluşlarımdan faydalanırım. Gece elbiselerinin kısalığını kat'iyen ümit etmiyorum. Bu sadece Amerika'da bir tecrübe halinde kaldı. Bilâkis gece elbiseleri çok daha zenginleşti, kabarık iç etekler tuvaletin arkasındaki birtakım kabarıklar gece elbiselerine yumuşak kadın hatlarını veriyor.

Renklerde de çok değişiklik var. Yeşil her ne kadar çok görülecekse de, yine kahverenginin bütün nüansları ve bilhassa görül-

memiş zıt renkler revaçta olacak. Meselâ gri ile parlak viyole ve menekşe mavisi ile siyahın birleşmesi gibi canlı renklet Paris'te çok görünüyor. Mat ve parlak kumaşların karışması ile yapılan küçük elbiseleri çok göreceğiz.

Müşterilerinin ekserisinin ecnebi olduğunu söyleyen Bayan Nedret de, Halit Adam gibi Fransız janrının bizim kadınlara daha yakıştığını esasen kendisinin daima Paris modasını tercih ettiğini ilâve etti.

Bayan Nedret'te Bayan Afife'ye rast geldim. Bayan Afife Ankara'daki bayanların saçlarını süsleyen şapkalar ile meşhurdur. Kendisine bu seneki şapka modellerini sordum.

– Tüller, çiçekler, tüy ne isterseniz var. Geniş kenarlı kaplinlerden tutun, arkaya giyilen küçük toklara kadar. Yalnız türbanlar azalıyor. Bence şapka daha ziyade ihtiyaç için giyilmelidir. Mamafih şapkasız kadın yarım giyinmiş bir hal arz eder. Paris'te akşam yemeğine şapkasız giden kadınları lokallere almamaya başlamışlar. Şık bir kadın şapkasız olamaz. Bunu mesleğim icabı söylüyorum zannetmeyin, bütün gelen moda mecmualarında bir tek başı açık kadın görmüyoruz. Ben daima modaya uymakla beraber yüze yakışan şapkalarda ısrar ederim. Modaya uyacağım diye müşterimin başına gülünç bir şapkayı ne bahasına olursa olsun yapmaktan kaçınmışımdır.

Atölyesini geçen sene açmış olan Bayan Taga beni çok nazik bir şekilde kabul etti. Bayan Taga bütün modellerini Kenan Temizkan'a çizdirdiğini ve daha ziyade giydireceği kimsenin biçim ve havasına uygun modeller tercih ettiğini söyledi. Bayan Taga bu senenin renk galibiyetini yeşilde buluyor. Bütün elbiselerin, hattâ tayyörlerin dahi japone olacağını ve vatkaların çok azaldığını daha doğrusu omuzdan düşük bir şekilde olacağını anlattı. Kendisi kokteyllerde şık, küçük siyah elbiselerle giyilmesini tercih ediyor ve gece elbiselerinde kısılgı katiyen kabul etmiyor. Şapka hakkında fikrini sorduğum vakit:

– Çanta ne kadar elzemse, şapka da aynı derecede şıklığı itmam edici bir unsurdur, dedi.

Terzilere koşmaya vakti olmayan ve çalışan kadınların seve-
rek tercih ettikleri hazır elbise müessesesi memleketimizde yeni
yeni revaç bulmaya başlamıştır. Bu itibarla onların en eskilerin-
den olan “Viyana modası” mağazasının sempatik sahibesi Bayan
Grünberg’in de fikrini alayım dedim.

– En çok hangi çeşit elbiseler beğeniliyor? سوالime:

– Daima işlemeli elbiselere karşı büyük zaaf var, dedi. Gerek
ipekli, gerek yünlü kumaşların üzerindeki el işleri çok rağbet
görüyor. Bizde daima frapan renkler ararlar, mamafih bu sene
yeşil çok moda olacak. Tayyörler yine en sevilen kadın kıyafetleri
meyanında. Bilhassa alışan kadınların bir nevi üniforması gibi.

22 şubat 1946,

Tasvir

Sosyete Dedikoduları

Birçok ecnebi misafirlerle beraber protokole dahil İstanbullular sulhu Dolmabahçe Sarayı'nın büyük salonunda, kutladılar. 40 bin mumluk avize kadınlarımızın belki pek hoşuna gitmedi ama hepsi dehşetli şık ve bu akşamın şerefine sanki hiç de kıskanç değildiler. Meselâ meşhur sinir doktorlarımızdan biri hiç durmadan dans etti ve bilhassa şimal kadınlarının *reflex* kabiliyetlerini ölçmeye fırsat buldu. Balonun en güzel kadını –bence– lame elbisesi ile Bayan M., en neşeli kadını da Missis Hörst ve Mis Kleri idiler. Bir yelpazeyi feda ederek beyaz elbisesine serpen bir bayanımız da kendini mutlaka balonun en şık kadını farz etmiştir.

Missis Benet beyaz elbisesini süsleyen siyah aplike güllerle âdeta bir siyah-beyaz senfoni vücuda getirmiş ve bu tuvaletiy-le balonun en *distenge* kadını olmuştu. Sorti dö bal'ini ısrarla omuzlarından indirmeyen bir gazeteci arkadaşın karısı, dansa da rönarblö kürkü ile gidilemeyeceğini görünce nâçar sırtını açtı ve balodan dönünceye kadar da –memnun– bir daha örtmedi.

Meğer kadınlarımız ne çok dantel seviyorlarmış? Mevsime uygun tuvalet emprime olduğu halde çok nadir göze çarpıyordu. Buna mukabil koyu renkler âdeta ekseriyeti teşkil edecek durumda. Yeni evlenen ve günden güne zayıflayan bir bayanımız üçüncü baloya da aynı koyu renk elbise ile gelmişti, ne mutlu kocasına!

Gazeteci amirallerimizden Bay Abidin Daver film çekilece-

ğini görünce dayanamadı ve Zekeriya Sertel grubuna iltihak etti, Holivut'tan kalma bir alışkanlık olsa gerek.

Tam bir şark güzelini hatırlatan ve bu salona en çok yakışan kırmızı elbiseli bir bayanımız ile şarkın bu zengin ve renkli dekoru içinde soluk yüzü ve sarı düz saçları ile bana Hamlet'i hatırlatan bir bayanımız ne kadar mahzundu. Sarı saçlarına rengârenk çiçekler takan, gülen, hiç durmayan Bayan Tör de inadına ne kadar neşeli. Büfede kuş sütünden maada her şey vardı. Ev sahipleri büyük bir nezaketle misafirlerini ağırlamasını bildiler. Hiç alışık olmadığımız bir intizamla sarayın kapısına kadar gelen taksiler, dönüşte dolmuşa ve koşmaya lüzum kalmadan çok güzel geçen neşeli ve rüya gibi bir akşamdan bizi alıp götürdüler.

Bayan Nedret yaz modellerini gösterdi. Bu münasebetle bir kokteyl partisi tertip eden sempatik ev sahibesi kokteyli misafirlerinden daha çok içti galiba. Bayan Nedret'in hakikaten şık ve orijinal buluşları var. Meselâ beyaz bir kumaşa cami sûrelerini basarak nefis bir emprime vücuda getirmesi (inşallah çarpılmaz) kendi fikri olduğu gibi, davetlilerinden iki bayana da ısrarla elbise giydirmesi ve modellerini Ferdi Tayfur vasıtasıyla izah ettirmesi de kendi fikri olduğu kadar orijinal değil mi? Bayanların hemen hepsi elbiseleri beğendilerse de kocalar biraz daha ihtiyatlı davranarak, belki daha ucuza çıkar diye, mayoları tercih etiler.

Herkes "sayın eşi" ile davet edildiği halde, Nizamettin Nazif eşlerinden hangisini getireceğinde tereddüde düşmüş olacak ki yalnız gelmeyi tercih etmişti, belki bunda iktisadi düşünceler de hakimdir!

Nazik vazifesi bittiği halde elbisesini çıkaramayan amatör mankenimiz bu kıyafetle serinlediğini iddia ediyordu. Halbuki biz bilâkis, elbiseye ısındığını sanmıştık!

Ankaralı okuyucularımız tanır. Genç, uzun boylu, ve yakışıklı, evlenme meraklısı bir doktorumuz vardır. Son seyahatimde beni evinde pilâva davet etti. Sofraya gelen salatalar permanganatla yıkanmıştı (bu onun itiyadıdır). Niçin hâlâ evlenmediğini sorduğum zaman içini çekti ve başından geçeni anlattı. Âşık ve evlenmek üzere olduğu bir kızı öptükten sonra ağzını kolonya ile silip gargara yaptığını gören nişanlı, yüzüğü doktorun kafasına fırlatıp dönmek üzere gitmişmiş. Bazı hâdiselerin vukuu şuyundan beterdir derler, işte o gün bugün zavallı doktorumuz bekâr kalmaya mahkûm olmuştur.

Orta yaşı artık aşmış, fakat güzel söz söylemesini kendine en çok yakıştıran bir hatibimiz dedikodulu köşkünde büyük bir aşk geçiriyor! Yanında “henüz 18 yaşında” bir güzel görünce aklımıza gayri ihtiyari Samson ve Dalila geldi.

Kendine “güzel kadın koleksiyoncusu” lâkabını takan zat ekseri başı açık gezer, çenesi hafif ileriye doğru meyillidir, ayaklarının burunlarını iki yana doğru açarak yürür ve bir güzel kadın görünce koşarak kaldırım değiştirir. Yanında hiçbir zaman çirkin bir kadına rast gelinmemiştir. Akşamları Beyoğlu’nun belli başlı üç pasta salonuna uğrar ve geceleri onu büyük barlarımızda görürsünüz. Geçenlerde yine harikulâde güzel bir bayanla onu yolda görünce âdeta kıskandık. Fakat aynı bayan bir müddet sonra Lebon’da bir arkadaşına şunları anlatıyordu:

“Ne yapayım, o kadar ısrar etti ki ben de Taksim’den Tünel’e kadar beraber yürümeyi kabul ettim. Şimdi artık peşimi bırakır da rahat ederim, kabul etmeseydim daha bir sene sızlanıp duracaktı...” Bunu duyduktan sonra koleksiyona dahil olan kadınlar mı, yoksa koleksiyon sahibinin mi daha gülünç olduğunu tayin edemedik.

Bir Tavzih

Arkadaşımız bir bayanın bize ısrarlı müracaatı üzerine aşağıdaki tavzihe lüzum gördük:

Bundan bir müddet evvel bu sütunlarda Modalı, kısa boylu ve enjeksiyonda mahareti olan bir doktordan bahsetmiştik. Mevzubahis doktor hâlen Mühürdar'da mukim doktor Şerafeddin Kâm değildir.

23 Mayıs 1945,

Tasvir

Son Söz

Eğer yeterince bilgiye ve belgeye ulaşabilseydim Adalet Cimcoz'un "gerçek" yaşamöyküsünü yazabilmeyi çok isterdim; ama sayfalar dolusu yazdıklarım, asla bir yaşamöyküsünün kusursuzluğunda ve bütünlüğünde değil. Evet her şey baştan sona bir insanın hayatıyla ilgili ancak bu hayatın her köşesinde dolaşmıyor. Sadece açabildiği küçük deliklerden içeri bir göz atıyor ve çoktan yitirilmiş eski zamanların bölük pörçük öykülerini işittikçe heyecanlanıyor; o kadar.

Kitapta anlatılanların büyük bir kısmı küçük hatalar içerse de, gücünü anılardan alan öyküler. Aralarından bazıları asılsız dedikodu ya da hatalı varsayım olabilir. Anlatılanlar bazen bir-biriyle çelişiyorsa, bazı noktalar karanlıkta kalıyor ve hiç anlaşılamıyorsa bunun tek nedeni var: Ada.

Öldükten sonra geride bıraktıkları da tıpkı yaşamı gibi; karmakarışık, gizemli ve deli dolu. Bu, sıra dışılığının bedeli ya da ödülü. Farklı olmayı, farklı görülmeyi ve tam olarak çözülmemeyi seven bu insanı, bugün çözüp de büyüü bozmanın pek çekici bir yanı olmazdı herhalde. Onun yaşadığı gibi ölmesi ve öldükten sonra da her şeyi soru işaretlerine sarıp sarmalayıp bırakması, yani benzerlerinden farklı kılması kaçınılmazdı belki de.

İşte bu yüzden, onun hayatında yaptığım bu tuhaf yolculuğun sonunda, çok uzun bir yol kat etmiş olmama rağmen vardığım nokta, başlangıçta olduğumdan çok uzakta değil. Ada'nın, 60 yıllık yaşamının bitiminde çiçekli vadilerde vedalaştığı dostla-

rı da var, sarp u urumlarda vedalaştıkları da. Bunun için t
onu, estiğinde insanın içine mutluluk veren ılık bir rüzgâr
anımsıyor, bazılarıysa yürek acıtan sert bir fırtına.

Hangisinin gerçek olduğu. Adalet Cimcoz'u yakında
yan, ona "Ada" diyen dostlarının bileceği bir şey.

Uzaktan tanıyanlar, sadece sesini ve ismini işitenler i 
kanatları al bir Maya kuşu ve kusursuz bir kraliçe...

Adalet Cimcoz'u Anlatanlar...

Alev Ebüzziya, Alev Emre, Ali Bütün, Ali Teoman Germaner, Atıf Yılmaz, Aysel Tursan, Cevat Çapan, Emel Korutürk, Erol Günaydın, Faruk Yener, Fikret Otyam, Filiz Ali, Gelengül Tayfuroğlu, Güler Yiğit, Gülriz Sururi, Güngör Kabakçioğlu, Günsel Koptagel, Günseli Başar, Haldun Dormen, Hürrem Erman, İbrahim Balaban, Inge Bütün, Magdi Rufer, Melda Kaptana, Memet Fuat, Mengü Ertel, Mualla Eyüboğlu, Muzaffer Eranus, Mücap Ofluğlu, Naci Girgin, Nasip İyem, Nedret Ekşigil, Nedret Güvenç, Nejat Çokay, Nesibe Türkömer, Nevin Çokay, Nuri İyem, Orhan Boran, Robert Anhagger, Selahattin Hilav, Serap Haksun (Sonkur), Sezer Sezin, Şakir Eczacıbaşı, Tatyana Moran, Vedat Günyol, Zeynep Tekeli, Ziya Şav.

Notlar

- 1 Mehmet Üstünipek, "Türkiye'de Özel Galericiiliğin Tarihsel Gelişimi", *Türkiye'de Sanat, Plastik Sanatlar*, s. 56-59, Kasım/Aralık 1988.
- 2 Mehmet Ali Cimcoz bir röportajda da evlilik tarihinin 1932 olduğunu söylüyor. İki tarihten biri dizgi hatası olmalı.
- 3 Melda Kaptana, *Maya ve Adalet Cimcoz*, 1972, (kendi yayını).
- 4 Mehmet Ali Cimcoz'un yazdığı biyografiye ve ansiklopedilerdeki bilgilere göre Adalet Cimcoz Kilitbahir'de doğuyor. Bu durumda hatırlananlarda bir yanlışlık olabilir.
- 5 Adalet Cimcoz, "Sosyete Dedikoduları", *Tasvir*, 25 Nisan 1945.
- 6 Mehmet Üstünipek, "Türkiye'de Özel Galericiiliğin Tarihsel Gelişimi", *Türkiye'de Sanat, Plastik Sanatlar*, s. 56-59, Kasım/Aralık 1988.
- 7 Adalet Cimcoz, "Sosyete Dedikoduları", *Tasvir*, 2 Mayıs 1945.
- 8 Adalet Cimcoz, "Sosyete Dedikoduları", *Tasvir*, 1 Ağustos 1945.
- 9 Bedia Muvahhit.
- 10 Adalet Cimcoz, "Salondan Salona", *Salon*, 15 Ocak 1948.
- 11 Adalet Cimcoz, "Sosyete Dedikoduları", *Tasvir*, 22 Ağustos 1945.
- 12 Adalet Cimcoz, "Salondan Salona", *Salon*, 1 Mayıs 1948.
- 13 Adalet Cimcoz, "Salondan Salona", *Salon*, 15 Şubat 1948.
- 14 Adalet Cimcoz, "İsviçreye Mektup", *Aydede*, 11 Aralık 1948.
- 15 Adalet Cimcoz, "İsviçre'ye Mektup", *Aydede*, 20 Kasım 1948.
- 16 Adalet Cimcoz, "Salondan Salona", *Salon*, 1 Ocak 1948.
- 17 Adalet Cimcoz, "Salondan Salona", *Salon*, 15 Nisan 1948.
- 18 Günsel Koptagel'in verdiği bilgiye göre.
- 19 Adalet Cimcoz, "Şehir Dedikoduları", *20. Asır*, 24 Ocak 1953.
- 20 Adalet Cimcoz, "Salondan Salona", *Salon*, 1 Nisan 1948.
- 21 Adalet Cimcoz, "İsviçreye Mektup", *Aydede*, 16 Nisan 1949.
- 22 Adalet Cimcoz, "İsviçreye Mektup", *Aydede*, 21 Mayıs 1949.
- 23 Azra Erhat, *Gösteri*, Ağustos 1981.
- 24 Heykeltıraş Ali Teoman Germaner'in verdiği bilgiye göre.
- 25 Mengü Ertel'in verdiği bilgiye göre.

- 26 Zahir Güvernli, "Maya'da Kuzgun", *Varlık*, 2 Şubat 1955.
- 27 Azra Erhat, "Maya ve Cimdal", *Milliyet Sanat*, Nisan 1980.
- 28 Magdi Rufer.
- 29 Inge Bütün.
- 30 Nurettin Nur, "Maya Sanat Galerisi'nde Bir Saat", *Hafta*, 4 Nisan 1952.
- 31 Nizamettin Nazif, "Dublaj Kraliçesi Adalet Cimcoz", *Radyo Magazin*, 28 Nisan 1951.
- 32 Sefa M. Yurdanur, *Vatan*, Ocak 1952.
- 33 Altan Erbulak, "Bir Sergi Nasıl Açıldı ve Nasıl Kapandı", *Vatan* 17 Ocak 1954.
- 34 Azra Erhat, "Maya ve Cim-Dal", *Milliyet Sanat*, Mayıs 1980.
- 35 Ali Teoman Germaner.
- 36 Şahap Balcıoğlu, "Maya Sanat Galerisi kapanmak tehlikesinde", *Cumhuriyet*, 25 Mayıs 1954.
- 37 Bülent Ecevit, "Maya Yaşamalıdır", *Ulus*, 25 Mayıs 1954.
- 38 Adalet Cimcoz, "Maya Dostlarına Açık Mektup", *Vatan*, 16 Temmuz 1954.
- 39 Cim-Dal, "Sanat Ticaret Değildir", *20. Asır*, 15 Temmuz 1954.
- 40 Bir İstanbullu, "Maya", *Yeni İstanbul*, 23 Haziran 1955.
- 41 Sabahattin Eyüboğlu, *Maya ve Adalet Cimcoz*, 1972.
- 42 Adalet Cimcoz, "Sosyete", *Tef*, 7 Temmuz 1958.
- 43 Adalet Cimcoz, "Zibidi'ye Mektuplar", *Tef*, 25 Ocak 1955.
- 44 Şişli.
- 45 Ahmet Hamdi Tanpınar.
- 46 Sabahattin Eyüboğlu.
- 47 Azra Erhat, "Adalet Cimcoz'un evi", *Gösteri*, Ağustos 1981.
- 48 Adalet Cimcoz, "Zibidi'ye Mektuplar", *Tef*, 14 Ağustos 1954.
- 49 Adalet Cimcoz, "Zibidi'ye Mektuplar", *Tef*, 21 Ağustos 1954.
- 50 Müşerref Hekimoğlu, "Saadetlerinin Sırlarını Söylüyorlar, Cimcoz Ailesi", *Resimli Hayat*, Nisan 1953.
- 51 Şükran Kurdakul, *Nâzım'ın Bilinmeyen Mektupları*, s. 10-11, Milliyet Yayınları, Haziran 1997.
- 52 *Dünya*, 24 Kasım 1952.
- 53 Adalet Cimcoz, "Sosyeteden", *Hafta*, 4 Temmuz 1952.
- 54 *Hafta*, 25 Temmuz 1952.
- 55 Adalet Cimcoz, *Hafta*, 8 Ağustos 1952.
- 56 *Hafta*, 29 Ağustos 1952.
- 57 Adalet Cimcoz, "Sosyete Dedikoduları", *Hafta*, 29 Ağustos 1952.
- 58 Adalet Cimcoz, "Sosyete Dedikoduları", *Hafta*, 12 Eylül 1952.
- 59 Adalet Cimcoz, "Sosyete Dedikoduları", *Hafta*, 19 Eylül 1952.
- 60 Filiz Ali, *Filiz Hiç Üzülmessin*, s. 114, Sel Yayıncılık, 1995.
- 61 Asım Bezirci, *Sabahattin Ali*, s. 73-85, Çınar Yayınları, 4. Basım, Ekim 1992.

- 62 Adalet Cimcoz, "İğneler", *Cumhuriyet*, 27 Nisan 1962.
- 63 Canan Yücel Eronat, *Tanpınar'dan Hasan Âli Yücel'e Mektuplar*, s. 24-25, Yapı Kredi Yayınları, 1998.
- 64 Adalet Cimcoz, "İğneler", *Cumhuriyet*, 27 Nisan 1962.
- 65 Adalet Cimcoz, "İğneler", *Cumhuriyet*, 25 Mayıs 1962.
- 66 Mehmet Fuat, *Gölgede Kalan Yıllar*, s. 296-297, Adam Yayıncılık, 4. Basım, Mart 1998.
- 67 Şükran Kurdakul, "Mektuplardan", *Cumhuriyet Dergi*, 26 Kasım 1989.
- 68 Azra Erhat, *Gösteri*, Ağustos 1981.
- 69 Adalet Cimcoz, "Sosyete Dedikoduları", *Tasvir*, 2 Mayıs 1945.
- 70 Adalet Cimcoz, "Tiyatro", *Tasvir*, 4 Kasım 1945.
- 71 Azra Erhat, *Yeni Ufuklar*, Mayıs 1970.
- 72 Melta Kaptana, *Maya ve Adalet Cimcoz*, s.9, 1972, (kendi yayını).
- 73 Melta Kaptana, *Maya ve Adalet Cimcoz*, s. 10, 1972, (kendi yayını).
- 74 Adalet Cimcoz, *Cumhuriyet*, "İğneler", 29 Haziran 1962.
- 75 Adalet Cimcoz, *Cumhuriyet*, "İğneler", 29 Haziran 1962.
- 76 Azra Erhat, *Yeni Ufuklar*, Mayıs 1970.

Kaynakça

Ayda Bir Dergisi, 1954

Aydede Dergisi, 1948-1949

Bezirci, Asım, *Sabahattin Ali*, Çınar Yayınları, 4. Basım, Ekim 1992

Cumhuriyet Gazetesi, 1962

Eronat, Canan Yücel, *Tanpınar'dan Haşan Âli Yücel'e Mektuplar*, YKY, Aralık 1997.

Filiz Ali, *Filiz Hiç Üzülmesin*, Sel Yayıncılık, 1995

Hafta Dergisi, 1952-1953-1954-1955

İstanbul Ansiklopedisi, Tarih Vakfı

Kaptana, Melda Maya ve Adalet, 1972

Koçu, Reşat Ekrem, *İstanbul Ansiklopedisi*,

Kurdakul, Şükran, *Nâzım'ın Bilinmeyen Mektupları*, Milliyet Yayınları, Haziran 1997

Memet Fuat, *Gölgede Kalan Yıllar*, Adam Yayınları, 4. Basım, 1998

Salon Dergisi, 1947-1948

Senaryo Dergisi, 1953

Tasvir Gazetesi, 1945-1946

Tef Dergisi, 1954-1955

Ulus Gazetesi, 1957-1958- 1959

Yıldız Dergisi, 1955

20. Asır Dergisi, 1953-1955

Yeni Ufuklar Dergisi, 1958-1959-1960.

YAPI KREDİ YAYINLARI / YENİLERDEN SEÇMELER

Peter Ackroyd
Londra Yanıyor
Alphan Akgül
Güneş Yalnız Dirileri Isıtır - Oktay Rifat'ın Şiirleri Üzerine
Semra Aktunç
Yalos
Ölmek İçin Güzel Bir Gün
Filiz Ali
Yok Bişey Acımadı Ki...
Müzik ve Müziğimizin Sorunları
Şavkar Altınel
Tetikçiye Beklerken - Seçme Yazılar
Louis Aragon
Paris Köylüsü
Kate Atkinson
Geç Kapıdan Körebe
Marc Augé
Yassız Zaman-Kendi Etimolojini Yapmak
Bakkhyllides
Bütün Şiirleri ve Fragmanları
Giorgio Bassani
Balıkçı
Bart Beaty
Sanat Karşısında Çizgi Roman
Cem Behar
Kan Dalası, Müziyat ve Musiki Makamları - Kantemiroğlu
(1673-1723) ve Edvar'ın Sıradışı Müzikal Serüveni
Vüs'at O. Bener
Canım Tavşancığım: Ayşe Bener'e Mektuplar
Derya Bengi
50'li Yıllarda Türkiye: Sazlı Cazlı Sözlük
Şimdiki Zaman Beledir
Niyazi Berkes
Felsefe ve Toplum Bilim Yazıları
Thomas Bernhard
Ucuzyıyınlar
Wolfgang Borchert
Ama Fareler Uyurlar Geceleyin
Ian Buchanan
Jameson Jameson'ı Anlatıyor -
Kültürel Marksizim Üzerine Söyleşiler
Louis-Jean Calvet
Roland Barthes 1915-1980
Italo Calvino
Seçme Mektuplar (1945-1985)
Amerika'da Bir İyimsen 1959-1960
Edip Cansever
Yerçekimli Karanfil
Louis Ferdinand Celine
Taksitle Ölüm
Peter Finn-Petra Couvée
Jivago Vakası - Kremlin,
CIA ve Yasak Bir Kitabın Etrafından Dönen Savaş
Cevat Çapan
Son Duraktan Bir Önce
Burçak Çerezcioglu
Mavi Saçlı Kız 20 Yaşında
C. Cengiz Çevik
Cicero'nun Devlet'i De Re Publica Yazıları

Fazıl Hüsnü Dağlarca
Üç Okumalı Dizeler - Göründüğüm
Haydi 2 - Kaçaklar 2
Yaşamamalarda - Kaçaklar 3
Selçuk Demirel
Yazarların Yüzünden
Sen Surat Okumayı Bilir misin?
Yücel Demirel (haz.)
Atatürk - Belgeler, Elyazısıyla Notlar, Yazışmalar
Yeliz Özyazın
Evlüya Çelebi'nin Acayip ve Garip Dünyası
Mehmet Can Doğan
Camekan
Nilüfer Erdem (haz.)
Narsisizm ve Yaratıcılık
Tuncer Erdem
Gece Gelen Öyküler
Ebubekir Eroğlu
Bentler
Mümtaz Fırat
Kaybolan İzler Güneydoğu'da Geleneksel Dövmeye
ya da Dek ve Dak
Jean-Louis Fournier
Kuzeyli Annem
Janet Frame
Soframda Bir Melek
James G. Frazer
Alın Dal - Dinin ve Folklorün Kökleri
Antonio Fusco
Her Günün Derdi Kendine
Roger Martin du Gard
Thibault'lar I
Thibault'lar II
Thibault'lar III
Witold Gombrowicz
Günlük 1953-1958
Günlük 1959-1969
Levent Cantek-Levent Gönenç
Muhalefet Defteri: Türkiye'de Mizah Dergileri ve Karikatür
Hasan Gönen
Zan
John Gray
Kuklanın Ruhu - İnsan Özgürlüğüne Kısa Bir Bakış
Edith Grossman
Çeviri Neden Önemlidir?
M. Melih Güneş
Suyun Şarkısı: Leipzig Bir Aile ve Nâzım Hikmet
Hermann Hesse
Klein ve Wagner
Doğan Hızlan
Şiirin Coğrafyası
Jonathan Holt
Hain
Ekmeleddin İhsanoğlu
Osmanlı Bilim Mirası
Gül İreçoğlu
Lâle-Doğada, Tarihte, Sanatta
Christopher Isherwood
Gelip Geçerken

YAPI KREDİ YAYINLARI / YENİLERDEN SEÇMELER

YAPI KREDİ YAYINLARI / YENİLERDEN SEÇMELER

Onnik Jamgoçyan

Osmanlı İmparatorluğu'nda Sarraflık -
Rumlar, Museviler, Frenkler, Ermeniler (1650-1850)

Kaan İren-Çiçek Karagöz-Özgün Kasar (haz.)

Persler - Anadolu'da Kudret ve Görkem

Yaşar Kemal

Yeşil Kertenkele

Gürsel Korat

Kalenderiye

Dalgın Dağlar Çizgili Sarı Defter - Gölgenin Canı

Tuğrul Kudatgobilik

Kaç'ta Üç Nesil - Sanayi Barşına Adanmış Bir Hayat Hikâyesi

Ben Lerner

22:04

Amin Maalouf

Fransız Akademisi'ne Kabul Konuşması ve
Jean-Christophe Rufin'in Yanıtı

Henry Maguire

Bizans Saray Kültürü 829-1204

Ian McEwan

Fındık Kabuğu

İlhan Mimaroglu

New York Kapı Dışı Sanatı

Lale Müldür

Kuzey Defterleri

Behçet Necatigil

Küçük Muharrir - Çocukluk ve Gençlik Yazıları

Mitologya

Küçük Mitologya Sözlüğü

Dorthe Nors

Karate Vuruşu

Maggie O'Farrell

Cehennem Sıcakları İçin Talimatlar

Ömer F. Oyal

Sürgün Ruhun Rüya Defteri

Emrah Öztürk

Anlatamıyorum

Limon Yağmuru

Ali Özuyar

Sessiz Dönem Türk Sinema Tarihi (1895-1922)

Blaris Leonidoviç Pasternak

İnsanlar ve Haller

Michel Crubellier-Pierre Pellegrin

Aristoteles - Filozof ve Bilme Meselesi

Aleksandr Sergeyeviç Puşkin

Yüzbaşının Kızı

Wlaurus Reinkowski

Düzenin Şeyleri, Tanzimat'ın Kelimeleri

19. Yüzyıl Osmanlı Reform Politikasının Karşılaştırmalı

Bir Araştırması

Sineka Rimington

Acık Sır - M15 Eski Genel Direktörü'nün Otobiyografisi

Philip Roth

Portmoy'un Feryadı

Oliver Sacks

Benim Periyodik Tablom

Howard M. Sachar

Avrupa'nın Katli -1918-1942 Siyasi Bir Tarih

Gulam Hüseyin Saedi

Bayel Ağaçları

Top

Nil Sakman

Süreyya

Sam Savage

Cam

Yorgo Seferis

Kapadokya Kaya Kilielerinde Üç Gün

Philippe Sollers

Roland Barthes'in Dostluğu

Claude Levi-Strauss

Bakmak Dinlemek Okumak

Yaban Düşünce

Hüzünlü Dönenceler

Cemal Süreya

Yabancı Yayınlar - Türk Dili Dergisi 1968-1975

Magda Szabó

Iza'nın Sarkısı

Yavru Ceylan

Katalin Sokağı

Kapı

Barry Charles Tharaud

Çukurova - Yaşar Kemal Edebiyatının Temelleri

Haldun Taner

Berlin Mektupları - Viyana'nın Atlıtağı Vartalar

(Gezi Notları)

Günün Adamı - Dışardakiler

Hak Dostum Diye Başlayalım Söze

Haldun Taner'in Timsahı / Selçuk Erez-Demet Taner

Haldun Taner'le Yaşamak -

100. Doğum Yılında Haldun Taner /

Kerem Karaboğa (haz.)

Bedirhan Toprak

"Gnossiennes" Uykuyla Uyku Arasında

Alain Touraine

Krizden Sonra

Michel Tournier

Düşüncelerin Aynası

Turgut Uyar

Veys

Bir Şiirden

Dünyanın En Güzel Arabistanı

Richard Yates

Sessiz Sahil

Bağımsızlık Yolu

Erdal Yıldırım

Az Mı Gittik, Uz Mu Gittik?

Yeni Vakıfların 50 Yıllık Hikâyesi

XXI. YÜZYIL KİTAPLARI

Deniz Bağnaçık

Sorsana Bizi Sevmiş mi?

Jonathan M. Metz - Anna Kirkland (haz.)

Yeni Bir Erdeme Dönüşen Sağlığa Karşı

YAPI KREDİ YAYINLARI / YENİLERDEN SEÇMELER

Onu, kâh Türkân Şoray'ın, kâh Filiz Akın'ın sesi olarak tanıdık. Buğuluydu, özeldi. "Dublaj kraliçesi" olarak anıldı. Lorel-Hardy'ye sesiyle hayat veren Ferdi Tayfur'un kız kardeşiydi. Oyuncu değildi, ama sesiyle canlandırmıştı beyazperdenin ünlülerini. Türkiye'nin beş yıl boyunca yaşamayı başarmış ilk özel galerisinin, Maya'nın kurucusu ve sahibesiydi. Dönemin tüm sanatçılarının yakın dostuydu. Sanatçı değildi ama bir dönem plastik sanatlar onunla anıldı.

Kafka'nın *Milena'ya Mektuplar*'ını dilimize çevirdi, en iyi çevirmen ödülü aldı. Brecht'in *Sezuan'ın İyi İnsanı* onun sözcükleriyle sahnede hayat buldu. Yazar değildi ama çevirilerindeki Türkçe, okuyanı büyü-lüyordu. Türkiye'nin ilk dedikodu yazarlarındandı. *Hafta, Salon, Tasvir, Aydede, Tef* gibi dergilerde sözü-nü sakınmayan yazılar yazdı. Kim, kimle, nerede, ne yaptıysa onun dilinden kaçmadı. Köşesinin adı "Fitne Fücur"du.

60 yaşında kanserden öldü, ardında kalanlar savruldu, dağıldı. Mine Söğüt uzun bir yolculuk sonrası dağıl-mışlardan toplayabildiklerini bir araya getirdi ve dost-larının "Ada" dediği Adalet Cimcoz'un yaşam-öyküsü üzerine uzun bir "deneme" yazdı.

ISBN 978-975-08-0215-2

18 TL

9 789750 802157